

GÖLGELER VE HAYALLER ŞEHRİNDE MURAT GÜLSOY

© 2014, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Nisan 2014, İstanbul

E-kitap 1. sürüm Mayıs 2014, İstanbul

Nisan 2014 tarihli 1. basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Dizi editörü: Faruk Duman

Yayına hazırlayan: Mustafa Çevikdoğan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

ISBN 978-975-07-2194-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

MURAT GÜLSOY

GÖLGELER VE
HAYALLER ŞEHRİNDE

ROMAN

♥can

Murat Gülsoy'un Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Oysa Herkes Kendisiyle Meşgul, 1999

Bu Kitabı Çalın, 2000

Âlemlerin Sürekliliği, 2002

Binbir Gece Mektupları, 2003

Bu Filmin Kötü Adamı Benim, 2004

Büyübozumu, 2004

Sevgilinin Geciken Ölümlü, 2005

İstanbul'da Bir Merhamet Haftası, 2007

602. Gece, 2009

Karanlığın Aynasında, 2010

Tanrı Beni Görüyor mu? 2010

Baba, Oğul ve Kutsal Roman, 2012

Nisyan, 2013

MURAT GÜLSOY, 1992-2002 yılları arasında arkadaşlarıyla *Hayalet Gemi* dergisini çıkardı. *Bu Kitabı Çalın* adlı kitabıyla 2001 yılı Sait Faik Hikâye Armağanı'nı ve *Bu Filmin Kötü Adamı Benim* adlı romanıyla 2004 yılı Yunus Nadi Roman Ödülü'nü kazandı. *Bu Kitabı Çalın*, Almanya'da *Stehlen Sie dieses Buch* adıyla yayımlandı. *İstanbul'da Bir Merhamet Haftası* birçok dile çevrildi. Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyesi, mühendislik ve yaratıcı yazarlık dersleri veriyor; sadece yazmayı değil yazmak üzerine düşünmeyi de seviyor.

www.muratgulsoy.com
muratgulsoy.wordpress.com

Ey Okur,

Her şey 1968 senesinde başladı. O tarihlerde çiçeği burnunda bir avukattım. Sabahtan akşama kadar adliye koridorlarında koşturduktan sonra akşamüstleri soluğu Sahaflar Çarşısı'nda alır, eski kitapları eşeleyerek beni zamanımızın sıkıcılığında kurtaracak tarihî hikâyeler arardım. Keyfime göre bir kitap buldum mu, Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nin loş kucağına kendimi bırakır, nargilemi fokurdatarak okuduğum romanların kahramanlarıyla yekvücut olur, adeta zamanda seyahate çıkardım. Dünya o dönem başka bir yere doğru gidiyordu, bense bu gidişattan korkuyor, büyümeyi reddeden bir çocuk gibi kendimi eski zamanların masallarına, efsanelerine, hikâyelerine teslim ediyordum.

Bir gün, Sahaflar'da yine eski kitapları kurcalarken, beni artık son derece iyi tanıyan dükkânın sahibi yanıma yanaştı ve deri ciltli acayip bir defter çıkarıp önüme koydu. Bak bakalım, yazısını sökebilecek misin, dedi. Defter düzgün bir elyazısıyla Fransızca olarak yazılmıştı. Evet, dedim, okunaklı bir yazı. Ne anlatıyor, diye sordu ifadesiz bir yüzle. Muhakkak defterin bir değeri olup olmadığını anlamaya çalışıyordu. İçinde yazanların bir dizi mektup olduğunu anlamıştım. Mektupları yazan kişi, aslını gönderirken kendisi için de bir kopyasını bu deftere not etmişti. Hızla göz attıktan sonra, söyleyebileceklerim bundan ibaret, dedim. Dükkâncı, "Yazık," dedi, "defterin cildi güzel deriymiş, roman olaydı iyi para ederdi." O sırada içimden bir şey dürttü, belki mektuplarda geçen kimi isimler, belki defterin ilk sayfasındaki süslü elyazısı şiir, bilemiyorum, sebebini tam söyleyemem, defteri almaya karar verdim. Sahaf önce tereddüt ettiyse de makul bir ücret karşılığında defteri verdi. Hemen Çorlulu Ali Paşa'ya gidip okumaya başladım.

Marsilya'dan kalkan bir gemiyle İstanbul'a gelen Fuat adlı bir gencin Paris'teki arkadaşına yazdığı mektuplar 21 Ağustos 1908 tarihinde başlıyor, 1909'un belirsiz bir tarihine –muhtemelen haziran ayına– kadar devam ediyor ve fevkalade bir dönemi tasvir etmenin yanında şimdi burada kim olduklarını açıklayarak heyecanını kaçırmak istemediğim istisnai kişilere de tesadüf ediyordu. Bu sebeple defterde yazanları tercüme etmeye karar verdim. Ancak meslekten bir tercüman olmadığım için epeyce zorlandığımı itiraf etmeliyim.

Artık adliyeden çıkar çıkmaz Çorlulu'ya koşmuyor, büroda kalıp geç saatlere kadar tercümeme uğraşıyordum. Zaman zaman sözü edilen yer ve kişi isimlerini araştırmaya başlıyor, tercüme etmeyi günlerce ve hatta aylarca savsaklıyordum. Hayatımın bu enteresan devresinde mektupların yazarı benim hayalî arkadaşım olmuştu. Artık İstanbul'u gezerken etrafıma bir de onun gözleriyle bakmayı alışkanlık haline getirmiştım. Altmış senede İstanbul çok değişmişti ama yine de bazen Boğaziçi'nde bir iskelede, bazen Eyüp'te serin gölgeli bir sokakta, bazen İstinye'de balıkçıları seyrederken o dönemin ruhundan parçaların henüz yok olup gitmediğini fark ediyor, kendimi o zamanın içinde kaybediyordum. Tabii Sahaflar'a da başka bir saikle gitmeye devam ediyordum. Bilhassa 1908 Meşrutiyet kartpostallarını veya o döneme ait Fransızca mecmuaları toplamaya çalışıyordum. Tarih insanı kendine çeken muazzam bir kuyu. Ah, bir de eski yazı bilseydim...

En nihayetinde, bir rüyanın içinde gibi geçen beş senenin sonunda tercümeyi bitirdim. Gözlerimi açtığımda kendimi, avukatlık bürosundan eve dönen, şakakları beyazlanmış orta yaşlı bir adam, evde onu sevecenlikle bekleyen bir kadının kocası ve henüz konuşmaya

başlamış bir çocuğun babası olarak bulmuştum. Karımın yüzünde, “Artık yeter, baba oldun, mesuliyetini idrak et,” ifadesini ilk o gün fark etmişim. Kim bilir ne kadar zamandır böyle bir haletiruhiyeyle susmuş, benim eve dönmemi sabırla beklemişti. Bir anda ortaya çıkan bu acayip hislerin tesiriyle tercümeyle de deri ciltli defteri de yazıhanede çekmeceme kilitledim. Uzun süre de dönüp bakmadım. Ta ki 1979 senesinde yazıhaneye giren hırsız, her şeyi talan edip o canım defteri de alıp gidene kadar. Neyse ki sadece deri ciltli defteri almış, hemen altında duran tek kopya daktiloda yazmış olduğum tercümesine dokunmamıştı. İşte ilk o zaman bu tercümeyle bir yayınevine göndermeye karar verdim. Ancak fikrini aldığım güvenilir dostlarım aslı olmadan yayımlanmasının mümkün olmadığını söyleyip beni bu fikrimden caydırdılar. Ben de yeniden çekmecesindeki yerine koydum.

Sonra...

Sonra hiç hesapta olmayan bir şey oldu; seneler bir nargile içim süresinde geçiverdi. Bir akşam döndüğümde boş ev karşıladı beni. Evladımız nicedir yoktu, büyüyüp kendi kanatlarıyla uçup gitmiş, başka bir ülkede kök salmayı seçmişti. Buna alışmıştım. Ama şimdi eşim, hayat arkadaşım da yok olmuştu! Artık büfenin üzerindeki fotoğraftan başka bir şey değildi. Alıştığı yeri terk edemeyen bir hayalet gibi evin içinde dolaşırken aklıma bu tercüme geldi. Şimdi ömrümün son günlerinde bir defa daha şansımı denemek istiyorum. Kendimde bu gücü bulabilir miyim, bilmiyorum. Ne olur ne olmaz kaygısıyla tercümemin başına bu ibareyi yazma ihtiyacı duydum. Eğer ki ben öldükten sonra sevgili oğlum bu tercümeyle bulursa gereğini yapsın diye...

Beden de geçiyor, ruh da... Ama işte yazı kalıyor geriye. En azından biz öyle teselli buluyoruz. Arzum odur ki 1908 sonbaharında İstanbul'a gelen o gencin serüveni kaybolup gitmez, okurların zihninde yeniden hayat bulur.

M. F. A.
1998, Moda

Ve o zamandan beri yıkanıyorum Şiir
Denizi'nde, yıldızların aktığı ve sütü andıran,
Yeşil gökleri yutan; bazen de boğulmuş birinin
Solgun ve hoşnut dalgalanarak aşağıya indiği

Aniden boyayarak mavilikleri, sabuklamaları
Ve gün ışığının parıltılarının altındaki yavaş
ritmi
Alkolden daha sert, müzikten daha geniş
Mayalandıran acı kırmızılığını aşkın.

RIMBAUD, "Sarhoş Gemi"¹

1. *Et dès lors, je me suis baigné dans le Poème / De la Mer, infusé d'astres, et lactescent, / Dévorant les azurs verts; où, flottaison blême / Et ravie, un noyé pensif parfois descend // Où, teignant tout à coup les bleuités, délires / Et rythmes lents sous les rutillements du jour, / Plus fortes que l'alcool, plus vastes que nos lyres, / Fermentent les rousseurs amères de l'amour!* Rimbaud, *Le Bateau ivre*

Yayıncının Notu: Yukarıda M.F.A.nın yaptığı çeviriye müdahale etmedik çünkü mektuplar kısmında bu şiire göndermeler var; ancak Sabahattin Eyüboğlu tarafından yapılmış çevirisini de aşağıda sunuyoruz:

O zaman gömüldüm artık denizin şi'rine, / İçim dışım süt beyaz köpükten, yıldızlardan; / Yardığım yeşil maviliğin derinlerine / Bazen bir ölü süzülürdü, dalgın ve hayran. // Sonra birden mavilikleri kaplar meneviş / Işık çağılısında, çılgın ve perde perde, / İçkilerden sert, bütün musikilerden geniş / Arzu, buruk ve kızıl, kabarır denizlerde.

Sevgili Alex,

Seyahatim boyunca her fırsatta sana yazacağıma dair söz vermiştim. İşte sözümde duruyorum ve ilk mektubumu kaleme alıyorum. Birkaç gün sonra Messina'ya yanaştığımızda postaya vereceğim. Bana zamanında hediye ettiğin bu güzel deftere de ne olur ne olmaz diye bir kopyasını çıkarıyorum. Bakarsın postada kaybolur, o zaman da döndüğümde defterden okursun.

Böyle yaparak seni sukutuhayale uğrattığımı biliyorum. Evet, bu defteri bir gün yazacağıma emin olduğun şiirler için hediye etmiştin. İlk sayfada o güzel elyazında yeniden hayat bulan Rimbaud'nun mısraları hiç şüphesiz senin o zarif imalarından biriydi. Ama olmadı. Tek satır yazamadım. Sayfalar bulutsuz, gri bir kış göğü gibi bomboş kaldı. Rimbaud da ne yazık ki bu utandıran boşluğun bekçisi oldu. Uğraşmadım değil ama yapamadım. Şiir denizi beni içine almadı maalesef. Şimdi hiç değilse boşluk doluyor, belli mi olur, belki bir gün...

Marsilya'dan demir alırken deniz sessiz bir göl gibi kıpırtısızdı. Sabahın erken saatinde gemicilerin limanda yankılanan bağırışları martıların çığlıklarına karışıyordu. Güvertede durmuş, aldığım kararların doğru olup olmadığını düşünüyordum ama inanır mısın bunu yaparken hiçbir şey hissetmiyordum. Romanlarda okumaya alışık olduğumuz o heybetli düşüncelerden, sarsıcı hislerden, iç yakan pişmanlıklardan ya da ne bileyim, köpürüp taşan ihtiraslardan eser yoktu.

Doğudan yükselen güneş manzarayı anbean değiştirirken içimi yokluyordum. Ne hissediyordum? Heyecan? Arzu? Merak? Belki biraz özlem. Henüz mevcut olmayan bir yarını kaybetmişçesine özlemek. Zannederim buydu hissettiklerimin zavallı kelimelerimle ifadesi. Limandaki meyhanelerin önünü süpüren göbekli adamları seyrediyordum keyifle. Kırık içki şişelerini, geceden kalma çöpleri, ölesiye içen sarhoşların leş kokan kusmuklarını son derece tabii bir işmiş gibi süpürüyor, bir yandan da ağız dolusu gülüp küfrediyorlardı. İşte öyle yaşlanmalıydık seninle Alex. Uzak denizlerden gelen gemicilerin getirdikleri tuhaf eşyalarla dolu bir barda pipo tütürerek ...²

Paris'ten Marsilya'ya çok rahatsız bir şekilde gelmiş, berbat bir otelde gecelemiş, bütün bunlar yetmiyormuş gibi yol arkadaşım da suratsız bir adam çıkmıştı. Yine de gemiye binip eşyayı yerleştirdikten sonra güverteye çıktım ve her şey geride kaldı. Canımı sıkan meselelere soğuk bir camın arkasından bakıyor gibiydim. Aldığım kararlar ister beni şahane maceralara sürüklesin isterse telafisi mümkün olmayan felaketlere yol açsın, artık benim için fark etmiyordu. Az sonra gemimiz halatlarını toplayıp karayla son bağını da kopararak yola çıkmış olacaktı. Artık hürüm, diyordum kendi kendime. *Incipit vita nova.*³ Beni bağlayan her şeyden az sonra kurtulacaktım. O sırada bir hareketlilik oldu. Gemiciler şarap fıçılarını yüklemeyi bir tarafa bırakıp yeni gelen kafilenin yükünü almaya koşturdular. Bunlar, onlar olmalıydı. Benim bu gemiye binmemin sebebi olan kişiler. Ama o anda bana uzak bir hikâyenin alelaide karakterleri gibi renksiz göründüler. Koskocaman tabutu gemiye yüklerlerken olup biteni detaylarıyla seyredeceğime, ben halen kendi meselelerimi düşünüyordum. Sonra da hürriyet hissini büyüklüğünden mi yoksa aylardır süren

mücadelenin nihayete ermesinden doğan bir sinir boşalması yüzünden mi bilmiyorum, aniden yorgun düştüm, kamaraya çekildim. Marcel ortada görünmüyordu. Kamarayı paylaştığımız gürültücü İtalyanlar da dışarıda leş gibi kokan Sicilya tütünü içip gevezelik ediyorlardı, beni görünce yüzünde derin bir yanık izi olan uzun boylusu hemen peşimden geldi, “Eşyamıza göz kulak ol, bir çöp kaybolsa senden biliriz,” dedi sertçe. Akılları sıra dış gösteriyorlar! Köpek soyları! Umursamadan yatağa devrildim. Yatak dediysem fazla bir şey bekleme. Ama geceyi geçirdiğim o berbat otelde soyulacağım korkusuyla doğru düzgün uyuyamadığım için çarçabuk daldım.

Öğlen yemeğinin hazır olduğunu belirten zil çalarken çok tuhaf bir rüya görüyordum. Deniz kıyısı bir yerdeydim. Daha önce hiç görmediğim ağaçlar, çalılar, sarmaşıklar ve egzotik çiçeklerle dolu, engebeli küçük bir burun... Burası sultanın şahsına ait bir iskelenin olduğu yerd. Boğaziçi'nin mavi sularında saltanat kayığıyla gezdikten sonra gözlerden uzak bu sahilden gizlice karaya çıktığını biliyordum rüyada. Saraya yürürken de canı sıkılmasın, gözü eğlensin diye dünyanın uzak yerlerinden getirilmiş dev ağaçlar, kırmızı, turuncu, eflatun meyveleriyle insana her an sürpriz yapmaya hazır bodur çalılar, hoş kokulu çiçekler ve tuhaf hayvanlarla süslenmiş bu gizli yolda yürüyordum. İskele görünmüyordu, ben bu engebeli bahçede kaybolmuş gibi dolanıyordum. Fakat yürüdükçe burada hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını anlıyordum. Mesela tavus kuşu diye yanına yaklaştığım şey alelade bir sazlık çıkıyordu ya da tropikal bir eğreltiotu cinsi zannettiğim yeşilliğin dikkatli baktığımda yürüyüp giden süslü bir kertenkele olduğunu fark ediyordum. Daha da garibi, bazılarının yarı hayvan yarı çalı ya da çiçek olmasıydı. Demek hayvanlarla otlar arasında da melez cinsler olabiliyormuş, diye düşündüğümü de hatırlıyorum. Bunlara bakıp da rüyanın asıl meselesinin meraklı bir keşif olduğunu zannedebilirsin. Hayır, rüyada beni ele geçiren yoğun bir matem hissiydi. Sultan ölmüştü ve bu melez mahlukat sahipsiz kalmıştı. Ben ölüp gitmiş sultan için değil de ait oldukları yerden kopartılmış ve sonra da burada unutulmuş bu şanssız hilkat garibeleri için üzülüyordum. O kadar sahipsiz ve çaresizdiler ki... Böylece de uyandım. Herhalde o Türklerin gemiye yükledikleri devasa tabut yüzünden bu rüyayı görmüş olmalıydım.

Dışarı, güverteye çıktığımda açık denizdeydik. Marsilya kıyıları ardımızda soluk mavi bir hayale dönmüştü. Korkuluğun yanına gittim, uzakları seyre daldım. Ne tuhaf, insan hep tanıdığı yeri arıyor, koskoca gemide dönüp dolaşıp limandan ayrılırken durduğum yere gelmiştim. Birkaç saat önce, beni kuşatıp boğan Paris'teki hayatımdan uzaklaştığım için neredeyse dünyanın en hür ve en mutlu insanı zannederken kendimi, şimdi geminin aynı noktasında durmuş, nereye gittiğini bilmeyen biri olarak titriyordum. Denizin ortasında, sabahın ayazı derimi kabartıyordu. Rüyamı düşündükçe içimde belirsiz, karanlık bir korkunun büyümekte olduğunu hissediyordum. Paris, uzaklaştıkça tesirini kaybediyordu.

Keşke yanımda olsaydın Alex... Ama sen sanatoryumun rutubetli yataklarından birinde rahatsız bir şekilde uyuyordun ve ben doğuya giden bu geminin bordasında ilk defa ağlıyordum. Annem için. Aylardır metanet zannettiğim o katılık çözülmüştü. Gözyaşlarımın, güneyden gelen nemli rüzgârlar gibi gevşek, rahat ve sıcak, akıp gitmesine aldırımıyordum. Belki engin maviliğin içinde olmak ruhumu gevşetmişti. Deniz, anne, deniz, anne,⁴ diye sayıklarken biri omzuma dostça vurdu. Acele etmezseniz aç kalırsınız diyen adama yüzümü dönmeden teşekkür ettim.

Ne utanç verici! Bir ay önce Mösyö⁵ Girard'ın *L'Illustration*'daki ofisinde etrafa piposunun dumanını salarak kendini öven o küstah adam neredeydi şimdi: "Merak etmeyin Mösyö Girard, İstanbul⁶ çocukluğumun geçtiği şehirdir, Tanrı şahidim olsun Türkçeyi bir İstanbullu kadar konuşur yazarım, bu iş benim için çocuk oyuncağı." Kendine büyük önemler atfederek konuşan zavallı bir öksüz ve yetim. Geminin güvertesinde titrerken kendime acıyordum Alex. Sanki 21 yaşında İstanbul'u fethetmeye gitmiyordum da beni yutmaya hazırlanan bir Çin ejderinin ağzında kaynayan alevlerin girdabına doğru sürükleniyordum. Dönüp baktığımda omzuma dostça vuran elin sahibinin aksak adımlarla uzaklaştığını gördüm. Arkadan Victor'u andırıyordu. Aynı ensede toplanmış beyaz kıvrıkcık saçlar, aynı kısa boy, aynı haki ceket... Eminim yüzünü dönse aynı morarmış patlıcanı andıran burun ve nemli kırmızı gözlerle karşılaşacaktım. Arkasından gidip gitmemek konusunda kararsız kaldım. Bilirsin Victor'a karşı da hem sevgi hem de nefreti aynı anda hissedirdim. Bize soyadını vermiş olduğu için kıyamete kadar ona müteşekkir olmamız gerektiğini söyleyen anneme inat, nefret ederdik Victor'dan. Bana her Franck, dediğinde içimden düzeltirdim, benim adım Fuat, yaşlı maymun! Ablamın adı da Valérie değil Feride, diye söylenip dururdum. Ama bazen de, annem ya da Feride ortalıkta olmadığına, bilhassa çalışma odasında baş başa kaldığımızda, bana, "Franck söyle bakalım, niçin zelzele olur?" ya da, "Yedi ilahi fazileti say bakalım," gibi sorular sorduğunda ya da *L'Aurore*'nin tam sayfadan verdiği Zola'nın "İtham Ediyorum" başlıklı mektubunu yüksek sesle okumamı istediğinde ona karşı tarifi zor bir sıcaklık hissedirdim. Sevgi diyemesem de güven diye isimlendirebilirim. Baba sevgisi böyle bir şey olmalıydı. Kusursuz bir şekilde okuyup bitirdiğimde, bravo Franck, dediğinde sonsuz bir iyilik hissiyle hafifler, adeta yerden yükselirdim. Ama bundan Feride'ye asla söz etmezdim. Yalnız kaldığımızda, benden sadece bir yaş büyük olmasına rağmen bana bir abla gibi kol kanat geren Feride'yle yaşlı maymundan nefret etme oyununu devam ettirirdik. Acaba Feride de benim gibi zaman zaman bir yakınlık hisseder miydi Victor'a? Bilmiyorum.

Tek başına yemek yemeye gidip yolcuların arasına mı karışmalıydım yoksa şimdilik ortalıkta görünmeyen suratsız yol arkadaşım Marcel'i mi bulmalıydım? Evet, Mösyö Girard beni İstanbul'a yollarken bir taşla çok kuş vurma prensibini sonuna kadar kullanarak birden fazla iş yükünü omuzlarıma bırakmıştı. Kuru kuruya yazı olmaz demişti, mutlaka fotoğraf çekilmesini, postayla muntazaman büroya gönderilmesini istiyordu. Önce sevindim, bana bir fotoğraf makinesi vereceğini zannettim ama henüz kendimi ispat etmemiş olduğumdan, halihazırda İstanbul'a gitmek üzere yola çıkmış bir fotoğrafçıya katılmamı şart koştu. Benim için hava hoştu. Üç gün sonra Marsilya'dan yola çıkacak Senegal gemisine yetişmemi istiyordu. Pire'ye kadar bu gemiyle gidecektik, oradan başka bir gemiyle İstanbul'a... Bilhassa bu gemiye binmemi istemesinin sebebi sabah yüklenen tabuttu. Sabahattin Bey adlı önemli bir Türk de Fransa'da sürgünde ölen babasının cenazesini İstanbul'a götürüyordu, onunla bir röportaj yapmamı istiyordu. Tabii kabul ettirebilirim... Söylediğine göre sultanla yakın akraba olan bu zat aynı zamanda çok kültürlü ve müşkülpesentti. Pire'ye kadar zamanım olacaktı... Orada Sabahattin Bey başka bir gemiye geçecekti. Yani elimi çabuk tutmalıydım. Masraflar için ölmeyeceğim kadar bir miktar para verecekti, asıl ödemeleri yazı başına alacaktım. Kabul ettim. Sana kalsa asla böyle bir maceraya girmemeliydim. Ama son bir sene o kadar sıkıldım ki... Önce Feride evlenip gitti, sonra

annemin ölümü. Senin Paris'ten ayrılışın son darbe oldu, tamamen yalnız kaldım. Şimdi koskocaman evin içinde ben tek başına bir yabancıydım. İyice aksileşmiş olan Victor'a yatılı başka bir kadın bakıyordu zaten, benim evdeki mevcudiyetim iyiden iyiye tuhaf bir hal almıştı. Sabaha kadar uyuyamıyor, evin içinden gelen sesleri dinliyordum. Aklımı kaçıracaktım neredeyse. Bir müddet Paris'ten uzaklaşmamın her bakımdan çok iyi olacağını düşündüm. İstanbul'la başlayıp gidebildiğim kadar Doğu'ya gitmek, dünyayı tanımak, maceralar yaşamak, sonra da bunları kaleme almak istiyorum. Yaşamadan yazılamıyor maalesef. Elbette vazgeçmedim yazmaktan Alex! Ne zannettin? Ama önce hayatı tanımaya karar verdim. Paris'in artık bana verecek bir şeyi yok. Latince dersi vererek ömrümü tüketmek istemiyorum. Bu son derece emin bir yol, akşam ne içeceğini düşünmeden günlerin huzur içinde geçip gitmesine müsaade etmek... Bana göre değil! Hayır.

Marcel denilen adamı Marsilya'da söylenen otelde buldum. Beni gördüğüne şaşırmamıştı ama kesinlikle sevinmiş gibi de görünmüyordu. Yuvarlak gözlükleri yeşil gözlerini olduğundan daha büyük gösteriyordu. Bu haliyle dev bir kurbağaya benziyordu. İnsanda suçluluk hissi uyandıran bakışları vardı. Denizcilerin uğrak yerlerinden birinde karnımızı doyururken bana sorular soracağını, en azından Türkçeyi nasıl ve nerede öğrendiğimi merak edeceğini, bundan önceki tecrübelerimi didikleyeceğini zannediyordum. Cevaplarım hazırды: İstanbul'da uzun bir süre kalmış tiyatrocunun çocuğuydum, Türkçeyi de o zamanlarda öğrenmiştim. Paris'te de hemen herkese anlattığım o malum yalan. Hakikatin sadece bir bölümü... Her neyse, Marcel bunları sormadı, hatta hiç konuşmadı. Kendinden de bahsetmedi. Paris'teki gazeteci yazar taifesinin iki kadehten sonra yeri göğü çınlatan kahkahalarına, her manaya çekilebilecek esprili konuşmalarına alışmıştım. Bu suskunluk ve hüznün tedirgin ediciydi. Doğu seyahatim hayal ettiğim gibi heyecanlı olmayacaktı anlaşılabilir. Victor'un iki kadeh içtikten sonra anlatmaya bayıldığı eski seyyahların o nefes kesen maceralarından birini yaşamayı arzu etmişim, oysa şu halimiz daha çok kanun kaçaklarına benziyordu.

Otele döndüğümüzde oldukça erken sayılabilecek bir saatte odalarımıza çekildik. Uyku tutmadı tabii. Bütün gece sarhoş denizcilerin sokaktan yükselen seslerini dinledim. Biraz kitap okumaya çalıştım ama yorgunluktan her yerim sızlıyordu, dikkatimi veremedim. Saatler ilerledikçe kahkahalar şarkılara, şarkılar naralara, konuşmalar tartışmalara dönüşüyordu. Kıırılan şişeler, öğüren sarhoşlar, homurdanan atlar, yakası açılmadık küfürler... Gece ile uyku kendi kuyruğunu yutmaya çalışan bir yılan olmuş, başımın üzerinde dönüp duruyordu. Bu mücadeleyle yorgun düşmüş, tam dalmıştım ki Marcel uyandırdı. Gözlerinde bu sefer hüznün değil, nereye gittiğini bilen insanların kararlı ifadesi vardı. Kendimi olduğumdan daha küçük bir yaşta hissetmeme sebep olacak şekilde konuşuyordu benimle. Belki de o yüzden gemide kendi başıma hareket ettim, güvertede bir müddet annem için gözyaşı döktükten sonra Marcel'i aramak yerine yemek salonuna gittim.

Salon hakikaten çok kalabalıktı. Farklı renklerde ve kıyafetlerde yüzlerce insan masalara yayılmış, bin bir dilde konuşarak yemeklerini yiyorlardı. Azametli favorileriyle İngilizler, beyaz etekli ve süslü ayakkabılarıyla birkaç Yunan askeri, yeşilli kırmızılı saten gömleğiyle sofranın başına çöreklenmiş şişman Ermeni ve avanesi, her yeri kendilerinin sanarak bağıra çağıra yemeklerini yiyen bizim Fransızlar, gözleri velfecri okuyan Napolili tüccarlar, aynı kamarayı paylaştığımız tekinsiz Sicilyalılar, uzakta ağırbaşlı bir ifadeyle yemeklerini yiyen

Türkler... Nuh'un gemisindeki bu yetmiş iki cins arasında benim yerim neresi diye bakındım bir süre, şansına, Victor'a benzeyen adamın yanında boş bir sandalye buldum. Türklerin masasını görebilecek şekilde oturdum. Acaba Sabahattin Bey hangisiydi?

Pierre de Bouise adlı bir ressam olduğunu öğrendiğim Victor'a benzeyen bu adam, iki Fransız aileyi tamamen hayran etmişti kendine. Budala oldukları her hallerinden belli olan güneyliler ağızları bir karış açık, anlattıklarını dinliyorlardı. Defalarca Doğu'ya gitmişti, Kahire, Lübnan, Kudüs, İzmir, İstanbul... Adları bile insanda masallara ait büyümlü hisler uyandıran bu yerleri avucunun içi gibi bildiğini söylüyordu. Diğer Fransızların Doğu'ya ilk gidişleriydi. Fazla sır vermekten kaçınan iki kafadarın amaçlarının ticaret olduğunu anladım, galiba birinin kardeşinin İzmir'de ticaret acentesi vardı. Tam olarak söylemediler. Onlar da bizim gibi Pire limanından başka bir gemiye bineceklerdi. Pierre masadakileri hayran bıraktığının farkındaydı, onların hayallerini okşayacak şekilde bir Doğu resmi çiziyordu: "Bilir misiniz ki bu imparatorluk nasıl hiç parçalanmadan bugünlere gelmiştir? Çünkü büyük Türk, yani sultan, dünyanın en yalnız adamıdır da ondan. Padişahların evlenmeleri yasaktır. Haremlerindeki kölelerinden çocuk sahibi olurlar. Zamanı gelince de o çocuklardan biri padişah olur. Bunun manası nedir bilir misiniz?" Alık Fransızlar başlarını salladılar. "Bunun manası hanedanın başka bir hanedanla iktidarını paylaşmak mecburiyetinden kurtulmasıdır." Güneyliler böyle bir sırrı öğrendikleri için neredeyse sevinçten ellerini çırpacaklardı. "Ama," diye devam etti Pierre sesini alçaltarak, "halk kızdığı zaman, kölenin oğlu diye arkasından söylenir." Güneyliler bu sefer hayretle donakaldılar. Doğulu bir despotun arkasından konuşulduğunu işitmek zihinlerini dumura uğratmıştı. Doğrusu ben de bu anlatılanları bilmiyordum. Ama içimde Pierre'e karşı derin bir öfkenin mayalanmakta olduğunu hissediyordum. Doğuluları hakir gören bu adama hak ettiği dersi vermeliydim.

Şeytan dürttü. Sıra bana gelince her zaman olduğu gibi kendimi Franck Chausson olarak takdim etmek yerine hakiki adımı söyledim. Ben Fuat Chausson, *L'Illustration* için İstanbul'a gidiyorum, dedim.

Tabii beklediğim gibi Pierre adımın nereden geldiğini sordu, hatta beni önce Beyrutlu bir Hıristiyan zannetti. "Öyle görünüyor ki babam bir Türk," dedim. Masadaki şaşkın Fransızların gözleri yuvalarından uğradı. *Parisien* modasına uygun giyinmiş, akıcı ve aksansız Fransızca konuşan bu genç adam bir Türk! Olacak şey değil. Kadınlardan biri, "Aman Tanrım, şaka yapıyorsunuz!" dedi. "Hayır hanımefendi, ben İstanbul'da doğdum, ömrümün ilk dokuz senesini de orada geçirdim. Az önce sevgili Pierre'in anlattığı acımasız sultanın hüküm sürdüğü, sadakatsizlik yaptıkları zaman karılarını bir çuvala koyup serin sularına attığı o Boğaziçi denilen masal diyarında geçti çocukluğum. Ama annem bir Fransız'dır. Hem de Büyük Fransız Katolik Kilisesi'nde vaftiz edilmiş bir Fransız." Bunun üzerine diğer kadın istavroz çıkardı ve güneylilere özgü gevşek bir Fransızcayla haykırdı: "Ama bu büyük bir günah! Bir kâfirle evlenmek!" Müstakbel tüccar kocası sert bir dirsek darbesiyle karısını susturdu ama beni artık durdurması mümkün değildi. "Çok haklısınız hanımefendi," dedim kusursuz aksanıyla, "o yüzden de asla Tanrı'nın önünde evlilik sözü vermediler. Bana gelince, adım Fuat, *sum quod sum*.⁷"

Kadının yüzünü görmeliydin. Elim ayağım sinirden titriyordu ama saklamaya, belli etmemeye gayret ediyordum. Durmadan konuşuyordum. Hatta lafı bilhassa annenin sergisine getirdim, Georgette Valané'i şahsen tanıdığımı şaşırmasını bekliyordum bu zavallı

ressamın. Duymamış gibi yapmayı tercih etti. Güneylilerse halen yaptığım itirafın tesiri altında susuyor, kendi aralarında fısıldaşıyor, birbirlerini dirsekiyorlardı. Lafı gediğine koymak için yaptığım bu çıkış bana pahalıya mal olmuştu. Flore' nin Kahvesi'ndeki⁸ o namütenahi münakaşalardan birinin içinde değildim ne yazık ki, hakikaten Doğu'ya giden bir geminin içindeydim ve yabancılara, senelerdir sakladığım sırrımı yüksek sesle neredeyse haykırdım. Nasıl yapabilmiştim böyle bir şeyi? Pişman olmuşum. Ne kadar beni boğuyor diye şikâyet etsem de o anda hayatım dediğim zavallı şeyin büyük kısmının Paris'ten başka bir şey olmadığını düşünüyordum. Asıl yerim Paris'ti benim... Evet, güneyli Fransız yeni zenginleriyle konuşurken bundan zerre kadar şüphe duymuyordum ama gülerek Pierre'e döndüğümde yüzündeki ifadeyle karşılaştığımda... sen kimsin Fuat? Bu soruyu gördüm yüzünde... Aslında Paris'te en açık fikirli olduğunu düşündüğüm insanların bile yüzünde zaman zaman bu ifadeyi görüyor ama görmezden geliyordum. Ben ne kadar saklasam da onlar biliyorlardı, değil mi? Arkamdan konuşuyorlardı. Latince ders veren bir Türk. Hah!

Bak bunları sana bile hiç anlatmadım, anlatamadım. Bu konu açılın hiç istemezdim. Ama şimdi, tuhaf şey, hem sana hem de başkalarına anlatmak için karşı konulmaz bir arzu içerisindeyim. Biliyorum, mübalağa ettiğimi hatta hayal gördüğümü söyleyeceksin, etrafımızdaki insanların dinle, milliyetle alakası olmayan entelektüeller olduğunu hatırlatacaksın. Evet haklısın; ama yine de onların zihinlerinin derinliklerinde beni hor gören bir Katolik'in yaşadığını hissedirdim. Ne tuhaf değil mi? Saklamak istediklerimi rahatça konuşabilmek için hatta sana anlatabilmek için Akdeniz'in ortasına kadar uzaklaşmam gerekti. Belki de şimdilik deftere yazdığım için böyle rahat davranıyorum, ne de olsa mektup kâğıdına temize çekerken istemediğim kısımları çıkarabileceğimi biliyorum. Melez dostun Franck Fuat'ın yalanlarına son vermesini saymazsak seyahatimizin ilk günlerinden sahneler pek de enteresan değil anlayacağın.

Yanımda getirdiğim kitapların kapağını bile açmaya fırsatım olmadı. Zaten çok fazla bir şey almadım, ağırlık olmasın diye. Leroux'nun *Sarı Odanın Esrarı*'nı çok methettiler, onu aldım. Daha başlamadım, meraktayım. Bakalım, bir de ne zamandır okumayı ertelediğim Gide'in *L'Immoraliste* adlı kitabı var. Tabii okumaktan asla vazgeçemediğim şiir kitapları da var yanımda. Mallarmé'nin, Baudelaire'in... Hepsi bu kadar.

Yemekten sonra sana bu mektubu yazıyorum şimdi.

Ne tuhaf bir cümle oldu bu Alex. Az öncesine kadar hep olup bitmiş şeyleri yazıyordum sana. Ama şimdi sadece bu ânı anlatan bir cümle yazıyorum.

İşte bu da sadece kendinden bahseden bir cümle!

Yazı yazmak çok tuhaf bir şeymiş, şimdi fark ediyorum. Aslında yazarken yaşayamıyor insan. Hayatını askıya alıyor. Bize güzel bir tartışma konusu... Keşke Flore'de olsaydık şimdi...

İlk fırsatta yeniden yazarım...

Sevgiler,

F.

2. Burası okunmuyor, ıslanmış ve yazı dağılmış. (Ç.N.)
3. (Lat.) Yeni hayat başlıyor. Fuat mektuplarında sıklıkla Latince deyişler kullanıyor, onları olduğu gibi muhafaza ettim, manalarını dipnotlara yazdım. (Ç.N.)
4. Fransızcada iki kelimenin söylenişleri çok benzer. *Mer*, deniz; *mère*, anne demektir. (Ç.N.)
5. *Monsieur* yazılması gerekir ancak orijinal çeviride bu şekilde yazılmış, düzeltmedik. (Y.N.)
6. Mektuplarda İstanbul'dan o dönemki adı olan Constantinople olarak söz ediliyor, ben o döneme ait eserlerde yapıldığı gibi Türkçeye İstanbul olarak tercüme ettim. (Ç.N.)
Bizce doğrusu Kostantiniyye olarak çevrilmesiydi ama çeviriye müdahale etmeyi uygun bulmadık. Osmanlı İmparatorluğu döneminde şehrin resmî adı Kostantiniyye'dir. Şimdiki tarihî yarımada'nın olduğu yere ise Asitane, Dersaadet ya da İstanbul adı verilmekteydi. İstanbul adı, Rumca "şehre doğru" anlamına gelen *eis ten polin* deyişinden bozularak dile yerleşmiştir. Ancak Evliya Çelebi'ye göre burada çok Müslüman yaşadığı için İslambol denmiş ve zaman içinde İstanbul'a dönüşmüştür. (Y.N.)
7. (Lat.) Ben benim ya da ben neysem oyum, manasına geliyor. (Ç.N.)
8. Sözü edilen yer Café de Flore olabilir. Orijinal metin elimizde olmadığı için çeviriye sadık kalmayı yeğledik. (Y. N.)

Sevgili Alex,

İki günlük bir fırtınadan sonra bu sabah ilk defa güneş açtı. Havanın düzelmiş olduğuna sevinen bir yunus sürüsü bize eşlik ediyor şu anda. Mütebessim ifadeli bu hayvanları seyrederken dünyanın zannettiğimizden daha büyük ve esrarengiz olduğunu düşünüyorum. İnanılmaz bir hızla maviliğin içinde ilerledikten sonra keyiflenip suyun dışında yol alan, gemimizle yarışıp sonra kendini yine Akdeniz'in mavi sularının derinliklerine bırakan bu hayvanlar hayatın tadını çıkarıyorlar asıl. Biz, zavallı insanlar, daima mazinin çamurlu kalıntılarıyla ve henüz gelmemiş olanın endişe verici gölgeleriyle boğuşmak zorundayız. Oysa hayvanlar öyle mi? Onlar için sadece içinde yaşadıkları an var. Ben kimim, diye kendine soran bir hayvan var mıdır? Belki de sormadan yaşamak en iyisi. Şimdinin tadına varamadıktan sonra yaşıyorum demenin ne manası var?

Darmadağınık güvertede güçbela temiz bir yer buldum oturacak, pipomu yaktım ve sana bu mektubu yazıyorum, tabii önce defterime... Geminin hali harap: İki gün boyunca hepimizi perişan eden dalgaların taşıdığı yosunlar, devrilmiş sandıklar, etrafa saçılmış kırık şişeler... Gemicilerin şakalaşmalarından anladığım kadarıyla fırtına bir daha azmamak üzere dinmiş. Evet, son iki gün müthiş kötü bir hava vardı. Oysa şimdi, taptaze pırıltılı güneş var yüksek gökyüzünde. Mavi kristal bir kürenin içindeyiz. Yolculardan benim gibi erken kalkanlar yavaş yavaş ortaya çıkıp derin nefesler alıyor, geriniyorlar. Fırtınanın sersemletici tesirinden kurtulmaya çalışıyorlar.

Korkunç bir fırtınaydı. Bir ara geminin batacağından endişelenmedim desem yalan olur. Aslında içimde müthiş bir emniyet hissi de vardı. Bu seyahati mutlaka tamamlayacağıma, İstanbul'a kesinlikle varacağıma dair bir inanç. Gerçi dalgalar çok kudurduğunda, neredeyse ellerimi açıp dua edecektim. Beni bilirsin, yarı yarıya barbar kanı taşımam yetmezmiş gibi Tanrı inancından da nasibini almamış bir adamım. Ama işte bu öyle bir şey ki, solduğumuz havada var, gayriihtiyari tesirinde kalıyorsun. Hele ki etrafındaki insanlar bir yandan kusup bir yandan dua ediyorsa...

Tabii bu şartlardan faydalananlar da yok değildi. İlk mektubumda bahsettiğim yaşlı ressam Pierre mesela... Yine etrafına ahmak taşralıları toplamış, bu sefer de lanetli denizci hikâyelerini anlatıp duruyordu. Fransızlar bir yandan başlarını tutuyor, bir yandan da kara derili denizcilerin kendilerini kesebilecekleri korkusuyla titriyorlardı. Pierre bütün mürettebatı ölümlerden oluşan bir hayalet geminin tam da böyle gecelerde ortaya çıktığından bahsederken iyiden iyiye eğleniyordu... İhtiyar kurt insanların zayıf yanlarını bulup çıkarmaya bayılıyordu.

Benim fırtına sırasında hissettiklerim, nasıl söylemeli bilmiyorum ama akıldışıydı. Bütün bunlar benim yüzümden oluyor hissi. Evet, başka türlü tarif edemem. Bütün bu fırtınanın sebebi benmişim... Sanki bu gemiye kaderimden kaçmak için binmişim ve Ninova'ya gitmek yerine Tarış'ı doğru yol aldığım için deniz beni durdurmaya çalışıyordu.⁹ Ama ben İstanbul'a gidiyordum. Kalsaydım ne olacaktı ki? Cécile'le bir istikbalim olabilir miydi? Ne saçma bir hayal...

Ah Alex, bazen şu seneler bir an önce geçsin, ihtiyar bir adam olayım istiyorum.

Bedenin arzularından kurtulmadan insanın kendine mantıklı bir yön tayin etmesi mümkün değil. *Radix malorum est cupiditas.*¹⁰ Oysa yaş ilerleyip de bedenin hayvani istekleri azalınca insan daha fazla düşünce, daha fazla felsefe, daha fazla akılla hemhal olmaz mı? Gülme Alex, biliyorum şu anda kimi düşündüğünü. O yaşlı domuzu hatırladın değil mi? Bazısı yaşlandıkça daha da kudurup keçi tanrı Pan'ın dünya üzerindeki temsilcisine dönüşüyor. Neyse... benim anlatacağım başka bir hadiseydi. Sana Paris'teyken anlatamadığım... Nasıl anlatabilirdim ki... Şimdi bile yazarken yüzümü ateş basıyor.

Cécile, Victor'un kız kardeşinin torunu, biliyorsun, 17 yaşının bütün canlılığını taşıyan ele avuca sığmayan bir kız. Senede birkaç defa gördüğüm, her karşılaşmamızda biraz daha güzelleşen bir afet. Daha birkaç sene öncesine kadar arka bahçede kovalamaca oynayıp Feride'den gizlenebilirsek birbirimize kaçamak dokunmaktan adı konmamış heyecanlar duyduğumuz bir çocukluk aşkıydı bizimkisi. Bir çeşit şakaydı aslında. Ama yine de aşktı. En azından benim açımdan öyleydi diyebilirim. Tamam itiraf ediyorum, bir defa da dudaklarımızı birbirimize dokundurmuştuk ama bu seneler önceydi. Çocukça bir oyun işte.

Geçen Paskalya, annemin gördüğü son Paskalya, Victor'u ziyarete geldiler. Victor, biliyorsun garip biri. Bazen inançsız bir laik olduğunu zannediyorum bazen öyle bir şey yapıyor ki en koyu Katolik'ten daha dindar olduğunu düşünüyorum. Yemek için masaya oturmuştuk. Victor'un ailesi geldiğinde hemen kendimizi geri çeker, evin kuytularında dururduk. Eskiden, Feride evlenip gitmeden önce bu iyice zor oluyordu, üç kişilik bir ailenin göze batmaması mümkün mü? Yine de evin kuytularında sessizce beklerdik. Bu kendimi bildim bileli yaptığımız bir şeydi, asla üzerine konuşmamıştık, sadece annemin sağ omzumdaki elinin sinirli kavrayışını hatırlarım. Henüz boyum küçükken... Demek daha ilk zamanlarda annem bizi geri çekmeye başlamıştı bu şekilde. Karanlığın içinde yan yana sessiz duruşumuzda gizli bir acı vardı, hep reddettim üzerine düşünmeyi. Evin sadece Victor'a ait olduğunu en çok böyle zamanlarda hissederdim. Biz sıfatsızdık. Ama Paskalya yemeğinde elbette aynı masanın etrafında toplanmıştık. Başköşeyi Madam Odette ile Cécile'e bırakarak. Kırklarının başında olmasına rağmen yaşından çok daha büyük gösteren gerdanı sarkık, şişman Madam Odette ile Victor arasında en ufak bir benzerlik yoktur. Cécile ise çok güzel bir kızdır. Her neyse, Cécile'i en az altı aydır görmemiştik. Bana iyiden iyiye büyümüş, artık tam bir kadın olmuş gibi gelmişti bu sefer. Bense biliyorsun, Montmartre ziyaretlerini sıklaştırdığımdan hakikatte kadının ne olduğunu çoktan öğrenmiştim. O yüzden Cécile'i küçük bir kız gibi görmeye meyilliydim. Ama bu sefer o çocuksu, mütemadiyen gülen, şen kahkahalar atan halinden eser yoktu. Sofrada kimsenin yüzüne bakmıyordu. Yemekte de pek konuşmadı. Victor, nesi var bunun, diye sorunca, ana kız ciddi bir kavgaya tutuştular. Mesele Cécile'in çok uygun bir damat adayını sebepsiz yere reddetmesiydi. Onları ilk defa böyle gördüğümüz için annem de ben de şaşırmıştık. Annem ne yapacağını bilemediği için masayı toplamaya başladı. Bense öylece kalmıştım. Boğazımda büyüyen yumruyla baş edebilmek için durmadan yutkunuyordum. Elbette biriyle evlenecekti sonunda, ne bekliyordum ki... Hem bu evde, bu masada ne işim vardı benim? Annemin nikâhsız yaşadığı bu adamın evinde? Beni ve Feride'yi yanında yaşamaya kabul ettiği için minnettar olmamız gereken... Biz kimdik ki? Victor kaşlarını çatmış, Cécile'i sorguluyordu. Ailenin tek erkeği olarak bu rolü beklediğimden daha fazla ciddiye alarak oynuyordu. Belki de her zamanki rutinini bozduğu için kızılıyordu Cécile ve Madam Odette'e.

Cécile, “Son sözüm bu, katiyen o adamla evlenmeyeceğim,” deyince, Madam Odette kendini kaybetmiş gibi konuşmaya başladı. “Muhakkak bir sevdiği var bu kızın, Tanrım sen bizi koru, kesin biri var,” diye gıdaklıyordu. Yemek iyiden iyiye çekilmez bir hal almıştı. Victor’un da tepesinin atmak üzere olduğunu görebiliyordum. Sonunda Cécile gözyaşları içinde bağıra bağıra itiraf etti: “Evet, sevdiğim biri var!” Madam Odette ve Victor donakaldılar. Ben de elimden çatalı düşürüyordum neredeyse. Victor, Cécile’e dehşet içinde bakmaya başladı. Madam Odette ise deminden beri birisi var diye tutturduğu kendisi değilmiş gibi bu sefer de yalan söylüyorsun diye söylenmeye başlamıştı. Bense çok şaşırılmıştım. Odada yoktum adeta. Tiyatro seyrediyor gibiydim. Ama Cécile hiç beklenmedik bir anda o korkunç cümleyi sarf etti: “Senelerdir Franck’la sevişiyoruz!” Bu sefer de dehşete kapılma sırası bendeydi. Neler söylüyordu bu kız? Hakikaten beni sevdiği için mi bir başkasıyla evlenmek istemiyordu yoksa evlenmemek için beni bahane mi ediyordu? Ancak bunu anlamama fırsat kalmadan Madam Odette Cécile’in ağzının ortasına tokadı patlatıverdi. Cécile koşarak odayı terk etmeye çalışırken her şeyden habersiz bir şekilde elinde tatlı tabağıyla içeri giren annemle çarpıştı. Tatlının da fırlayıp düşmesi sahneyi iyiden iyiye acıklı bir hale getirmişti. Victor’un kıpkırmızı olmuş burnu neredeyse patlayacak gibiydi. Madam Odette ise dehşet ve tiksintiyle bana bakıyordu. Bir yandan gerdanından sarkan et beni sirden titriyor bir yandan da, “Bu, bu...” diye sayıklıyordu. Ne diyecekti acaba? Cümlesinin gerisinde ne vardı? Benim de masayı terk etmem gerektiğini o anda anladım. Suçlu biri gibi başım önümde ayağa kalktım. Annemle göz göze geldiğimizde bakışlarındaki sukutuhayal kalbimi paramparça etti. O olaydan sonra bir daha Victor’un yüzüne bakamadım. İşin kötüsü, annemin hastalığı da kısa bir süre sonra başladığı için olup bitenlerden kendimi sorumlu tutuyordum. Ne kadar akıldışı da olsa böyle hissediyordum. Belki de bu Doğu seyahati fikrinin arkasında bu hisler vardı. Tabii karşılaştığımızda sana hiçbir şey belli etmiyordum. Beni Saint Germain’de birileriyle hararetli bir tartışmanın ortasında gördüğün zaman asla bunları tahmin edemezdin. Kimse edemezdi. Hatta ben bile o anlarda unuttuyordum bu utancı. Hatta küçümsüyordum Cécile’i, Victor’u, onların küçük dünyalarını... Sadece annemin küskün bakışlarını hatırladığımda keyfim kaçıyor. Ama o da kısa sürede hastalığının ve ölümünün acısıyla karışıp daha yoğun bir hisse bıraktı yerini.

İşte böyle sevgili Alex. Ancak şimdi çıkıyor bunlar ağzımdan. Papaza gitmek yerine seyahate çıkmışım... Ne acayip iş: Mektupları okurken bu benim tanıdığım Fuat mı, diye şaşıracaksın. Nerede o neşeli, her şeyle ve herkesle alay eden, kendinden emin, dünyaya metelik vermeyen genç adam, nerede bu, kız kuruları gibi kalp kırıklıklarından bahseden mızımız... Belki de yazmak insanın içindeki gizli tarafları ortaya çıkarıyor, kim bilir? Uzun lafın kisası, bu seyahatin benim için anlamı varılacak yerde değil, terk edilen yerde gizli. Tek amacım bir an önce Paris’ten uzaklaşmaktı. Ne kadar uzağa gidebilirim o kadar iyiydi. Şimdi anlıyor musun, niçin seni ziyaret bile etmeden apar topar bu işin üzerine atladığımı...

Şimdilik kısa kesiyorum. Isabelle yanıma geliyor... Tanrım, ne kadar da güzel...

F.

- 9.** Yunus Peygamber'in hikâyesinden söz ediyor. Tanrı, Yunus Peygamber'e mesajını iletmek için Ninova'ya gitmesini emreder. Yunus ise bu görevin ağırlığını taşıyamaz ve görevinden kaçır, tam ters yöne giden bir gemiye biner. Gemi şiddetli bir fırtınaya yakalanır, gemiciler bu uğursuzluğun nedeninin Yunus olduğunu anlar, onu denize atarlar. Yunus'u dev bir balık yutar, daha sonra gitmesi gereken yerde karaya kusar. (Y. N.)
- 10.** (Lat.) Arzu kötülüklerin kaynağıdır. (Ç.N.)

Sevgili Alex,

Dün neler olmadı ki...

Ama öncelik Isabelle'e ait.

Güvertede oturmuş sana mektup yazarken birdenbire çıkıp geldi, elim ayağıma dolandı. Isabelle'le fırtınanın en şiddetli saatlerinde tanışmıştık. Annesiyle İtalya'ya seyahat ediyorlar. Teyzesi, zamanında bir Sicilyalı gemiciyle evlenip Messina'ya yerleşmiş, onun yanına gidiyorlar. Cécile'in aksine son derece sakin, yaşından çok daha olgun davranıyor. Annesi fırtına sırasında bir ara çok fenalaştı ve her nasılsa etrafta benden başka yardım edecek kimse yoktu. Ben de hayatı gemilerde geçmiş birinin kendine güvenli hareketleriyle hemen müdahale ettim. Dalgaların şerrinden korunmak için herkes kamaralara sığınmıştı. Fareler gibi kendilerine emniyetli, karanlık köşeler bulmuşlardı. Bu yüzden içerinin havası kusmuk ve insan kokusuyla ağırlaşmıştı. Kamara arkadaşlarım, yüzünde yanık izi olan Giorgio ile şişko Luciano domuz gibi inliyorlar, suratsız fotoğrafçı Marcel ise kusmadığı anlarda küfrediyordu. Bense yatağında sırtüstü yatmış, bu lanete sebebiyet verenin ben olduğumdan emin bir şekilde kederleniyordum. Sallantının tesir etmediği tek kişi olmam da bunun açık bir deliliydi sanki. Senelerce tanrıyla alay etmenin cezası, diye söyleniyordum kendi kendime: İşte bekledi, bekledi ve sonunda intikamını alıyor, denizin ortasında korkutmaya çalışıyor beni. Sallantı bana beşik gibi geliyordu, neredeyse uykuya dalmak üzereydim. O sırada yardım isteyen bir kadın çığlığıyla sıçradım. Dışarı çıktığımda en dip kamaranın kapısından kumral, güzel bir kadın başının uzanmış yardım istediğini fark ettim. Hemen koştum. İçeride zavallı yaşlı kadın deniz tuttuğu için perişan olmuş, nefes almakta zorlanıyordu. Adının Isabelle olduğunu öğrendiğim genç kadına annesini güverteye taşımamız gerektiğini, temiz havaya ihtiyacı olduğunu anlattım. Neyse ki dışarıya çıktığımızda hakikaten biraz kendine geldi. Yoksa ne yapardım bilmiyorum. Çünkü benim gemi tecrübem ancak bu kadarına yetiyordu. İşte dün güvertede sana mektup yazarken yanıma gelen bu Isabelle'di.

Bir gece önce bu güvertede dalgalarla boğuşan, ayakta zor duran biz değilmişiz gibi ağırbaşlı bir sakinlik içinde bir süre beraberce yunusları seyrettik. Sonsuz bir genişlik hissi veren Akdeniz'in lacivert sularını yarararak, kâh dipten giden kâh sıçrayıp hayalî bir engelin üzerinden atlayarak yüzen yunuslar gemimize eşlik ediyordu. Yan gözle bize bakıp gülümsüyor gibiydiler. Seyredildiklerinin farkındaydılar sanki. Isabelle hayvanlara çok meraklıymış meğer.

“Bir hayvanın şekline girmek için neler vermezdim ki,” dedi. “Mesela şu yunuslardan biri olmak, bir günlüğüne, hayır, vazgeçtim bir saat bile yeter, bir saatliğine yunus olmak çok isterdim... Dünyayı nasıl görüyorlar, nasıl hissediyorlar... Sizin var mıdır böyle bir merakınız?”

Daha önce hiç düşünmemiştim. Ama soru Isabelle'in masum dudaklarından dökülürken hemen buldum hangi hayvana gıpta ettiğimi. Bir at, dedim, bir at olmak isterdim. Evet, Alex, meğer içimde böyle bir hayvan gizliymiş. Soğuk yeşil tepelerde rüzgârla yarışan, ağzı burnu buharlı köpükler içinde bir hürriyet hayaleti. Bak bu lafımı da unutma, bu “hürriyet

hayaleti” bir defa daha çıkacak mektubumda. Ama şimdi o ânın tadını kaçırmayalım. Isabelle bir süre hayalimdeki atı dinledikten sonra aramızda şöyle bir konuşma geçti:

“Biliyor musunuz bazı barbar kabilelerde büyücüler hayvanların şekline bürünebiliyorlarmış.”

Böyle bir şeye inanmamın mümkün olmadığını söyleyince dudak büktü.

“Kurbağalara da mı inanmıyorsunuz? Balık olarak doğuyorlar, sonra elleri ayakları çıkıyor, bildiğiniz kurbağa oluyorlar.”

“Evet, uygun bir kıza kendilerini öptürürlerse prens olanlarını bile duymuştum.”

“Siz daha dalga geçin. Dünya çok büyük bir yer. Keşfedilmemiş o kadar çok yeri var ki... Bu büyücüler bazı mantarları yiyerek kabilelerinin taptığı hayvanda vücut buluyorlarmış.”

“Bence yedikleri zehirli mantarlar yüzünden bütün kabile hayal görüyordur.”

“O halde siz şu hiçbir şeye inanmayan tiplerdensiniz. Ne kadar sıkıcı...”

“Zannederim siz de okuduğu her şeye inananlardansınız.”

“Hiç değilse sizin gibi sadece kendi gözüne güvenen biri değilim.”

“Gözüme de güvenmem hanımefendi, o da yanılabilir.”

“Peki o halde neye güvenirsiniz?”

“Mantığıma güvenirim. Sadece aklıma.”

“Aklınız yanılmaz mı peki?”

“Yanılabilir tabii. O zaman buna güvenmekten başka çarem kalmaz.”

Bunları söylerken ellerim kendiliğinden kalbimin üzerinde kenetlendi. Utanç verici ama neredeyse bir ilanışk sahnesi. Eski zaman soylularını taklit eden bu şakalaşmamız sanki bir an gerçeğe dönüştü. Isabelle gözlerimin içine baktı. Çok kısa bir an. Ama öyle nüfuz edici bir bakıştı ki... Araştıran meraklı bir bakış. İçine düşeceğim zannettim, üzerinde yol aldığımız yüzlerce mil derinliğinde denizden daha derin bir uçurum. Hemen sonra garip bir mahluk gibi kucağımda duran kalın deri ciltli defterimi işaret ederek, “Yazıyorsunuz,” dedi. Evet, anlamında başımı salladım.

Kim bilir ne yazdığımı düşündü? Nasıl görünüyordum ona? Etrafıyla bağını koparmış, bütün dikkatini yazısının içindeki dünyaya vermiş, adeta ermiş bir kişi... “Okuyabilir miyim?” diye sorduğunda bir genç kız gibi kızardım Alex. Çok utanç verici. Elbette, bitirdiğimde okuyabilirsiniz, dedim. O zaman hüznüyle uzaklara çevirdi bakışlarını. “Bu asla olmayacak demektir,” dedi. Niçin, diye sordum. “Çünkü birkaç güne kadar Messina’da olacağız, orada annemle gemiden ineceğiz, bir daha da sizi göremeyeceğim,” deyince bir istikbalimiz olmadığı gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kaldık. Bir süre sonra suskunluğu bozdum: “Bana adresinizi verirseniz size yollarım.”

Evet, sen de merak ettin herhalde Alex, neyi bitirip yollayacağımı. Bilmiyorum, o anda Isabelle’in bana biçmiş olduğu yazar rolüne uygun davranıyordum sadece. Belki bir mektup yazardım ya da *L’Illustration*’da çıkan yazılarımı gönderirdim. Bir şey demedi, söylediklerimi duymamış gibi yunusları seyretmeye devam etti ama gözucuyla baktığımda güzel yanaklarının pembeleştiğini görebiliyordum. Gözlerimi ondan alamıyordum. Çölde susuz kalmış bir zavallının gürül gürül akan bir çeşmeye bakmaktan kendini alıkoyamaması... Yoo, çok yetersiz bir benzetme, keşke biraz olsun edebiyata yeteneğim olsaydı. O zaman çok daha güzel tasvir edebilirdim. Kayısların en güzel zamanında üzerinde biriken çiller,

evet o çiller... Koyu yeşil bir ormanda sabah buğusuyla parlayan kehribar gözler... Burnunun o hafif toparlak ucu... Kulaklarının önüne kendiliğinden çözülüp düşmüş gibi duran iki bukle kahverengi saç... Ensesinde muazzam bir simetriye itaat ederek sağa ve sola dağılmış tüyler...

Az sonra yanımdan ayrıldığında arkasında bıraktığı boşluğa ellerimi uzatıp hayaline dokunmaya çalışırken ona âşık olduğumu anladım. *Nunc scio quid sit amor...*¹¹ Isabelle ne derse kabul edecek gibiydim. Mazimi de istikbalimi de cümleleriyle tanzim edecek bir kudrete sahipti. Sanki. Bu nereden geliyordu, bilmiyorum. Bir taraftan da bu hissettiklerimden şüpheleniyordum. Bu kadar kolay olabilir miydi? Paris'ten, Cécile'den kaçarcasına bu gemiye atlamıştım, uzun bir seyahate çıkmıştım, senelerce dolaşacak, bambaşka bir adam olacak ama yine de Cécile'in aşkını unutmuyacaktım. Onu unutturacak biriyle karşılaşmayacaktım. Tabii her sert adamın hayatında olduğu gibi kadınlarla çeşitli maceralarım olacaktı, zoraki aşklar fakat hiçbiri iz bırakmayacaktı üzerimde. Yatağımı birbirinden ateşli dilberler ısıtırken kalbim çilekeş bir rahibin hücresi gibi soğuk ve boş kalacaktı. Hikâyelerde böyle olmaz mı? Oysa daha yolun başında hayatımın aşkını bulmuştum. İstesem Messina'da gemiden inebilir, Isabelle'in peşinden gidebilirdim. Acaba benim hikâyem o muydu? Bundan asla emin olamazdım.

Şimdi gelelim ikinci olaya.

Akşam havanın düzelmesinin şerefine kaptan yemekte bir konuşma yaptı. Eski maceralarından bahsetti. Sevimsiz yol arkadaşım fotoğrafçı Marcel'le susarak, ucuz ama neşeli Marsilya şarabından içtik. Kaptan kadehini kaldırıp gelmiş geçmiş bütün denizciler için dua ederken dikkatimi çekmesi gereken bu sahnenin niçin beni sıktığını düşünüp durdum. Ardından bir yerlerden bir keman çıktı, Makedon olduğunu zannettiğim birisi akordeon çalmaya başladı. Herkesin keyfi yerine geldi. Taşralı Fransızlar el çırparak sözlerini anlamadıkları parçalara eşlik etmeye çalışıyorlardı. İtalyanlar çoktan sarhoş olmuş, kendi aralarında kavga etmeye başlamışlardı bile. Derdinin ne olduğunu hiçbir şekilde anlayamadığım Marcel sessizce kalkıp gitti. Cehenneme kadar yolun var, diye geçirdim içimden. Kendini ne zannediyordu ki! Hakikaten Alex, bu adamda asabımı bozan bir şey var. Hepimizi, bu gemideki herkesi böcek gibi görüyor, bunu hissedebiliyorum. Son derece kibirli. İstanbul'da bu adamla nasıl çalışacağız bilmiyorum... O gider gitmez ben de Isabelle'i aramaya başladım. Hiçbir masada, kuytu köşede görünmüyordu güzel kumral başı. Zaten müzik başlayınca yemek salonu bir erkek kalabalığına bırakmıştı yerini. Yemek salonu dediğime bakma, kırk elli kişinin dip dibe oturabildiği bir yer işte. Balık istifi esir taşımak için yapılmış bir gemiden fazla bir konfor beklememek gerekir tabii.

Isabelle'in gelmeyeceğini anlayınca sukutuhayal içinde güverteye çıktım. Sıcak, harika bir yaz gecesi. Denizin üzerinde olmamıza rağmen en ufak bir serinlik hissedilmiyordu. Güneyimizde ebediyete uzanan esrarengiz kara kıtanın derinliklerinden gelen sıcak hava, gemimizin etrafını sarmış, bizi yavaş yavaş başka bir âleme sürüklüyordu. Sağda solda kıvrılmış uyuyan ya da gizli gizli şarap içen denizcilerin terli boyunlarında şahdamarlarının attığını görebiliyordum. Gemimizin tahtaları gacırdarak gevşiyordu. İçim karmakarışık, bu sıcak nemli hava karanlık arzuları kışkırtıyordu. Hem korku hem de şehvet uyandırıyor. Isabelle'in oralarda bir yerlerde beni beklediği hayaline kapılmıştım. Geminin arka tarafına doğru bu ümitle ilerledim. Orada karanlıkta durmuş biri vardı ama

kim olduğunu anlamam mümkün değildi. Yanına yaklaştım. Adam cebinden bir sigara çıkardı. Tam yakacakken benim varlığımı fark etti. Yüzüme dikkatle baktı, delici gözleri vardı. Baktığı insanın içini gören zeki gözler.

“Tabut çivisi ister misiniz?”

“Anlamadım?”

Bir sigara da bana uzattı:

“Tabutunuza çivi... İngilizler böyle diyorlar.”

Sigarayı aldım, yakarken adamın dikkatle beni incelemeyi sürdürdüğünü fark edebiliyordum.

“Ne kadar sıcak oldu...” dedim laf olsun diye.

“Ağustos sıcakları...”

Adamın Fransızcasında farklı bir aksan vardı. Üzerinde karanlıkta tam seçemediğim düz koyu renk bir ceket. İnce bir bıyık.

“Siz nereye seyahat ediyorsunuz?” diye sordu.

“İstanbul’a...”

“Öyle mi? Daha önce bulundunuz mu?”

Orada doğduğumu söylemekten kaçındım ilk anda.

“Evet.”

Derin bir iç çekti.

“Neyse ki fırtına dindi. Bir ara korkmaya başlamıştım.”

Şaşkınlıkla yüzüne baktım. Korktuğunu itiraf eden bir adam... Garip şey.

“Kendim için değil...” Başıyla yüklerin bağlı bulunduğu yeri işaret etti.

“Emaneti ait olduğu yere nakledemezsem diye korktum.”

İşaret ettiği yere baktım, karanlık bir kümbetten başka bir şey göremedim.

“Babam sürgünde öldü. Onu doğduğu topraklara götürmek boynumun borcu. Bunca sene sonra, gemi batıp da Akdeniz’in ortasına gömülürse bir skandal olurdu.”

O anda kiminle konuştuğumu anladım. Heyecandan boğazım düğümlendi.

“Siz o halde Sabahattin Bey’siniz.”

Birden irkildi. Eli beline de gitmiş olabilir. Belli ki boş bulunduğunu ve düşmanlarından biriyle karşılaşmış olduğunu düşünüyordu.

“Siz kimsiniz?”

Aceleyle kendimi tanıttım.

“Ben gazeteciyim. İstanbul’a gidiyorum. Hürriyetin ilanıyla alakalı haber yazmak için... Gemide sizin de olacağınız söylenmişti.”

Sabahattin Bey bana güvenip güvenmemek konusunda kararsız kalmıştı.

“Öyle mi?”

“Evet. Hatta laf aramızda, Mösyö Girard, *L’Illustration*’un sahibi ve yazı işleri müdürüdür, sizinle görüşüp bir yazı hazırlarsam beni çok memnun edeceğini söyledi.”

Sabahattin Bey’in suratı asılmıştı.

“Kabahat benim. Bu seyahatte bir şey oldu bana. Lüzumsuz şeyler yapıyorum...”

“Kusura bakmayın, sizi rahatsız etmek istememiştim.”

“Sizin hatanız değil. Mesele bu yükün zannettiğimden daha ağır olması... Siz daha gençsiniz... Ölümün nasıl bir şey olduğunu idrak edemeyebilirsiniz.”

“Siz de gençsiniz.”

“Babamı kaybettiğim gün yaşlandım ben.”

İki sigara daha çıkardı. Birini bana verdi, yaktık. Göz hizamızda bir yıldız kaydı. Biri öldü, diye düşündüm. Bir an sana bir şey oldu, diye düşündüm Alex. (Bu satırı muhtemelen mektuba geçirirken silerim, bu defter sana yazdığım mektuplardan fazla bir şey oldu zaten.) Bu an, bu karşılaşma, bu konuşma hususi bir öneme sahipti. Böyle bir hisle doldum.

“Sizin babanız hayattadır, değil mi?”

Beklemediğim anda gelen soruya neredeyse hiç düşünmeden cevap verdim. Sesimde en ufak bir his emaresi yoktu.

“Hiç tanımadım babamı. Ben doğmadan ölmüş.”

Tanıyıp kaybetmektense hiç tanımamak daha iyi kuşkusuz. Sabahattin Bey üzüntüyle baktı yüzüme.

“O halde siz kendi kendinizin babası olmuşsunuz. Bu da mühim bir tecrübe.”

Victor’un üzerimdeki emeğini yok saydığım için biraz kederlendim ama ne yapabiliyordum ki, ayaküstü hayatımı anlatacak halim yoktu. Gözümün önüne zayıf, damarlı elleri geldi Victor’un; satranç taşlarına uzanıyor, sanki bana öğretmek için değil de hayatının en önemli oyununu oynuyormuş gibi hafifçe titreyerek atı tutuyor, kararlı bir şekilde kaldırıp ne olacaksa olsun diye nefesini bırakarak tahtada yeni bir kareye koyuyor... Şaşardım ciddiyetine. Ben sonuçta genç bir delikanlıydım karşısında, sıfatsız karısının piçiydim. (Bu kelimeyi ilk defa telaffuz ediyorum Alex, o da ancak mektupta!) Oysa oğlu gibi davranıyordu, o anlarda, satranç oynadığımız zamanlarda. Bunun sebebi nedir sence Alex? Bir oğlu olmak bu denli mi önemli? Bir başkasının çocuğuna babalık etmeye kadar vardırıran şey nedir insanın içindeki?

“Kimse kendine babalık edemez bence.”

Nasıl dökülüverdi bu sözler ağızımdan hayret ettim. Sabahattin Bey ağzını açacak oldu ama cevap vermesine fırsat vermeden konuyu değiştirdim.

“Ne dersiniz, hürriyetin ilanını gidişatı değiştirecek mi?”

“Evet, kesinlikle değiştirecek. Bakın... affedersiniz, adınız neydi?”

“Franck Chausson.”

“Mösyö Chausson, biz bu hürriyet için kaç senedir bekliyoruz biliyor musunuz... Kaç kişiyi kurban verdik bu davada. Dünden bugüne bir iş değildir bu. Şimdi İstanbul’da cereyan eden çok mühim bir olaydır. Artık bıçak kemiğe dayanmıştı. Sultan Hamit en nihayetinde dize geldi... Tek üzüntüm, bugünleri babamın görememiş olması.”

Tam bunları söylerken, arkamızda fiçilerin durduğu yerden bir öksürük sesi geldi. Sabahattin Bey buz kesti. Denizcilerden biri sarhoş bir şekilde karanlığın içinden çıkıp midesindekileri denize boşaltırken Sabahattin Bey boşuna korkmuş olduğu için öfkelenmişti.

“Şu halimize bakın, insanlar kendi gölgelerinden korkar hale geldiler. O katilin eli ayağı bağlandı nihayetinde. Ama çok kişinin canı yandı çok...”

“Şimdi ne olacak?”

“Gidince kendi gözlerinizle göreceksiniz genç arkadaşım. İstanbul kaynıyor. Herkesin eşit haklara sahip olduğu bir Osmanlı ülkesinin artık hayal değil hakikat olduğu söyleniyor.” Durakladı.

“Ama sizin kuşkularınız var.”

“Elbette var. Osmanlı'nın üzerinde bir hürriyet hayaleti dolanıyor ama nihayete varacak mı, emin değilim. Sultan Hamit kuvvetini kaybetti ama halen tahtta. O bir entrika ustasıdır. Akli oyuna, kumpasa çok iyi çalışır. Yüzlerce dedektif romanı tercüme ettirdiğini biliyor muydunuz? Ya, şaşırdınız değil mi? O büyük Türk, o Doğu'nun esrarlı sultanı sarayında oturmuş Sherlock Holmes'un maceralarını okuyan kurnaz bir ihtiyardan başka bir şey değil aslında... Sizin benim için zaman geçirmekten başka bir işe yaramayan o meraklı hikâyeler zalim bir hükümdarın kanlı hesaplarının prova sahnesi olabiliyor. Ayrıca mesele zannettiğinizden çok daha derin...”

“Ne gibi?”

“Mesele sadece bir despotun gitmesi değildir. Hamit öyle ya da böyle gidecek, son günlerini yaşıyor. Eğer halk hürriyete hazır değilse, bir despot gider başkası gelir. Şimdi beni düşündüren asıl bu tehlikedir. Ne yazık ki bunu ne Avrupalılar ne de Osmanlılar anlıyor.”

“Genç Türkler peki, onlar anlamıyor mu?”

“Bazıları... Ama çoğunluğu meselenin derinine inmek istemiyor. Sadece askerî hamlelerle Hasta Adam'ın iyi edileceğini zannediyorlar. Oysa en başta yapılması lazım gelen merkez fikrinden kurtulmaktır. Vilayetlerin merkez için olması doğru değildir. Merkez, vilayetler için olmalı. Bakın siz içinde yaşıyorsunuz, Fransa niçin geri gidiyor?”

Geri mi gidiyordu? Bozuntuya vermedim. Acaba Victor ne derdi bu duruma?

“Niçin?”

“Merkeziyetçilik yüzünden. Anglosaksonların başarısı da buradan ileri geliyor. İnsan tabiatına en uygun içtimai müesseseleri kurmuşlar... Ama bizim Genç Türkler... idealistler, güzel ama meseleyi basit bir iktidar devri olarak görüyorlar.”

Evet, bu minvalde ilerleyen sohbetten aklımda kalanlar böyle Alex. Sabahattin Bey, son derece kibar, eğitilmiş, akıllı bir adam. Onunla bu şekilde tanıştığım için memnunum. Bakalım fotoğrafını çekmeye ikna edebilecek miyim?

En kısa zamanda yeniden yazacağım.

Dostun F.

11. (Lat.) Şimdi aşkın ne olduğunu biliyorum. (Ç.N.)

Sevgili Alex,

Bu satırları, gecenin geç bir vaktinde, mutluluktan sarhoş bir vaziyette yazıyorum. O kadar güzel bir gündü ki... Ömrüm oldukça bir benzerini daha yaşayabileceğimi zannetmiyorum.

Isabelle'le geçen bütün bir gün... Mümkün olan her dakika beraberdik. Ilık ağustos güneşinin çizdiği kavisle beraber ışığa göre hizalandığımız şezlonglarımızda oturup yaşadığımız ânın tadını çıkardık. Isabelle çok güzel resim yapıyor, şaşırtıcı bir kabiliyeti var. Bilhassa deseni çok kuvvetli, basit bir karakalemle harikalar yaratıyor. Annenin atölyesinde çalışsa müthiş bir ressam olabilir.

Ardımızda kalan Sardinya'nın tepelerinin, uzaklarda belli belirsiz görünmeye başlayan Sicilya kıyılarının, arada sırada sürüsünü kaybetmiş mahzun kuzulara benzeyen bulutların, güvertede laf olsun diye olta sallandıran denizcilerin resimlerini çok canlı çiziyordu. Bense, seri hareketlerle beyaz kâğıdın üzerinde mekik dokuyan, arada durup düşünen, çizgilerden, gölgelerden bir dünya ören, neredeyse Isabelle'den ayrı bir varlık olduğuna inanacağım o güzel elini hayranlıkla seyrediyordum. Sonra bir an geldi, Isabelle yeni bir sayfa açtı. Bana bakarak çizmeye başladı. Bakışları yüzümde, saçlarımın, sakalımın kıvrımlarında geziniyor, alnıma, burnumun ucuna, kirpiklerime muzip bir kelebek gibi konup kalkıyordu. Çok eğlendiğini yüzünün ifadesinden anlayabiliyordum. Dudağının kenarındaki gamzesi iyice belirginleşiyor, kulağının arkasına attığı bukleler serbestçe çözülerek gözünün önüne düşüyor, güneşin son ışıklarının en güzel tonları sevgili ressamımı akıl almaz renklere boyuyordu. Mutluydu, bunu hissedebiliyordum. Mucizelerini kendine saklayan engin maviliğin üzerinde keyifle Doğu'ya doğru giden gemimizde aldığım her nefeste içim ebedi bir hürriyet hissiyle doluyordu. Aramızdaki hava incelmışti, konuşmamıza bile lüzum hissetmeden, birbirimizin düşüncesine dokunabilir hale gelmiştik.

Portremi göstermeye razı olduğunda sayfanın üzerinde belirmiş halim beni sarstı. Evet, bana benziyordu, bendim o resimdeki genç adam. Saçlarımın dalgası, sakalımın sivriliği, burnum, kulaklarım, her şeyim yerli yerindeydi. Ama gözlerimdeki ifade... Kuşkulu, hüznü, güvensiz, sanki biraz korkmuş. Bunu nasıl anlatmalı Alex? Gözlerimden açıkça okunuyordu acı. Oysa ben, o anlarda çok mutlu olduğumu zannediyordum. "Neden," dedim Isabelle'e, "neden bu kadar hüznü çizdin beni? Ben hep gülümsüyordum sana..." Omuzlarını silkti, "Bilmiyorum," dedi. "Bu kadar çizebildim." Elini aldım, avucunun içini dudaklarıma götürdüm. Öptüm. Kokusunu içime çektim. Belli belirsiz vanilya ve zambak...

Sonra... Sıcak yaz gecesinin içinde parlayan birer yıldızdık... Akdeniz'de yol alan gemimizin bordasında, gölgelere sarınarak aşkı tattık.

Of, Alex, zaman neden akmak zorunda?

F.

Sevgili Alex,

Rüya gibi geçen iki günün ardından hüznünlü bir yalnızlık hissi içinde yazıyorum bu satırları. Neresinden başlayayım?

*Ubi amor, ibi dolor.*¹² Seninle sık sık tekrar ettiğimiz laflardan biriydi. Ancak bu dört günü yaşadktan sonra sözün ne ifade ettiğini idrak ettim. Hakiki aşka düşmeden acısını tahayyül etmek ne kadar da boş bir çaba. Platon'un mağarasında yaşayanların dışarıyı asla bilememelerinden hiçbir farkı yok. Meyhaneler kapanana kadar ucuz şarapları galonla içmemizin sebebi, haydi seni dışında tutayım, benim içmemin sebebi mevcut bir aşk acısını teskin etmek değildi, şimdi anlıyorum. Neydi biliyor musun dostum? Her gencin içine düştüğü, içine düştüğü için utandığı, utandığı için de utanç verici şeyler yaptığı bir durum: Büyük bir aşk acısına sahip olmamanın acısı. Kendimi zorlayarak Cécile'in yüzünü gözümün önüne getirir, kalbimde bir yerin acımasını beklerdim boş yere. Ah, işte şimdi anlıyorum o beklediğim yürek sızısının nasıl da kendiliğinden, nasıl da derinden vurup insanı yere serdiğini.

Alex, bu satırların yazarı aşk acısının sarhoşudur, şaşılacak denli mutlu ve aynı anda kederlidir. Haz ve acının, iki zıt kutbun, adeta geceyle gündüzün aynı anda, kendi karanlık ve aydınlığından bir nebze olsun kaybetmeden bir arada bulunabilmelerinin mucizesi karşısında nefesim kesiliyor. Zannederim, bu ancak Tanrı'nın yaşayabileceği bir tecrübe... Şimdi artık onu da anlıyorum. Elbette papazların anlattığı gibi bulutların arasında oturan devasa bir baba hayaleti değil, hayır. Kelimelerim ne yazık ki yetmiyor... Dünyada kötülüğün ve iyiliğin bir arada bulunmasına sonsuz bir mutluluk, sevgi, neşe ve aynı zamanda acı, keder ve üzüntüyle bakan bir ruh! Bir bakış sadece. Benim gibi bir sarhoşun tanrı tarifi de ancak böyle bir şey olabilir. Tamam, sadece aşk sarhoşluğu değil, daha çoğu ucuz Marsilya şarabından kaynaklanan bir sarhoşluk. Ama itiraf etmeliyim şarap aşkın en sadık dostu! Her zaman Mallarme:

Ten hüznünlüdür, heyhat! Ve okudum bütün kitapları
Kaçmak! Oradan kaçmak! Hissediyorum ki bütün kuşlar sarhoş
Bilinmez köpüklerin ve göklerin ortasında uçarak!¹³

Isabelle! Adını yazdım ve nefesim kesildi. Hayranlıkla seyrettim bu kelimeyi bir süre. Onun adını temsil eden bu harfler ne kadar da kutsal görünüyor şimdi. Isabelle... Bu harflerin bir araya gelişinde kaderimi belirleyecek bir kudret olduğunu hissediyorum. Şaşırdın değil mi? Muhtemelen şaka yaptığımı düşünüyorsun. Tanrı da aşkı şakacı bir ânında yaratmış olmalı. Doğrusu ben de içimde yükselen bu garip hisleri yazıya dökerken aynı kuşkuya kapılmıyor değilim. Çünkü aşk bu kadar çabuk ve şiddetli gelebiliyorsa, aynı hızda da kaybolup gidebilir.

Aklından geçenleri tahmin edebiliyorum. Şimdi karşı karşıya oturuyor olsaydık...

Sağ kaşın kendiliğinden kalkar, ilk aklına geleni hemen söylememek için oyalanırsın, piponu masanın kenarına vurarak külünü boşaltırsın ve sonra beklenmedik bir yerden konuya

girersin. Sokrates gibi kendime sorular sormamı sağlarsın: Acaba insanın ilk defa evinden bu kadar uzak olması onu ruhen zayıf düşürür mü? Annesini kaybetmiş olmak kişiyi kadınlara karşı daha hassas olmaya iter mi? Yalnızlık insanın hissiyatını değiştirir mi? Böyle düşüneceğini biliyorum. Seni o kadar iyi tanıyorum ki... Aramızda millerce mesafe de olsa sesini duyabiliyorum. Evet. Bu söyleyeceklerini ben de düşündüm. Hayır, öyle değil diye inkâr etmeyeceğim. Belki de öyledir ama umurumda değil Alex. Varsın hepsi bir hayal olsun, kimi zaman rüyada görülenler hakikatte yaşananlardan daha fazla tesir etmez mi insana?

Bu sabah Messina limanına yanaştık. Akşama kadar da gemimiz limanda bağlı kaldı. Yiyecek ve su ikmali yaptılar. Ben de Isabelle ve annesini Messina'da yaşayacakları yere götürdüm. Bu arada postaneye uğradım, Feride'ye ve sana yazdıklarımı postaladım. Senin mektuba bir de Messina Katedrali'nin kartpostalını koydum. İlgini çekecek bir eser, XII. yüzyıldan kalma Gotik bir kilise. Ne yazık ki içini gezemedim. Isabelle ve annesini, fırıncılık yapan akrabalarının yanına yerleştirdim.

Yaşlı bir çınar ağacının gölgesinde zamanın akmadığı küçük bir meydana bakan çok şirin bir dükkânları var. Hemen masaları uç uca ekleyip sokakta harika bir sofru kurdular. Sandıklardan beyaz örtüler çıktı, en güzel tabak takımları, şarap kadehleri... Mor üzüm, ballı incirler, mayhoş orman meyveleri ikram ettiler yemekten önce. Ardından zeytinyağına bulanarak kızartılmış sarımsaklı ekmekler, domuz pizolosa, tatlı patates ve baharatlı şaraplarla hayat boyu unutamayacağım bir ziyafet çektiler. Isabelle'le nişanlıymışız gibi yan yanaydık. Komşuların bizi birbirimize yakıştırmaması da cabası. Yeni doğum yapmış esmer güzeli bir anne, bebeğini Isabelle'in kucağına verdi, etrafa gülücükler dağıtan sevimli bir oğlandı. Isabelle hemen mırıl mırıl bir ninni söylemeye başladı. "*Fai la ninna fai la nanna...*"¹⁴ Genç bir aile olmuştuk sanki. Bunu Isabelle'in annesinin yaşlarla dolmuş gözlerinden anlayabiliyordum. Bu dev çınarın kuytusunda zaman nehri yavaşlayarak ılık kollara ayrılıyor, beni içine alarak akıyordu.

Az kalsın gemiyi kaçıracaktım.

Isabelle beni limana kadar geçirirken hep okuduklarından, dünyada olup biten heyecan verici olaylardan bahsediyordu. Burası güzel bir yer, dünyanın bütün gemileri buraya uğruyor, diyordu. Oysa Paris'ten sonra bu küçük liman kentinde ancak bir hafta gecikmeli gelen gazetelerden dünyayı takip edebilecekti. Hayat Avrupa'da baş döndürücü bir hızla değişirken o burada, taşrada sıkışıp kalacaktı. Belki o küçük meydana bakan başka bir dükkâncıyla evlenecek, peş peşe çocuklar doğuracak, her günü bir öncekinden daha sıkıcı geçecekti. Belki seneler sonra bir akşam durduk yere beni hatırlayacak ama resmimi çizdiği o defteri çoktan kaybetmiş olacağı için yüzümü gözünün önüne getiremeyecek, kimi detayları hafızasında değiştirerek kendine başka bir mazi yaratacaktı. Böyle olmamalıydı. İçimden bir ses kadere mâni olmam gerektiğini söylüyordu. Ama yapabileceğim bir şey yoktu.

Gemiye döndükten sonra aklım da kalbim de karmakarışıktı. Isabelle'i bir daha görebilecek miydim? Gidip Messina'ya yerleşemezdim. Benimle Paris'e geri döner miydi? Aslında çok da zor değildi Isabelle'in de parçası olduğu bir istikbal hayal etmek. İstanbul'da işim bittikten sonra Messina'ya dönebilirdim, Isabelle'e niyetimi açıklayabilirdim, beraber Paris'e gider, evlenirdik. Hayalini kurmak ne kadar kolay olursa olsun, içimde uğursuz

karanlık bir ses bunun asla mümkün olmayacağını söylüyordu. Dünya keşfetmemi bekleyen kocaman bir yerd, daha ilk basamağında vaz mı geçecektim? Böyle karışık düşüncelere boğulmuş bir durumda güvertede durmuş limandan ayrılışımızı seyrediyordum ki Marcel'in telaş içinde bana doğru geldiğini fark ettim. Heyecanla konuşurken gözlükleri parlıyordu.

“Franck neredesin? Sabahtan beri ortada yoksun. Sabahattin Bey mülakat yapmayı kabul etti. Yarın, sabah ışığında fotoğrafını çekeceğim. Bugün en nihayet kartımı vermek için bir fırsat buldum. *L'Illustration* içinse tamam, dedi.”

İçimden güldüm. Sabahattin Bey'le çoktan tanışmış olduğumu, aslında beni tanımış ve güvenmiş olduğu için kabul ettiğini söylemedim. Eskiden olsa, Isabelle'den önce demek istiyorum, hemen bu lafları yapıştırır, karşımdakinin yersiz böbürlenmelerine son verirdim. Ama şimdi umursamadım.

Böyle işte sevgili dostum. Aşkla olgunlaşıyorum. Eğer bu küçük maceraya aşk denirse tabii.

F.

12. (Lat.) Her nerede aşk varsa, orada acı vardır. (Ç.N.)

13. *La chair est triste, hélas! et j'ai lu tous les livres. / Fuir! là-bas fuir! Je sens que des oiseaux sont ivres / D'être parmi l'écume inconnue et les cieux!* (Ç.N.)

Biz metinde değişiklik yapmadık ancak şiirin Türkçede farklı çevirileri var. Bu mısraları Orhan Veli şu şekilde çevirmiş: “Bütün hazları tattım, kitapları okudum, / Ah, kandırmadı; kaçmak, kurtulmak istiyorum. / Bir başka köpükle gök arasında kuşlar / Orada şimdi kim bilir ne kadar sarhoşlar?” Kemalettin Kamu'nun çevirisi biraz daha farklı: Ten bitirdi hazlarını, tükendi kitap; / Kaçsam, kaçsam uzaklara... Üstümde mehtap; / Sanıyorum en güzeli mest oluşların / Gökke engin arasında uçan kuşların.” Can Yücel çevirisi ise şöyle: “Hayır yok tenden artık; hatmedildi kitaplar. / Ah! Bi kaçsam! Bilirim, o mest kuşlara diyar, / Bir ak'almaz köpükle göklerin arasında.” (Y.N.)

14. (İt.) Uyusun da büyüsün ninni. (Ç.N.)

Sevgili Alex,

Yorucu bir gündü. Hava bugün çok sıcaktı. Gökyüzünde tek bulut yoktu. Sabah önce Sabahattin Bey'in fotoğrafı için uğraştık. Tabutun başında poz vermek istemedi. Seyahati sırasında çalışmalarına devam ediyor intibayı vermek için yemek salonundan bir masa çıkarttık güverteye, üzerine bir yazı takımı ve birkaç kitap koyduk. Sabahattin Bey çok heyecanlı görünüyordu. Beyaz takım elbise giymiş, kemik rengi bir kravat takmıştı. Bakışlarını uzaklara sabitliyor, sabırla Marcel'in işini bitirmesini bekliyordu. Onu seyrederken, dedikleri gibi Osmanlı'nın müstakbel sultanı olabileceğine pek aklım kesmiyordu. Sultan deyince gözümün önünde canlanan devasa burnu ve karanlık bakışlarıyla Abdülhamit'in bizim gazetelerde basılan çirkin karikatürleri geliyordu. Ağzında ucundan kan damlayan bir bıçakla kıyımdan dönen *Grand Saigner*.¹⁵ Oysa Sabahattin Bey'in şu kırılğan duruşuna, her an verem olacaktı gibi solgun yüzüne bakınca aynı hanedanın üyeleri olduklarına inanamıyordum.

Mülakatımız pek iyi geçti. Sayfalarca yazdım. İngilizlerin eğitim ve idare şeklini şiar edinmiş Sabahattin Bey. Mutlaka her vilayetin kendini idare etmesi gerektiğini, bunun bir nevi otonomi olduğunu ama eyaletlere de benzemediğini anlattı. Doğrusu kulağa hoş geliyordu söyledikleri ama mevcut duruma ne kadar uyduğunu ben bilemiyorum. Önemli bir sürü şey anlattı, bütün öğleden sonramı aldığım notları temize çekmekle geçirdim. Uğrayacağımız ilk limandan postaya verilecek hale getirdim. Bu arada Sabahattin Bey'le önceden tanışmış olduğumuzu fark ettiyse de hiç renk vermedi Marcel. Zavallı hüznü kurbağa ilk başta zannettiğim kadar habis karakterli biri değil galiba. Sabahattin Bey'le sohbet ederken onun başka bir dünyası olduğunu düşündüm.

Akşam yemekte Sabahattin Bey sabahki gerginliğini üzerinden atmış gibiydi. Bizi masasının başköşesine oturttu.

"Şu anda Osmanlı'da bir milat yaşanıyor. Otuz senedir süren istibdada karşı insanlar yeter dedi. Gidince kendi gözlerinizle göreceksiniz. Abdülhamit artık dişleri, tırnakları sökülmüş bir canavardır. Son demlerini yaşıyor. Ama yine de korkutmayı başarıyor. İnsanlar hürriyetin ilan edildiğini duyunca ilk gün korkudan dışarı adım atmadılar. Bunun bir tuzak olabileceğini, sevinç içinde ortaya dökülenleri Abdülhamit'in kırmızı fesli casuslarının teker teker jurnalleyeceğini düşündüler. Ama ertesi gün herkes sokaklara çıktı. Herkes! Görülecek şey, diyorlar. O Galata Köprüsü'nün üzerinde yetmiş iki milletten insan birbirini kucaklayıp dans ediyor. Rum Ermeni'yle kucaklaşıyor, Müslüman Hıristiyan'a kardeşim, diyor. Eşitlik, Kardeşlik, Hürriyet, Adalet, diye bağıarak insanlar senelerdir tepelerine çöreklenmiş sultandan kurtuluşlarını kutluyorlar."

Anlattıkları hakikat miydi? Mümkün müydü bu insanların birbirlerini kucaklamaları? Türkiye'den gelen kötü haberlere hep kulaklarımı kapattığım için şimdi kendime lanet ediyordum. On küsur sene önce terk ettiğim bu garip memlekete asla dönmeyecek gibi hiç alakadar olmadım. Çünkü hafızamın derinliklerine gömmeye çalıştığım o korkunç gecede insanların birbirlerine neler yapabileceklerini görmüştüm. Ermenilerin bankaya düzenledikleri saldırı¹⁶ sonrasında adeta bir süre avı başlamıştı şehirde. Evden eve dolanan

eli satırılı, bıçaklı karanlık suratlı adamların küfürleri yankılanıyordu gecenin içinde. Onlardan birinin babam olduğunu, daha doğrusu babamın onlar gibi bir adam olduğunu hayal etmişim. Eli kanlı, karanlık yüzlü bir adam. İyi ki de onu tanımamışım, diye düşünüyordum. Zaman zaman annemle Feride'nin konuşmalarına kulak kabarttığımda aslında öyle korkunç bir barbar olmadığını, tam tersine bir beyefendi olduğunu duyardım ama yine de yüzünü hayal ettiğimde o geceki adamlardan birinin sureti gelirdi gözümün önüne. Damarlarımda dolaşan Türk kanının beni kadim zamanların barbarlarına bağladığını hissederek, bu hislerden hem korku hem de –evet itiraf ediyorum– biraz gurur duyardım. Okulda çelimsiz kollarıma bakıp da alay eden büyük çocuklara karşı içimde patlayan ani öfke çağlayanlarının kaynağında hep babam olduğunu düşünürdüm. Hatta sokakta kendine has kıyafetleriyle bir Arap, bir Berberi ya da Hintli gördüğümde Doğu'ya ait bir esrarın ruhumun derinlerinde çöreklenmiş bir yılan gibi zamanının gelmesini beklediğini hissedirdim. Saçmalık.

Sabahattin Bey, Abdülhamit'in nasıl bir tiranlık kurmuş olduğunu anlattı: “Kimseye nefes aldirtmıyordu. Gazeteler sansürle susturulmuştu. İnsanlar kahvede, sokakta, hatta evlerinde bile korkar vaziyetteydi. Her yerde sultanın jurnalcileri cirit atıyordu. Hürriyet, anayasa gibi kelimeler yasaktı tabii... ama sadece bunlar mı? Akla hayale gelmeyecek başka kelimeleri telaffuz etmek de tehlikeliydi. Mesela cinnet, mecnun, deli diyemezsiniz. Çünkü Sultan Murat cinnet geçirdiği için tahttan indirilmişti. Adı Murat olan bir sürü insan ismini Mirat olarak değiştirdi o dönem.”

“Peki nasıl anlaşılmiş deliliği?” diye kendimi tutamayıp sordum.

“Zavallı Sultan Murat... Cülus törenine götürülürken bile çeşitli olaylar çıkarmış... Vehimler ve korkular içinde aklını kaybettiği için sadece üç ay kaldığı tahttan indirilince ancak biraz rahat etmiş. Aslında çok ince ruhlu bir adamdı. Müthiş piyano çalardı mesela. Besteleri olduğunu bilir misiniz? Kalan ömrünü kızlarına piyano öğreterek geçirebilirdi. Ama bu sefer de akli dengesi yerine geldi diye söylenti çıkınca Yıldız Baykuşu onu iyice izole etti. Çok talihsiz bir sultandı.”

Sabahattin Bey'i dinlerken çocukluk senelerimin karanlık gecelerinden hayaller, gizlendikleri yerlerde cisimlenmeye başladı. Nasıl da ustaca saklanmışlar! Ama oradalar... Korkularımın kıpırdandığı o karanlık suların Boğaz'ın güvenilmez akıntıları olduğunu hissediyordum. Bir yandan da hiç bilmediğim, hayal bile etmediğim bir sultan hikâyesiyle karşılaştığım için şaşırıyordum. Düşünebiliyor musun Alex, bir halife, bir sultan piyanonun başında Beethoven çalıyor... Esir hayatı yaşadığı eski bir sarayın değerli parkelerinin üzerinde eline geçirdiği bir kömür parçasını kalem gibi kullanarak kızlarına okuma yazma öğretiyor.

Diğer masalar dağıldı, en sona biz kaldık. Sabahattin Bey babasının Avrupa'ya geçişinden sonra Sultan Abdülhamit'in dönmesi için 50.000 lira para teklif ettiğini, kabul etmeyince tehdide başvurduğunu, hatta Sabahattin Bey'in annesini, yani kendi kız kardeşini sarayda rehin tuttuğunu, babasıyla Avrupa'da göçebe bir sürgün olarak yaşadıklarını, babası öldüğünde Fransa'da cenazesinin nasıl da sultana karşı debdebeli bir mitinge dönüştüğünü anlatıyordu.

Ben konuşulanları tam takip edemiyordum, ısrarla dışarıya, karanlığa bakıyordum. Biraz şarabın tesiriyle biraz da o korkunç ağustos gecesinin hatıralarının canlanması sebebiyle o an

oradan uzaklaşmak istiyordum. Ruhum yorulmuştu adeta. Nereye doğru gidiyordum ben Alex? İstanbul benim için güzel bir macera olmayacaktı, hayır, annem ve Feride'yle kaçarcasına gemiye binip terk ettiğimiz o şehir, karanlıkların içinde beni bekliyordu. Bu yanlış bir seyahatti. Ümitsiz bir şekilde uzaklara bakıyordum, geriye... Isabelle'in orada, Messina'da, bıraktığım yerde olduğundan emin olmak istiyordum adeta. Boş bir hayal. Ama güzel. Messina'da sıcacık bir aile var beni bekleyen. Düşüncesi bile insanı mesut etmeye yetiyor.

Bir ara masada bambaşka şeylerden söz edildiğini fark ettim. Sabahattin Bey radyografiden bahsediyordu. Evet, bildiğin X ışınlarından. Seneler önce, 99'da ülkeyi terk etmeden hemen önce Pendik'teki köşklerinin müstemilatında yaptığı deneyleri, malzemeleri nasıl temin ettiğini, eğer sürgüne gitmeseler küçük bir rasathane kurmak üzere olduğunu heyecanla anlatan Sabahattin Bey'i hayranlıkla dinleyen Marcel ilk defa gözümde insan gibi göründü. O da optikten, *Camera Obscura*'dan¹⁷ bahsediyordu. Kendimi bir ara cahil bir Afrika yerlisi gibi hissetmedim desem yalan olur. Hafızamı zorlayıp Victor'un yüce gönüllülük göstererek elimden tutup götürdüğü *Exposition Universelle*'den¹⁸ birtakım hatıra kırıntıları derlemeye çalışıyordum ama boşuna. Tek hatırladığım devasa Eiffel Kulesi ve onun etrafındaki kalabalık... Hep dediğin gibi Alex, bu bilimin, teknolojinin asrı olacak ve maalesef ben geçmişte kalacağım, felsefede, tarihte, şiirde...

Evet, gün böyle sonlandı. Zannederim iyi gidiyoruz. Umarım mülakatı yaşlı keçi Mösyö Girard da beğenir. Çıktığı sayıdan iki tane aldırmayı ihmal etme.

F.

15. Aynı şekilde okunan *Grand Seigneur* (Büyük Hükümdar), *Grand Saigner* şeklinde yazılınca "Büyük Kasap" manasına geliyor. (Ç.N.)
16. 1896 Yılında bir grup Ermeni Devrimci Federasyonu üyesi Osmanlı Bankası'nı işgal ederler. Amaçları bir süredir Anadolu'da devam eden Ermeni kıyımlarına yabancı devletlerin dikkatini çekmektir. Bankada çıkan çatışmada bazıları öldürülmüş, sağ kalanlar pazarlık sonucu yurtdışına kaçmışlardır; ancak iki gün boyunca şehirde Ermenilere yönelik çok ciddi saldırılar olmuştur. (Y.N.)
- 17.. *Camera Obscura*, bir kutuda küçük bir delik açılarak kutunun dışındaki dünyayı içine görüntü olarak yansıtmaya yarayan optik bir araçtır. (Y.N.)
- 18.. *Exposition Universelle*, çeşitli teknolojik buluşların sergilendiği, Paris'te düzenlenen uluslararası fuar. (Y.N.)

Sevgili Alex,

Neredeyse bir hafta olacak! Ama o kadar hararetli geçti ki, oturup iki satır yazmaya fırsatım olmadı. Nihayet İstanbul'a adım attık, artık belirli bir adresim var. Sen yine de mektupları postaneye adıma gönder, ben oradan alırım. Tedavin ne aşamada, nasılsın, detaylarıyla yaz lütfen. Umarım bu satırları okurken tamamen iyileşmişsindir. Eğer Paris'e dönme planın varsa mutlaka haber ver, benim burada ne kadar kalacağım belli değil gerçi ama en kısa zamanda Flore'nin Kahvesi'nde buluşacağız ve ben sana Doğu'nun acayip hikâyelerini anlatacağım. Sen de bir kaşını havaya kaldırıp ne kadarını hakikaten yaşadığımı, ne kadarını uydurduğumu anlamaya çalışacaksın.

En son Messina limanından ayrıldıktan sonra yazdım sana. O mektubu Atina'dan postaya verdim. Akropol'ün bir kartpostalıyla elbette.

31 Ağustos'ta Pire limanına yanaştık. Türkiye'ye yaklaştıkça Sabahattin Bey'in gücü de önemi de artıyordu. Pire'de Genç Türkler, Ermeniler ve Yunanlılar coşkulu bir şekilde karşıladılar kendisini. Marcel, gemiye çıkan heyetle babasının tabutunun yanında mağrur bir şekilde duran Sabahattin Bey'in fotoğraflarını çekti. Umarım iyi çıkar; çünkü çok önemli bir andı. Osmanlı ve Yunan bayraklarına sarılı tabutun içindeki Damat Mahmut Celalettin Paşa, Genç Türklerin artık korkusuzca telaffuz ettikleri adıyla Yıldız Baykuşu'nun kardeşi Seniha Sultan'la evliymiş, hatta bir ara adliye nazırlığı yapmış olmasına rağmen istibdatla mücadele edebilmek için oğullarını alıp yurtdışına kaçmış. Genç Türklerin, Haysiyetli Hareket¹⁹ dedikleri bu kaçış sebebiyle Damat Mahmut Paşa herkesin gözünde bir hürriyet kahramanı. Heyettekiler çok güzel konuşmalar yaptılar. Akşam karaya çıkıldı. Marcel'le biz de Sabahattin Bey'in maiyetine katıldık. Akropol'ü gezdik. Çok müthiş bir yer. Şehrin ortasında bir tepenin üzerine kurulmuş, her yerinde geçmiş asırların hikâyelerini anlatan heykellerle, havada sıcak taş ve toz kokusuyla şimdi yaşayan insanlara adeta gözdağı veriyor: Bakın bir zamanlar ne büyük, ne muhteşemdiler; şimdi hepsinin kolu kanadı kırık, taş taşın üzerinde zor duruyor, sizin de sonunuz onlar gibi olacak, diyor. Zaman en büyük katil. Marcel yine birkaç fotoğraf çekti. Küçük Yunanlı çocuklar etrafımızı sardılar. Konuşmalarını zar zor anladım. Hafızamın derinliklerinde bir yerlerde duran Rumca kelimelerin uyanması çok zaman aldı. Oysa küçükken bayağı iyi konuşurdum. Galiba İstanbul'daki Rumlardan farklı bir lehçeleri vardı. Ardından Osmanlı sefaretinde yemeğe katıldık. Memurlar çok şık giyinmişlerdi. Yakalarına "hürriyet"i temsil eden kırmızı beyaz kurdeleler takmışlardı.

Gece gemimize döndüğümüzde çok yorgunduk. Hemen uyuyakaldım. Rüyamda Isabelle'le Atina sokaklarında geziyorduk. Buralar çocukluğumun geçtiği yerler, diyordum. Konuşuyorduk ama acaba Isabelle hakkımda ne düşünüyor, diye de endişeleniyordum. Ona adımın Fuat olduğunu söylemiş miydim, diye kendi kendime düşünürken sokakta oyun oynayan çocuklara bakıyorduk. Çocuklar Türkçe konuşuyordu, Isabelle'e tercüme etmek için döndüğümde Cécile dudaklarını uzatıyor, öp beni, diyordu, çabuk, annem yetişmeden öp beni. Isabelle vardı, o nereye gitti, diye düşünüyordum ama bir yandan da Cécile'in dudaklarının dolgun pembeliğine kapılıyordum. Öpmek için uzanıyordum ebedî bir ânın içinde. Son anda bir şey oldu, bir kopukluk, koşarak Akropol'e girdim. Önce Cécile'in

annesinden kaçtığımı düşünüyordum ama sonra bu düşünce de önemini kaybetti. Sonrası gittikçe daralan koridorlar, yeraltına inen merdivenler... Tek amacım vardı, gemiyi kaçırmamak. Denize açılan gizli bir geçit arıyordum. Yokluğumu fark etmişler midir, diye düşünürken birden kocaman bir sopanın böğrüme saplandığını hissettim ve...

Nefes nefese uyandım. Kamarayı paylaştığım İtalyanlardan biri dürtüyordu. “*Zitto, zitto!*”²⁰ Yine uykumda konuşmuş olmalıyım. Kalkıp o sinirle bir yumruk salladım, boşa gitti. Bağıra çağıra üstlerine yürüdüm, sinirden titriyordum. “*Mamma li Turchi!*”²¹ diye gülerек dalga geçmeye başlamıştı ki diğerleri de uyandı. Çoktandır böyle bir kavganın çıkmasını bekler gibiydiler. Ama Marcel de uyanmıştı ve çok öfkeli görünüyordu. Sunturlu küfürler savurarak yumruklarını sallıyordu, herifler dişli çıktığımızı görünce homurdanarak yataklarına döndüler. Lanet olsun, deyip kendimi dışarı attım.

Uykum kaçmıştı. Güverteye çıktım. Kamaranın ağır havasından sonra çok iyi geldi, nemli Akdeniz gecesini içime çektim. Samanyolu bütün ihtişamıyla üzerimizde parlıyordu. Durgun deniz siyah ipekten bir çarşaf, üzerinden kayıp gidiyorduk. Henüz yaşayıp yaşamayacağı belirsiz naziklikte incecik bir ay, geceyi süslüyordu. Kavgayı unutmuş, rüyama geri dönmüştüm. Niçin Cécile’i bu kadar kuvvetli hislerle hatırlıyordum ki? Ağzının kenarından öperken az önce yemiş olduğu elmalı kekin ya da kiraz reçelinin tadını bir defa almış olduğum için mi? Yoksa biz Franck’la sevişiyoruz, dediği için mi? Oysa bu doğru değildi. Değil miydi? Şimdi şurada olsaydı, dudaklarını uzatsaydı reddedebilir miydim? Isabelle’e karşı Cécile. Neden peki? Isabelle’e karşı kuvvetli hisler beslemeye başladığım anda neden Cécile giriyordu araya? O âna kadar hiç de önem vermediğim halde... Belki de kendi kendimi Isabelle’den korumaya çalışıyordum. Messina’ da bekleyen müstakbel aile sıcaklığının anaforuna kapılıp yutulmaktan korkuyordum sanki. O yüzden de Cécile kafamı karıştırarak bana yardımcı oluyordu. İstedığın öpüşmeysen, istediğin arzular içinde yanan tense bende de var, demek istiyordu... Belki de bu alçak bedenim aşktan anladığı buydu. Tenim uslanmaz ihtirasları... Kadınları birbirinin yerine geçiren de bu şeytani hislerdi.

Derin derin soludum Akdeniz gecesini... İlk defa ayak bastığım halde Atina bana eve döndüm hissi vermişti. Gördüğüm her şey son derece aşına geliyordu. Havasındaki bir şey, adlandıramadığım bir koku ya da günbatımında denizin aldığı renk ya da sokak aralarında loş avlulara, serin ağaç diplerine serilmiş kilimlerin desenleri ya da tepeden tırnağa siyah giyinmiş yaşlı kadınlar ve kimilerinin kucağına tırmanmış kediler ya da o çok tanıdık kavruk sarı köpekler... Biri ya da hepsi birden, hafızamın çok derinlerinde sessizce uyuyan bir dünyayı canlandırmıştı. Bu dünya annemin, Feride’nin ve benim içinde yaşadığımız eski dünyaydı. Benim Franck değil Fuat, Feride’nin Valérie değil, Feride olduğu İstanbul’du. Ağır ağır aydınlanmaya başlayan ufka bakarak düşünmeye devam ettim: *Ex oriente lux.*²² Ama nasıl bir ışık bu? Paris’in sokaklarını, taş binalarını, zamanın tortusuyla kararmış heykellerini aydınlatan aynı ışık mı? Güneş aynı güneş mi, ay bildiğimiz ay mı? Bana değil gibi geliyordu o anda. Doğu’nun ışığı ya uyuyan güzelin üzerine düşüyordu ya da barbarların kılıçlarında parlıyordu ve bu sahnede beni derinden çeken, kendine bağlayan bir esrar vardı. Paris’te ya da Batı’nın hiçbir medeni ülkesinde öğrenemeyeceğim hayata dair bir sırrı Doğu bana verecekti ve o sırrı ancak benim gibi damarlarında barbar kanı akanlar anlayabilirdi.

O sırada Marcel de geldi yanıma, onu da uyku tutmamış. Aramızda enteresan bir

konuşma geçti. Bakalım sen ne düşüneceksin:

“Teşekkür ederim Marcel. Sen olmasaydın kavgaya tutuşacaktık. Kaburgalarımı kırardı bu İtalyan ayıları.”

“İkisi de kof adamlar. Ben araya girerek onları mahvolmaktan kurtardım. Boşuna dememişler *fort comme un Turc*²³ diye...”

Güldüm.

“Türkler için başka deyimlerimiz de var.”

Önemi yok, demek için elini salladı. Babamın Türk olduğunu bu yüzden de iyi Türkçe bildiğimi çoktan itiraf etmiştim Marcel’e. Hatta asıl adım bile söylemiştim. Paris’te büyük bir sır olarak sakladığım bu gerçeği gemide insanlara söylemekten garip bir haz alıyorum galiba. Bilmiyorum neden... Marcel piposuna tika basa tütün doldurdu.

“En güzel tütünler Türkiye’de içiliyor, değil mi?”

“Bilmem. Biz ayrılırken daha çocuktum, tütün içecek yaşta değildim.”

“Hiçbir şey hatırlamıyor musun?”

“Yoo, hatırlıyorum. Hem de birçok şeyi hatırlıyorum.”

“O zaman çok yazık.”

“Niçin?”

“Çünkü gerçeğiyle karşılaştığımızda hafızamızda yer eden hatıralar maalesef hep sukutuhayale sürükler bizi. O hatıralardaki güzellikler ya solmuş olur ya da... hakikatin hafızamızdakinden çok daha küçük, biçimsiz veya çirkin olduğunu keşfederiz.”

Yüzüne baktım.

“Peki ya hatırladıklarımız zaten kötü şeylerse?”

Marcel gözlüğünü cebinden çıkardığı temiz mendiline uzun uzun sildi. Tekrar taktı. Burnunun üzerindeki hassas noktaya gelmesi için dikkatle saplarını çekiştirdi. Tam soruma cevap alamayacağıma emin olduğum bir anda konuştu.

“O zaman bir ümit var demektir.”

Böyle, dedi ama belli ki kötü bir geçmişten doğan karanlık ümidi merak ediyordu. Sonra döndü, ifadesinin ilk defa yumuşadığını ve gece karanlığında büsbütün farklı bir hal almış yüzünün daha önce hiç görmediğim kadar sevgiyle dolduğunu gördüm. Onu kurbağa gibi gösteren gözlüklerinin ardından gözleri yumuşacık bakıyordu. Acıdım.

“Biliyor musun, ilk başta hiç hoşlanmamıştım senden. Yok hayır, yanlış anlama, adınla, Türk olmanla bir alakası yok. Tam tersine seni biraz...”

“Züppe mi bulmuştun?”

“Evet.”

“Eh, itiraflara başladıysak... ben de başlangıçta senden pek hoşlanmadığımı söylemeliyim. Seni çok...”

“Kaba ve soğuk bulmuşundur.”

“Doğrusu evet.”

“Herkes ilk tanıdığı anda öyle düşünür.”

“Ama sonradan?”

“Bazıları fikrini değiştirir. Ama çoğunu şaşırtmam.”

“İnsanlardan pek hoşlanmıyorsun galiba.”

Omuzlarını silkti.

“İnsanlar... Asla yapmam dedikleri ne varsa, inan bana, şartlar müsait olduğunda herkesten önce yapıyorlar. Üstelik bunun en doğru hareket şekli olduğunda ısrar edip seni aptal yerine koyuyorlar. O yüzden en iyisi, kimseden bir şey beklememek. Böylece sukutuhayale de uğramazsın.”

Bu söylediklerinin arkasında ne gibi hikâyeler olduğunu merak etmedim desem yalan olur ama sormadım tabii.

“İnsan hayatta kimseye bağlanmadan yaşayabilir mi?”

“Yaşayamıyor galiba...”

“Değişmeyen bir şey bulmak mümkün mü peki?”

“Mümkün tabii. Bak.”

Yıldızları işaret etti.

“Şu üçünü görüyor musun? T harfine benzeyen yıldız grubuna bak.”

Gösterdiği tarafa gözlerimi kısarak bakıyor, anlamlı bir şekil görmeye çalışıyordum. Ama ne yazık ki göremiyordum. Başımı tuttu, yavaşça yukarıya doğru çevirdi, bakışlarımı kendi bakışlarıyla çakıştırdı bir biçimde ve anlatmaya başladı.

“İşte bak, o Perseus. O müthiş bir yarı tanrıdır Fuat. Medusa'nın başını keser. Hani o yüzünü görenin taş kesildiği Gorgon. Hemen sağa, aşağıya bak. Orada da güzel Andromeda'yı göreceksin. Perseus onu bir deniz canavarının elinden kurtarır. Sonra da Andromeda karısı olur Perseus'un. Şimdi oradalar. Çünkü öldükten sonra Andromeda'yı bu gördüğün yere yerleştiren Athena'ydı. Hepsi oradalar. Binlerce senedir. Bizden sonra da mevcudiyetlerine devam edecekler.”

Sonra da sustu. Başımı ve çenemi tutan elleri gevşedi. Sesinde garip bir heyecan vardı. Anlattıklarına inanıyordu sanki. Katoliklerin İsa'ya, Müslümanların Muhammed'e inandıkları gibi o da bütün bu eski hikâyelere inanıyor olabilir mi? Bu mümkün mü? Bunları yazarken tuhaf bir aydınlanma ânı yaşadım: Bu soru tersten de sorulabilir değil mi? Yani İsa'nın göğe uçtuğuna ya da Musa'nın Tanrı'yla konuştuğuna inanmakla Perseus'un maceralarına inanmak arasında kayda değer bir fark var mı? Bence hepsi aynı şey. İnsanların uydurdukları masallar. Biliyorum bu soruya hep var tabii, diye cevap vermek istiyor insanlar. Aksi takdirde uğruna öldükleri tanrıların sadece hikâye kahramanları olduklarını kabul etmeleri gerekecek!

Ama bunları boş ver Alex, sence Marcel'in bu söylediklerinden ne anlamalıydım? İnsanlara değil de yıldızlara hayran biri. Hayata değil de ölüme yakın bir adam. Sustum. Bazen susmayı bilmeli insan. Oysa dün gece Sabahattin Bey'le optik icatlar üzerine tartışırken çok farklı bir heyecan içindeydi, insandan ümidi vardı sanki. Belki bana öyle gelmiştir. Çünkü ben bilimin evvela insana hizmet etmek amacıyla olduğuna inanmışımdır hep. Hakikatin peşindedir bilim. Peki, hakikat her zaman insandan yana mıdır? Doğrusu bu sorunun cevabını yalnız başıma verecek halim yok, belli ki döndüğümde uzun bir gece sohbeti bizi bekliyor.

Sonrasında neler oldu... Birkaç gün içinde kendimizi başka bir gemide bulduk. Artık Sabahattin Bey'in ekibine katılmış olduğumuz için onu karşılamaya gelen Romanya vapuruna, Santa Maria'ya geçtik. Saatlerimizi İstanbul'a göre ayarladık, ileri aldık, artık fikren Türkiye'deydik. Belli başlı gazeteciler de eşlik etmek için gelmişlerdi. Mesela, *İkdam* adlı bir gazete çıkaran Ahmet Cevdet Bey'le tanıştım. Otuz-kırk bin, günlük tiraja sahip, epeyce mühim bir gazeteymiş. Sabahattin Bey kendisini çok övdü. Meşrutiyet ilan edildiği

gün, yani 24 Temmuz'da gazete provalarını kontrol etmeye gelen sansür memurlarını gazetesinden kovarak²⁴ Cevdet Bey'in büyük bir kahramanlık gösterdiğini anlattı. Beni de *L'Illustration* muhabiri olarak tanıştırdı. Halen beni Franck Chausson olarak tanıyor ne yazık ki, Marcel de bozmuyor bu oyunu.

Santa Maria'yla akşama doğru İstanbul açıklarına geldik. Muhteşem bir karşılama töreni yapıldı, görmem lazımdı. Osmanlı ileri gelenleriyle dolu bir sürü istimbot, römorkör ve tekne gemimize eşlik ediyordu. Akşam karanlığında bütün o gemilerin ışıkları ve sahilde toplanmış insanların yaktıkları ateşler şehre bambaşka bir görüntü veriyordu. *Et lux in tenebris lucet.*²⁵ Bu Sabahattin Bey'in yaktığı ışık, bütün Doğu'yu aydınlatmak arzusunda bir kıvılcımdı şimdilik ama yine de karanlığı delip geçiyordu.

Gecenin siyahında bile güzel görünen bu şehre ben hep sabah sisiyle girmeyi hayal etmiştim. Günün ilk ışıklarıyla altın yaldızlara bürünen Süleymaniye ve Sultanahmet camileri ve bin senenin gizemiyle hâlâ ayakta duran Ayasofya ve denizden bir ırmak gibi akan Boğaz... Bir Doğulu afetin yüzünü saklayan ferace gibi bütün bu güzellikleri azar azar gösteren sabah sisi yavaşça kalkacak ve İstanbul bütün ihtişamıyla teslim olacaktı. Doğu'ya seyahat tertipleyen şirketlerin broşürlerinde yazdığı gibi bir giriş... Hiç de öyle olmadı. Gece girdik şehre; ama gizlice değil, tam tersine büyük bir tantanayla... Batı'dan, Paris'ten gelen bu yeni kral, müstakbel Batılı sultan, Sabahattin Bey bir kurtarıcı gibi şatafatla karşılandı. Nefesimi tutmuş bu muhteşem manzarayı seyrederken nasıl olup da böyle mühim bir adamla aynı gemide seyahat ettiğime, hatta şimdiden onun en çok itimat edeceği gazetecilerden biri haline geldiğime şaşıyordum. Meğer Paris'ten çıkmam gerekiyormuş, kapılar kendiliğinden açılmak üzere yolumu gözlüyormuş. Gece fotoğraf çekemediği için Marcel deliye döndü tabii. Olayların detaylarını *L'Illustration*'a yazdım, şimdi ikinci defa yazmıyorum. Ama şu kadarını söyleyeyim: Müstakbel Osmanlı sultanıyla aynı gemideydik Alex! Bence çok kısa zamanda Abdülhamit devrilecek ve yerine de Prens Sabahattin geçecek. Karşılamanın görkemi, ileri gelenlerin söyledikleri, tavırları hepsi yeni bir Osmanlı'nın doğumunu müjdeliyor. Hürriyet, eşitlik, kardeşlik laflarından geçilmiyor. Burada bir ihtilal oluyor Alex! Uzaktan tam anlaşılmıyordu. İçine girince farkına varabileceğimiz bir değişim.

Diyeceğim o ki sevgili Alex, aklım, kalbim, ruhum karmakarışık. Daha Boğaz'a girdiğimiz anda, o kayıkları görür görmez geriye dönüşü olmayan bir hikâyenin içine girdiğimi anladım. Sadece buraya has dillerin aşına kelimeleri havalarda uçuşurken, hafızam uzun zamandır uyuyan çeşitli hatıraların dirilişine şahitlik ediyordu. Hiç beklemediğim şeyler. Müthiş bir sıkıntı, inanılmaz bir korku, kaçma isteği. Bir taraftan da insanın sadece çocukluğunda tecrübe edebileceği dünyanın çok büyük mucizelerle ve sırlarla dolu bir yer olduğu hissi. Ama daha çok korku. Bu seyahatin, şu âna kadar yapıp ettiklerimin, her şeyin büyük bir hatalar silsilesi olduğunu hissediyordum. Derin bir pişmanlık. Buraya dönmek yerine tam tersini yapmalıydım. Doğu'ya değil, Batı'ya gitmeliydim, mesela Amerika'ya. Dünyanın öbür ucuna. Eski dünyaya değil, yeni dünyaya. Bunu dahi yapamayacaksam en azından yerimden kıvılcımlayabilirdim. Paris'i terk etmek için bin bir bahane uydurmuşum. Ne Cécile'le içine düştüğüm utanç verici durum ne Feride'nin evlenip beni Victor'la baş başa bırakmış olması, ne de Paris'in senelerdir bana hissettirdiği bir barbarın piçi olduğum hissi hakiki bir sebep sayılırdı.

Şimdi ne kadar da kolay yazıyorum böyle, bir “barbarın piçi” diye. Oysa bu kelimeler oradayken, insanların arasında onlardan biriymiş gibi yaşarken, durmaksızın aklımın içinde tekrarlanan lanetimdi. Etrafımı saran insanların fısıltılarından mürekkep bir ses. Ne bana ait ne de başkalarına. Ama yine de, gemimiz Boğaz’a girene kadar biri bana sorsaydı, “Tüm bu seyahat fikrinin arkasında ne var?” diye, “Annemin yasından kaçmak,” derdim. Oysa tam tersi! Tam tersi Alex! Anlıyor musun? Her şeyin başladığı noktaya döndüm. Doğduğum yere, yani yine anneme döndüm. Benim doğumum Paris’te olmadı ki! Victor’un koyduğu ad bana ait değil, üzerimdeki elbiseler gibi... Ben İstanbul’da doğdum. Hem de geçen asırda. Yok olup gittiğini, toza, rüzgâra karıştığını zannettiğim geçmiş zaman aslında ne kadar da dayanıklıymış. Ben mazi denilen şeyin bu kadar elle tutulur bir hakikat olduğunu asla bilmezdim. Kafam çok karışık.

Gemimiz ağır ağır Boğaz’a girerken kalbim heyecanla çarpıyor, çocukluğuma dair hatıralar, mezarında uyanan bir ölü gibi geriniyordu. Oradaydı. Her şeyiyle, tozlu yollarıyla, gıcırdayan tahtalarıyla, durmadan havlayan köpekleriyle, evlerden yükselen odun kokusuyla orada beni bekliyordu. Saint Germain kahvelerinde gövdemi gezdirirken benden çok uzak olduğuna emin olduğum geçmiş, işte elimi uzatacağım mesafedeydi. Bu şehir, benim Fuat olduğum yeri.

Sana hiç anlatmadım bunları. Geçmişimden bahsetmeyişi mi sen başka şeylere yordun hep, biliyorum, hiç söylemedin bana ama ben biliyorum. Annemin zengin bir Türk’ün metresi olduğu gerçeğinden utandığımı düşünüyordun. İtiraz etme boşuna; çünkü kısmen doğru. Evet, ben de insanım Alex. Elbette utanıyordum. Ama yine de sana her şeyi anlatabilirdim. Başka bir şey vardı beni durduran. Korku.

Mesela, çocukluğuma dair hatıralarım içinde en canlı iki tanesini anlatayım, bir fikir verir zannediyorum. Birincisi büyük bir zelzele hatırasıdır. Yedi yaşındaydım, çok iyi hatırlıyorum, çizgilerinin gitgide anlaşılmasız hale geldiği o mazinin içinde bütün detaylarıyla pırıl pırıl duran bir gün. Yaz ayıydı, temmuzdu, günlerden salıydı. Öğleüzeri, çok sıcak bir havaydı. Hepimiz bahçedeydik. Elindeki mendille durmadan yüzündeki terleri silen Halide’nin oflayıp pufladığını, sürekli, “Yaprak kıvıldamıyor, yapıştık, bittik,” diye söylendiğini, annemin başına ıslak bir mendil koyarak küçük tahta masanın yanında oturmuş Feride’nin saçını ördüğünü, benimse bahçenin köşesindeki kuyunun kenarında her zaman ıslak olan kuytulukta yuva yapmış eşekarılarını yakalamaya çalıştığımı çok açık bir biçimde hatırlıyorum. Harika bir ışıktaki çekilmiş bir fotoğraf gibi. Sonra ezan okunmaya başladı. Halide yavaş yavaş yerinden doğruldu, içeri namaz kılmaya gidecekti. Annem gözlerini aralayıp bana baktı, gülümsedi. Bunun manası şuydu: “Aferin Fuat! Artık Halide’nin namazda dikkatini dağıtmak için önünde şaklapanlık yapmayı bıraktın.” Tam olarak bilemediğim bir tarihte artık bu çocukça hareketlerden vazgeçmiştim. Dinî ibadetin mühim ve hürmet edilmesi gereken bir şey olduğunu idrak etmiştim. Din, Halide’nin dizlerinin üzerinde iki büklüm olup alnını yere koyuşuydu. Annemin zaman zaman beni de götürdüğü kilisede dua etmek de dindi. Evimizdeki çarımha gerilmiş İsa’nın küçük bir heykeli ve önünde yanan mumun bulunduğu köşe de dindi. Tam manasıyla anlamasam da annemle Halide’nin dinlerinin birbirinden dünyalar kadar farklı olduğunu hissedebiliyordum. Halide’nin ne zaman dua etmesi gerektiğini ezan okuyan müezzinler bildiriyordu ve bu çok sık oluyordu. Dua etmenin Tanrı’dan bir şey istemek anlamına geldiğini zannettiğim için

Nana'nın –biz Halide'ye öyle derdik– annemden çok daha fazla şeye ihtiyacı olduğunu düşünürdüm. Bunda çok da haksız sayılmazdım. Dört çocuğundan ikisi ölmüştü, biri askerdeydi, diğeri evlenmiş, çoluğa çocuğa karışmıştı. Hepsinin her zaman bir şeylere ihtiyaçları vardı. Annemse hep geceleri dua ederdi ya da ben öyle hatırlıyorum, uykudan zamansız uyandıgımda onun, o köşede dizlerinin üzerinde, ellerini çenesinin altında birleştirmiş, ağladı ağlayacak bir mırıltıyla dua ettiğini görürdüm. Daha çok affedilmeyi diler gibi bir hali olurdu. Her neyse, zelzelenin nasıl başladığını anlatıyordum... İşte tam o anda, Nana sedirden kalkıyordu, annem Feride'nin saçını bağlıyor, bense eşekarısını kocaman bir taşla sıkıştırıyordum ki sallanmaya başladık. Annem zelzele oluyor, diye bağıyor, kollarını açmış beni çağırıyordu. Sanki ondan çok uzaktaymışım ve ona asla ulaşamayacakmışım gibi, “Fuat, Fuat!” diye bağıırken gözleri korkuyla açılmıştı. Bense taşı kaldırırsam artık bana kızmış olan eşekarısının intikam alacağından korkuyor, öylece bekliyordum. Sonra komşumuzun bacasının büyük bir gürültüyle düştüğünü gördüm. Eşekarısının dev iğnesini unutup taşı attım ve anneme koştum. Sarıldık. Hatıranın en canlı kısmı burada bitiyor. Ondan sonrası kopuk kopuk. Daha çok kulağымda kalmış laflar... Korkunç bir zelzele olduğu lafları... Yüzlerce evin yıkıldığını, bizim mahallenin şanslı olduğunu ama şehirde birçoklarının evsiz kaldığını, eskiden de böyle bir felaket olduğunu, Allah'ın gazabından sual olunmayacağını, kim bilir hangi günahların kefaretilerini ödediğimizi söylüyorlardı.

Zelzele hafızamda yer etmiş birinci dehşet hatırasıydı ama en korkuncu değildi. İkincisi de yine yaz aylarına denk gelmişti. Zelzelenin üzerinden iki sene geçmişti. Ama hatırası henüz canlıydı. Hele ilk sene. Dünyanın çivisi çıktı bir kere, kolay kolay oturmaz yerine, diyen Halide'yi haklı çıkarmak istercesine canı sıkıldıkça sallanıyordu yer. Ama hiçbirisi ilki gibi büyük ve yıkıcı olmamıştı. Suyu atılan bir taşın dalgaları gibi yavaş yavaş sönüp gitti zelzele. Bir süre sonra da hiç yaşanmamış gibi tesirini kaybetti. Şimdi düşünüyorum da hayatta hangi olayın akıbeti bundan farklı oluyor ki? Hepsi eninde sonunda sönüp gitmiyor mu? Herkes sonunda unutulmuyor mu?

Eski günlerden söz açılınca kendimi nasıl da kaybediyorum, farkındasın değil mi Alex? Belki de yaşlanmak böyle bir şey, geçmişin insanın zihninde daha fazla yer kaplaması. Ben o halde 21 yaşında değil de 71 yaşında gibi hissediyorum şimdi, bu satırları yazarken İstanbul'da.

İkinci olay sırasında biraz daha büyüktüm, neyin ne olduğunu daha iyi hatırlıyorum. Yine bir yaz günüydü, hatta gün batıyordu. Biz, komşunun oğlu Hasan ve balıkçı Lambo'nun oğlu Niko'yla çeşmenin üstündeki incir ağacını ele geçirmiş, mahallenin diğer çocuklarını yaklaştırmıyor, bütün ballı incirleri gövdeye indiriyorduk. Zaman zaman dalından dikkatsizce kopardığımız ham bir incirin sütü dudaklarımızı, dilimizi kabartıyordu. İşte öyle anlarda Halide'nin anlattığı uğursuzluk hikâyelerini hatırlıyordum:

“Fuat'ım, sakın incir ağacına çıkma, düşersen sakat kalırsın.”

“Niye Nana?”

“Öyle işte. Tekinsiz ağaçtır. Gölgesinde de uyuyayım deme sakın.”

“Ne olur ki?”

“Cinler aklını alır.”

Cinlerle, şeytanla ve daha bir sürü acayip varlıkla çevrili bir âlemde yaşayan Halide,

boyu neredeyse iki metreye yakın, irikiyim bir kadındı. Belki de sana öyle geliyordu çocuk olduğun için diyeceksin, hayır kesinlikle çok uzun boyluydu. Hatta bir de komik hikâyesi vardı: Genç kızlığında boyunun uzaması dursun diye cami duvarına yaslanmış ninesi Halide'yi, kafasına üç kere vurmuş fırıncı küreğiyle. Ancak o zaman durdu benim boyum, derdi. İşte bu Halide'yi seneler önce babam bulup yerleştirmiş annemin yanına, hem işlere yardımcı olsun hem de Feride'ye Nana olsun diye. Dadı diyemiyorum, bizdekiler gözünün önüne gelmesin diye, o çok daha farklıydı, Nana'ydı işte. Bir nevi ana.

Her neyse, o anda, Hasan'la Niko incirleri gövdeye indiriyor ve ben her kopan incirle ağacın bembeyaz bir sütle kanadığını gördükçe Halide'nin anlattıklarını düşünüyordum. Bu ağaç hakikaten çok tuhaftı. Dalları yaşlı kadınların boğumlu parmaklarına benziyordu. Yüzlerce eli olan bir cadı. O sırada Feride'nin panik içinde koşarak bize doğru geldiğini gördüm. Gözleri korkuyla büyümüştü, ağladı ağlayacak gibiydi. Fuat, çabuk eve, diye bağıyordu. El ele tutuşup koşmaya başladık. Hasan ve Niko ne olduğunu anlamamış, incir yemeye devam ediyorlardı. Eve vardığımızda annemiz yoktu. Halide bize sarıldı, teskin etti, hatta Feride'ye kızdı, ne diye çocuğu korkutuyorsun, diye. Evelallah ben varım, size kimse bir şey yapamaz, diyordu durmadan. Bize kim ne yapmak istesindi ki? Ben neler gördüm neler, diye sayıklıyordu. Zaman zaman anneme anlatırken duyup dehşete kapıldığımız Rus harbinden kaçış hikâyelerini hatırlıyor olmalıydı. Günlerce yürüyerek İstanbul'a gelmelerini, camilerin soğuk hasırlarında çoluk çocuk titrediklerini, açlığı, sefaleti... Biz de mi öyle olacaktık, diye düşündüğümü hatırlıyorum. Epey sonra annem geldi. Halide'yle bir şeyler konuştular, annem hiç durmadan ağlıyor, Halide annemi ve ona bakarak ağlamaya başlayan Feride'yi sakinleştirmeye çalışıyordu. Ne oldu anne, ne oluyor, diye sorduğumu; annemin, "Sakın sokağa çıkmayın çocuklar, sakın, ne olursa olsun burada saklanın," dediğini hatırlıyorum. Birileri bize kötü bir şey yapacaktı belli ki ama kimler, niçin? Sıkıntı içinde bahçeye çıktım, ne yapacağımı bilemez vaziyette bir kurbağa, bir kuş ya da hiç değilse bir kertenkele bulma ümidiyle dolanıyordum ki, Hasan duvarın üstünde belirdi. Yüzünde bilmiş bir ifade vardı.

"Ne oldu Hasan?" dedim, büyük bir saflıkla.

"Duymadın mı?"

"Neyi duyacakmışım ki?"

"İsyan çıkartmış Ermeniler. Bankayı basmışlar."

Ne diyeceğimi bilemedim. Ermeniler dediğinde aklıma yokuşun yukarısında oturan Aram Usta ve ailesi geldi. Duvar örerd, boya yapardı, kuyu açardı, çalışkandı, başka da bir şey dendiğini duymamıştım hiç. Bankayı basmak da ne demektir? Soygunculuk mu? Hasan'ın dilinin altında başka bir şey vardı. Bankaya hiç gitmemiştim ama annemden duymuştum, paraların saklandığı yer olduğunu biliyordum. Yine de anlamadığımı belli etmek istemedim.

"Ee, ne olmuş basmışlarsa?"

"Görürsün neler olacağını."

Bunu söylerken Hasan eliyle boğazını keser gibi bir hareket yapıyordu. Tabii o zaman anlamamıştım durumun vahametini. Ama içeri girdiğimde annemin çalıştığı tiyatrodan bir adamla konuştuğunu gördüm. "Şehirde katliam başladı." Bu cümleyi duyduğumu çok net hatırlıyorum. Sonra annemin, "Sen gelmeden hiçbir yere gitmem Bedros," deyişini... Annemin çalıştığı kumpanyanın başaktörlerinden biriydi Bedros. "Yalvarırım Marie, gemiyi

ayarladım, Marsilya'ya gidiyorsunuz, ben de arkanızdan geleceğim." O anda Hasan'ın Ermeniler, dediğinde aklıma asıl gelmesi gereken kişinin Bedros olduğunu anlamıştım.

Onları kapının aralığından dinlediğimi fark eden annem beni görür görmez hemen, Halide'nin yanına git, diye bağırdı, nasıl oldu bilmiyorum ama o anda Bedros'un bütün bu olup bitenlerle bir alakası olduğunu, bu yüzden saklanmamız gerektiğini anladım. Gerçi onu bir daha hiç görmedim. Sadece birkaç gün sonra bizi çok uzaklara götürecek gemiye binerken annemin belirsiz bir yere bakarak ağladığını fark etmişim, o tarafa bakmış, o adamın orada olduğunu sanmıştım ama hiçbir şey görememişim.

O gece çok korkunçtu. Karanlık bir erkek sürüsü sokaklarda dolaşıyordu. Onları görmüş müydüm yoksa konuşulanların resmi mi nakşolmuştu hafızama bilemiyorum. Halide'nin durmadan dualar okuduğunu, Feride'yle benim uyur gibi gözlerimizi kapatıp yan yana yattığımızı, dışarıdan ara ara acayip sesler geldiğini hatırlıyorum. Sonrasında uzun sessizlikler... O zaman ben uykuya teslim oluyordum ama sonra ansızın bir kadın çığlığı ya da köpüklü ateşli küfürler, ahşabın çatırdayarak kırılma sesi ya da köpek havlamaları yüzünden titreyerek uyanıyordum. Tabii her seferinde beni esirgeyen annemin ya da Halide'nin, Nana'nın elleri başımı okşuyor, beni teskin ediyordu. Ne kadarının hakikaten yaşandığını, ne kadarının hayal olduğunu şimdi bile kestiremiyorum. Aklımda bölük pörçük cümleler kalmış nasılsa. "Aramların evine de girmişler." Bu cümleyi hatırlıyorum mesela. Halide'nin anneme, "Bu çocukları sürükleme Madam Marie. Onların babası Müslüman, onlara bir şey olmaz, ben bakarım, sen de bu azgınlık bitince dönersin," diye dil döktüğünü, annemin Nana'nın söylediklerini anlamıyormuş gibi dalgın bir şekilde hep aynı cümleyi tekrar ettiğini... "İstanbul bitti artık, gidiyoruz." Gidiyorduk, gidecektik ama nereye? Bu sorunun cevabını öğrenmem için çok uzun zaman beklemem gerekemeyecekti. Birkaç güne kadar, nasıl oldu bilmiyorum, kaçarcasına ayrıldık evimizden. Halide'nin bizi memelerine bastırarak sarılması kalmış aklımda. Annemin Türkçe olarak, "Hakkını helal et Halide," deyişini de hiç unutmadım. Çünkü o âna kadar bizim yanımızda hep Fransızca konuşan annemi galiba ilk defa Türkçe konuşurken duymuştum. Annem evde hep Fransızca konuşurdu biz iyi öğrenelim diye ama Halide'yle nasıl anlaşırды onu hatırlamıyorum. İlginçtir, Paris'e gittiğimizde tam tersini yaptı. Bizimle yalnız olduğumuz her anda ya da sokakta, gizli bir şey söylemek istediği zamanlarda hep Türkçe konuştu. Bu bizim hususi dünyamızın sihirli lisanıydı. İşte o ayrılık ânında her şey tersine dönmüştü, bu, bizim hayatımızın artık eskisi gibi olmayacağını resmiydi. Tam gitmeden önce Hasan'la yine konuşmuştuk.

"Buralardan gidiyoruz," demiştim.

"Niye ki?"

"Öyle icap ediyor. Gemiyle Fransa'ya gidiyoruz."

"Haydi ya... Çok uzak be."

"Öyle."

"Dönmeyecek misiniz?"

"Bilmem."

Hasan o soruyu sorana kadar bu konuyu hiç düşünmemişim. Ama o anda anladım bir daha asla geri gelmeyeceğimizi. Hasan beklemediğim bir şey yaptı, gelip sarıldı.

"Yolun açık olsun Fuat," dedi. Benden iki yaş büyüktü, çok kavga etmişliğimiz vardı.

Yaşlı Türklerin ağzından duymaya alıştığımız gibi, gâvur köpek, annen gâvur sen de gâvursun, diyerek üzerime yürüdüğünde yumruklamıştım yüzünü, burnu kanamıştı; asıl sen gâvursun, demiştim büyük bir bilmişlikle, çıkar göster bakalım diye yakasına yapışmıştım. Henüz sünnet olmadığını biliyordum. Benimkiyse çoktan halledilmişti. Halide o işi de üstlenmişti, bu nevi konularda sorumluluk ona aitti... Hasan'la da sonradan kan kardeşi olmuştuk, bilirsin çocuklar en çok kavga ettikleriyle en sıkı dostluklar kurarlar.

Uzun sözün kısası, aklım ve kalbim karıştı şehre girerken. Giderken bir gün döneceğimi asla hayal etmemiştim. Rüyalarımdaya bile görmeyi bıraktığım bu masal şehrinin müziğini oluşturan Türkçe, Rumca, Ermenice, İtalyanca kelimeleri duyduğumda, o karanlığın içinde ellerinde fenerlerle yürüyen kalabalıkları gördüğümde niçin sarsıldığımı anlamışsındır. Gecenin alışılmadık bir vaktindeki bu kalabalık bana o günleri hatırlatmıştı. Zelzele korkusundan dışarılarda dolaşıyorlardı sanki ya da Ermeni avına çıkmışlardı. Aslında hürriyet coşkusu içinde kahramanlarını karşılamak için sokaklara dökülmüş ümitli bir kalabalıktı bu. Ama gel de bunu hatıraların acısıyla bulanmış zihnime anlat o anda.

Bu mektup çok uzun oldu ama daha anlatacak çok şey var. Şu âna kadar yazdıklarına baktım da bir sürü laf kalabalığı, asıl neler olup bittiğinden hiç söz etmemişim. Ama sen de beni hoş gör dostum, bir anda kendimi hissî bir fırtınanın içinde buldum. Her neyse... Biraz da durumumuz hakkında malumat vereyim:

Galata'da iki oda kiraladık. Evin sahibesi yaşlı bir İtalyan kadın, Madam Regina. Marcel bir tavsiye üzerine bulmuş kadını. Üç katlı ahşap evin en güzel iki odasını çok uygun bir fiyata tuttuk. Sözde burası benim memleketim, hayatımın ilk yarısını burada geçirmiştim ama tam bir yabancı gibi himmete muhtaç şekilde Marcel'in koruyucu kanatlarının altında bu şirin odaya adım attım. Odada bir yatak, masa, aynalı bir konsol ve ayaklı bir saat var. Madam, saati her sabah kurmalısın, diye ısrarla belirtti. Güzel de bir manzarası var. Şu anda pencerenin önüne yerleştirdiğim küçük tahta masaya oturmuş sana bu satırları yazarken güneşin son ışıkları Haliç'in üzerinde oynuyor, sokağımıza kendiliğinden serin bir gölgelik sağlayan çınarın dibinde yatan dört sarı köpek, yaprakların arasından süzülerek üzerlerine düşen akşam güneşinin tadını çıkarıyorlar. Servi ağacından tabutların yapıldığı dükkânlardan çekiç sesleri geliyor. Aşağımızdaki sokakta sıra sıra bu dükkânlardan var. Yokuşu çıktığımızda Küçük Ölüler Meydanı denilen Müslüman mezarlığı var, eski bir yer. Uzun zamandır kimsenin gömüldüğü yokmuş, ev sahibemiz civar hakkındaki sorularımızı cevaplarken bunu bilhassa belirtti, niçin bilmiyorum. Limandan buraya labirent gibi dar sokaklardan geçilerek geliniyor, eşyamızı taşıyan çırpı bacaklı hamal defalarca yolunu şaşırdı ya da çok para almak için bilhassa yolu uzattı. Yolumuzun üzerinde karşımıza çıkan sayısız dilenci, ayağı çıplak su birikintilerinde köpeklerle ve tavuklarla oynayan hastalıklı çocuklar, hendeklerden birine yuvarlanmış bir at ölüsü sinirlerimi biraz bozmadı desem yalan olur. Hatırladığım İstanbul bu değildi. Ama sonunda asmaların birleşerek yeşil bir tünel oluşturduğu sokaktan geçtikten sonra bu sevimli köşeye varıyorsun. Biraz bizim Kuzguncuk'a benziyor biraz Paris'in taşrasına. İkisinin karışımı bir yer sanki. Adeta rüyalarımdaya gördüğüm mekânlardan birindeyim, birbirine zıt hisler uyandırıyor üzerimde.

Şehre adım attığımızdan beri dur durak dinlemedik, çalışmaya devam ettik. Önce Sabahattin Bey'in babasının cenaze törenine katıldık ki bu başlı başına tarihî bir olaydı. Damat Mahmut Paşa'nın naaşı dün gemiden alınıp merasimle Eyüp Mezarlığı'na götürülüp

defnedildi. Galata rıhtımında ve civarında inanılmaz bir kalabalık vardı. Sadece Müslüman halk değil, Rum, Ermeni ve Yahudiler de bu cenazeye şahitlik etmek üzere toplanmışlardı. Zaten yapılan konuşmalarda Damat Mahmut Paşa' nın bir hürriyet şehidi olduğu ilan edildi, şu anda halkın gözünde cennetlik bir adam, büyük bir kahraman. Tabii oğlu Sabahattin Bey de öyle. Bize yine yakınlık gösteriyor ama gemide olduğumuz kadar yanına yaklaşamıyoruz haliyle.

Durum böyle, sonuçta İstanbul'dayım. Doğu'nun esrarengiz köşelerinden birinde değil, doğduğum yerdeyim. İki tane kartpostal ekliyorum bu mektuba. Birincisinde, hürriyeti temsil eden genç kadının yanında duran, onu kollayan sakallı kişiler: anayasanın mimarı Midhat Paşa, Namık Kemal adlı mühim bir şair ve de Prens Sabahattin! Hürriyeti vurulduğu zincirden kurtaran iki asker de Niyazi ve Enver beyler. İkinci kart da çok enteresan geldi bana. Ortada sultanın etrafını sarmış hürriyet, kardeşlik ve eşitlik; üç genç kız figürüyle sembolize edilmiş. Hürriyet hep kadınlarla temsil ediliyor, kölelikten kurtarılan bir kadın olarak resmediliyor. Bizde de öyle değil miydi?

Biz?

Benim Fransa'dan biz diye bahsetmeye hakkım var mı?

Kim bilir ne kadar komik görünüyordum Fransa'da hakikaten kim olduğumu bilen Fransızların gözüne... Peki bilebilirler mi?

İşte ezan okunuyor ve ben kim olmadığımı fark ediyorum.

Galiba artık hiçbir yerde teklifsizce, durup iki kere düşünmeden "biz" diyemeyeceğim. Yine yazacağım ama sen de yaz, artık nerede olduğum belli.

Franck Fuat

19. *Act Honorable* karşılığı olarak "haysiyetli hareket" demiş çeviren; ancak tarihî kaynaklar "harekât-ı necibane" diyor. (Y.N.)
20. (İt.) Sus, sus! (Ç.N.)
21. (İt.) "Anneciğim Türk!" anlamında Türkleri korkunç gösteren bir deyiş. (Ç.N.)
22. (Lat.) Işık doğudan yükselir. (Ç.N.)
23. (Fr.) "Türk gibi güçlü." Çevirmenin bu deyimini neden Fransızca bıraktığı anlaşılamamıştır. Biz de bu tercihinə saygı duyduk. (Y.N.)
24. 24 Temmuz günümüzde Basın Bayramı olarak kutlanmaktadır. (Y.N.)
25. (Lat.) Ve ışık karanlığın içinde parlıyordu. (Ç.N.)

Sevgili Alex,

Sana bir haftadan önce bir şey yazmayı düşünmüyordum ama az önce öyle bir rüya gördüm ki mutlaka yazmam gerektiğini anladım ve kaleme sarıldım. Düşüncelerine çok ihtiyacım var.

Rüyamda Feride evleniyor. Üniformasıyla Jacques, annem, Victor, herkes hakikatte olduğu gibi varlar. Hatta rahip bile aynı, çiçekbozuğu suratında her an patlayacak gibi duran mor burnuyla, lafları yuvarlamasıyla, her şeyiyle aynı. Ama burası kilise değil, bizim İstanbul'daki evimiz! Hem kilise hem Kuzguncuk'taki ev. Belki de bu yüzden çok garip hisler içindeyim. Kötü bir şey olmadan, bir an önce şu merasim bitse, diye düşünüyorum. Feride beyazlar giyinmiş, Jacques'ın yanında; bakıyorum, annem Victor'un yanında, tamam işte herkes yerini buldu, diye düşünüyorum. Feride'nin yüzü biraz solgun geliyor ama üzerinde durmuyorum. Sadece hasta olup olmadığına dair zayıf bir düşünce... Merasim bitiyor. Tam kiliseden çıkarken bir şey beni durduruyor, geride kalıyorum. Sanki herkesin çıktığından emin olmak istiyorum. Bir fısıltının peşinden gidiyorum, kilisenin ya da evin orta yerinde bir haç var ama ona bakmamaya çalışıyorum çünkü çok korkunç Alex; çünkü orada İsa, hakikaten çarmıha gerilmiş bir şekilde can çekişiyor. Bakmamalıyım, diyorum kendi kendime, bakmamalıyım, diye söyleniyorum. Oysa gitgide dayanılmaz hale gelen bir sesle, "Baba... Baba..." diyor. İçimden tamamlıyorum: "Niçin beni bıraktın?" Ama ses peşimi bırakmıyor: "*Eli, eli lema şevaktani...*"²⁶ Arkama bakmadan oradan kaçarken çarmıhtakinin İsa olmadığını fark ediyorum. Tam çarmıhtaki adamın Bedros olduğunu anladığım sırada arka kapıya ulaşıyorum ve açıyorum, dışarı çıkıyorum. Orada Isabelle beni bekliyor. Nerede kaldın Fuat, gecikiyoruz, diyor. Yanında bir piknik sepeti var. Çok mutlu bir sahne ama aklımda halen Bedros'un acı çeken gövdesi ve yalvaran sesi var. Isabelle'le Eyüp Mezarlığı'na geliyoruz. Orada bir kalabalığın beklediğini görüyorum. Kazılmış bir mezar var ama iki bölmeden oluşuyor. Ortasında tahtadan bir çıkıntı var, bir engel. İnsanların taşıdıkları tabut bu bölmelerden hiçbirine sığmıyor. Kesmeleri gerek, diyorum ama nasıl olacağına aklım ermiyor. Kalabalığın içinde annemi, Victor'u, Jacques'ı, Feride'yi görüyorum. Tabutun içindekinin Bedros olduğunu biliyorum. Tabutu ikiye bölecekler. Dehşete kapılıyorum. Öne atılıp onları durdurmak istiyorum ama dehşetten donmuş durumdayım, sesim çıkmıyor. Isabelle elimden tutuyor ve gözlerimin içine bakıp, "Fuat uyan!" diyor. Korkuyla uyandım.

Ne diyorsun?

Keşke burada olsaydın, o zaman bu basit sorunun cevabı için çok beklemek zorunda kalmazdım. Oysa sen bu mektubu okuyup cevapladığında büyük ihtimal ben rüyanın tesirinden kurtulmuş olacağım. Peki, o zaman niçin yazdım sana? Belki de kendi kendime sohbet etmek için. O halde senin yerine geçerek bu rüyanın manası üzerine akıl yürüteyim, bakalım senin gibi düşünebiliyor muyum?

Feride'nin evliliği hakikaten benim için çok mühim bir hadiseydi. Aslında onun için olması gereken, en doğru olan karardı. Biliyorsun, bir subayla evlendi ve bundan sonraki hayatında bir belirsizlik olmadan yaşayacak. Benim için de annem için de en doğrusu buydu.

Jacques olabilecek en iyi damat mıydı, bilemiyorum. Feride'nin evlenmeden önceki haftalarda her gece annemin yanında ağladığını da biliyorum ama o zamanlar üzerinde durmadım, belki kadınlara has dünyanın sırlarından biridir bu da, dedim kendi kendime. Ama şimdi bu rüyayı tekrar düşündüğümde meselenin Feride'yle değil kendimle alakalı olduğunu anlıyorum. Çünkü Feride'yi evlendirip herkesi gönderiyorum ve kilisede yalnız kalıyorum, İsa gibi. Ama bir yandan da orası Kuzguncuk'taki ev ve orada yalnız başına acılar içinde ölen adam Bedros. Tekrar gözümün önüne geldiğinde yine ürperiyorum, onu çarmıha mıhlamış olan çivilerin acısını tenimde hissediyorum. Türkiye'ye dönmenin babasızlığımla yüzleşmek manası taşıdığını biliyorum artık. İsa'nın baba diye yalvarışının bana ait olduğunu kabullenmek zor ama sen olsan bunda ısrar ederdin. Tamam, kabul. Peki ama neden Bedros? Benim için o kadar mühim bir kişi değildi. Ama annem için önemliydi. Bu annemin gördüğü bir rüya olsaydı belki daha manalı olurdu. İnsan başkalarının yerine de rüya görebilir mi? Belki de...

Bana asıl enteresan gelen Isabelle'in olduğu kısımlar. Orası Eyüp Mezarlığı, evet daha yeni gittim, Sabahattin Bey'in babası Mahmut Celalettin Paşa'nın cenazesi için, bildiğim bir yer. Bu arada sana buranın mezarlıkları hakkında bir açıklama yapmalıyım, yoksa rüyayı yanlış anlayabilirsin. Burada, insanlar mezarlıkları korkunç yerler olarak görmezler, tam tersine, bilhassa kadınlar ve çocuklar yazın piknik yapmak için mezarlıklara giderler. Koyu gölgeleriyle serviler insanlara huzur verir, bizdeki Katolik mezarlıkları gibi ürkütücü değildir buralar, çocuklar mezar taşlarının üzerinde oynarlar. Bizi de Halide çok götürürdü. Asya'nın tatlı suları denilen derelerden biri olan Göksu'nun yanındaki Anadoluhisarı'nın mezarlığını çok severdik mesela. Garip bir detay geliyor şimdi aklıma; eski mezarlarda bir delik olurdu. Evet, yanlış okumadın, bir delik! Mezarın başında piknik yapanlar ölü de yesin diye biraz yiyecek bırakırlardı bu delikten içeri. Bir parça ekmek, bir dolma ya da bir kuru köfte. Şimdi böyle yazınca korkunç bir şey söylediğim farkındayım ama bu son derece tabii bir şekilde yapılırdı. Yani o anda kimseye garip gelmezdi. Bunları yazmamın sebebi, rüyadaki Isabelle'in piknik sepeti taşımasını anlamam için. Bence rüyada Isabelle buralı olmuş, mezarlıkta piknik yapmaya gidiyoruz. Ben de onun çocuğuyum sanki. Evet, his bu. Belki de anneme duyduğum özlem bu şekilde vücut buldu.

Hakikaten de annemin ölümü benim için tam bir yıkım oldu. Belli etmedim belki ama bir sene boyunca her gece rüyamda onu gördüm.

Fakat iki bölmeli mezar meselesini açıklayamıyorum. Son anda Bedros'un tabutun içinde olduğunu anlamam, tabutun ikiye bölünecek olması asla anlayamadığım olaylar. Belki de hiçbir manası yoktur bütün bunların. Ama biliyorum, sana göre her rüyanın, her detayın bir manası vardır. Hatta daha da ileri gidip rüya ikinci hayattır, derdin. Kimindi bu laf? O kadar çok kullanmamıza rağmen aklımdan uçup gitmiş. Birinci hayatımda Sabahattin Bey'in babasının cenazesine katıldım, ikinci hayatımda Bedros'un.

Aslında babalarını gömen adamları hep kıskanmışımdır. Bunu ancak sen anlayabilirsin Alex, beni benim kadar iyi tanıdığın için ne demek istediğimi ancak sen anlayabilirsin. Oğullar babalarını gömmeli, bu su içmek kadar tabii bir hadise. Oysa benim gibi doğduğunda babası çoktan toprağın altına girmiş talihsizler için bu imkânsız bir hayal. Laurent'in babasının cenazesini hatırlıyor musun? Ne kadar üzülmüş, ne kadar yıkılmıştı Laurent... Ama ben elini sıkarken, babasını hiç tanımamış birinin yanında baba yası tutmak

şımarıklık olabilir endişesiyle birden kendini toplamıştı. Sen hiç değilse yüzünü hatırlayacak kadar tanıdın babanı...

Neyse, bu önceki mektuba zeyl oldu. Son anda bulduğum bir kartpostal daha ekledim. Ortada sultanın resmi, altında beş dilde “Yaşasın Anayasa” yazısı. Soldan sağa; Ermenice, Rumca, Türkçe, Fransızca ve Ladino.

Sevgiler,

F.

26. “Tanrım, Tanrım beni neden bıraktın?” Hıristiyanlıkta, İsa’nın çarmıhtaki son sözleri olduğuna inanılır. (Y.N.)

Sevgili Alex,

Mektubun elime ulaştı! Nasıl sevindim anlatamam. Doğrusu yola çıkmadan ziyaretine gelemediğim için kırılacağından korkuyordum. Ama sen hakiki bir dost, mükemmel bir insansın. Tedavin iyi sonuç verecek, endişelenme. O melun hastalığın hakkından geleceksin. Sanatoryumda iki ay daha kalma kararını da destekliyorum, sakın tamamen gücünü toplamadan Paris'e dönme. Okuyup yazmaya zaman bulman çok iyi. *In the Days of the Comet*²⁷ tercümeni merakla bekliyorum. Hakkında çıkan bir yazı okumuştum, romanında üstat yine hayal gücünün mucizelerine bir yenisini katmış, öyle diyorlardı. Anlattığın kadarıyla fazla iyi niyetli bir hikâye gibi göründü bana. Gerçi romanın ilk bölümünde tarif edilen dünya, evet bizim dünyamız, her nevi korkunçlukla dolu. İnsan cinsinin en acımasız ve aşağılık taraflarının eksiksiz bir tasviri. Ama sonrasında düşen meteorun insanların zihinlerine iyi yönde tesir ederek neredeyse herkesi kendiliğinden sosyalist yapması biraz fazla iyi niyetli bir hayal gibi geldi. Oysa meteor düşmesi bana hiç de iyi şeyler çağrıştırmıyor. Uzaydan gelse gelse zehirli bir şeyler gelir, diye düşünüyorum. Her şeye kötü yanından bakmaya alışık biri olduğum için galiba. Gerçi kimilerine göre sosyalizm de zehirli bir düşünce değil mi? Bu arada bu yaz Tunguska'ya düşen büyük meteorla alakalı daha fazla haber çıktı mı gazetelerde? Gemide birileri konuşurken kulağıma çalındı, Doğu'da günlerce parlak bir ışık görmüşler... Yazarlarda istikbali görmek gibi bir kudret olduğuna inanmaya başlayacağım neredeyse. Wells bu romanı yazalı ne kadar oldu ki? İki sene mi? Ardından tarihin bilinen en büyük meteoru düştü, üstelik tesirini bilmiyoruz bile. Her neyse, Wells'ten söz açılınca ben hemen *Görünmeyen Adam*'ı hatırlıyorum. Benim haletiruhiyeme en çok o uyuyor, belki ondandır. İnsanlara görünmeden onların evlerine girip nasıl yaşadıklarını, ne yaptıklarını gizlice seyretmek isterdim. Biraz sapıkça olduğunu kabul ediyorum. Ama gazetecilik de böyle bir şey zaten. Şu anda yaptığım da bu değil mi? Millerce yol katedip Paris'ten kalkıp buraya geldim, ne için? Türkiye'de neler olduğunu öğrenip yazmak için.

En son 27 Ağustos tarihli mektubumu almışsın. Tabii şehre nasıl debdebeyle girdiğimizi, şehirle benim ilk karşılaşmamı, ruhsal sarsıntılarımı henüz okumadın, onları daha sonraki mektuplarımda yazmıştım. Yakında eline geçer. Bu mektubumu okurken onları çoktan almış olacaksın.

Isabelle'le alakalı mülahazalarında beklediğim gibi çok temkinli davranmışsın. Bunu yirmili yaşlarının başında bir romantiğin gelip geçici heveslerinden biri olarak göreceğini biliyordum. Aksini ispat edemem ne yazık ki. Zamana ihtiyacım var, yaşlanmaya, yaşamaya, tecrübe etmeye, hata yapmaya, hatalarımda ısrar etmeye, bu ısrarı bir üslup meselesi haline getirmeye, sonra da ortaya çıkan hilkat garibesine, işte bu da benim karakterim, demeye ihtiyacım var. O zaman seni ve hatta kendimi de inandırabilirim Isabelle'e âşık olduğuma. Evet, şüpheleniyorum! Aşk böyle bir şey mi, diye kendi kendime sorup duruyorum. Bir yanıla çok kuvvetli. Altüst ediyor, yıkıp geçiyor. Dev bir okyanus dalgası. Ama sonra geri çekildiğinde, hüznü akşam saatlerinde, kalbim, zihnim bomboş tavandaki ahşabın budaklarını seyre dalıyorum. Öyle zamanlarda yalnızlık boğazımı sıkıya başlıyor. Ne aşkı,

diyorum kendi kendime, âşık mutludur, coşkuludur, heyecanlıdır, ben yaşadığı şüpheli bir cesedim. Değil aşk, en ufak bir his kırıntısı yok içimde, herkes uzak, herkes yabancı bana.

“Aşk katıksız, saf bir histir, içinde şüpheye yer yoktur,” diyenler çoktur elbette. Ama benim durumum öyle değil. Vahşi bir meddücezrin ortasındayım.

Ama coşkulu anlarımda sevgili Alex, her şey bambaşka kılıklara giriyor, renkler canlanıyor, tabiat benimle nefes alıyor. Mesela ona dair hatıralarım zaman geçtikçe çoğalıyor, o dört günlük hikâye binlerce sayfalık bir maceraya doğru genişliyor. Her ânı her duruşu, benim için eşsiz ve diğerleriyle karıştırılmayacak kadar mühim, müstakil bir hatıraya dönüşüyor. Bu hatıralar titiz bir tarihçinin şaşkınlık uyandıran çabasıyla yazılmış binlerce cilt kitapta saklanıyor. Üstelik bu tarihçi hiç yorulmadan çalışmaya devam ediyor, henüz farkında olmadığı yeni detayları bulup derliyor. Ne demişler: *meminerunt omnia amantes.*²⁸

İç dünyamdaki bu fırtınalar bir tarafa, buradaki hayatım da son sürat devam ediyor Sevgili Alex. İstanbul on iki sene önce bıraktığımdan çok farklı, hatırladığımdan çok daha renkli ve hareketli. Pera civarında dolaşıyorsan zaman zaman Paris’te ya da ona benzer bir Avrupa şehrinde olduğun hissine kapılabilirsin. Gündelik hayat pek de farklı değil. Her yerde mutlaka Fransızca tabelalar var; tabii Türkçe, Rumca, Ermenice de çok kullanılıyor. Bizi en çok zorlayan mesele –inanamayacaksın ama– saatlerin değişkenliği. Alaturka dedikleri saatle bizim saatimiz alakasız. Türkler güneşin batışına göre ayarlıyor saatlerini. Her gün onların saatine göre 12’de batıyor güneş. Bunun en büyük sebebi namaz saatlerinin güneşe göre ayarlanması. Onlar da bize şaşırıyorlar: Sizin saate göre güneş her gün farklı saatte doğuyor, farklı saatte batıyor, ne kadar saçma, diyorlar. Çocukluğumda bu farklardan haberim yoktu; insan, içinde yaşarken tek hakikatin o olduğunu zannediyor, başka bir ihtimal aklına gelmiyor. Şimdi tamamen bir yabancı olarak bakabiliyorum İstanbul’a. Her neyse, bu gibi ufak tefek pürüzler dışında keyfimiz yerinde sayılır. Günler çok hareketli geçiyor. Sana anlatmam gereken o kadar çok şey var ki... Neresinden başlayacağımı bilmiyorum. Sadece dün yaşadıklarımı bile duysan buranın ne kadar tuhaf bir yer olduğunu anlarsın. Ama önce Marcel’le yaptığımız gezintileri anlatmam lazım. Çocukluğumdan aklımda çok soluk bir hayal olarak kalmış kimi yerleri şimdi bu halimle görmek sarsıcıydı.

Elbette önce Ayasofya’dan başladık. İstanbul’da²⁹ ..... büyük ve o kadar görkemli ..... karanlık ruhundan ..... tarihini uzun uzun anlattı bana, utanç verici bir durum. .... anladım. İnsan içinde yaşarken ..... Eski Saray’ın semtiydi, ... bildiğinden çok daha ..... en eski ..... Roma

İmparatorluğu .....
daha kutsalmış. ....
Justinyanus ..... “Ey
Süleyman seni geçtim,” .....
..... çok heyecanlıydı. ....
.....
yerin tabii bir parçası, ...
..... hiç girmemiştim.

..... Sultan
Mehmet atıyla Ayasofya’ya girmiş ve kanlı el izini bu sütunlardan birine basmış. ....
..... leke göremedik. ....
.....
deliğe parmağımızı sokup dilek tuttuk. Kısacası Batılı seyyahlar ne yapıyorsa biz de aynı
yaptık...

Geniş kubbenin altında eğilip alınlarını yere değdirerek dua edenlere, dizlerinin
üzerinde oturmuş sessizce düşüncelere dalmış insanlara bakarken kendimi bir defa daha
yabancı hissettim. Onlardan biri değildim. Ama Marcel gibi tamamen bir yabancı da
değildim. O, insan ayağı değmemiş okyanus adalarında keşif yapan bir âlim gibiydi.
Kendinden önce buraları ziyaret etmiş seyyahların yazdıklarını okumuştum, bahsedilenleri
kendi gözleriyle görüp yazılanların doğru olup olmadığını anlamaya çalışıyordum. Bense bir
yanımla buralıydım, buraya aittim. Sütunlarında kanlı el izini aradığımız bu mabedin
yoğrulduğu toprağa aittim. Namaz kılanları seyrederken Nana’nın bana huzur veren
dualarının sesini duymam boşuna değildi. Üstelik o kanlı el izinin sahibiyle aynı kökten
geliyordu bir yanım. Şimdi bu satırları yazarken aklıma gemide gördüğüm rüya geldi,
hayvan bitki karışımı melez canlılar... Ben de öyle tuhaf bir mahluk değil miydim? Ben bu
düşüncelere dalmışken Marcel, Ayasofya’nın sırlarından birini daha anlatıyordu. İşgal
sırasında Ayasofya’nın rahibi mihrabın önünde dua ediyormuş. Türklerin kiliseye girdiklerini
görünce ayini yarım bırakmış, kutsal vazoları alıp kaçmış. Barbarlar peşinden koşmuşlar ama
rahip son derece sakin bir şekilde duvarın içinden geçip kaybolmuş. Burada gizli bir geçit
olduğunu sanıp günlerce duvarı delmeye çalışmışlar ama boşuna. Duvarda hiçbir hile
yokmuş. Rahibe ne olmuş dersin Alex? Marcel rahibin halen yaşadığına ve burası tekrar
Hıristiyanların eline geçince duvarın içinden çıkıp ayine kaldığı yerden devam edeceğine
inanıldığını söyledi. Kimilerine göre fethin 500. senesinde kimilerine göreyse 30 kere 19
sene sonra olacağına inanılıyormuş. Marcel bunları heyecanla anlatırken bir yandan da delice
bir merakla arkasında olduğuna inanılan gizli geçitleri görecekmış gibi sütunlara, duvarlara
bakıyordu. Niçin 30 kere 19, diye sorduğumda omuzlarını silkti. İncil’in ayetleriyle alakalı
bir sır olabilir, dedi ama kendisi de bilmiyormuş. Pansiyona döner dönmez Madam
Regina’dan bir İncil istedim. Önce 30/19’a baktım. Şöyle diyordu: “Önünüze hayatla
ölümü, kutsamayla laneti koyduğuma bugün yeri göğü size karşı şahit gösteriyorum. Hayatı
seçin ki, siz de çocuklarınız da yaşayasınız.” Sonra da 19/30’a baktım: “İsa şarabı tadınca,
‘Tamamlandı!’ dedi ve başını eğerek ruhunu teslim etti.” Sen karar ver Alex, hangi ayet
istikbale ışık tutuyor? Hangi ayet barbar atalarımın başlattığı akının sonunu müjdeliyor? Bu

sözlerimdeki istihzanın menşesinde ruhumun Doğulu tarafı var sanki.

Daha sonra meydanda bir gezinti yaptık. Atmeydanı denilen bu yer Roma İmparatorluğu zamanında hipodrommuş. Marcel binlerce sene önce dünyanın kim bilir nerelerinden getirilmiş kölelerin savaşıp düştüğü ve kanıyla suladığı topraklara basıyor olmaktan dolayı çok heyecanlıyım, diye söyleniyor, bir yandan da buralarda bir yerde olmalı, diyerek hızlı küçük adımlarla koşturuyordu. Akşamları kalacak yeri olmayan serseriler yattığı için Alman Palas denilen Alman Çeşmesi'ne dikkat etmedi bile, Dikilitaş'a da şöyle bir baktı o kadar. Sonunda aradığının Burmalı Sütun olduğunu anladım. Oysa benim için daha enteresan olan Dikilitaş'tı. Bildiğin Mısır hiyeroglifleriyle bezeli taşlardan biri, bizim Concorde Meydanı'ndakinin eşi gibi ama galiba biraz daha küçük.

Burmalı Sütun'un yanına vardığımızda heyecanla hikâyesini anlatmaya başladı. Elbette bu hikâyeyi de bilmiyordum, hoş, şu meydandan gelip geçenlere sorsak onlar da bilirler mi, emin değildim. O sırada tuhaf bir kadının bizi dinlediğini fark ettim. Birbirine dolanmış üç yılanın kıvrımlarıymış bu gördüğümüz. Üç yılan başı da aslında Delfi kâhinlerinin kehanet kazanını tutuyormuş. İmparator Büyük Konstantin bu kâhinlerin isteğiyle yaklaşık 1600 sene önce alıp buraya getirmiş. Kâhinlerden söz edilirken tuhaf kadına dönüp baktım, gitmişti. O sırada Marcel hayranlıkla, "Düşünsene Fuat, bu sütun 16 asırdır burada duruyor," diyordu. Cehaletimi kapatmak için gülerек böbürlendim. "Elbette mösyö, ne zannettiniz, burası dünyanın merkezidir, her köşesi harikalarla doludur," dedim. İşte kehanetler neticesinde buraya konulmuş olan sütun tam gözümüzün önünde duruyordu. Marcel hınzır bir ifadeyle, "Peki, yılan başlarına ne olmuş dersin?" diye sorduğunda boş boş baktım. Büyük bir zevkle anlattı: "Sultan Mehmet İstanbul'u fethettiğinde kılıcıyla uçurmuş yılan başlarını."³⁰ Marcel'in kocaman kurbağa gözlerinin içinde acımasız bir parıltının bir an için yanıp söndüğünü gördüm. Ne demek istediğini sormadım. Muhtemelen Marcel kendini kilisede korkuyla dua eden ama yine de katliamdan kurtulamayan Hıristiyanlara yakın hissediyordu, acaba beni de kapıları kırarak mabedin kutsallığına tecavüz eden barbar atalarımı mı benzetiyordu... Onca tahsilime rağmen yine de sizlerden biri olmadığımı fark ediyordum, bir defa daha, yine, yine, yine... O anda üzerimdeki elbiselerden, saçımdan, sakalımdan, şapkamdan utandım. Gemilerde miçoluk yaptırılan üniforma giydirilmiş maymunlardan ne farkım vardı ki? Fakat Alex, sonra çok farklı bir şey oldu kafamın içinde. Çünkü hem Fatih Mehmet'in kanlı elini sütuna sürerken içinin nasıl coşkuyla dolduğunu hissettim hem de kılıçtan geçirilen Hıristiyan cemaatin korkusunu ve dehşetini... Hem o hem de diğerydim sanki. Hem katil hem de kurban. Hem tozu dumana katarak dörtlünela gelip işgal eden barbar hem bütün kurduklarının yok olup gidişini acıyla seyreden medeni Hıristiyan şehirli... Her ikisinin de vücudundaydım, her ikisi de benim vücudumdaydı. Niçin bilmiyorum, bu durum olabilecek en iyi şeymiş gibi coşkuyla doldu yüreğim. O anda İstanbul'un merkezinde duruyor olmamın bildiklerimin dışında bir sebebi olduğu fikrine kapıldım... O anda kendimi inançlı biri gibi Tanrı'ya çok yakın hissettim. Ancak bir Tanrı hem katil hem kurban olabilir çünkü.

Kapalıçarşı'ya gittiğimizde bu hislerden kurtuldum. Fransa'da seyahat acentelerinin afişlerinde ya da ucuz ressamın sergilerinde görmeye alıştığımız Doğu resimlerindeki gibi bir yer bulunca rahat ettim sanki. Marcel de aradığını bulmuş, oyuncağına kavuşmuş bir çocuk gibi sevindi. Tam da kitaplarda anlatıldığı gibi, diye sayıklayıp duruyordu. İlk defa

umduğunu bulmuştu. Seyahati boyunca karşılaştığı Doğulular onu sukutuhayale uğratmıştı. Marcel'in hanedan mensubu olarak tanıdığı Sabahattin Bey tam bir Avrupalıydı, bildiğimiz Doğu'yla uzaktan yakından alakası yoktu. Şehre gelince oryantalist ressamların resimlerindeki o rengârenk çarşaflar ve feraceler içindeki kadınları da ara ki bulasın. Artık Doğu'nun kadınları da koyu renkli, uzun, şekilsiz Batı elbiselerine benzeyen daha modern kılıklar içindeler ya da koyu renk çarşaflar giyiyorlar. Üstelik artık o kalın peçelerin ardından çekici kara gözleriyle bakmıyorlar, çoğunun yüzü çok ince bir tülle örtülü, rüzgârla uçtuğunda çok da umursamıyorlar. Erkekler de renkli kıyafetler yerine koyu renk redingot giyiyorlar, hatta kravat bağlıyorlar. Sarıklı Müslüman tipini bulmak için eski mahallelere gitmek zorundasın. O yüzden de Doğu'ya dair renkli ne varsa en zengin şekilde sergilendiği Kapalıçarşı tam bir madendi bizim için.

İki gün üst üste gezdik, yine de bitiremedik. Büyük zelzeleden sonra yıkılan kimi sokakların tamiratı yeni bitmişti, bazen bir duvarda onarılmamış dev yarıklara rast geldiğimizde o korkunç zamanı hatırlayıp ürperiyordum. Bizim mahallemizde de yıkılan yerler olmuştu ama bizim eve bir şey olmadığı için felaketin derecesini çocukken anlamamıştım. Ne yazık ki şehrin birçok yerinde zelzelenin izleri halen duruyordu. Beş yüz senede bir olduğu söylenen bu büyük felaketi çarşıda rastladığımız yaşlılardan birinden dinledik. Adam o sırada burada değilmiş, kardeşi ve oğlu varmış, yerle bir olan dükkânın altında kalmışlar, bir süre onlar için gözyaşı döktü. Kendisi zelzele olurken Boğaziçi'ndeki gemilerden birindeymiş. Marmara Denizi yüzlerce metre geri çekilmiş ve sonra dev dalgalar sahilde ne var ne yok süpürmüştü. Şehir büyük bir enkaza dönmüş, sadece Pera'daki binalar ayakta kalmış.

Pera dediğim yer, bizim Avrupa şehirlerindeki benzer taş binalardan oluşan bir cadde. Burada daha çok Avrupalıların rağbet ettiği şık kafeler, pahalı ve kaliteli mallarla dolup taşan dükkânlar, sefaretler, tiyatrolar ve eğlence yerleri var. Her tarafta zengin İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar görünüyor. Adeta Avrupa'nın bir özeti bu cadde. Zaten adına da Cadde-i Kebir, diyorlar. Müslüman Türkler bu caddede dolaşırken Avrupa'daymış gibi hissediyorlar kendilerini. Biz sık sık gelirdik, annemin son dönem çalıştığı tiyatro buradaydı çünkü.

Marcel'le Pera'ya adım atar atmaz onu sürükleyip aklımda kalan pastanelerden birine soktum hemen, bir zamanlar yiyemediğim çikolatalı pastayı sipariş etmeyi amacım ama yarısına kadar büzgülü tül perdeyle sokaktan gizlenen o küçük yerin içine girdiğimizde, o çikolata ve krema kokusunu aldığım anda, turuncu bir ışıkla parlayan tezgâh vitrinine yaklaştığımda boğazım düğümlendi. Annemi ilk defa bu kadar yakınımda hissettim. Bir tiyatro kumpanyasıyla dünyanın bir ucuna gelip burada zengin bir Türk'ün metresi olup ardından da iki çocuğuyla birdenbire dul kalan zavallı genç kadın. Üstelik babam öldüğünde ben henüz doğmamışım bile, düşünebiliyor musun Alex? Bu garip şehirde yapayalnız. Neyse ki bir miktar para kalmış babamdan, o şekilde kimseye muhtaç olmadan Kuzguncuk'ta yaşayabilmişiz. Annem burada tiyatrodaki oynamaya devam ettiği için Paris'e dönmeyi hep ertelemişti. Belki de o adam, Bedros yüzünden, bilemiyorum.

Babam hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyorum. Ne annemin ne de Halide'nin ondan tek kelime olsun, bahsettiğini hatırlamıyorum. Fransa'ya gittiğimizde bazen bu durumun tuhaflığı aklıma takılıyordu ama sonra sormaktan vazgeçiyordum, sanki açılmaması gereken

bir kapıydı o. Kurcalarsam annemi derin bir acıya sürükleyeceğimi düşünerek hep uzağında kalmayı tercih ettiğim bir konu. Bazen Feride'yle aramızda konuşurduk. İkimiz de annemizin söylediği kısa ve kuru tariften ötesini hayal edemezdik. Babamız hali vakti yerinde bir adammış, genç yaşında bir hastalıktan ölmüş. Çok kibar, kültürlü bir adammış. Hepsi bu. Benim için her şeyden önce babam bir Türk'tü. Türk dediğimde de hep aklıma o korkunç gecedeki karanlık yüzlü kalabalık geliyordu. Sanki babam da o barbarlardan biriydi. Annem ne derse desin, benim için bu hep böyle kalmıştı. İşte şimdi o adamın, barbarın, babamın ülkesindeyim.

Bir ara Marcel, senin doğduğun, büyüdüğün mahallelere de gidelim bir gün, deyince çok garip oldum. Bir anda donup kaldım. İçimden oralara gitmek gelmiyordu. O âna kadar bunun aklıma hiç gelmemiş olmasına da şaşırımdım. Sanki Kuzguncuk'a gitmeden İstanbul'dan Paris'e dönecektim. İnsan doğduğu yerin şimdi neye benzediğini merak etmez mi... Marcel'e belli etmedim. Soğuk bir şekilde, tabii gideriz en kısa zamanda, dedim ama şimdi sana yazarken bunun hiç de tabii bir his olmadığını düşünüyorum. Doğduğum evi, o sokakları, mahalleyi görmek fikri sadece sıkıntı veriyordu. Neden bilmiyorum... Her neyse...

Asıl sana anlatmam gereken buranın yaşayışı, buradaki olaylar. Anayasanın yeniden yürürlüğe konulması hakiki bir ihtilal tesiri yapmış, öncelikle bunu söylemem lazım. Sokaklarda, çarşıda, kahvede dolaşırken bunu hissetmemek mümkün değil. Abdülhamit her ne kadar sultan olarak başta olsa da artık eskisi gibi gücü yok. Bilhassa Rumlar, Ermeniler ve diğer Müslüman olmayan halklar istikbalden çok ümitli. Batılı devletlerin de burada sefirlikleri kanalıyla çok faal oldukları aşikâr. Herkes yeni bir döneme girildiğini söylüyor. Tabii Sabahattin Bey de bu gelişmelerin tam ortasındaki önemli kişilerden biri. Belki biz yakınıdayız diye bize öyle geliyor, diye düşünebilirsin ama öyle değil. Hakikaten çok kudretli ve insanlar ondan çok önemli işler yapmasını bekliyor. Tabii kuvveti nispetinde sevmeyenleri de var. Ama yine de attığı her adım mühim bir hadise olarak telakki ediliyor. Mesela geçen gün, ayın 8'inde Rum patriğini ziyarete gitti, tabii biz de yanındaydık. Marcel içeride fotoğraf çekemedi ama hayran kaldı. Doğrusu ben de bilmiyordum patrikhanenin bu kadar büyük ve gösterişli olduğunu.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Greklere, Yunanistan'da yaşayanlardan farklı olarak Rum deniyor, Roma İmparatorluğu tebaası anlamında. Patrikhaneye gitmeden önce Sabahattin Bey anlattı bunları. İstanbul'da da nüfusun yarısı Müslüman diğer yarısı da Rum ve Ermenilerden oluşuyor, zamanında şehri fethettikten sonra Sultan Mehmet bu şekilde bir düzenleme yapmış, çeşitli vilayetlerden insanları şehre getirmiş, çoğunu teşvik etmiş ve şehrin bugünkü nüfusunu belirli bir terkip olarak planlamış.

Avrupa'da görebileceğin en kozmopolit şehir burası. Eski sarayın olduğu taraf ile Galata'yı birbirinden ayıran Haliç'in üzerindeki köprüyü görsen şaşar kalırsın. Her renkten, her milletten insan kendilerine özgü kıyafetleriyle iki dünya arasında gidip geliyorlar. Asya ile Avrupa ve hatta Afrika bu köprü üzerinden akıyor, birbirine karışıyor. Türkçe, Rumca, Ermenice, Macarca, Arapça, Rusça, Fransızca, Almanca, İngilizce, Farsça, Kıpti bizim sayabildiklerimizdi. Hele kıyafetler... Bütün dünyanın kılıkları burada kendilerini göstermeye gelmiş gibiydiler. Çocukluğumda da bayılırdım bu köprüden geçip Mısır Çarşısı'na gitmeye. Ama tabii o zamanlar böyle bakmıyordum etrafımda olup bitenlere. Şehir sadece renkli bir kalabalıktı benim için. Şimdiyse baş döndürücü bir çeşitlilik

görüydüm. Her köşeden ayrı bir seyyar satıcı çıkıyor, bağırarak mallarını satmaya çalışıyordu. Helva denilen susam ve bal karışımı bir tatlı satan Arnavutlar, meyve sebze satan Bulgarlar, midye dolması satan Ermeniler; su, şerbet satıcıları, tablasında renk renk badem şekerleri, lokumlar, kuru meyveler ya da esans satan sarıklı yaşlı Türkler köprüye ayrı bir canlılık veriyordu. Bunların arasında yeşil yoncalarla süslenmiş sepetlerin içinde salyangoz satıldığını bile gördük. Gözümüzü doyurarak yürüdük köprüden.

Marcel kalabalığa inanmadı, bizden geçiş ücretini tahsil eden görevliye ille de sormam için ısrar etti: “Bugüne has bir şey mi vardı yoksa her zamanki kalabalık mıydı?” Memur yüzümüze tuhaf bir şekilde baktı, “Bugün تنها,” dedi, “her zamankinden de تنها.” Marcel adamın bizimle eğlendiğine hükmetti.

Köprünün altındaki kahvelerden birinde oturup kendimize şekerli kahve ısmarladık ve ehlikeyif Türkler gibi kâh etrafı seyrederek kâh kahvenin duvarlarına asılmış gemi resimlerine bakarak nargilemizi tüttürdük. Burada sadece coğrafyalar değil, zamanlar da birbirine karışıyor. Herkes farklı bir zamanı yaşıyor gibi. Emin ol, bu insanların kafalarının içine bakmak mümkün olsa, dünya ve hayat hakkında insan sayısı kadar farklı fikir olduğunu görürsün. Nargileden soğuk dumanı çektikçe Doğu’nun hikmeti adeta kendiliğinden kanımıza doluyor; dünyaya, hayata ve insanların karmaşasına dervişane bir kayıtsızlık ve sonsuz bir hoşgörülle bakmaya başlıyorduk. Zamanın gelip geçiciliği karşısında tek tesellinin şu yaşadığımız an olduğunu söylediğinde Marcel, ona hak verdim ve içim sızladı. Çünkü Alex, bu söylenenin maalesef doğru olduğunu hem bütün iliklerimde hissediyor hem de öyle olmasını istiyordum. Hayatımda, bu dünya üzerinde yaşadığım için mutlu olan, beni düşünen kaç kişi vardı ki? Feride vardı ama uzaklarda yeni bir hayat kurmuştu. Isabelle vardı, millerce uzakta bir adada beni bekliyordu, aşkım... Sonra sen vardın, daha da uzakta bir sanatoryumda hayata tutunmaya çalışan dostum ve geçirdiğimiz bütün bir gençlik. Bütün bunlar vardı. Var olmalıydı. Sadece yaşanan an olamazdı. Bütün bunlar aklımın içindeki soluk hayallerden başka bir şey değilse eğer yaşamının da ölümden pek farkı yoktu. Ateşimiz soğudukça kahveci ateş ekledi, dumandan yoruldukça kahve söyledik, ağzımızın tadı değişsin diye dondurma kaymak yedik ve kendimizden geçtik.

Lafı dağıttığımın farkındayım Alex. Ama sen de mazur gör beni, anlatacak öyle çok şey var ki... Asıl sana buranın vaziyetini anlatmaya çalışıyordum. İstanbul’un bence en önemli hususiyeti karmaşa ile sakinliğin bir arada bulunabilmesi. Bu tabii Müslüman Türklerin kendilerine has inançlarından ileri geliyor. Her şeyden önemlisi son derece dindarlar. İbadethanelerini görsen Alex, o kadar sade ve sakin yerler ki. İnsan hakikaten huzur bulabiliyor. Bizim Katoliklerin kiliselerindeki o acı, dehşet, korku, gözyaşı burada yok. Camide ibadet eden insanlar bütün bedenleriyle büyük yaratıcıya kendilerini teslim ediyorlar. Onları bu kadar huzur içinde ibadet ederken görünce insan bütün o barbarlık hikâyelerinin nereden kaynaklandığını anlayamıyor. Ama bunları ben şimdi İstanbul’a Paris’ten gelmiş bir yabancı olarak böyle görüyorum. Zamanında annesinin eteğine yapışmış, korkmuş oğlan çocuğunun hafızasında ise elleri baltalı, palalı barbarlar var. “Aramların evine girmişler!” Bu cümlenin devamını asla öğrenemedim, belki de öğrenmek istemedim. O gece neler oldu bilmiyorum. Dediğim gibi burası tezatlar ülkesi. Her an büyülenmek de kandırılmak da mümkün. Dünyanın küçük bir kopyası gibi. Ve şimdi bu dünyada taşlar yerinden oynamış, adeta bir ihtilal oluyor.

Osmanlı da bütün monarşilerin akıbetine uğruyor. Bir zamanlar adaleti kılıcının gücüyle sağlayan Osmanlı idaresi geçen zaman içinde dejenere olmuş, rüşvet, hırsızlık almış başını yürümüş. Hürriyetin ilanı aslında herkesin eşit vatandaşlık haklarına sahip olması anlamına geliyor. Batıdaki meclislerin idare ettiği monarşilere benzer bir düzenleme yapılıyor. Eski dönem geri gelmemecesine kapanıyor. Hırsızlıklarıyla nam salmış paşalar, Abdülhamit'in jurnalcı kırmızı feslileri hep sürgüne gidiyorlar. Bütün bu olaylar bilhassa gayrimüslim nüfus için büyük önem taşıyor. Ermeniler, Rumlar, Yahudiler, Müslümanlar, herkes anayasanın belirttiği gibi eşit şartlarda yaşayacaklar bundan böyle. Bu yüzden Sabahattin Bey'in Rum patriğine ziyareti çok önemliydi. Düşünebiliyor musun Alex, Sultan Mehmet'ten sonra Osmanlı, hanedanlık düzeyinde ilk defa patrikhaneyi ziyaret ediyor. Belli ki patrik de müstakbel sultandan çok şey bekliyor. Karşılıklı çok önemli konuşmalar yaptılar. Ama ertesi günlerde bazı gazetelerde Sabahattin Bey hakkında "Patriğin elini öptü" diye menfi yazılar çıktı. Çünkü İttihat ve Terakki Partisi, Sabahattin Bey'den hazzetmiyor.

Şimdilik bu kadar. Sen sık yazamasan da dert etme Alex. Ben uzun uzun yazmaya devam edeceğim.

Kartpostaldaki adamların kıyafetlerine dikkatini çekerim. "Vatan uğruna birleşmiş" yazısıyla işaretlenmiş bayrağı tutan askerin yanındaki adamların her biri ayrı bir bölgenin halkını temsil ediyor... Âdetimiz oldu, her mektubuma bir kartpostal bulmaya çalışıyorum.

Her zaman dostun, F.

27. "Göktaşı Günlerinde", H.G. Wells'in romanı. (Ç.N.)

28. (Lat.) Âşıklar her şeyi hatırlar. (Ç.N.)

29. Bu sayfalar ıslanıp birbirine yapışmış, ayırmaya çalıştım ama yazıların çoğu okunmuyordu. Okuyabildiğim tek tük kelimeleri tercüme ettim. (Ç.N.)

30. Yılan başları Fatih zamanından iki yüzyıl kadar sonra koparılmış olmasına karşın Batı dünyasında yakın zamana kadar böyle yanlış bir inanç olduğu biliniyor. Yılan başlarından biri şimdi İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndedir. (Y.N.)

Sevgili Alex,

Gün geçmiyor ki acayip bir hikâyenin içine girmeyelim. Öyle olunca da hemen güzel defterimi açıp sana yazıyorum. Marcel yazarken gördü geçen gün, şaşırды. Günlük tutuyorum zannetti. Ben de ona senden bahsettim. Kardeşten ileri bir dostluğumuz olduğunu söyleyince çok merak etti seni. Böyle bir şey nasıl mümkün olabilir ki, diye sordu. Bu Marcel çok garip bir adam. Mühim bir aileden geliyor, ancak onlardan bahsetmekten adeta imtina ediyor. Sakladığı bir sır var gibi. Hayattaki en büyük takıntısı zamanı durdurmak! Fotoğrafın bu işe yaradığına inanıyor. Haksız da sayılmaz aslında.

Isabelle'in bir fotoğrafını çektiirmedigime çok hayıflanıyorum ama nasıl yapabildim ki! Gemide Marcel'le bu kadar yakın değildik. Keşke onu öyle geminin güvertesinde, korkuluğa yaslanmış halde gösteren bir resim olsaydı şimdi yanımda... Yüzünde meleklerin gözyaşlarıyla yıkanmış o masum ve hüznü ifade. Niçin aşk hep hüznü olmak zorunda?

Daha önce yazdığım gibi işler dışında Marcel'le bol bol geziyoruz. Galata'nın kasvetli bir labirenti andıran sokaklarından kıvrılarak limana inmek, köprüden karşıya yürüyerek geçmek, Mısır Çarşısı'nda bin bir çeşit baharatı içimize çekerek dolanmak, ardından Sirkeci'de birbirine tıpatıp benzeyen iki Rumelili kardeşin işlettiği Aliefendi Lokantası'na gidip kendimize güveçte piliç türlü, tereyağlı pilav, cevizli kaymaklı elma kompostosuyla harika bir ziyafet çekerken yan masalarda yemek yiyen memurların konuştuklarına kulak kabartmak, yemek üzerine içilen bol köpüklü şekerli kahvenin tadını çıkaracak güzel gölgeli bir kahve aramak, Hacı Bekir'in ustalarından birinin lokumları dev kazanlarda karışını, macun haline getirdiği lokumu zarif hareketlerle küçük lokmalara ayırıp şeker bulayışını seyretmek, ikram edilen lokumları iştahla ağzımızda eritirken burada olduğumuza şükretmek en tabii alışkanlıklarımız... Marcel bilhassa Müslüman mahalleleri merak ediyor. Hiç yanından ayırmadığı birkaç gezginin kitabı var, onlarda gördüklerinin izlerini sürmek istiyor. Bense buraları kendi memleketim olarak gördüğüm için olsa gerek, okumayı reddediyorum. Nerval, Gautier, Edmondo de Amicis... Ama sonunda Marcel'in ısrarlarına dayanamayıp bunlardan birini okumak mecburiyetinde kalacağım. Galiba Nerval'den başlamak en iyisi... Sen en çok onu severdin değil mi?

Marcel'in bu kitaplardan öğrendiği bir yeri görmek için Boğaziçi'nde bir vapur gezintisine çıktık mesela. Hangisinde okumuşsa Üsküdar tarafında zikir yapan dervişlerin dergâhı varmış, onları görmek istedi. Biz de atladık Boğaz vapuruna... Bu arada, tuhaf bir hisse kapıldım Alex, birilerinin bizi takip ettiği gibi bir his. Kim olduğunu anlayamadım. Ama çok açık bir şekilde her hareketimizi, attığımız her adımı takip eden birilerinin varlığını hissediyordum. Güvertede oturduk. Marcel bir yandan Üsküdar'ın tarihini anlatıyordu bana.

“Üsküdar ya da Skutari, kalkan manasına geliyormuş Fuat. Bazıları İo'nun buradan karaya çıktığını yazıyor.”

“İo?”

“Güzel İo'yu nasıl bilmezsin! Zeus'un âşık olduğu kadınlardan biri. Zeus'tan kaçar. Hatta kılık değiştirir, bir ineğe dönüşür. Ama Zeus yine de peşini bırakmaz.”

Marcel anlatıyordu ama benim huzursuzluğum dinmiyordu. Kim takip ediyordu bizi? Niçin? Abdülhamit'in eli kolu bağlanmamış mıydı? Belki de bizim casus olduğumuzu düşünen hükümetin adamları peşimizdeydi. Öyle ya, Sabahattin Bey'le İstanbul'a gelen kafilenin içindeydik. Jöntürkler Sabahattin Bey'le anlaşamıyorlardı. Bizi de kendilerine düşman bellemiş olamazlar mıydı? Yoksa gereksiz yere mi kuşkulara kapılıyordum? Belki de sadece yabancı olduğumuz için merakla seyrediyorlardı. Ne acı... İnsanın doğduğu topraklarda bir yabancı gibi dolaşması. Neyse ki buranın dillerini unutmadım. Lisan insanı toprağa bağlayan göbek kordonu.

"... Zeus'un karısı Hera kıskanç tabii, Zeus'un İo'yu elde etmesini istemiyor. Yanına bir nöbetçi diyor. Yüz gözlü Argos! Düşünebiliyor musun! Sonra kaçıyor İo... Amansız bir takip başlıyor dünya üzerinde. İo'nun geçtiği yerlerde izi kalıyor tabii. İyon Denizi mesela... Hatta işte burası! Bosporus! Bos inek demek, porus da biliyorsun, geçiş yeri. İneğin geçtiği yer..."

Kafam dağılmıştı, Marcel'i yarım kulak dinliyordum, tuhaf bir hüznün çökmüştü üzerime. Marcel bir taraftan anlatıyor, bir taraftan da vapurdaki hareketliliğin tadını çıkarıyordu. Daha gemi iskeleden ayrılır ayrılmaz kahveci yanımızda bitiverdi. O gitti lokumcu geldi. Şekercisi, oyuncakçısı, şerbetçisi bitmedi. Yol boyu çeşit çeşit seyyar satıcı arı gibi işledi. Oturduğun yerde alışveriş yapmak için ideal bir yer Boğaz vapuru. Marcel büyük bir merakla yolcuları seyrediyordu. Ona çok değişik geliyor olmalıydı. Benim içinse biraz sukutuhayal olmuştu. Çok değil, on iki sene evvel, annemle bu vapura bindiğimizde rengârenk giyinmiş kadınlar feracelerinin ardından gülümseyen gözleriyle bakar, bazen de başımı okşarlardı. Annem beni Pera'ya götürmekten hoşlanırdı. Tam bir Osmanlı oğlan çocuğu gibi giydirdi beni: Başımda kırmızı fes, üzerimde küçük bir ceket. Kendisinin yüzü açık, başında şapka olduğu için benim dadım zannederdi vapurdaki kadınlar. Küçük bey vapur gezmesinde... Tuhaftır, Feride gelmezdi bizimle şehre... O hep Nana'yla kalırdı. Her neyse... şimdi vapurdaki insanlara üzüntüyle bakıyordum. Her şey grileşmiş, ne o renkli kıyafetler kalmış ne de yüzün bütün detaylarını gizleyen kalın peçeler... Kimi çocuklu, kimi dadılı, oldukça modern sayılabilecek elbiseler içindeki Müslüman kadınlarını, Hıristiyanlardan ayırmak iyice zorlaşmış.

Ben de o yüzden gözlerimi kapatıp çocukluğumun seslerini dinlemeye, kokularını içime çekmeye başladım. Koku ne acayip şey, mazideki bir sahnenin bütün canlılığıyla yanı başında belirmesini sağlıyor. Havadaki kahve, nane şekeri, lokum, simit kokularının sadece o âna ait terkibi beni zamanda çok gerilere götürüyor, annemin yanına sokularak insanların bakışlarından saklandığım o çocukluk anlarını yeniden yaşıtıyordu.

Bu acayip halden kurtulmak için etrafıma dikkat kesildim ve bir an onu gördüğümü zannettim, Isabelle'i. Hüsrarla ümidin bu kadar kısa bir zaman dilimi içinde bir arada bulunması insanda bir uçuruma yuvarlanma hissi yaratıyor. Yüzüm solmuş olmalı, Marcel iyi olup olmadığını sordu. İşte o an daha fazla dayanamadım ve Marcel'e, Isabelle'e dair hislerimi anlatmaya başladım. "Aşk buldum; ama bulur bulmaz kaybettim. Nerede olduğunu biliyorum ama gidemiyorum. Uzakta, Messina'da." Marcel de senin gibi kuşkucu biri Alex. Bu kadar kısa sürede âşık olduğumdan nasıl emin olduğumu sordu. Bunun cevabını ancak âşık bir insan bilebilir sevgili Marcel, dedim, *nunc scio quid sit amor*.³¹ Nadir bir hastalığa yakalanmış bir zavallıyı teşrih masasına yatırmış inceleyen doktor edasıyla bir

müddet yüzüme baktı. Bir şey söyleyecek oldu sanki. Kurbağa gözlerini kırıştırmakla yetindi. Benimse ruhum coşkulu bir denizdi artık. Hem şiir ne için var? Eğer aşk bir hastalıksa ilacı şiir olsa gerek. Şiirse dünyayı aşka tercüme etmek demek. Görüyorsun ya Alex, aşk özlemi filozof yaptı beni.

Vapurdan inince sudan çıkmış balık gibi Üsküdar'da gezinmeye başladık. Sahilde geviş getiren develer, ağır ağır yükleri sırtlanan incecik bacaklı hamallar, şehrin başka yerinde hiç görmediğimiz kadar çok sayıda sarıklı Türk, küçük dükkânlar, evlerin avlularını delip geçen ağaçlara sarılmış asmalardan sarkan sarı üzümler, havada taklalar atan güvercinler epeyce pitoresk bir manzara sunuyordu. Zikir yapan dervişlerin dergâhını bulmak için bir kahveye girdik. Neyse ki burada sora sora Bağdat bulunur, diye bir laf var, kahvedekiler hemen yardımcı oldular. Yanında ben olduğum için Marcel çok şanslıydı, yoksa bir "gâvur köpek" olarak belki de çok dostça karşılamazlardı bu mahallelerde. Ne de olsa artık Pera'da, Galata'da değildik. Etrafta bizim gibi giyinmiş fazla insana rastlanmıyordu.

Yanımıza boncuk gözlü yalınayak bir oğlan verdiler. Önümüzde bir oğlak gibi su birikintilerinden ve taşlardan zıplayarak bizi tekke denilen bu dervişlerin ayin yaptıkları yere getirdi. Cin gibi bir şeydi, tekkeye gelen dervişler oğlanı tanıyorlardı, kimi başını okşuyor kimi de şakadan kulağını çekiyordu. Türklerin çocuklarını çok sevdiklerini duymuştum, dedi Marcel bu sahneleri görünce. Ben de ona, "Evet doğru söylüyorsun ama ayakkabılarını çıkarmadan içeri girenlerden nefret ederler, hele ki bu yer bir ibadethaneyse büyük günah sayarlar," dedim. Marcel önce karşı koydu, büyük camilerin girişinde yabancılara verdikleri gibi büyük keçe terlikler aradı ama bulamadı tabii, sonunda sözümü dinledi, o da benim gibi eşikte ayakkabılarını çıkardı. Bizden başka rehberle gelmiş bir grup Batılı gezgin, okumuş yazmış takımından Osmanlılar ve buraya sık geldiği belli olan halktan insanlar vardı. Avluda birbirlerine sokulmuş, yüzleri eski zamanlardaki gibi kalın peçeyle kapalı kadınlar, eteklerinin arasına kafalarını gömmeye çalışan kabak kafalı oğlan çocuklarıyla ve kucaklarında bebekleriyle bekleyordu. Ayakkabıları duvarın dibine dizdiler, sonra daha iç bir mekâna girdik. Burası büyükçe bir odaydı. Kafesle ayrılmış bölüme kadınlar geçti. İçerisi biraz havasızdı. Adını çıkaramadığım bir otlar tütsülenmiş gibi kokuyordu. Halide'nin bazen, nazara geldiğimize kanaat getirdiğinde –ki buralarda çok önemli bir inanıştır, kötü bakışın tesiri– yaktığı yedi dükkân süprüntüsü denilen otların kokusuna da benziyordu, annemle gittiğim kiliselerde mum dikilen yerde kesif bir şekilde hissettiğim yanık fitil kokusuna da.

İçeride, yaşlı bir derviş bizim odadaki varlığımıza aldırmaksızın mavi ve beyaz renkte postların üzerinde vakur bir şekilde oturuyordu. Arkasındaki duvarda bir niş vardı, etrafında çeşitli duaların yazılı olduğu levhalar, geniş tefe benzeyen müzik aletleri, ziller ve ayrıca kılıç, şiş gibi aletler asılıydı. Birden içimi bir korku kapladı. Bazı şeyler vardır Alex, ne zaman öğrendiğini, kimden duyduğunu bilmezsin, ne kadar uğraşsan da hatırlayamazsın ama hakikatin ta kendisi olduğunu bilirsin ve en çok da böylesinden tedirgin olursun. İşte ben de az sonra neler olacağını böyle açıklıkla biliyordum. Bu şişler, zincirler, kancalar işkence yapımları için oradaydı! Deriye giren kancanın ucundan sızan kan! Evet, bu kadar hakiki bir resim. Biliyordum. Bunlar acı verecekti birilerine, birazdan, burada. Nefesim kesilecek gibiydi, Marcel'e yan gözle baktığımda onun her şeyden habersiz farklı ortamın keyfini çıkardığını, ilk defa gördüğü bu garipliklerle gözünü doyurduğunu görebiliyordum. Gözlük camları neşe içinde merakla parlıyordu. Ama tedirginliğimin ikinci sebebi daha kötüydü ve

saçmaydı. Sadece bir his olarak bir manası vardı. Yine çocukluğumdan kulağım da kalmış şayialardan biri: Yabancıların fidye almak amacıyla kaçırılması ve kulaklarının ya da parmaklarının kesilip parayı istedikleri kişilere gönderilmesi. Bu bir zamanlar yaygındı İstanbul'da. Ama şimdi? Bu asırda? Ayini seyretmeye gelmiş diğer yabancılara baktım. Bir tanesi diğerlerinden oldukça farklıydı, yanlışlıkla yolu oraya düşmüş gibiydi. Beyaz pantolon ve ceketle Paris bulvarlarından fırlamışa benzeyen sarışın mavi gözlü, uzun boylu, otuz yaşlarında bu adamla göz göze geldik, bana göz kırpıp muzip bir şekilde gülümsedi. Askerî üniformalı Türklerden biri, genç adamın bu hareketini münasebetsiz bulduğunu belirtmek istercesine homurdandı. O sırada dervişler hareketsiz bir şekilde postların üzerinde yatıyorlardı, ayini idare eden şeyh, duasına başlayınca yavaş yavaş doğruldular. Bir süre sonra kendimi hocanın sesine bıraktım. Sakinleştim. Çok uzak bulanık bir resim canlanıyordu zihnimde. Detayları seçilmeyen, ne olduğu anlaşılmayan ama bende ağlama hissi uyandıran bir resim.

Şeyh duasını bitirdikten sonra bir şarkıya başladı. Tam olarak şarkı denemez aslında, belli bir ritimle mırıldanıyorlardı. Tanrı'nın adını söylemek manasına gelen zikir denilen bu ayinin tesiriyle bir süre sonra hepsi birden kendilerinden geçmeye, sağa sola salınmaya başladılar. Ardından ritim arttı. Dervişlerin garip bir coşkuya kapıldıklarını görebiliyorduk. Kocaman bir dolunaya benzeyen tefin kararlı ritmi gitgide hâkim bir hal almaya başlamış, bütün bu topluluğun nabzı olmuştu. Artık tek tek dervişler yoktu, hepsi aynı kalpten beslenen bir vücudun farklı kısımları haline gelmişlerdi. Biz de dışarıyı, dünyayı, yaşanan zamanı unutarak, adeta yerin derinliklerinden gelen bu ritimle kendimizi kaybetmek üzereydik. Ne güzel bir şeydi kendinden geçmek! Bunu düşündüğümü hatırlıyorum. Bu kayboluş, sözün az olduğu kadim zamanların hikmetine teslim olmaktı, o yüzden anlatmaya çalışmak boşuna bir çaba. Tekkede yapılanların benim çok iyi bildiğim Müslüman ibadetiyle, yani namazla uzaktan yakından bir alakası yoktu. Hem ürkütücü hem çekici bir tarafı vardı. Dervişlerin kendilerinden tamamen çıktıklarını, bedenlerinin başka bir gücün tesirine girdiğini gördükçe benim de içimde bir şeyler kıvıldıyordu. Çok primitif bir taraf, karanlık hatta korkunç... Belki de taşıdığım barbar kanı bu kadim mesajı tanıyor ve kendiliğinden bir reaksiyon veriyordu.

Ritim akıl almaz bir noktaya vardığında dervişler bir kuvvet onları göğüslerinden tutup fırlatıyormuş gibi kendiliklerinden sıçrayıp odanın ortasına düşmeye başladılar. Bir çeşit dansı bu ama bildiğimiz hiçbir dansa benzemiyordu. Biraz sonra dervişlerden biri bir çığlık attı, daha çok bir çağrı gibiydi. Onu yatıştırmak istercesine bir başkası uzun bir şişi alıp yanağına batırıverdi, biz seyircilerden şaşkın bir iç çekiş geldi, garip olan yanağından hiç kan akmamasıydı. Buna benzer sahneler birbirini takip etti. Geride bir yerde yanan ateşin alevinde gezdirdikleri şiş ya da ince bir kılıçla vücudunda bir delik açılan derviş adeta rahatlıyor, hareketleri daha huzurlu bir hal alıyordu. Acıyı hissetmiyor oluşları inançlarının en büyük deliliydi. Beni bilirsin. Hiçbir dine inanmıyorum. Kutsal kitapların tamamen insan muhayyilesinin birer icadı olduklarından eminim. Ama bu ayin sırasında dervişlerin halinde öyle cezbedici bir taraf vardı ki... Kendimi onlardan birinin yerine koymadan edemedim. Böylesine bir kendinden geçişin ne kadar müthiş bir şey olacağını hayal ettim. Demek bu dünyada Tanrı'ya yaklaşmanın, onunla konuşmanın bir yolu varmış, diyordum kendi kendime. Tabii bir yol varsa, başka yollar da olabilir. Ansızın bütün o Hıristiyan azizlerin

pasyonlarını,³² peygamberlerin o görünmez yaratıcıyla nasıl konuştuklarını anladım. Acı hakikate ulaşmanın yollarından biri, belki de en az yanıltıcı olanı. Bu kadim şehir, geldiğimiz ilk haftasında bizi içine almış, ömrümüzde bir daha yaşayamayacağımız tecrübelerle bizi başka bir yere sürüklemişti. İstanbul'da yaşamak sonsuz bir seyahat hali demekmiş. Ancak dervişlerden birinin soktuğu şiş yanağından aşağıya doğru parlak kırmızı bir dere şeklinde kanın akmasına sebep olunca... bir an ne olduğumu anlayamadım, içimden bir şeyin çekildiğini hissettim.

Bayılmışım. Gözümü açtığımda açık havada, gölgeli bir avluda bir sedirin üzerinde yatıyordum, başımda Marcel ve o beyazlar giyinmiş sarışın adam vardı. Beni bilirsin Alex, kan görmekten hazzetmem ama bu derece kendimi kaybedeceğimi bilmiyordum doğrusu. Utaç içinde doğruldum, etlerine şişler batıran dervişlerin hayali çok eskiden gördüğüm bir kâbus kadar uzaktı o anda.

Sarhoş gibiydim, kendimi toplamam zaman aldı. Bize yardım eden adamla tanıştık, adı Charles. Fazla detaya girmeden İstanbul'da yaşayan üst düzey İngilizlerden biri olduğunu hissettirdi. *L'Illustration* dergisi için çalıştığımızı duyunca bize olan dikkati arttı ya da bana öyle geldi.

"İnanın dostlarım, bu şehir şu anda dünya üzerindeki en enteresan yerdir. İnsanlığın geçirdiği bütün aşamaları bu şehirde bir gün içinde yaşayabilirsiniz. Misal, bugün yüzlerce sene evvel tatbik edilen bir ayine şahitlik ettik, akşama Tepebaşı'nda son moda operetlerden birini seyredebiliriz."

Böyle dedi. Biz de ona Dersaadet tarafında yaptığımız turu anlattık, Ayasofya'dan bahsettik, sohbet gitgide koyulaştı. En nihayetinde ertesi gün yapılacak kayık yarışlarına davet etti bizi. Marcel önce reddedecek gibi oldu; çünkü sabah Surre Alayı'nı uğurlama merasimi vardı. Orada fotoğraf çekmek istiyorduk. Ama Charles bizi nereden yakalayacağını çok iyi biliyordu. Moda'da tertiplenecek bu yarışın seneler sonra ilk defa yapılacağını, istibdat döneminde yasak olduğunu, bu yüzden de bu tarihi âna şahitlik etmemiz gerektiğini söyledi. Ayrıca yarışı kendi yatından seyredeceğimizi de ekledi, elbette kabul ettik.

Önce sana Surre Alayı'ndan bahsetmeliyim. Her sene belli bir zamanda, Müslümanlar Arabistan'daki kutsal şehirlerini ziyarete gidip hacı olurlar. Hali vakti yerinde her Müslüman'ın hayatında bir defa bu ziyareti yapması şarttır. Bu yüzden çok önemli bir ibadettir. Aynı zamanda peygamberi temsil eden yani halife olan padişah her sene ihtiyaç sahibi hacılara dağıtılmak üzere kutsal topraklara hediyeler gönderir ve işte bu kabileye Surre Alayı denir, büyük törenlerle uğurlanır. Bu olay şehirde büyük bir merak sebebiyet verdiği için geçtiği caddeler çok kalabalıktı. Üsküdar'a geçmek üzere olan Surre Alayı'nı Boğaz kıyısındaki iskelede yakından fotoğraflamayı başardık. Farklı mezhepleri temsil eden üç sarıklı hoca ellerini açmış dua ederken yüksek seviyede bir asker alaya nezaret ediyordu. Karınlarını doyurmak için kamıştan oltalarıyla balık tutmaya gelmiş fakir halktan bazılarının ellerini açıp dua etmedikleri dikkatimi çekti, ya olup biten hakkında bir fikirleri yoktu ya da Arabistan'daki muhtaçlardan daha çok ihtiyaç sahibi olduklarını düşünüyorlardı, bilemiyorum. Marcel bu ayini seyrettiğimiz ve dökümante ettiğimiz için çok keyifliydi.

Ardından Charles'ın yatıyla Moda'ya doğru yola çıktık. Yarışlara Büyükkada, Yeşilköy ve Kadıköy yat kulüplerinin katılacağını öğrendik. Evet, yanlış okumadın Sevgili Alex, burası acayip bir şehir, yat kulüpleri de var, hem de birden çok! Charles yatını Moda yakınlarında

demirledi ve yarışları denizden seyrettik. Bizden başka iki genç kadın da Charles'ın davetlisi olarak teknedeydi. Bize kuzenlerim, diye tanıttı, ikisi de hoş hanımlardı doğrusu ama onları görünce gönlümdeki Isabelle ateşi daha da harlandı. Kadınların her ikisi de kırık dökük Fransızca konuşuyorlardı ve bu onlara olduklarından daha şuh bir hava veriyordu. Çünkü her Fransızca laftan sonra ayıp bir şey yapıyorlarmış gibi birbirlerine bakıp gülüyorlardı... Belki bizim Fransız kadınların aşk konusundaki haklı ünlerini gözlerinde çok büyütüyorlardı ya da bizim varlığımız onların hayallerini kıskırtıyordu. Gerçi Marcel yine hüznü ve küskün kurbağa haline bürünmüş, bütün ciddiyetiyle yarış seyrediyordu. Sohbeti sürdürmek hep bana düştü.

Yatın kış güvertesinde şahane bir de sofraya kurulmuştu. Boğaz'da çalışan kayıklarda olduğu gibi renkli Osmanlı işi halılarla ve işlemeli yastıklarla süslenmişti. Durmadan İtalyanca konuşan, kimsenin anlamamasına aldırmayan, kahkahalarıyla ortamı şenlendiren Sergio hem kaptanlık hem de aşçılık yapıyordu. Birörnek giyinmiş diğer mürettebat yelkenleri topladıktan sonra başaltında bir yerlere girip yatın içinde kayboldular. Bizse şampanyalarımızı yudumlarken bir yandan da lezzetli midye çorbalarını, istiridyeleri, ıstakozları mideye indiriyorduk. Böyle bir lüksü inan Paris'te çok az sayıda insan tatmıştır. Charles da bu sırada durmadan malumat veriyordu.

“Bakın bakın, şehzadeler geliyor. Şu öndeki Burhanettin Efendi, arkasındaki de Tevfik Efendi. Şu gördüğünüz çadırlar onlar için hazırlanmıştır.”

Daha sonra bize neredeyse bir Şirket-i Hayriye vapuru büyüklüğünde görünen şık bir yatı gösterdi.

“Şu yatı görüyor musunuz peki? Buna ödenmiş parayla orta büyüklükte bir ülkenin bir senelik yiyecek masrafı karşılır. Mısırlı Prens Aziz Hasan'a ait. Yarıştan sonra şehzadelere bu yatta müthiş bir ziyafet verecek.”

Marcel'le ağzımız açık Charles'ın anlattığı Osmanlı hanedanının ve Avrupa diplomasi sosyetesinin şaşaalı hayatından hikâyeleri dinliyorduk. Sonra kürek yarışları başladı. Her birinde onar kürekçinin ve bir dümencinin oturduğu uzun kayıklar Boğaz'ın sularını yararırken biz içtiğimiz şampanyaların da tesiriyle kafayı bulmuş bir şekilde bahse tuttuğumuz takımlara tezahürat yapıyorduk. Marcel bile hareketlenmişti, Charles'ın herkesi rahatlatan ince bir mizah anlayışı vardı. Uzun zamandır bu kadar eğlendiğimi hatırlamıyorum.

Yemekler bitip de birbirinden tatlı incirler, üzümler, kavunlar servis edilirken genç hanımlardan biri, Margaret, bizi biraz şaşırtan bir konu açtı.

“Haremde yaşamak nasıl bir şeydir acaba?”

Ardından kıkırdayarak hayalindeki haremi anlatmaya başladı.

“Kafesli pencerelerden içeri güneşin bile nüfuz edemediği loş bir salon düşünüyorum ben. Ortasında beyaz mermerden bir havuz. Her yerde kocaman yastıklar, işlemeli sedirler... Her milletten kadının akşam olmasını beklerken tatlılar yedikleri bir yer.”

Ama Evelyn itiraz etti.

“Kıskanmaz mısın kocanı peki bütün o kadınlardan? Ben şahsen katiyen böyle bir şeye izin veremem.”

“Bilmiyorum, bana heyecanlı geliyor, orada seçilmeyi beklemek, daha güzel olmak dışında yapman gereken hiçbir şey olmaması. Sadece tek bir erkeğin gözlerinin seni

görmesi.”

Evelyn kaşlarını çatmıştı.

“Bunun bir tane adı var Margaret; o da kölelik...”

Charles genç hanımları hiç dinlemiyormuş gibi uzaklara bakıyordu ama birden lafa karıştı.

“Sizi sukutuhayale uğratacağım için üzgünüm Margaret ama o hayalinizdeki harem çoktan tarihe karışmış görünüyor. Artık Türklerde çokeşlilik nadir görülen bir hadise.”

Margaret itiraz edecek gibi oldu.

“Ama bütün o büyük konaklar, oradaki hayat hakkında anlatılanlar... yalan mı bütün bunlar? Siz söyleyin Fuat, yarı yarıya Türk olduğunuzu söylemiştiniz, siz daha iyi bilirsiniz.”

Hepsi dönüp bana baktı. Evet Alex, burada artık kendimi saklamıyorum. Yarı yarıya Türk olmak, o ima edilen kudrete sahip olmak bir an için gururumu okşamıştı. Mecburen konuya dahil oldum.

“Ne yazık ki Charles’a hak vermek zorundayım. Çok uzun zamandan beri sıradan evlerin harem denilen kısmında erkeğin nikâhlı eşi ve çocukları oturuyor. Ayrıca o hayal ettiğiniz hamam benzeri büyük salonlardan, sefahatten eser yoktur. Birçoğu Paris’teki gibi masalarla, koltuklarla döşenmiştir. Üstelik ben bu şehirden ayrılalı 12 sene oldu, hatırladıklarım o zamana dair, şimdi belli ki daha da ileri gitmişlerdir.”

Margaret’in yılmaya niyeti yoktu. Gözünde kötücül bir kıvılcımın çaktığını o anda fark ettim.

“Peki ama sizin anneniz, bağışlayın ama bir Türk’ün haremindedir değil miydi?”

Kulaklarıma kadar kızarmaya başladım, mâni olamıyordum.

“Hayır hanımefendi, annem, babam olacak barbarlarla asla evlenmedi, tek başına metresi olarak yaşadı. Haremi falan da olmadı!”

Sesim biraz sert çıkmıştı. Barbar kelimesini de bilhassa dikkat çekecek şekilde söylemiştim. Paris’teki züppeler için bütün Türklerin barbar olduğunu biliyordum ama onlar uzaktaki, hayalî bir Doğu’dan bahsediyorlardı. Bunların İstanbul’da da böyle düşündüklerini görmek şaşırtmıştı beni. Evelyn üzüntüyle bana baktı ya da bana öyle geldi. Yine aynı şey olmuştu. Dünyanın öbür ucuna da gitsem peşimi bırakmayacak bir mazi. Aşağılık bir ilişkinin asla arzu edilmeyen meyvesi olmak. Paris’teyken en derinlere gömmeye çalıştığım bu korkunç sır artık neredeyse kendiliğinden dile geliyor. Elim ayağıma dolanıyordu. Kadehime şarap doldururken elimin titremesine mâni olamadım, masaya döktüm. Çok utanç verici Alex. Böyle güzel başlamış bir günü yine kendimden nefret ederek tamamlıyordum.

Margaret, “Özür dilerim, sizi kırmak değildi maksadım,” gibisinden bir şeyler mırıldandı ama konu uzasın istemiyordum. Mesele büyüdükçe bana ne kadar derinden tesir ettiğini anlayacaklardı. Neyse ki Charles, dikkatimizi başka bir tarafa çevirdi.

“Bakın, prensin yatına çıkıyorlar. İşte onlar, şehzadeler. Belki de onlardan biri yarının sultanı olacak, bu altı yüz senelik imparatorluğa hükmedecek, Hasta Adam’ı ayağa kaldıracak.”

Ah bu İngilizler! Charles’ın sesinde öyle ince bir alay vardı ki... varla yok arası. Hem ciddi hem müstehzi. Hem böyle bir imkânın varlığını tanıyor hem de bunun ham bir hayal olduğunu ima ediyor. Bir şeyin hem o hem öteki olabilmesi arasında bu kadar kolay gidip gelebilmek ve bu gidiş gelişleri birer imkâna çevirmek zannederim İngilizlere ait bir

hususiyet. Her çeşit münakaşayı hayat memat meselesi haline getiren bizim Fransızların o samimi ciddiyetinden eser yok. Her an değişen bir hava gibi, Boğaziçi'nin semaları gibi... Şehzadeleri seyrederken, içimden asıl müstakbel sultanın, Prens Sabahattin'in o sırada bambaşka bir yerde amacına ulaşmak için sabırla beklediğini düşünüyor, keyfim yavaş yavaş yerine geliyordu.

Akşam tatlı bir yorgunluk çökmüştü üzerimize. Şehrin üzerinde batan güneşten geriye kalan mor, kızıl, turuncu ve neredeyse yeşile kaçan ışıkların Boğaziçi'nde yarattığı renk oyunlarına hüznle bakıyordum. Bu güzelliğin bir anlık rüya kadar ömrü olduğunu, günlerimizin ancak çok kısa bir süresini burada, bu muazzam şehirde geçireceğimizi, hepimizin, benim, Marcel'in, Charles'ın aslında burada geçici olarak bulunduğumuzu düşünüyordum. Sergio insanın içini yakan ama bir yandan da ısıtan konyaklı kahveler sunup ortadan yok olmuştu. Charles piposuna viski aromalı bir tütün doldurup güzelce yaktı ve ilk bulutsu dumanı İstanbul'un parlak gecesine doğru üfleyerek bize bir teklifte bulundu. Aklımda kaldığı kadarıyla aktarıyorum, bakalım sen ne diyeceksin.

"Baylar, şöyle bir etrafınıza bakın. İşte karşınızda bütün heybetiyle yükselen bu şehir tıpkı Roma gibi yedi tepe üzerine kurulmuştur. Yedi gezegenin, yedi günün, yedi ana günahın, yedi faziletin, yedi rengin ve henüz bilmediğimiz başka yedilerin aşkına burası halen Doğu'nun başkentidir. İnsanlık devam ettikçe hatırlanacak tek büyük imparatorluğun, Roma İmparatorluğu'nun iki başkentinden biri ve en esrarlısıdır. Şimdi seyrettiğiniz bu siluet İstanbul'un bizatihi kendisidir. Şu görkemli camilere bakın! Bunlar sadece ve sadece buraya has yapılardır. Dünyanın hiçbir yerinde bunların bir benzerini göremezsiniz. Çünkü bunlar bu esrarengiz toprağın neredeyse kendi kendini yoğurarak oluşturduğu acayip eserlerdir. Başka hiçbir Müslüman ülkede benzeri yapılmamıştır, yapılamamıştır. İstanbul'u fethetmek diye bir şey mümkün değildir dostlarım. Ama insanın ihtirasını kamçılar, kıskırtır, gel beni ele geçir, senin olmak istiyorum, der. Oysa bu mümkün değildir. Türklerin kahraman padişahı Fatih Mehmet de bunu çok iyi bilmekteydi. İstanbul fethedilemez. İstanbul fetheder! Konstantin'i bile fethetmiştir. Fatih Mehmet'i de fethetmiştir, sonrakileri de edecektir... Burası teslim olmaz, olamaz. Böylesi kadim toprakları fethettiğini sanan bir barbar, bir süre sonra hayretle fark eder ki artık o istilacı barbar değildir. Kendisinde daha önce hiç bilmediği hususiyetler, şaşırtıcı fikirler, garip bir zihin açıklığı keşfeder. Zapt ettiğini zannettiği şehir asıl onu ele geçirmiştir. Çünkü bu şehir şehirlerin kraliçesidir. Şimdi niçin sizi buraya davet ettiğimi, niçin İstanbul üzerine ancak bir sarhoşa yakışacak bir nutuk attığımı merak ediyorsunuz. Evet, sarhoşum dostlarım; ama içkiden değil, hayır asla! Onun yüzünden..."

Şehri işaret etti. Evelyn ve Margaret kıkırdadılar. Belli ki onlar Charles'ın bu hallerine alışıklıydılar.

"Lütfen hanımefendiler, alaylarınızı sonraya saklayın. Gerçi onu kıskanmakta haksız sayılmazsınız. Hiçbir kadın onun kadar cazibeli olamaz... Ama dediğim gibi, bugün sizi buraya davet etmemin sebebi zaten bildiğiniz şeyleri bir defa daha anlatarak kafanızı şişirmek değil. Marcel, Fuat, size bir teklifim var."

Merakla dönüp baktık Charles'a. Üzerimizde yaratmış olduğu tesiri artırmak için fısıldayarak konuşuyordu.

"Bir kitap hazırlayalım. Düşünün, bu şehir binlerce senenin hikâyesini saklıyor. Onları

toplayalım, harika bir vesika bırakalım geleceğe.”

Marcel’le birbirimize baktık. Şaşırmıştık. Böyle bir teklif beklemiyorduk. Bu şehrin sırlarını saklayacak bir kitap. Ben tam aradığı adammışım; hem buralı hem değil hem Batılı hem Doğulu. Buranın da dilini biliyordum, oranın da... Aynı zamanda muhabir değil miydim? Evet, yine işimi yapacaktım, tek farkla, bugünden değil de maziden haber verecektim. Şehrin hafızası olan eski kahvelere, metruk camilere, gözden düşmüş kenar mahallelere gidip eski hikâyeleri toplayacaktık. Marcel de fotoğraflarını çekecekti konuşanların, o mekânların, her şeyin...

“Çünkü dostlarım,” diye devam etti Charles, “yeni bir asır başladı, yakında burası çok değişecek, o zaman da bütün bu sırlar yok olup gidecek. İnanın bana, her şey yok olmadan önce, binlerce senenin esrarlı hikâyelerini kayda geçirebiliriz. Bizden önce buralara gelen seyyahların yazdıklarından çok daha mükemmel bir eser ortaya çıkarabiliriz. Onlar tek başınalardı. Biz, bir takımız.”

Marcel’le teklif için çok teşekkür ettik ve üzerinde düşünmek için müsaade istedik. Charles’tan ayrılıp odamıza döndüğümüzde yatsı ezanı okunuyordu. Çok yorulmuştuk. Hemen uyudum.

Şimdi saat çok erken. Yediklerimden olacak, sabaha karşı susuzluktan ölmek üzere olduğum bir çöl rüyasından uyanıp kana kana su içtim. Sonra da uyku tutmadı. Oturdum, sana bu mektubu yazdım. Bakalım nasıl karar vereceğiz Marcel’le? Bana bu teklif biraz, nasıl diyeyim, ciddiyetsiz geldi. Victor’un bir lafı vardır: Sarhoşken verilen sözler buz üzerine yazılan yazılara benzer. Belki de Charles şu anda bu teklifi çoktan unutmuştur.

Bu mektubun yanında yolladığım kartpostaldeki dervişler bizim Üsküdar’da gittiklerimiz değil, bunlara Dönen Dervişler, diyorlar, henüz seyretmedik ama hazır bulmuşken sana yollamak istedim. Bizim zikirci dervişlerin fotoğrafı yok ne yazık ki... yoksa neyse ki mi demeliyim?

Sevgiler,

F.

31. (Lat.) Şimdi aşkın ne olduğunu biliyorum. (Ç.N.)

32. *Passion*, çile olarak çevrilebilirmiş ama biz özgün çeviriye sadık kalıyoruz. (Y.N.)

Kâbus!

Bu gece yine Kuzguncuk'taki evdeydim. İstanbul'a ayak bastığım günden beri neredeyse her gece rüyama giriyor. Hep sıkıntılı, boğucu, korkunç rüyalar. Az önce yine boğuluyormuş gibi uyandım. Bağırılmış da olabilirim. Lambanın fitilini sönmeyecek kadar kısımıştım, loş odanın içinde gölgeler dans ediyordu. Ayaklı saat tekinsiz bir siluet gibi kapının yanında dikiliyordu. Kendime gelmek için hemen kalemi alıp yazmaya başladım. Yazarsam rüyanın, Kuzguncuk'taki evin tesirinden kurtulabilirim gibi geliyordu.

Neydi korkunç olan, tam hatırlamıyorum. Oradaydım. Çocukluğumda değildim. Şimdiki halimle oradaydım. Evde kimse yoktu. Hava karanlıktı. Bir şey arıyordum. Ayakkabılarımı galiba... Onları bulur bulmaz çıkıp gidecektim. Çünkü herkes gitmiş, benim de onlara yetişmem lazımdı. Gemi kalkarsa sevdiklerimi bir daha göremeyecektim. Annem, Feride, Nana, herkes o gemide olmalıydı. Ama ben, evin içinde dolanıp duruyordum. Karanlık odaların içinde... O sırada evin içinde birinin daha olduğunu hissettim. Kimdi bilmiyorum ama oradaydı. Ondan kaçamayacağımı anladığım anda bağırarak uyandım.

Marcel sorup durduğu için oluyor.

Peki ama neden Kuzguncuk'taki evimize dair kâbuslar görüyorum? Nedir beni korkutan? O senelerin çocukluğumun en güzel zamanları olduğunu zannediyordum. Şimdiyse beni tedirgin ediyor bütün o hatıralar.

Bu Alex'e mektup olmadı galiba.

Yine de imza: F.

Sevgili Alex,

Mektubun Isabelle'inkiyle birlikte geldi. Çifte sevinç!

İyi olduğuna sevindim. Daha da iyi olacaksın. Unutma: *vivere militare est.*³³

İştahsızlığımı anlayabiliyorum. Ne de olsa bir hastane orası. Hele Paris'e bir dönelim, bir horoz kızartması, yanında da en sertinden bir Bordaeux! Bak nasıl açılıyor iştahın. Ama biraz sabretmemiz gerek, doktorların dediklerine uymak dışında bir çare yok. Lütfen tercümeyle bitireceğim diye kendini hırpalama. Biraz da keyfin için oku. Leroux'nun kitabı güzel çıktı. *Sarı Odanın Esrarı!* Kapalı bir odada işlenmiş bir cinayet nasıl çözülür? Heyecanlı bir akıl yürütme hikâyesi. Bilirim, sen zamanı boşa harcamaktan nefret edersin. Ama bir seferlik sadece kendin için oku, hatta okuma, dinlen, hayaller kur, rüyaya dal. Mühim olan, eski kuvvetini kazanman. Ondan sonra her istediğini yaparsın.

Gelelim Sophie meselesine... Annenin halen kızgın olmasını anlayabiliyorum, hak vermiyorum tabii ama anlayabiliyorum. Sen onun sevgili oğlusun. Hayır, kaşlarını çatma, laf olsun diye söylemiyorum. Sana her annenin oğluna gösterdiği tabii şefkati asla göstermediği için serzenişte bulunurdun biliyorum. Ama Georgette Valané de herhangi bir kadın değil Alex, onun anneliği alelaide bir kadınınkinden elbette farklı olacaktı. Zaten bu yüzden sen de çok acayip bir adam olmadın mı? Kendimden biliyorum Alex, sanatçı bir annenin oğlu olmak hem çok zor hem de çok değerli bir şey. Ben de hissedirdim annemin içinde başka, farklı, yabancı bir ateşin yandığını... Bu bana ya da Feride'ye olan sevgisinden başka bir ateşti. Tiyatroya duyduğu aşkı. Biliyor musun Alex, bizim kardeşten ileri bir dostluğumuzun olması da bundan, annelerimizin kendilerine has şahsiyetler olmasından kaynaklanıyor. Tabii yine de sana ve Sophie'ye karşı aldığı tavır kabul edilebilir gibi değil. Size mâni olamaz. Bir zamanlar annen için modellik yapması hiçbir mana ifade etmiyor bana göre. Peki Sophie ne diyor, haberleşebiliyor musunuz? Mektubunda hiç bahsetmemişsin. Bana sorarsan senin kararlı olduğunu görürse annen daha fazla karşı koyamaz.

Benim durumuma gelince... Isabelle'e yazmıştım ama eline ulaşıp ulaşmayacağını bilmiyordum. İşte bu ondan gelen ilk cevap. Mektubumu almış ve çok şaşırmış. Beklemiyormuş benim ona yazmamı. O kadar hareketli bir yerde bana yazmak aklınıza gelmez, gelse de vakit bulamazsınız diye düşünmüştüm, diyor. Burada yaşadıklarımın bahsettim, çok çalıştığımı söyledim, hepsi o. Ne diyebilirim ki? İstikbal tam manasıyla bir muamma benim için. Nasıl bir hayatı yaşayacağımı tahmin edemiyorum ama hangi hayatı istemediğimi biliyorum: Taşrada fırıncılık yaparak ömrümü tüketmeyeceğim. Bunu yapamam Alex. Tabii o da müstehzi bir şekilde sitem ediyor. Sanki gemide geçirdiğimiz o ateşli saatler hiç yaşanmamış gibi mesafeli bir mektup... Ne bekliyordum ki? O halde ne demeye mektup yazdın, diye sorabilirsin. Verecek makul bir cevabım yok. Haklısın. Gördüğün gibi Isabelle'in mektubu sevindirdiği kadar hatta belki daha fazla endişelendirdi. Bir de çizdiği resmimi göndermiş. Tabii resmi elime alınca o ânı tekrar yaşadım, kafam da kalbim gibi karmakarışık oldu. Özledim. Isabelle'i mi yoksa Isabelle'le beraberken mutlu olan Fuat'ı mı, bunu bilmiyorum işte.

Bu arada Mösyö Girard para göndermiş, hatta beklediğimden çok daha iyi iş çıkardınız, diye bir de not yazmış ama para aynı para. Ama Marcel'in başkalarına da fotoğraf sattığını duymuş, anlaşmamızda bu yoktu, diyor. Yol parasını verdi ya, hak iddia ediyor. Marcel de son derece müdanasız. Kendi bilir, istemezse almasın, diyor, neye güveniyor anlamış değilim. Bu hüzünlü kurbağa Marcel'in bir de keçi inadı var ki sorma.

Charles'ın kitap fikrinin hoşuna gideceğini biliyordum, aslında tam sana göre işler. İş denir mi bilmiyorum, daha çok şehrin eski mahallelerinde define avcıları gibi gezip duruyoruz.

Şehir Bizans'tan kalma surların yıkıntılarıyla çevrili, oralarda yaptığımız uzun yürüyüşlerde sur diplerine yaslanmış acayip evlerde yaşayan fakir insanlara, ölümü bekleyen yaşlılara, kapısına kilit vurulmuş kiliselere, başıboş hayvanlara, hangi zamanda yaşadığını bilmeyen yarı çıplak çocuklara rastlıyoruz. Bazen mandaların çektiği arabaların üzerine dolmuş kalabalık ailelere bazen de tekinsiz bir iş çevirmeye gidiyormuş gibi görünen, yanımızdan dörtnala geçen karanlık suratlı atlılara rastlıyoruz. Doğrusu şehrin meskûn mahallelerinden uzaklaştıkça etraf iyiden iyiye korkutucu bir hal alıyor. Küçükken Halide'den dinlediğim o dehşet hikâyelerini hatırlıyorum. Eskiden, ıslahatçı Sultan Mahmut'tan önceki zamanlarda yeniçerilerin hüküm sürdüğü dönemlere ait korkunç olayları dinleyip az uykusuz kalmamıştım. Hatta bir tanesi hiç aklımdan çıkmaz.

Yeniçerilerle ters düşen bir vezir idam edildikten sonra çıplak cesedi Atmeydanı'na bırakılır ibretiâlem olsun diye. Üstelik intikamcı yeniçeriler insan etinin mafsallara, romatizmaya iyi geldiğine dair bir laf çıkarırlar ve vezirin cesedini dilim dilim kesip dağıtırlar, tabii bu söylentiye inanan o kadar çok insan vardır ki, iki saat içinde vezirin sadece kemikleri kalır meydanda. Köpekler sıyırarak et bulamazlar, gece ay ışığında parıl parıl parlar beyaz kemikler. Yürüdüğümüz yıkık surların karanlık köşeleri bu intikamcı yeniçerilerin hayaletleriyle doluydu. Bu korkunçluğun ortasında yürürken Charles neşe içinde gevezelik ediyordu. Garip bir kendine güven var bu adamda. Sanki bu memleketin asıl sahibi kendisiymiş gibi hareket ediyor, hatta sadece buralar değil bütün dünya onunmuş gibi.

Bu korkunç uzak mahallelerden birinde eski bir kiliseye gittik. Kilisenin papazı hemen bitişiğindeki küçük evinin önündeki bir masaya eski dua kitaplarını yığmış, parçalanmış ciltlerini tamir ediyordu. Uzaktan bakıldığında avlamış olduğu kuşları ayıklıyormuş gibi görünüyordu. Kara derili başsız kuşlar, garip şey, diye düşündüm ilk anda. Charles buranın çok istisnai bir kilise olduğunu söylemişti gelmeden önce. Sebebini sordüğümüzde, gittiğinizde görürsünüz, demişti. Bu yüzden, her şey bana olduğundan farklı ve acayip görünüyordu.

Papaz ters bir adamdı. Bizi gördüğüne hiç de sevinmiş gibi davranmadı. Yabancılardan hoşlanmadığı her halinden belli oluyordu. Çocukluğumdan hatırladığım Rumca, Latineden daha fazla işime yaradı papazla konuşurken. Az sonra bize etrafı dolaştırmayı kabul etti. Tabii bunda Charles'ın bağış kutusuna yüklü bir miktarda para bırakmasının da payı vardı. Kutunun üzerindeki bir parmak toz, kiliseye en son bağışın Fatih Mehmet zamanında yapıldığına şahitlik edebilirdi.

Kilise hakikaten de Charles'ın dediği kadar eskiydi. İçerisi havasız ve rutubetliydi. Küçük bir cemaatin sığabileceği ahşap sıralar delik deşikti. Duvarlarda renkli ahşap ve gümüş

karışımı ikonalar asılıydı. Her birinde azizlerin mucizeleri tasvir edilmişti. Bizim azizlerin Doğu kilisesinde ne hale geldiğini görsen şaşar kalırsın Alex. Yüzleri daha kırmızı, daha toparlak, daha barbar! İsa bile bizim Katolik dünyadakinden farklı. Ama asıl dikkatimizi çeken avludaki havuzdu. Aldığı yüklü bağış bile yüzünü bir an olsun güldürmeyen aksi papaz havuzun içine elini sokup yeşil yosunlu suyu dalgalandırdı. Bir iki tane kırmızı balığın parlayıp söndüğünü gördük.

“Bu balıklara iyi bakın,” dedi.

Baktık. Bildiğimiz süs balıklarıydı.

“İstanbul barbarların kuşatması altındayken bu kilisenin papazı o kadar inançlı bir Hıristiyan’mış ki şehrin asla ve asla Türklerin eline geçmeyeceğine eminmiş. O gün de taze balık kızartıyormuş tavada. Birileri çılglık çılgılığa Türkler şehre girdi, diye haber verince de inanmamış. Şu kızgın zeytinyağındaki balıklar tavadan çıkıp yürüseler ancak inanırım, demiş. Bunun üzerine balıklar tavadan fırlayıp bu havuza düşmüşler ve Tanrı’nın mucizesi, yarısı pişmiş halde yüzmeye başlamışlar. Ancak o zaman inanmış. İşte o yüzden bu balıkların yarısı kızıl yarısı sarıdır. Bakın...”

Papazın kirli bir tırnakla taçlanmış sarı parmağıyla işaret ettiği havuza doğru tekrar baktık ve hikâyenin büyüyle değişmiş balıkların yüzlerce senedir orada yüzdüklerini hayal ettik. Marcel ışık uygun olmadığı için balıkların fotoğrafının iyi çıkmayacağını söyledi de Charles’ın ısrarlarına dayanamayıp işini yaptı. Papaz kendi fotoğrafının çekilmesini kesin bir dille reddetti. Fotoğrafın insanın ruhundan bir parçayı eksilttiğini söyledi. Bir şey demedik, ne de olsa burası Doğu ve buranın Hıristiyan papazı bile aslında az buçuk kaçık oluyor, diye düşünüyordum ki Charles’la göz göze geldik. O da zannederim gülmemek için zor tutuyordu kendini. Eğlenceli bir adam kesinlikle. Sonrasında bu ziyaretimizi bir gazete yazısı gibi yazıp kendisine teslim ettim. Marcel’in çektiği fotoğraflar da şaşırtıcı derecede iyi çıkmıştı. İlk işimiz karşılığında Charles ikimize de yüklü bir ödeme yaptı.

Bu arada asıl işimiz, yani Hasta Adam’ın değişen dünyasının kaydını tutma işimiz o kadar da iyi gitmiyor. Uzaktan çok açık ve basit görünen şeyler yakınına gittiğinde çok karışık bir hal alıyor. Burası Dersaadet, yani Osmanlı Devleti’nin, imparatorluğun başşehri ama sadece öyle mi? Bir yanda Avrupa devletleri, öte yanda Rusya ve diğer komşular, hepsinin menfaatlerinin sürekli olarak çatıştığı bir kumar masası gibi. Her yeni doğan günle birlikte yeni bir el dağıtılıyor, yeni oyunlar tezgâhlaniyor. Olaylara hâkim olmak çok zor. Bizim için Sabahattin Bey ve etrafıyla anlaşmak kolay oluyor ama başkalarıyla da görüşmemiz gerekiyor. Saray ne âlemde mesela? Bütün bu hareketin başını çekenler, yani anayasanın yürürlüğe konması için sultanı zorlayan İttihat ve Terakki Partisi’nin ileri gelenleri ne planlıyorlar? Sultanın seçimleri yapmayı kabul etmiş olması geri dönüşü olmayan bir merhale midir yoksa eskiden olduğu gibi yine anayasayı askıya alabilir mi? Bu arada Bulgarlar istiklallerini ilan ettiler. Aslında o da tuhaf bir olay, arkasında ne gibi güçler var, doğrusu kestirmek kolay değil. Biz bu gibi meselelerin yakınına bile ulaşamıyoruz, sadece Sabahattin Bey’in faaliyetlerini takip ediyoruz. Gerçi bu da az şey değil. Osmanlı’nın müstakbel sultanı olacağını düşündüğümüz Sabahattin Bey, tahminlerimizi boşa çıkarmayacak gibi görünüyor, bir parti kurdu mesela. Gerçi kendisi bilfiil işin içinde görünmüyor ama Ahrar Partisi tamamen onun kontrolünde. İki yerde konuşma yaptı, ikisinde de oradaydık. Biri Varyete Tiyatrosu’nda bir buçuk saatlik bir konferanstı. Marcel

Türkçe anlayamadığı için çok sıkıldı tabii. Durmadan gözlüğünü temizledi, mendilini eliyle düzeltti, katladı, açtı, yeniden düzeltti. Oysa Sabahattin Bey bence çok iyi bir hatip.

Konuşmasının özeti şuydu:

İstibdat bir sultanın inhisarında olan bir mesele değildir. Yani o değil de bu gelsin demekle hiçbir şey halledilemez. Bu bir hükümet meselesi olmaktan çok, içtimai bir konudur. Evet, aynen böyle, dedi. Hatta şöyle bir örnek verdi: “Eskiden, istibdat devrinde çocuklar ailelerinden medet umarlardı, aileler ait oldukları cemaatten yardım beklerler, cemaatler de hükümetin eline bakarlardı. Bu yanlış bir terbiyedir, bundan ne kadar çabuk kurtulursak, o kadar yükseliriz. Ferdin önemini kavramamız gerekir. Anglosaksonların başarısı ferdiyetçilikten kaynaklanmaktadır. Orada çocuklar istikballerinin kendi çalışmalarından geçtiğini idrak etmişler ve bu şekilde hareket etmektedirler.”

Doğrusu kulağa hoş gelmekle birlikte, Osmanlı bin senelik alışkanlıklarını kolayca değiştirebilir mi? Sabahattin Bey’in konuştuğu fesli bıyıklı kalabalığa baktım, çoğu hak verircesine kafalarını sallayarak dinliyorlardı ama kafalarının içindeki kemikleşmiş düşüncelerden kurtulmaları mümkün müydü? Sabahattin Bey’e sorarsak cevap evettir. Daha düne kadar sarıkla dolaşan Türkler şimdi fes giymiyor mu? Peki, kıyafet değiştirir gibi zihniyet değiştirmek mümkün müdür? Bu gibi sorular aklıma üşüştüğünde kendi halimi düşünüyorum. Ben burada doğdum, evet annem bir Fransız’dı ama ben Doğu’nun havasını soludum, sokaklarında koştum, tatlı sularından içtim, lisanını okudum yazdım. Ama sonra dokuz yaşında toprağımdan koparılıp uzak bir ülkenin iklimine teslim edildim. Bu sefer de oranın huyunu suyunu edindim. Şu anda kendimi fikren bir Fransız olarak görüyorum ama içimde bir yerlerde Doğu’nun yaşadığını da biliyorum. Doğmuşum, ölmüşüm, yeniden doğmuşum. Böyle bir his. Belki ileride, Sabahattin Bey’in tasvir ettiği istikbalde benim gibi insanlardan oluşacak bu memleket. Kim bilir? Burada zaman o kadar hızlı akıyor ki Alex! Paris’te bir ayda, hatta bir senede olan hadiseler burada bir günde oluyor sanki. Herkeste müthiş bir faaliyet var. Senelerdir hasret çekilen hürriyet nihayet gelmiş. Yakında seçimler yapılacak. Ama asıl önemlisi; farklı din ve mezheplerden insanlar arasında müthiş bir birlik beraberlik hissinin hâkim olması. Sabahattin Bey, eski hükümetin Müslüman, Ermeni, Rum, Bulgar, Musevi cemaatlerin arasını bozarak, onları birbirine düşürerek müthiş bir cins ve mezhep ayırımına sebep olduğunu, bundan böyle bütün bu milletlerin kanun önünde eşit olacaklarını, hepsinin el ele vererek barış içinde yaşayacaklarını söyleyince salonda kopan alkışı görseydin... Hakikaten bir ihtilal bu, diye düşünürdün. Ancak ihtilal zamanlarına has bir iyimserlik ve hareketlilik göze çarpıyor. Geçen mektuplarımla gönderdiğim kartpostallardaki temenniler büyük ölçüde hakikati aksettiriyor. Bilhassa farklı dinlere mensup cemaatlerden insanlar artık eşit olacaklarına inanıyorlar. Umalım ki hakikat olsun.

Tabii Sabahattin Bey çok faal. Tiyatrodaki konferansından sonra bir konserde de konuşma yaptı. Konser zaten bir hayır işiydi. Biz gelmeden önce, ağustos ayında büyük bir yangın olmuş, iki bin beş yüz ev yok olmuş, Çırçır Yangını diyorlar. İstanbul’un yangınları çok meşhur Alex; çünkü binaların çoğu ahşap. Şiddetli zelzeleler olduğu için ahşap bina tercih ediliyor, hem daha da ucuz. Ama bir yangın çıkıyor, şehrin büyük bölümü yok oluyor ve ardından yeniden kuruluyor. Bu sefer de öyle olmuş. Ama bu yangının Allah tarafından yollandığını söyleyen istibdat yanlıları türemiş. Anayasanın yürürlüğe konması Sultan Abdülhamit’in haklarına bir tecavüz manasına geldiği için taraftarları böyle bir şayia

yaymışlar. İnanılmaz bir gaddarlık. Neyse ki biz geldikten hemen sonra bu yangının müsebbipleri yakalanmış. İşte, geliri bu yangından zarar görenlere verilecek bir konserdi gittiğimiz. Bebek'te, Boğaziçi'nin en şirin semtlerinden birinde. Meşrutiyet yanlıları bilhassa bu yardımlaşma faaliyetine önem veriyorlar. Hürriyet havası her manada içtimai hayatı değiştiriyor. Konserden sonra Sabahattin Bey'in partisinin programını hazırlayan hukukçu Kont Ostrorog, dinlerin ve mezheplerin birbirleriyle uyumlu geçinebilmesinin önemini vurgulayan bir konuşma yaptı. Sabahattin Bey daha önce konferansta dile getirdiği düşüncelelerini tekrar etti. Askerî bir bando klasik eserler çaldı.

İşte şimdilik İstanbul'dan haberler bu kadar.

Az önce Isabelle'e yazdığım mektubu tekrar açıp okudum. Yine mesafeli, ümit vermeyen bir eda var yazdıklarımnda. Onca şey hiç yaşanmamış gibi davranıyorum. Kaypaklık bu. Neden dosdoğru onu ne kadar özlediğimi yazmıyorum? Çünkü emin değilim. Kafam karmakarışık. Sadece aklım değil kalbim de karışık. Akşamın son ışıkları İstanbul'un saçıını başını karıştıran lodosla birleşince insanda akıl bırakmıyor. Martılar bile uçacakları yeri şaşıyorlar. Ben ne tarafa uçmalıyım Alex?

Sevgiler,

F.

33. (Lat.) Yaşamak savaşmaktır. (Ç.N.)

Sevgili Alex,

Neredeyse bir ay oldu, senden hiç ses çıkmadı. Doğrusu meraklanmaya başladım. İki satır olsun yaz lütfen. İyi misin? Tedavin nasıl gidiyor, bütün detayları yaz. Biliyorum, bu hastalık seni yorgun düşürüyor, kimi zaman elini kaldıracak halin olmuyor. "Ben yazamasam da sen bana hep yaz, burada sevimli bir hemşire var, o bana yazdıklarını okuyor," demiştin ama yine de merak ediyorum. Eğer bu satırları okuyorsanız sevgili matmazel, lütfen sevgili Alex'e söyleyin, iki satır olsun dikte etsin, siz de bana yazın. Burada, millerce ötede, endişeli bir ruh var.

Beni soracak olursan... O kadar çok şey oldu ki. İstanbul tam bir kaynayan kazan. Üstelik her an patlamak üzere! İktisadi buhran sebebiyle tersane işçileri, tren yolu çalışanları greve başladılar. Bunlar yetmezmiş gibi Osmanlı'nın Avrupa topraklarında da çok kötü gelişmeler oluyor. Yazmıştım sana, önce Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti. Detayları hiç sorma, saçma bir diplomatik kriz yüzünden başladı her şey. Ama bilirsin, bir defa şartlar müsait olunca en ufak bir kıvılcım kâfi geliyor kocaman bir yangının başlaması için. Ardından Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'i ilhak etti. Girit de Yunanistan'a katılma kararı aldı. Meşrutiyet idaresinin meydana getirdiği ümitler yerle bir oldu. Oysa daha geçen ayın sonunda bir Yunan heyeti anayasanın yürürlüğe konmasını tebrik etmek için İstanbul'a gelmişti, büyük ziyafetler verilmişti. Şimdi, her yerde Yunanistan aleyhine mitingler yapılıyor. Protestolar birbirine karışıyor. Avusturya mallarına boykot başlatıldı mesela. İşin garip yanı Avusturya'dan ithal edilen malların ilk sırasında Türklerin milli başlığı olan fes geliyor. Şimdi bu fesleri almak ayıplanıyor. Dünya birbirinden haberdar oldukça bu çeşit protestolara çok şahit olacağız bence. Boykot çağrısı yapan bir gazete yazarı örnek olarak Çinlilerin Amerikan mallarını boykot etmelerini veriyordu. İstanbul ayakta. Hele geçen hafta Atmeydanı'nda Bulgaristan'ı protesto etmek için bir toplantı yapıldı, rahat kırk-elli bin kişi vardı. Marcel'le çok iyi fotoğraflar çektik. Bakalım Mösyö Girard bu haberlere ne diyecek... Onca insan en ufak bir olay olmadan dağıldı.

Tüm bunlar olurken, yani İstanbul kaynarken, biz Charles'la başka bir İstanbul'u yaşıyoruz. Aynı gün içinde bin sene katediyoruz. Nerval'in *Doğu'ya Seyahat*'ini tekrar tekrar okudum, sen söyledin hep, haklıymışsın. Müthiş bir yazarmış, çok parlak. Gerçi Charles, dikkat et, sonunda çıldırıp intihar etti, diyor. Bu arada sık sık Kandilli'deki yalılarında kalıyoruz. Charles'ın amcası yani Evelyn'in babası Hindistan Deniz Yolları'ndan gelme, namılı bir tüccar, Charles'ın deyimiyle tam bir despot. Ben kendisini şahsen görmedim, evin salonunda asılı yağlıboya portresinden tanıyorum, eski usul favoriler, çatık kaşlar, şahin bakışlar, heybetli bir görüntü. Gerçi portre ressamlarının nasıl abarttıklarını bilirsin, insanı olduğundan daha kudretli ve yakışıklı göstermek için para alırlar. Charles'ın anlattıklarına bakılacak olursa ressam hakikati olduğu gibi aksettirmiş tuvale. İstanbul'da olduğu zamanlarda, değil yalıya gitmek Kandilli'nin civarından bile geçmememiz tavsiye edildi. Ama despot, bu sene yaza kadar Hindistan'da olacağı için yalı tamamen bize ait. Kapısından girdiğimiz andan itibaren kendimi başka bir dünyada hissediyorum. Yasemin ve hanımellerinin birbirine dolandığı kameriyenin altında oturuyoruz. Ekim ayı burada da çok

güzel geçiyor, bir yandan kışın soğuk nefesi ölümü hatırlatırken, yazdan kalan sıcaklar insana ümidini asla kaybetmemesi için telkinde bulunuyor. Bazı günler hakikaten çok sıcak oluyor, hangi zamanı yaşadığımızı şaşırıyoruz. Bahçenin her yanından fışkırdığı yetmiyormuş gibi vazolardan, çanaklardan taşan yediveren güllerinin baygın kokularını içimize çekiyoruz. Elma ve ayva ağaçlarından sarkan meyveler kendiliğinden kopup yumuşak toprağa düşüyor. Ayvalar güneşin en güzel sarısına boyanıyor, narlar büyüdü fenerler gibi parlıyor. Biz bu cennet bahçesinde, İngiltere'nin uzak kolonilerinden getirilmiş kumaşlardan şark işi dikilmiş yastıklara dayanarak romlu kahvelerimizi ve sert Türk sigaralarımızı içerken karşı yakaya, Rumelihisarı'na, arkasında kurulmuş olan Amerikan kolejinin taş binalarına bakıyoruz, hayallere dalıyoruz. Bir asır öncesinin neye benzediğini ve bir asır sonrasının neye benzeyeceğini tartışıyoruz. Charles durduk yere felsefi meseleler açmaktan müthiş bir keyif alıyor. Sonra Ramazan topu patlayınca biz de oruç tutuyormuş gibi sofraya oturuyoruz. Çünkü Müslümanlar için kutsal olan Ramazan ayındayız. Güneşin batışına kadar bir şey yiyip içmek yasak. Sonrasında herkes özenle hazırlanmış yemeklerle donatılmış sofralara oturup orucunu bozuyor. Konaklar kapılarını fakirlere açıyor, bahçelere sofralar kuruluyor. Ramazan'a has eğlenceler düzenleniyor, gölge tiyatrosunu, kuklacıları, cambazları, hokkabazları görmek için İstanbullular sokaklara dökülüyor. Çocukluğumun en canlı hatıralarıdır Ramazan geceleri. O zamanlar şubat mart aylarına denk geliyordu. Annem, Feride, Halide hep birlikte; oyuncak, şekerleme, macun, kebab satılan tezgâhların arasından büyülenmiş gibi yürüdüğümüzü hatırlıyorum. Bir de gecenin içinde asılı duran ateşten yazılar. Büyük camilerin minarelerinin arasına gerilen iplere kandillerle yazılar asıyorlar, acayip bir tesiri oluyor insanın üzerinde. Kutsal Kitap göklerden dünyaya iniyormuş gibi. Ama bu Ramazan'ı daha çok İngilizlerin yalısında geçirdim. İstanbul'a, uzaktan bir hayale bakar gibi...

Kandilli'de olduğumuz zamanlarda Evelyn ve Margaret da bize katılıyor. Margaret, Evelyn'in yakın arkadaşı, babaları da arkadaş. İlk önce pek anlaşılmadık Margaret'la, bilhassa beni iğnelemekten zevk alıyor gibiydi. Bir süreliğine buradaymış, Evelyn İstanbul'da çok sıkılmasın, arkadaşlık etsin diye geldiğini söylüyor. İkisinin de pek sıkıldığını sanmıyorum, onlar da Charles gibi pek girişkenler. Kadınların toplantılarına gidiyorlar, kız kolejinde ders veriyorlar, arta kalan zamanlarını da yalıdaki kütüphanede geçiriyorlar. Bazen bizden daha iyi gezdiklerini, bu şehri daha çok tanıdıklarını düşünüyorum, mesela geçenlerde bir sergiden aldıkları gümüş şamdanları, Çin işi porselenleri gösteriyorlardı, her birinin kime ait olduğunu bir bir saydılar. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yararına Osmanlı hayırseverlerinin bağışladığı eşyaların satıldığı bir sergiymiş meğer. Bu arada Margaret'ın kalmasının asıl sebebi Charles'a sırlıslıkla âşık olması. Nasıl olmasın ki? Charles otuz yaşlarında, atletik yapılı, sarışın, mavi gözlü, bir bakanda dönüp bir daha bakma arzusu uyandıran uzun boylu, kibar, nüktedan, kültürlü bir adam. Ama Margaret'a pek yüz vermiyor. Doğrusu Charles'ın dünyasında arkeoloji, mitoloji, edebiyat, astronomi, fizik, felsefe, müzik ve kültüre dair aklına gelebilecek her çeşit konu mevcut ama kadınlardan bahsettiğimizi hiç hatırlamıyorum.

Yalıdaki hayatı kiskanmıyorum desem yalan olur Alex. Bizim kaldığımız tek göz odanın baktığı daracık yollar, kendiliğinden oluşmuş küçük meydan ve kuytulara yuva yapmış kumruların sesleri de güzel geliyordu başlangıçta ama Charles'ın hayatının bir parçası

olduğumuzdan beri bana artık unutulmuş ve yaşlılığın çaresizliğini hissettiriyor. Belki yaşlı ev sahibemizden yayılan bir histir bu. Her sabah, bir eliyle ağrıyan belini tutuyor, öbür eliyle sofayı süpürüyor. Bazı sabahlar bu temizlik işini yaparken öyle koyu bir dalgınlığın içinde oluyor ki, görsen henüz uyanmamış olduğunu düşünürsün ya da hayatının uzak bir döneminin hatıralarını yeniden yaşadığını zannedersin. Madam Regina'nın kasvetli varlığı kalın bir örtü gibi sarıyor bütün pansiyonu. Oysa Charles'ın yalısında kaldığımızda her şey nasıl başka oluyor. Sabah saatlerinde göreceksin Alex, Boğaziçi'nin usul usul uyanışı, kuşların taklalar atarak oyunlar yapması, balıkçıların ağlarını çekerken konuşmalarının etrafta yankılanması, yosun ve tuz kokusu... Bahçede kahvaltı, uçuşan sararmış yapraklar... Kocaman vişne tanelerini tereyağlı ekmeğin üzerine dizerken Evelyn'in gülüşü... Evet, sorun bu Alex. Evelyn'in gülüşü. Oysa Isabelle var uzakta. Var mı hakikaten? Isabelle'in kalbimi mühürleyecek büyük bir aşk olmasını çok istedim. Ama artık beni mutlu etmiyor. Neredeyse sınırlıyor, baskı altına alıyor, esir ediyor. Isabelle'in yaptığı resmimi çıkarıp bakıyorum. Nasıl garip bir şey, resimdeki yüz hem bana ait hem de değil. Benim resmim bu ama benden çok Isabelle'e ait. Bende gördüğü ya da görmek istediği adam bu. Ben değilim o. Beni değiştiriyor, değiştirmeye çalışıyor. Tatlı hatıraları elimi ayağımı bağlıyor. Nefret ediyorum bu içine düştüğüm müşkül vaziyetten! Böyle hınçlı düşüncelere daldığımda bir anda bir şey oluyor. Messina'da o fırının önündeki küçük meydanda kurulmuş sofraya gidiveriyorum. Isabelle hüzünlü, mahzun, mahcup önüne bakıyor. Ben bir kelebeği ürkütmekten korkarcasına nefesimi tutmuş onu seyrediyorum. "Çok uzak İstanbul," diyor hayalimde. "Ama geri döneceğim," diyorum. Yalan söylüyorum. Bilmiyorum. Sonra Evelyn gülümsüyor, "Peki insan ne zaman başka biri olur?" diye soruyor. Afallıyorum, Charles ve Marcel birbirlerine bakıyorlar, gülümsüyorlar. Kahvaltı uzuyor, bol köpüklü, şekerli kahveler içiliyor. Fincanlar ters çevriliyor. Margaret yeni öğrendiği falcılık sanatını icra ediyor, fincanda kalan kahve kalıntılarından istikbali okumaya çalışıyor. Halide'nin fallarının asla çıkmadığını hatırlıyorum, içim burkuluyor.

"Üç vakte kadar çok değışeceksin Fuat, bir kadın var falında. Yok iki, hayır hayır üç. Ah anladım, Mösyö Fuat'ın arzusu bir harem kurmak!" deyip kıkırdıyor. Ben cevap veremiyorum, Evelyn üsteliyor, soruyor: "İnsan her gün biraz değışir, değil mi? Peki ne zaman tamamen başka biri olur?" Anlat ona, diyor Charles. Evelyn anlatıyor: "Atina'nın kurucu krallarından biridir Theseus. Efsanevi bir kahraman. Öyle çok sevilen bir kral ki, öldükten sonra bile onu Girit'ten eve getiren gemi limanda saygıyla muhafaza ediliyor. Senelerce, asırlarca... Otuz küreklili bir gemi bu, elbette zamanla eskiyor, çürümeye başlıyor. Ama Atinalılar gemiye iyi bakıyorlar. Eskiye yerlerini tamir ediyorlar, artık işe yaramayan parçalarını yenileriyle değıştiriyorlar. Bu böyle devam ediyor, aradan çok uzun bir zaman geçiyor. Öyle ki geminin değışmemiş tek bir parçası kalmıyor. Bir gün Atinalılar şu soruyu tartışmaya başlıyorlar; bu gemi halen Theseus'u Girit'ten getiren gemi midir?" Yutkunuyorum. Evelyn'in bal rengi gözlerinin içine bakıyorum, neşeli ışık oyunları var, hayat dolu, kıpır kıpır. Boğaziçi'nin üzerinde oynaşan güneşin son ılık ışıkları bu gözlerin içinde şimdi. Akıllı, daha ağzımı açmadan ne cevap vereceğimi biliyor, kalbimi de ruhumu da ezberle okuyabiliyor. Ağzım kuruyor, doğru cevabın ne olduğunu düşünüyorum. Daha doğrusu, hangi cevabı verirsem Evelyn'in ve Charles'ın gözünde daha akıllı görüneceğimi hesaplamaya çalışıyorum. Çünkü bu çeşit bilmecelerin basit bir cevabı olmadığını da

biliyorum. Şansımı deniyorum.

“Hayır değildir,” diyorum. “Bu geminin hiçbir parçası o seyahati yapmadı, Theseus o geminin bordasına ayağını hiç basmadı, hatta belli ki bu gemi Atina’dan hiç ayrıldı.”

Marcel itiraz ediyor.

“Bence aynı gemidir. Tek tek parçalarının değiştirilmesi gemiyi değiştirmez. Theseus’u taşıyan gemi bir bütündür.”

Tartışmaya başlıyoruz.

“Bunu sen söyleme bari Marcel,” diyorum. “Bu basbayağı geminin bir ruhu olduğunu iddia etmektir.”

Charles muzip bir şekilde gülerek tartışmamızı seyrediyor. Margaret de lafa karışıyor:

“Sence nedir cevap Charles? Sence de o gemi aynı gemi midir?”

Charles, Evelyn’e göz kırpmıyor:

“Hem o gemidir hem değildir, değil mi Evelyn?”

“Ama bu hile yapmaktır, mantık kurallarını hiçe saymaktır,” diye itiraz edince, Evelyn gözlerimin içine bakıyor.

“Zaman bizi değiştiriyor. Her gün bir parçamız değişiyor; yediğimiz, içtiğimiz vücudumuza katılıyor, yılanların deri değiştirmesi gibi eskiyen kısımlarımız ölüp gidiyor, yerlerine yenileri geliyor. Her geçen gün eski halimizden biraz daha uzaklaşıyoruz. Bilim belli bir süre içinde bütün hücrelerimizin yenilendiğini söylüyor. Peki ama biz o zaman başka birine mi dönüşmüş oluyoruz? Aynı kaldığımızı da iddia edemeyiz. Söyler misiniz Mösyö Fuat, sizin ne kadarınız Paris’ten yola çıktığınız günkü Fuat?”

Cevabı bilmiyorum Alex. Değiştiğimi hissediyorum. Marsilya’da gemiye binerken aklımdakiler; endişelerim, ümitlerim, hislerim, hatta annemin yası her geçen gün değişiyor, farkındayım. Ama yine de insanda değişmeden kalan bir esasın mevcudiyetine inanıyorum. Ruh diyemem ama zihin, akıl, hafıza, şuur gibi bir şey bu, değişen vücudumuzda kendimiz dediğimiz şeyin devamını sağlayan bir şey. Belki de iflah olmaz bir romantığım ama elden ne gelir, buna inanıyorum. Üstelik İstanbul’da olmak bu inancımı kuvvetlendiriyor: her sabah müezzinin okuduğu ezanla uyanmak ve incelen uykunun kaybolmasından hemen önce, son görülen rüyayı yakalayıp içine girmek ya da bir kahvede oturup nargile fokurdattırken sokakta köpeklerin peşinden koşan çocukların birbirlerine seslenişlerindeki aşına tınılarda çocukluğunu işitmek, buz gibi kızcılık şerbetini yudumlarırken seyyar satıcılardan yükselen kebab, pilav kokularını içine çekmek ve seneler önce bu şehirden kaçarcasına uzaklaşan bir kadının eteklerine tutunmuş giden o çelimsiz oğlanın ta kendisi olduğunu hissetmek! Evet, İstanbul’da olmak, bütün bunlar ve daha fazlası demek. Sanki aradaki seneler hiç yaşanmamış. Paris, Victor’un evi, soğuk kış günlerinde Feride’yle okula yürümek, bitip tükenmek bilmeyen Fransızca yazı dersleri, Victor’un kütüphanesinde geçen saatler, ezberlenen Latince şiirler, yavaş yavaş gelen baharla genç bir adama dönüşmem, Cécile’in dudakları, Madam Odette’in etleri çiğnerken titreyen et beni, annemin bizi omuzlarımızdan tutarak gölgelerin içine çekmesi... Bütün bunlar başkasının hayatından manzaralar gibi geliyor şimdi, İstanbul’da. Hiç ayrılmamışım gibi, hep burada, bu odada yaşamışım gibi.

İstanbul büyüğü bir şehir Alex. Daha önceden de biliyordum ama şimdi iyiden iyiye ikna oldum. Bunca insanın sokaklarından kaynayarak aktığı başka bir şehir bulmak ne zordur.

Evet, Paris de büyük, kalabalık ama orada başka bir dünya var. Belki asrımızın dünyası orada, realist, pragmatist, buharı harekete, hareketi elektriğe dönüştüren, dünyayı şekillendiren, uzağı yakın haline getiren, dünyanın bütün malını kendine doğru çeken, onları bir kuyumcu titizliğiyle işleyip zenginlik üreten ve sonra demirden dev bir kule inşa ederek tüm bunları herkesin gözüne sokan Paris gibi değil burası. Asya'nın, Afrika'nın, Arabistan'ın, uzak zamanların ve coğrafyaların başşehri İstanbul. Geçmiş zamanın henüz geçmemiş olduğunu, hatta asla ve asla geçmeyeceğini, zaten zaman dediğimiz şeyin de aklımızın ve hayalimizin ötesinde bir şey olduğunu hissediyor insan burada. Mekanik bir saatin zembereğinden çok, çölün kumlarına yakın...

Satırlarıma sinmiş olan bu mistik havanın sebebini de açıklamama müsaade et aziz dostum. Yaşadığım bazı tecrübeler bana hakikaten tesir etti. Charles bir gece bizi Kapalıçarşı'nın arkalarında, Beyazıt'ın eski mahallelerinde bir kahveye götürdü. Benzerlerine İstanbul'un her yerinde rastlanabilecek loş, küçük, eski bir kahve. Duvarlarında alelade resimlerin asılı olduğu bir yer. Yine de kendine has bir havası vardı. Mesela o resimler asıldıkları günden bu yana tozları alınmadığı, çerçeveleri ellenmediği, hatta kendilerine gözücüyle dahi bakılmadığı için artık resim olmaktan çıkmışlar, adeta kendi başlarına birer mevcudiyet kazanmışlardı. Bir geyiği yere yıkmış av köpeklerinin canlandırıldığı bir duvar halısının hemen yanında Fatih Mehmet'in İstanbul'a girişini gösteren bir resim ve onun hemen üstünde yılanların kraliçesi Şahmeran'ı gösteren bir desen, onun çaprazında hat sanatıyla yazılmış bir Allah-Muhammed-Ali yazısı... Bizim buraya gelmemizin sebebi, çok daha iyilerini her yerde görebileceğimiz bu resimlere bakmak değildi. Charles'ın kim bilir kimlerden duyduğu bir hususiyeti vardı buranın.

Kahvenin kıpırtısız hali bizi hemen içine çekmişti, sessizce oturduk, bir süre gözümüzü loş ortama alıştırmaya çalıştık. İstanbul'da alışık olmadığımız bir sessizlikti bu. Oysa bugünlerde, neredeyse bütün kahvelerin kapılarında kırmızı beyaz kurdelelerin asılı olmasına, içeride yine yakasına kırmızı beyaz kokartlar takmış insanların yüksek perdeden konuştuklarını duymaya, konuşmalar bittiği zaman, "Yaşasın hürriyet!" diye bağıldıklarını görmeye alışmıştık. Herkesin siyaset konuştuğu o kahvelerden değildi burası. Epey sonra gaz lambalarının titrek ışığı altında dalgalanan köşedeki sedire oturmuş nargilelerini içen yaşlı adamları fark ettik. Yüzündeki çizgiler sarıklarındaki kıvrımların devamı gibi görünen yaşlı adamlar arada sırada nargilelerinden derin nefesler almasalar ölmüş olduklarına kanaat getirebilirdik. Biz üç Batılı seyyah olarak kahveye girdiğimizde dikkat çekeceğimizi zannederken, hiçbiri kafasını kaldırıp gözücüyle bile bakmadı. Nerval'in sözlerini içimden tekrarlıyordum: "Doğu herhangi bir şeyden hiçbir zaman kuşkulanmaz, orada her şey mümkündür." İftar sonrasıydı, dışarıda orucunu bozmuş olmanın rehaveti ve neşesi vardı. Ama içeride mazinin esrarlı havası gölgelerin içinde katmerleniyordu. Orta yerdeki küçük hasır sandalyelerde oturuyorduk. Şekerli kahvelerimizi söylediğimizde kahveci bir kedi yumuşaklığında hareketlerle cezveyi mangala sürdü. Kimsenin bize dikkat ettiği yoktu. Senelerdir buraya gelip bu küçük iskemlelerde oturuyor gibi buraya aittik artık. Sonra Charles, bu yaşlı adamların çok acayip hikâyeler bildiğini, onları konuşturabilirsek çok enteresan şeyler öğrenebileceğimizi söyledi. Tabii bu iş bana düşmüştü. *In regione caecorum rex est luscus.*³⁴ En yakınımında oturan, arada sırada ateş istemek için küçük maşasıyla nargilenin camını tıklatan yaşlı adama yanaştım ve lafa girdim. Arkadaşlarımla Avrupalı

olduklarını, şehrimizin eski hikâyelerini merak ettiklerini, eğer lütfedip anlatırlarsa hepimizi mutlu edeceklerini söyledim. Yaşlı adam uzun uzun yüzüme baktıktan sonra şöyle dedi:

“Ne öğrenmek istiyorlar? İstanbul Boğazı’nın nasıl yapıldığını mı, altında kayıklarla gezilen sudan bir şehir olan eski mabedin esrarını mı yoksa köpeklerin hikâyesini mi?”

[...] ³⁵

34. (Lat.) Körler ülkesinde tek gözlü biri kraldır. (Ç.N.)

35. Defterin bu kısmında beş-altı sayfa yırtılmış. (Ç.N.)

Sevgili Alex,

Nihayet mektubun elime ulaştı. Başka bir kliniğe nakledilmeye karşı çıkmayı anlıyorum. Ama acaba şimdikinden daha mı iyi tedavi olursun? Biliyorum, mektubunda annenin sırf Sophie sana ulaşmasını diye böyle bir yer değişikliği planladığını söylemişsin, belki de sahiden öyledir. Sophie ne diyor bu duruma? Önemli olan senin tedavin, unutma...

Rennes'deki klinik meselesini de bir daha düşün. Biliyorum, Normandiya havasını seviyorsun. Daha önce rahat etmiştin... Doğrusu Mont Saint-Michel'i o kadar güzel tasvir etmiştin ki halen aklımda berrak bir resim olarak varlığını sürdürüyor. Tabii Mikael'in parmağıyla Aziz Aubert'in kafasını delmesi de unutulur hikâye değil.³⁶ Döndüğümde Paris'te bile olsan, beraber oraya gitmeyi çok isterim. Ne acayip bir şey, yürüyerek gittiğin manastırda sular yükseldiğinde kısılıp kalıyorsun. Meddücezirle açılıp kapanan bir geçit! Daha neler göreceğiz şu mucizelerle dolu dünyada?

Daha detaylı yaz, İstanbul'u merak ediyorum, diyorsun, emin ol elimden geleni yapıyorum sevgili dostum. Charles'ın diplomatik camiyla bir alakası var mı, diye sormuşsun. Bildiğim kadarıyla yok. Daha önce yazdığım gibi hayalî bir kitap üzerinde çalışıyoruz. Aslında bütün yaptığımız İstanbul'u gezip keyfimize bakmak. Senin de ima ettiğin gibi Charles'ın niyeti kitap yazmaktan çok eğlenmek. Tek başına sıkılacağı için arkadaş olarak bizi yanında istiyor aslında. Doğrusu benim için fark etmiyor. Henüz bir başarı göstermiş değilim, bu halde Paris'e dönemem. Mağlubiyeti peşinen kabul etmek demektir. Hayat karşısında mücadele etmeyen kaybeder. Böyle derdi Victor. Şimdi onun nasihatlerini hatırlayarak İstanbul'da maceradan maceraya (!) koşuyorum.

Bu mektupla birlikte yollayacağım 20 Ekim tarihli mektubumda bahsettiğim kahveye ertesi gece yeniden gittik. Diğer hikâyeleri dinlemek için. Ne yazık ki yaşlı adamlar yoktu. Kahveciye sordum ama adamları hatırlayamadı, bizi de çıkaramadığını söyledi, sonra büyük bir ciddiyetle mangalın başına döndü. Doğrusu kahve de aynı kahve gibi değildi, duvardaki resimler daha cansız, sokak daha gürültülü, her şey daha tozlu gibiydi. Birer nargile söyledik, o gün içtiğimiz gibi olsun deyince, kahvenin kepenkleri yavaş yavaş kapandı, ilk nefeste renkler parladı, ikinci nefeste sesler ahenk kazandı, üçüncü nefeste resimler canlandı.

Nargilede yanan siyah tütün balyasının içine neler kattılarsa vücudum külçe gibi ağırlaşmış, aklımsa bir kuş kadar hafiflemişti. Kahveye ilk girdiğimiz anda bana manasız ve de çirkin görünen resimler şimdi neredeyse duvarda asılı oldukları yerde canlanmış, kendilerine ait bir zamanı yaşıyorlardı. Av köpekleri geyiği sonsuz bir ânın içinde kıstırmışlardı, Fatih Mehmet'in şehre girişi hiç bitmiyordu, denizde fırtınalarla boğuşan gemi bu cezaya ilelebet mahkûm edilmişti. Tam olarak ifade edemiyorum Alex; ama onların böyle oluşları hayatın sürebilmesi için gerekiyordu, böyle bir his içine giriyordum o resimlere bakarken. Bu resimler sadece o duvarı süslemek için orada asılı değillerdi de çok daha derin bir sebebin üstü örtülü işaretleriydiler sanki. Kahvecinin cezveyi sürmesi de, ateşi karıştırıp canlandırması sırasında gri küllerin içinde parlayan mercan köz ateşler de, ellerimizde tuttuğumuz nargilelerin yılankavi hortumları da, karanlık köşelerde oynayan

gölgeler de, ağzımızın tatlanması için yediğimiz lokumlar da, her şey, her şeyle alakalıydı. İşin tuhaf yanı bu his bana hem huzur hem de korku veriyordu. Her şeyin birbirine bağlı oluşu dışında bir hakikat yoksa eğer tesadüf diye bir şey de olamazdı. Âlemde mevcut olan her şey bir bütünün parçasıydı o halde!

Yaşlı adamlar gelmemişti ama biz acayip bir haletiruhiye içine girmiştik. Koyu bir sohbete dalmıştık. Yaşlı adamların bahsettikleri hikâyelerin detayları üzerine kafa yorduk. Marcel, altında kayıklarla gezilen mabedin Ayasofya olabileceğini iddia etti.

O kafayla kalkıp Atmeydanı'na gittik.

Yeraltına nasıl ineceğimizi biliyordum. Ayasofya'nın hemen yakınında çeşitli sarnıçlar vardı. Bunlardan biri hakikaten de uçsuz bucaksız bir dehlizdi. El ayak çekilmesini bekledik, ardından da kapısındaki zinciri zorlayıp içeri girdik. Şeytanın çürük dişleri gibi düzensiz taşlardan ibaret bir merdivenle karanlığın içine doğru iniyorduk. Bir yer geldi, merdiven bitti, elimizdeki cılız fenerlerin ışığını yutan karanlık bir yeraltı deniziyle karşılaştık. Sonsuza doğru giden bu denizin üzerinde yükselen sütunlar burası hakkındaki efsaneleri doğrular gibiydi. Mermer sütunlar arasında sessizce bekleyen bu karanlık su Styx'e³⁷ benziyordu. Eğer bu ölümler ırmağıysa, biz kimin peşinden yeraltına iniyorduk? Charles buraya en kısa zamanda bir kayık indirip sonuna kadar gitmek istediğini söyledi. Bunun üzerine çocukluğumda dinlediğim bir hikâyeyi hatırladım. Buraya tek başına girmiş bir adamı cinlerin kaçırdığını, adamdan bir daha haber alınmadığını ama zaman zaman tuhaf kahkahaların duyulduğunu anlattım. Marcel korkudan feneri elinden düşürdü. Doğrusu siyah suyun içinde ışığın yok oluşu ürkütücüydü.

İstanbul'daki hayat hareketli ama iş meselesi pek iyi gitmiyor. Mösyö Girard garip bir şekilde daha fazla bizi finanse edemeyeceğini belirten kısa bir mektupla ilişkimizi kesti. Son yolladığımız haber ve fotoğrafları yayımlayıp yayımlamayacağını da söylemiyor. Tabii para da yok. Bu Marcel'le canımızı sıktı. Ama ne yapacağımıza henüz karar vermedik. Charles meseleyi duyunca çok sevindi! Tamamen kitap üzerinde çalışabiliriz böylelikle, dedi ve yüklüce bir miktar avans verdi. Charles olduğu sürece paraya sıkışmamız mümkün değil. Dediğim gibi, onun tam olarak himayesine girmemizi istiyor, o yüzden de işsiz kalmamıza açıkça seviniyor. Görünürde Marcel bu duruma aldırıyor, doğrusu ben de çok umursamıyorum. Gençlik böyle bir şey olmalı, aniden patlayan bir kahkaha ve tüm ciddi meselelerin önemini kaybetmesi. Charles bu hislerin ortaya çıkması için harika zemin hazırlayan biri...

Biz yine de Marcel'le serbest gazeteciler olarak çalışmaya devam ediyoruz. İstanbul ve Osmanlı Devleti seçimlere hazırlanıyor. Yakında milletvekilleri seçilecek ve meclis çok uzun bir aradan sonra yeniden çalışmaya başlayacak. Gerçi bu yeni dönem dikensiz bir gül bahçesi değil. Bir sürü ihtilaf var, Rumlar durmadan protesto gösterileri yapıyorlar, nüfusları nispetinde temsil edilmediklerini söylüyorlar ama öyle ya da böyle Yıldız'ın Baykuşu, iktidarını halkla paylaşmak zorunda kalıyor; bu bile önemli bir merhale. Tabii istibdat yanlıları da var, sultanın eski jurnalcileri, rüşvetçi memurları ve onlardan dalga dalga genişleyen bir grup. Bunlar anayasanın getirdiği eşitlikten, haklardan hiç hoşnut değiller. Çok tuhaf ama böyle. Geçenlerde sokakta yürüyen kadınlara saldırdı bir grup, Müslüman kadın evinden çıkmamalı onlara göre. Düşünebiliyor musun Alex, kadınlar isterse yüzünü en kalın peçenin ardına gizlesin, yine de dışarıda dolaşmamalı bu sofulara göre. Hatta daha

koyu Müslümanların oturduğu Fatih semtinden bir hoca, Kör Ali adında bir adam halkı da peşine takıp Yıldız Sarayı'na kadar gitmiş. Her yer çalkalandı, "Meyhaneler kapanmalı, resim çektirmek, tiyatro yasaklanmalı, Müslüman kadınlar sokağa çıkmamalı!" diye ortalığı ayağa kaldırmış. Pencerenin altından, "Padişahım çoban isteriz, çobansız sürü olmaz!" diye bağırılmış. Sultan perdenin ardından şöyle bir görününce yatışmışlar. Ama vaziyet bu! Başına çoban isteyenlerle hürriyet için canını tehlikeye atanlar aynı şehirde yaşıyor.

Bir de linç oldu geçenlerde! Rum bir adamla Müslüman bir kadının ilişkisi büyük olay oldu. Aileler karakola düştüler. Karakolu basan halk da Rum genci linç etmeye kalktı. İşin en hazin tarafı polislerin, askerlerin halkı durdurmak için bir şey yapmaması. Tabii olay büyüdü, gazetelerde birçok yazı çıktı. Bu münferit bir hadise değil, anayasayı hedef alan bir meseledir, diyenler var. Durumlar karışık anlayacağın, bir yanda büyük ümitler, öte yanda işlerin hiç de kolay olmayacağını gösteren vahim olaylar. Gerçi bunları artık sadece sana yazıyorum, *L'Illustration* okurlarına asla ulaşamayacak. Marcel başka gazeteler için tanıdıklarını araştırıyor ama buradan iş bağlamak epeyce zor. Sefarethaneye gittik, kartvizitlerimizi bıraktık, ihtiyaç halinde bizi bulabileceklerini söyledik ama ben ümitsizim. Galiba yavaş yavaş pişman olmaya başladım. Zaten sonbahar bütün kasvetiyle şehrin üzerine çöktü, karanlık daha çabuk iniyor artık. Kandilli'de olmadığımız zamanlarda Marcel'le loş pansiyonumuzda rutubetli sıkıcı geceler geçiriyoruz.

Zavallı bir itirafta bulunmak istiyorum Alex! Gece soğuk yatağıma girip de gözlerimi kapattığımda karşımda Isabelle'in değil, Evelyn'in hayali beliriyor! Ve bu beni delirtiyor. Kendimi çok kötü bir adam olarak hissediyorum. Vicdan azabıyla kıvranıyorum. Kafamın içinde o kadar çok ses var ki... Kimisi Isabelle'e karşı hissettiklerimin aşkla falan alakası olmadığını söylerken diğerleri tam aksini iddia ediyor. Hatta bazıları aşk diye bir şeyin olmadığını, hissettiklerimizin tamamen vücudumuzun ihtiyaçları olduğunu söylemeye kadar ileri götürüyorlar işi. O anda Isabelle yakınındaydı, beden onunla açlığını gidermek istiyordu, şimdi Evelyn yakında, onu istiyor. Bu kadar basit diyor. Kim mi? Bıraksam içindeki seslerin her biri kendi hürriyetini ilan edip yakasına meşrutiyetin alametifarikası olan kokartlardan takarak dolaşacak. İnsanın içi bu kadar kalabalık olabilir mi Alex? Senin aklının içi de böyle mi?

Sophie'den çok seyrek haber alıyor olmana rağmen bunu dert etmediğini söylüyorsun. Ben böyle hissetmiyorum ne yazık ki. Mektubunu okuduktan sonra, senin Sophie'yi anlatırken seçtiğin kelimelerden sızan ışıkla bir süre gözlerim kamaştı. Annen gibisin, o fırçasını kullanıyor, sen kelimeleri. İkiniz de ortaya inanılmaz güzellikte resimler çıkarıyorsunuz. Sahi, annen aranızdaki münasebeti fark ettikten sonra Sophie'nin poz verdiği resimlerini imha etti mi? Senin için çok zor biliyorum ama sabretmekten, öncelikle iyileşmekten başka çare yok...

Gördüğün gibi sevgili dostum Alex. Karşında bildiğin Fuat var. Ne yapayım... *Sum quod sum*.³⁸ Ama Evelyn'de öyle bir taraf var ki o benim kim olduğumu biliyor sanki. Kelimenin her manasıyla kim olduğumu... Bu cümleyle ne demek istediğimi düşünüyor olmalısın. Tam yazdığım şeyi kastediyorum. Onun bakışında, düşünme şeklinde öyle bir şey var ki hep yanımda olsun, o gözler hep beni görsün istiyorum. Ama bir yandan da Isabelle var. Uzakta bir melek. Evelyn ise burada, elimi uzatıp dokunabileceğim uzaklıkta. Artık akşamlar serin olduğu için bahçede bizim için hazırlanmış kocaman mangal ateşinin

etrafında oturuyor, kömürün kızıl korlarına dalıp giderek İstanbul'un sırlarını konuşuyoruz. Evelyn tam bir rasyonalist, her şeyin makul bir açıklamasını buluyor ya da o gözle bakıyor anlatılanlara. Mesela İstanbul Boğazı'nın nasıl açıldığına dair hikâyeyi anlattığımızda, "Demek bu güzel Boğaziçi bir intikam amacıyla³⁹ açılmış bir kanal, enteresan," dedi. Hikâyeye bu gözle bakmamıştık. Hızır'ı da çok değişik buldu. Hıristiyan azizlerinden çok farklı, daha eski çağlara ait bir hikâyeye sanki, dedi. St. Georges'a benzerliğini de pek kabul etmiyor. "Ayrıca bırakın İskender'in Müslüman olmasını, Hıristiyan olması bile mümkün değilken ne uydurma bir hikâyeye," diye itiraz etti. Her ne kadar Charles hikâyenin anlatılan yerden, anlatan ve dinleyenden koparıldığında anlaşılmadığını, hikâyeyi tam olarak idrak edebilmek için orada olup yaşlı adamlardan dinlemek gerektiğini söylediye de Evelyn dudak büktü ve şöyle dedi:

"Yine de garip sevgili kuzenim, böyle bir zamanda o üç yaşlı adamın bu çeşit bir hikâyeye anlatması..."

Ne demek istediğini anlamadığımızı görünce açıklamak zorunda kaldı.

"Anlatılan hikâyede İskender bir Müslüman olarak kendine tabi olmayan bütün bir halkın sular altında kalmasını isteyecek kadar zalim biri. Ona yardım eden Müslüman azizi ise ondan daha beter davranıyor. Çalıştırdığı işçileri bile öldürüyor, tek suçları Müslüman olmamaları. Böyle bir dönemde, yeni kabul edilen anayasa bütün azınlıkların haklarını teminat altına alırken bu hikâyeleri siz Hıristiyanlara anlatmaları çok manidar."

Tam ağzımı açıp itiraz edecektim ki Evelyn bana döndü.

"Bunu işitmek hoşuna gitmiyor olabilir Fuat ama bence sen o adamların gözünde Marcel'den ya da Charles'tan pek de farklı değilsin."

Sünnet edilmiş, adı Fuat konulmuş, Müslüman bir babadan doğmuş bir adam olarak şimdi, değil Muhammed'e, İsa'ya bile inanmıyor oluşum beni cehennemden daha alt katlarına yakıştırıyor olmalıydı.

Evelyn haklı olabilirdi. Bu hikâyeler bize boşuna anlatılmamıştı. Charles ise meseleye başka bir cephesinden bakıyordu. "Eski hikâyeler bizim zamanımızın romanlarına, edebiyat kitaplarına benzemez. Tarihin içinden süzülüp geldiği için her anlatanla her dinleyenle zenginleşir, çeşitlenir. Kaynak suyu gibi, içinden geçtiği toprağın minerallerini bünyesine katar. O yüzden de eski hikâyenin bir tane manası yoktur. Bazen birbiriyle taban tabana zıt manalar aynı hikâyenin içinde cennetteki kurtla kuzu gibi sarmaş dolaş olur. Bugün dinlediğinizde bir şekilde anladığınızı düşünürsünüz, başka bir zaman çok farklı bir mana bulursunuz."

Charles konuşurken garip bir şeyin farkına vardım. Bunu nasıl söylemeli bilmiyorum. Marcel... Marcel, Charles'ın bu açıklamalarını büyük bir heyecanla ve hayranlıkla dinliyordu. Aslında tanıdığım Marcel'in Charles'ın bu sözlerine kesinlikle karşı çıkması gerekirdi. Oysa Marcel hayranlıktan aptallaşmıştı neredeyse. Sadece bu da değil, ona bakışında acayip bir yan vardı. Benim Evelyn'i dinleyişimden daha tuhaf. Belki de yanılıyorum.

Şimdilik bu kadar. Bu mektubu da öncekiyle beraber postaya veriyorum. Lütfen yazmayı ihmal etme. Doğru düzgün bir kartpostal bulamadım, hatıra olsun diye hürriyetin ilan şerefine hazırlanmış kokartlardan birini ekliyorum mektuba.

- 36.** Efsaneye göre Aziz Aubert bir vizyon görür, Melek Mikail gelgitler sırasında adaya dönüşen kayalıkların üzerine bir tapınak inşa etmesini söyler. Ancak Aziz Aubert bu vizyonu dikkate almaz. Bunun üzerine Mikail bir kez daha görünür ve bu sefer parmağıyla Aziz Aubert'in kafasına bastırır, kafatasında bir delik açılır. Bu kafatası Aziz Gervais Bazilikası'ndadır. (Y.N)
- 37.** Styx, Antik Yunan mitolojisinde dünya ile yeraltını ayıran ırmaklardan biri. (Y.N.)
- 38.** (Lat.) Ben benim. (Ç.N.)
- 39.** Muhtemelen Evliya Çelebi'nin anlattığı hikâye. Büyük İskender, Ege taraflarında bir kraliçenin kendisine biat etmediğini duyar, tebdil-i kıyafet o krallığın topraklarına gider. Ama İskender'i tanıyıp yakalarlar, kraliçenin huzuruna çıkarırlar. İskender onlara kılıç çekmeyeceğine ve saldırmayacağına söz vererek kurtulur. Ülkesine döndükten sonra intikam almak ister. Hızır bir akıl verir, bir kanal açmasını söyler. Böylece Ege, kraliçenin ülkesi, sular altında kalacaktır. (Y.N.)

Kâbuslar durmuyor, durmuyor... Her seferinde aynı boğucu karanlık odalar. Bazen Victor'un evindeyim ama çokça Kuzguncuk'ta. Önce uyandığım rüya diğerlerinden çok daha farklıydı. Evin bahçesinde bir havuz vardı. Suyun üzerinde ölü balıklar, yan yatmış duruyorlardı. Elimi daldırıp suyun içinde gezdiriyorum, elimin çarptığı balıklar canlanıp havuzun dibine doğru kaçıyorlar. Bunun nasıl olabileceğini anlamaya çalışırken havuzun dibinde bir ölünün yattığını fark ediyorum. Yanlışlıkla elim o adama değecek korkusuyla çekmeye çalışırken adama çoktan dokunmuş olduğumu anlıyorum. Adam gözlerini açıyor. Dehşet içinde elimi çekmeye çalışırken uyandım.

Kimdi o adam? Geride bıraktığımız... havuzun dibinde. Nedense annemin İstanbul'dan ayrılırken limanda belirsiz bir noktaya bakışı geliyor aklıma. O adam Bedros mu? Bilmiyorum.

Çok korkunç.

Bunları Alex'e yazamam.

Gereksiz.

Unut ve uyu.

Sevgili Alex,

Bir hikâye daha bitti. Yine kayıptayım. Kaybediyorum. Azalıyorum: Isabelle evleniyor. Kısa, sadece durumu bildiren, kuru, hislerini ele vermeyen bir mektup yazmış. Bundan öncekilerde de –ki hepsi hepsi üç mektup– Messina’da çok sıkıldığından söz ediyordu. Ama bu sefer çok ciddi.

Lyon’da uzak bir akrabaları varmış, zengin, orta yaşlı bir adam. Belli ki kırk yaşlarında hali vakti yerinde bir Quasimodo, güzel Isabelle’e talip olmuş. Bu adadan tek çıkışım bu teklif, diye yazmış. Galiba kabul edeceğim ve yakında Fransa’ya döneceğim, diyor. Bu çok garip bir his Alex. Hayatımın bütün gayesini kaybetmiş gibiyim. Oysa son zamanlarda Evelyn’in etrafında pervane olmaktan çok mutluydum. Ama şimdi Isabelle’i kaybetme ihtimali beni çıldırtıyor. Belki de beni her gördüğü kadına âşık olan zayıf bir adam olarak görmeye başladın. Haklısın Alex! Evet, bir yandan Evelyn’e dair hayaller kuruyorum bir yandan da Isabelle’i istiyorum. İşin kötü yanı bu arzular birbirini yok edeceğine güçlendiriyor. Acaba atalarımın barbar kanı mı yüreğimi bu arzularla gümbürdeten?

Bir haremi olmak! Hah, acı acı gülmek geliyor içimden. Şu zavallı pansiyonu mesken tutmuş, kendi memleketinde bir yabancı olan acınası yaratığın ihtirasına gülünmez de ne yapılır!

Bazen kendime acımaktan yorulduğumda, seni ve Sophie’yi düşünüyorum. Sizi kıskanıyordum Alex. Evet, yanlış okumadın. Sana belki de en çok ihtiyaç duyduğum zamanlardı. Feride evlenip gitmiş, annemi toprağa vermiş, dünya üzerinde yalnız kalmıştım. Sense ikimizin de asla okumayacağı, burun kıvırdığımız o romanlarda olabilecek bir aşk hikâyesinin içindeydin. Ressamlara poz vererek hayatını kazanan fakir ama güzel Sophie ile ünlü ressam Georgette Valané’nin oğlu, istikbali parlak hukuk talebesi Alex’in imkânsız aşkı! Alex bir gün annesinin atölyesine gider, kaderin garip bir tesadüfü Sophie bir İran halısının üzerinde çırılçıplak uzanmış poz vermektedir. Alex’in ilk defa şahit olduğu bir sahne değildir bu ama bu seferki model, stüdyonun buz tutmuş camından güçbela kendini gösteren şakacı kış güneşine karşı uyuyor gibi uzanmış Sophie, hayatında gördüğü en güzel şeydir. Georgette oğlunun yaptığı tabloyu değil de hayranlıkla modelini seyrettiğini fark eder etmez onu dışarı atar ama artık çok geçtir. Alex’in kalbine aşk ateşi dolmuştur bir kere. Sophie’nin yolunu gözler, takip eder, olmadık yerlerde karşısına çıkar, kapısında yatar ve mutlu son. İşte sen bu hikâyeyi yaşarken ben de yanı başında şaşkınlıkla seni seyrediyordum. Sanki artık sen, tanıdığım Alex değildin. Belki de aşk korkusu o zamanlar yapıştı yakama. Kim bilir... Neyse, bütün bunlar geçmişte kaldı.

Isabelle’in mektubunu aldığımdan beri rüyamda sürekli annemi görüyorum Alex. Birbirine benzeyen, birbirinin devamı gibi aynı renkte aynı histe rüyalar bunlar. *In somnis veritas*.⁴⁰ İstanbul’dan Paris’e gidiyoruz. Eski, pis bir geminin güvertesindeyiz. Annem uzaklara bakıyor. Bir yanında Feride, diğer yanında ben... İyice birbirimize sokulmuşuz. Ben annemin yün şalının ucundan sıkı sıkıya tutuyorum. Geminin bütün o korkunçluğuna rağmen annem mutsuz değil. Birden parmağıyla uzakları gösteriyor. Neşeli bir sesle, “Bakın devler,” diyor. Bakıyorum. Sadece uzaklarda adalar var. Onları uyuyan devlere

benzetiyorum, hoşuma gidiyor. Nasıl olduğunu anlamadan büyüyorum. Isabelle'le beraber yunusları seyrediyoruz. Ya da tersi oluyor, güzel başlıyor rüya; Isabelle'le güvertedeyiz, yıldızlara bakıyoruz, ay doğuyor kocaman. Mutluyum. Sonra karanlık bir bulut geliyor; ay, yıldızlar görünmez oluyor. Geminin güvertesi kararıyor. Isabelle'i bulamıyorum. Orada arkası dönük, şalına sarınmış vaziyette duran bir kadın var, Isabelle olduğunu ümit ederek ona doğru yürürken adımlarım küçülüyor, küçülüyor, on yaşına dönüyorum, o kadının şalına dokunurken annem olduğunu çoktan biliyorum. O kadar hakiki bir his veriyor ki bu rüyalar, ancak uyandıktan uzun bir süre sonra kendime gelebiliyorum.

Annemin yasını atlattım zannediyordum ama Isabelle'den gelen bu mektupla hiç de öyle olmadığını anladım. Isabelle'i kaybetme ihtimali annemin ölümünü hatırlatıyor sanki. Nedir beni bu şekilde hissetmeye iten? Annemle Isabelle birbirine benzemiyorlar, hayır asla. Annemi sen hiç görmedin ama biraz bana benzer. Onun gözleri biraz daha açık yeşildi, benden daha kumraldı, kemikli bir yüzü vardı, sivri bir çenesi, hafif kemerli bir burnu. Saçlarını hep arkadan topuz yapardı, bunun kendisine asil bir hava verdiğini düşünürdü. Paris'e, Victor'un yanına taşındıktan sonra hep koyu renk elbiseler giydi, matemde gibi. Ama İstanbul'dayken çok daha renkli giyinirdi. Bordo kadife elbisesini hatırlıyorum şimdi, birörnek şapkası, beyaz gömleği, yakalarında minik çilek işlemeleri olan... Zannedirim İstanbul'da daha mutluydu. Oysa Feride doğmadan önce bir defa daha Fransa'ya dönmüş. Sonra Feride'ye hamile olduğunu fark edince babam yeniden İstanbul'a çağırılmış, işte o benim içine doğduğum Kuzguncuk'taki evi tutmuş...

Anneme dair hatıralarım benim bütün çocukluğum aslında. Babamı hiç tanımadım ki. Ben doğmadan aylar önce ölmüş. Doğacağımdan haberi bile yokmuş. Bu yüzden de annem, benim sıcaklığından istifade ettiğim tek insandı. Tabii Halide de vardı, o da en az annem kadar yakındı bana ama annemle aramızda çok istisnai bir bağ vardı. Belki benimle ve Feride'yle hep Fransızca konuştuğu içindir, bilemiyorum, Halide'nin bizden farklı olduğunu ve bir gün kopacağımızı hep içten içe hissedirdim. Ama bir yanımla, annem ve Feride'den de farklı olduğumu düşünürdüm. Bunu nasıl anlatmalı, çok karışık bir his. Hem erkek olduğum için ama hem de başka bir sebeple onlardan farklıydım. Mesela Feride annemle birlikte diz çöküp dua ederken ben onlara katılmazdım. Onlardan değildim. Böyle zamanlarda Halide'nin dünyasının bir parçası olduğumu hissedirdim. Belki de bunun sebebi sünnetli oluşumdu. Ben babamdan dolayı Müslüman'dım, galiba öyle düşünüyordum. Belki de mahalledeki diğer arkadaşlarımla aynı zamanda okula gönderildiğim içindi. Hasan'la aynı sene başlamıştık okula. Yaz biterken korkulu hikâyeler anlatıyordu Hasan okula dair ama ilk gün gelip çıktığında hiç de beklediğimiz gibi olmadı. Amin alayı denilen bir âdet vardır burada; okula başlayan çocuklar bütün mahalleyi gezerler. Biz de heyecanla alayın önünde bütün mahalleyi dolaşp komşuların hayır dualarını almış, bayramlarda olduğu gibi mendil içine koydukları şekerleri ve harçlıkları cebimize indirmiştik. Annem böyle zamanlarda hep geride, gözlerinde yaşlarla beni hayranlıkla izleyen bir kadın olarak kalmış aklımda. Tabii İstanbul günlerimizde. Paris'e, Victor'un evine yerleştikten sonra asla lafını etmediğimiz, hiç yaşamamışız gibi yaptığımız İstanbul günleri... Çünkü artık biz başka birileri olmuştuk. Franck ve Valérie'ydi isimlerimiz. Victor ve adeta ondan südur eden bütün Paris bizi bu isimlerle tanıyordu. Kafam çok karıştı. Feride de ben de insanların yeni bir memlekete gittiğinde kendi isimlerinin oranın diline tercüme edilmesi gerektiğine inandırmıştık

kendimizi. Tabii, annemizin nasıl olup da İstanbul'da Marie olmaya devam edebildiğini sormak aklımıza gelmiyordu.

Bazen aynı odada yattığımız zamanlarda uykusunda Feride'nin Türkçe konuştuğunu duyardım. O zaman rüyasında İstanbul'u gördüğünü düşünürdüm. Halide gelirdi aklıma. Hamur açtığı yuvarlak tahta sehpa. Avluda çınlayan kahkahası. Devasa boyu... Çünkü İstanbul demek benim için Kuzguncuk'taki o ev, Halide, sokağımız, arkadaşlar, yıkık duvarın arkasındaki incir ağacı, bahçeler, balıkçılar, girmememiz konusunda sürekli tembuhlendiğimiz Boğaz demekti. Çocukluğun uzak masal ülkesiydi. Belki de şimdi Kuzguncuk'a, evimizin bulunduğu mahalleye gidemiyor oluşumun sebebi bu masalı bozarım korkusuydu.

Annem Fransa'da bambaşka bir kadın olmuştu. Yüzü hiç gülmeyen, hep bilmediğimiz bir acının yasını tutan, kederli bir kadın... Hastalığı o kadar ani oldu ve o kadar hızlı ilerledi ki... belki de çoktandır vardı ama saklıyordu ya da geçer diye üzerinde durmuyordu. O aralık bütün arzusu Feride'nin evliliğiydi. Hakikaten de Feride evlendi, gidip evine yerleşti, annem yatağa düştü. Yorgunluk, dedik, geçer, dedik ama yüksek ateş, o melun öksürük... O öksürdükçe benim içim parçalanıyordu. Bu hastalık onun hayatının özeti gibiydi. İstirap içinde geçmiş bir ömür.

Peki Isabelle? Niçin onu ve annemi aynı rüyada, bir madalyonun iki yüzü gibi görüyorum? Isabelle ne sebeple annemin devamı olsun ki? Isabelle'in simsiyah saçları var, İtalyan köklerini hiç saklamayan, koyu renk gözleri var içinde ateşlerin yandığı, kalın pembe dudakları, ucu kalkık yuvarlak şirin bir burnu var. Annem gibi ince uzun da değil, tam tersine benden biraz daha kısa, yuvarlak hatlara sahip. Sesi daha kalın, vurguları *Parisien* değil, biraz taşra tınısına sahip ama kesinlikle okumuş birinin havası var onda. Oysa annem hep romantik, hüznü. Belki oynadığı oyunlardaki rollerine çok alışmıştı, onlardan en çok yakışanı seçmişti kendine.

Isabelle'i kaybetmek düşüncesi dayanılmaz bir hal aldığı için oturdum ciddi bir mektup yazdım. Gitme Isabelle, dedim. "Sen gidersen ben yaşayamam, beni bekle, sana geleceğim, çok yakında," gibi ağlamaklı âşık cümleleri yazdım. Sabahlara kadar yazdım, okuyup nefret ettim, yırtıp yeniden yazdım ve bu böyle devam etti. Onu kendime bağlamak istiyordum. Onu hayatımın içine hapsetmek... Sadece benim olsun istiyorum. Gemide kucakladığım gibi yine onu kollarımın arasına almak istiyorum.

Neler söylüyorum böyle Alex?

Kendimi tanıyamıyorum.

Bu sence aşk mı?

Yavaş yavaş azalıyor acısı... Her zamanki hayatıma geri dönüyorum ben de... ister istemez...

Bu arada İstanbul'da seçimler yapılıyor. Bizden haber ve fotoğraf isteyen olmadı henüz, ne de olsa şehir yabancı muhabir kaynıyor. Artık kimsenin bize ihtiyacı yok sanki. Aslında Mösyö Girard'ın teklifini kabul ederken bütün bunları hesaba katmalıymışım, Marcel öyle diyor. Onun amacı sadece yol masraflarını karşılayıp kendini bir an önce buraya atmış, gerisini zaten beklemiyormuş, öyle diyor, beni de çileden çıkarıyor. Charles'la zaten aralarından su sızıyor. Bu aralar yalıya iyice yerleştik. Birkaç gündür benim hiç keyfim yok. Zaten şehirde de siyasi çalkantılar herkesi esir almış durumda. Biz bütün bu karmaşanın içinde bir gün Marcel'le çok hoş bir kayıkçıyla karşılaştık, bak sana onu anlatayım, en azından bu sıkıcı mektuplarıma biraz neşe katmış olur.

Ramazan bitmiş, üç günlük bayram başlamıştı. Bir ay yemekten içmekten uzak durmanın mükâfatı olarak üç gün boyunca Müslümanlar bayram yapıyor, en güzel ve temiz elbiselerini giyip birbirlerini ziyarete gidiyorlardı. Tabii her şeyden önce aile mezarlarını. Burada mezarlıklara verilen önem dünyanın başka hiçbir yerinde yoktur Alex. Ölen kişi erkeğe ucunda sarık ya da yeni dönemde ölmüşse fes bulunan adam silüetindeki mezar taşları zaman içinde hep eğildikleri için dalgalı bir deniz resmine benzer bu mezarlıklar. Mezar taşları da yüzmeye çalışan insanlar... Bayram günlerinde mutlaka insanlar aile büyüklerinin mezarlarını ziyaret ediyor, mezarının başında yiyecek dağıtıyorlar. Her neyse, bayramın ilk günüydü ve Marcel'le acilen karşıya geçmemiz gerekiyordu. Sonunda bir balıkçıyı ikna edebildik. Adı Todori'ydi. Üzücü bir tesadüf; geçenlerde linç edilen Rum delikanlıyla aynı adı taşıyordu.

Kayığın bindiğimizde Todori'nin sabahın o erken saatinde sarhoş olduğunu fark ettik. Todori bir yandan küreklere asılıyor bir yandan da bizimle sohbeti koyulaştırmaya çalışıyordu. Bebek'ten bindik kayığa.

“Aman beyim, ne olur sabit oturun, kayığın muvazenesini bozmayalım yoksa şeytanın akıntısına kapılıveririz.”

Böyle diyerek daha baştan bizi bir endişeye sürükledi. Kayığın kış kısmındaki rengi solmuş halının üzerine oturduk, Todori küreklere asılmaya başladı. Bir yandan da anlatıp duruyordu. Yarı Türkçe yarı Rumca konuşarak bizim neci olduğumuzu anlamaya çalışıyordu. Durmadan konuşuyor, eski zamanlara dair hikâyeler anlatıyordu, önce Şeytan Akıntısı'ndan başladı, Kandilli açıklarındaki korkunç akıntıya bu adın verildiğini duymuştum ama buranın derinliklerinden Hazar Denizi'ne bir yol olduğunu, bu anaforda batan bir kayığın ta oradan çıktığını bilmiyordum.

“Daha bilmediğiniz çok şey var, çok... Bu Boğaz neler yutmuştur bugüne kadar bilir misiniz! Bu Boğaz'ın suları dünya kurulduğundan beri böyle kaynar da kaynar. Ama bir gün, İsa Mesih yeryüzüne inmeden hemen önce, alametler belirlediğinde, işte o zaman bu Boğaz'ın suları çekilecek, deniz yuttuğu ne varsa geri verecekmiş... Hepsi bir bir yazıyormuş kara kitapta...”

Hangi kara kitap olduğunu sorduysak da söyleyemedi Todori. Onun yerine İstanbul'da dinlemeye çok alışık olduğumuz padişah hikâyelerinden birini anlattı.

“Ah, bu ülkenin çivisi çıktı çivisi... Eskiden öyle sultanlar, öyle evliyalar, öyle âlimler, öyle hikmet sahibi kişiler yaşarmış ki bu şehirde... Hele ki bir sultan varmış, Sultan Murat, Muratların dördüncüsü, içkinin, tütünün düşmanı. Onun hikâyesini bilir misiniz?”

Çocukluğumda Dördüncü Murat diye bilinen padişahın gaddarlık hikâyelerini çok dinlemiştim. İstanbul'da çok anlatılır Dördüncü Murat'ın yasakları ama bir laf daha vardır buralarda, Osmanlı'nın yasağı üç gün sürer diye...

Todori bir yandan küreklere asılıyor bir yandan anlatıyordu.

“Öyle bir padişah ki durmadan kılık değiştirip halkın arasına karışıyor, emirlerine uyulup uyulmadığını bizzat kendisi kontrol ediyor. Bazı sabahlar İstanbul halkı bir uyanıyor ki ağaçlardan salkım salkım insan sarkıyor, anlıyorlar ki Sultan Murat geçmiş yakındaki bir meyhaneden ya da kahvehaneden. Ama millet yine de içmeye devam.”

Bu noktada, sabahın erken saatleri olmasına rağmen kayıkçının da sarhoşluktan dilinin dolandığını hesaba katarak dinlemelisin Alex. Üstelik bütün İstanbul kendini Ramazan bayramının kutsal havasına teslim etmiş görünürken...

“Sultan Murat'ın veziriyle beraber böyle bir sandala binisi geliyor. Sandalda da o dönemin meşhur falcılarından biri var, üstelik de sarhoş. Kayıkçıyla bir yandan içiyorlar, bir yandan söylüyorlar. Dördüncü Murat hiddetlenecek gibi oluyor ama sonra falcının namını duyunca bir denemek istiyor, bakalım hakikaten bir hikmet sahibi midir yoksa bir şarlatan mı? Söyle bakalım falcı, Sultan Murat nerededir şimdi, diyor. Falcı çok yakınımızdadır, diyor. Ne kadar yakınımızdadır, diye üsteliyor sultan. Falcı, sultanın suratına bakıyor, bu kayıktadır, diyor. Kim olduğu ortaya çıkınca, demek benim emirlerime karşı gelir, içki içersiniz, diye hiddetleniyor sultan. Af diliyorlar ama boşuna. Bir şartla diyor, sultan, madem fal denilen işte ustasın, sana bir fırsat veriyorum, şehre hangi kapıdan gireceğimi bilersen canını bağışlarım. Tamam ama bir kâğıda yazayım, kapıdan girince açıp okuyun, bilememişsem cellatlar boynumu vursun, diyor falcı... Sultan, falcının yazdığı kâğıdı bakmadan dörde katlayıp cepkenine yerleştiriyor. Ardından karaya çıkıyor, ustabaşlarına haber salıyor, hepsini çağırıyor, surlarda yeni bir kapı açtırıyor. Sultan o kapıdan girdikten sonra falcıyı mat ettiğine inanarak vezirine kâğıdı fırlatıyor, oku bakalım, sahtekâr ne yazmış, diye soruyor. Vezir yazılanı okuyunca beti benzi soluyor. Sultan ne yazıyor, diye gürlüyor. Vezir titreyen sesiyle falcının yazdığını okuyor: ‘Sultanım Yeni Kapı’nız hayırlı olsun.’”

İşte böyle sevgili Alex. Arada sırada böyle neşeli insanlar da çıkıyor karşımıza ama çoğunlukla endişeli, çatık kaşlı, siyah redingotlu adamlar şehrindeyim. Geleli üç ay olmadı daha ve meşrutiyetin yarattığı iyimserlik çoktan yok olmuş gibi, gerçi her yerde hürriyet, eşitlik, kardeşlik lafları zikrediliyor. Hâlâ insanlar kahvelerde, sokaklarda hürriyet diyor başka bir şey demiyor, sabahtan akşama kadar bu konular konuşuluyor. Hatta Charles, üzerinde hürriyet-eşitlik-kardeşlik-adalet yazılı bir kahve fincanı takımını aldı. Fark etmişindir, Osmanlılar bizim Fransız İhtilali'nin üç şiarına “adalet”i eklemişler. Ama dört hiçbir zaman üç kadar tesirli olmaz ki... Her neyse, ben de sana yeni kartpostallardan bir grup aldım, bu mektupla gönderiyorum. Selanik'te, Pera'da çekilmiş fotoğraflardaki kalabalıklar takdire şayan. İzmirli Ermenilerin hürriyetin ilanı için yaptıkları gösteri benim

çok hoşuma gitti. Önde beyazlar giyinmiş genç güzel kadının hürriyeti temsil ettiğini söylememe gerek var mı? Zannederim senin de hoşuna gidecektir. Ama bu fotoğraflar seni yanıltmasın. Şimdi o şenlik havası yok. İlk günlerin heyecanı her yeni gün başka bir olayla, bir isyan, bir huzursuzluk haberiyle zehirleniyor. Endişe gri bulutlar halinde İstanbul semalarına hücum ediyor. Bütün bu hadiseleri içinde olup da doğru tespit edebilmek çok zor tabii. İnsanların sokakta, köprüde, meydanlarda nasıl, hangi ruh haletiruhiyeyle kaynaştığını anlamak çoğu zaman imkânsız hale geliyor. Bir kutlama birdenbire bir protestoya dönüşüyor. Bir nevi cinnet hali. Hatta geçenlerde bu konuda bir konferans dinledik.

Gülhane'de pazar günleri halka açık konferanslar verildiğini duyunca soluğu orada aldık. Uzun boylu, çıkık elmacıkkemikleri ve kalın kaşlarıyla yakışıklı bir adam olan Dr. Mazhar Osman çok farklı bir cephesinden anlattı İstanbul'da yaşanan bu hürriyet coşkusu. Müstehzi bir üslupla konuştuğu için dinleyenleri çoğu zaman güldürdü. Marcel biraz sıkıldı; çünkü benim tercüme etmem hem zaman alıyordu hem de asıl esprileri takip edemiyordu. Eskiden, anayasa yürürlüğe konulup da hürriyet gelmeden önceki istibdat döneminde utangaç, mütevazı görünen, kendini herkesten zayıf addeden insanların şimdi aslanlar gibi göğsünü kabartarak ortalarda dolaşmasını, herhangi bir eğitime sahip olmasa bile gür bir sesle kahvelerde siyaset ve dünya meseleleri hakkında atıp tutmasını, kısacası mutlu olmasını bir nevi cinnet olarak tarif ediyordu. Dinlerken epeyce not aldım. Şöyle şeyler anlattı:

“Biz istibdadı devirdik, bizim kadar akıllı, bizim kadar kahraman, dünyada başka kim var? Şimdi bütün dünya bize gıpta ediyor. Tarihimizle birlikte talihimiz de değişti. Her şeyi affettik, bütün milletlere kardeşim diye sarılıyoruz. Hepimizin düşmanı ortak, istibdat. Yani taçlı baş! Bizi senelerce o ezdi, o ilerletmedi. O olmasaydı biz neler yapardık. Medeniyet yolunda ne zirvelere ulaşırdık kim bilir... Ama o da hatasını kabul etti, o da bizden artık. İstibdat maziye karıştı. İstibdat bir daha geri dönmez zannediyoruz. O kara kuvvet içimizde barınamaz zannediyoruz. İşte bu da inkılap psikolojisi. Hürriyeti kaybetme fikri bile çıldırtıcı geliyor. Geriye gitme ihtimali var mı? Kimse bize tarihten bahsetmesin, biz benzersiziz. Kimselere benzemeyiz. Biz tarihin istikametini değiştirdik. Hürriyet verilmez, alınır. Biz aldık. Üstelik kan dökmeden yaptık. Başka memleketlerde halk hürriyeti kraliyetten zorla alırken ve asker daima istibdadın hamisi ve muhafızıyken bizde asker hürriyeti almak için önyak oldu.”

Tüm bu alaylardan sonra Toptaşı Bimarhanesi'nde bu cins delilerin yattığını yine komik örneklerle anlattı. İnkılap oldu diye mutluluktan deliren bir hasta varmış mesela, kendini öylesine kaptırmış ki hürriyetten başka hiçbir şey düşünemez olmuş. Bir başka hasta, bir asker, korkudan kendini kaybetmiş, insanların onun hakkında konuştuğunu zannediyormuş, kendi sonunun da istibdadın memurları gibi sürgünle noktalanacağını düşünene düşünene delirmiş. Doktor dinleyenlerin bilhassa bir konuya dikkatlerini çekmeye çalışıyordu. Bu inkılap dönemlerinin kendine has bir psikolojisi olduğunu söylüyor, tek tek çok makul olan insanların kalabalık haline geldiklerinde çok akılsız işlere kalkışabilecekleri uyarısında bulunuyordu. Ona göre bütün ihtilallerin, ayaklanmaların, isyanların başını çekenler zırdelilerdi. Robespierre'den Jean d'Arc'a kadar, Rousseau'dan Mirabeau'ya hepsi deli! Onu dinlerken bir an hak verecek gibi olmadım desem yalan olur. Çünkü insan ister istemez böyle iddiaları kendi üzerinde deniyor, acaba ben hangisiyim diye... Mesela benden bir

isyan ya da inkılap lideri çıkmayacağı çok belli. Tek tek insanların çılgınlıkları bir yana, kalabalıkların yapabilecekleri de ayrı bir konferans konusu olmalı. Victor'dan defalarca dinlediğim Çocuk Haçlılar⁴¹ hikâyesini anlattı mesela, dinleyenler hayret ettiler.

Sonuç olarak doktor herkesi uyardı. Bu inkılap cinnetinin, bu tatlı rüyanın bir gün bitebileceğini, insanlardaki bu toplu coşkunluğun her an şiddete dönüşebileceğini iddia etti. Daha birçok enteresan şey anlattı, sonra aklıma geldikçe yazarım. Mühim bir adam olduğu çok belliydi.

İşte böyle dostum, Osmanlı her gün yeni bir meseleye uyanıyor. Gerçi biz Charles'ın sayesinde İstanbul'un başka bir yüzünü yaşıyoruz. Mesela bir gece kendimizi erkeklerin kadın gibi giyinip dans ettiği bir meyhanede şarap içerken bulduk. Metruk, dehliz gibi yerlerden geçerek vardığımız bu geniş avlu başlı başına bir âlemdi. Kocaman kalın yeşil yapraklı bitkilerle çevrili mekân, kafeslerdeki renkli kuşların acayip sesleriyle, sandalyelerin arasında kendi halinde dolaşıp müşterilerin verdiği salatalıkla beslenen kaplumbağalarıyla, kendilerini sevdirmek için çeşitli maskaralıklar yapan kedileriyle, mermeri yeşile dönmüş havuzundaki ekmek kırıntılarını silip süpüren kırmızı balıklarıyla insanı hemen içine alıveriyordu. Burası, belden yukarısı çıplak, küçük bir cepkenden başka bir şey giymemiş, kız güzelliğinde bir yüzü olan, sürme gözlü, kıvrak dansöz oğlanların belli bir saatte çıkıp dans etmeleriyle meşhurmuş. Hakikaten insan kendini bıraksa bu oğlanlardan birine kız niyetine âşık olabilir. Öyle kıvrak, öyle cilveli tavırları var ki... Bahşiş bekledikleri müşterilerin önünde kışkırtıcı hareketlerle dans edip kuşağına para sıkıştırılana kadar gitmiyorlar.

Ben böyle eğlencelerde kendimi bırakıp o ânın güzelliğini yaşayamıyorum. Şarabın da tesiri olabilir, hep aklıma karanlık düşünceler üşüşüyor. Orada olmaktan dolayı keyif almak yerine suçluluk hisleriyle içim kararıyor. Bazen annemi düşünüyorum mesela, o toprağın altında yavaş yavaş dağılıp giderken benim orada eğleniyor olmam affedilmez bir günah gibi geliyor. Seni, Feride'yi hatta bazen Victor'u düşünüp kederleniyorum. Bu isimlere Isabelle de eklendi son zamanlarda. Belki de haletiruhiyem böyle düşünmeme sebep oluyor. Belki sonbahar yağmurları. Neyse ki artık hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olan Kandilli'deki yalı var. Orada öyle bir havanın içine giriyoruz ki adeta zamanın dışına çıkıyor, her şeyi, bütün insanlık tarihini misafir eden kütüphanede rahat koltuklara kurulup tek büyük bir tartışmanın farklı baplarını konuşuyoruz. Dışarıda, İstanbul'da bir çağ kapanıp yenisi açılırken biz fildişi kulemizde insandan, sanattan, felsefeden dem vuruyoruz.

Misal mi istiyorsun? Mesela geçenlerde akşam yemeğinden sonra mangalda pişen kahvelerimizi beklerken Charles ortaya bir soru attı: Sanatçı kime denir? Hakiki sanatçı kimdir? Belki senelerdir birbirlerini tanıyor olmanın getirdiği bir kolaylıkla Evelyn, Charles'ın sorusunu en hızlı şekilde idrak etti ve hemen ilk sözü aldı.

“Bence en saf sanat müziktir, sanatların en yüksek mertebesidir; insan dilinden, düşüncesinden azade, kendi başına bir güzelliştir. Müzik bütün insanlığı inancı, düşüncesi, eğitimi ne olursa olsun hiç ayırmadan harekete geçirebilir. Bu sebeple, sanatçı baştan çıkarıcıdır. İnsanı her zamanki halinden çıkmaya teşvik eder. Sanatçı Orpheus'tur. Biliyorsunuz, onun müziği dağları, taşları, ağaçları ve hayvanları baştan çıkarır. Ama ne acıdır ki Orpheus'un hikâyesi ölümden geçer. Çok sevgili karısı Euridike bir satirden kaçarken yılan tarafından sokulur, ölür. Cesedini bulduğunda Orpheus öyle dokunaklı bir ağıt yakar ki su perileri ve tanrılar ağlamaktan helak olurlar. Böylelikle tanrılar, ölümler

ülkesine girmesine izin verirler Orpheus'un. İlk ve son insandır yaşarken Tartarus'a girebilen. Orpheus'un müziği sadece baştan çıkarmakla kalmaz, Hades'in bile gönlünü yumuşatır. O halde ruhu kışkırttığı kadar yumuşatmayı da bilendir sanatçı. Ama sonu kötü biter bu hikâyenin. Geriye bakmazlık edemez Tartarus'tan çıkarken... Yine de ölümü bir nebze olsun alt edebilendir sanatçı."

Evelyn'in yüzündeki esrarlı ve hüznü ifadeye dalıp gitmişim ki Margaret lafa karıştı, Charles'ın gözlerinin içine baka baka, tatlı bir sesle anlatmaya başladı.

"Benim bildiğim en büyük sanatçı heykeltıraş Pygmalion'dur. Fildişinden bir kadın heykeli yapar. O kadar güzeldir ki yarattığı kadın, yaşayan hiçbir kadın onun kadar güzel, onun kadar çekici, onun kadar âşık olunası değildir. Ama bu kadın bir heykeldir. Ümitsiz âşık Pygmalion adaklar sunar tanrılara, heykele can vermeleri için. Sonunda tanrılar dualarını kabul eder; fildişi heykeli canlı kanlı bir kadına dönüştürürler. Pygmalion heykelin dudaklarını öptüğünde hakiki bir kadınıki gibi yumuşak olduğunu fark eder. Sanat taşın can vermektir."

Margaret hışırtılı bir sesle Charles'a adeta aşkını ilan ediyordu Pygmalion'un hikâyesini anlatırken ama Charles oralı olmadı, bize döndü.

"Evet beyler, siz sanat için ne söyleyeceksiniz? Sizce en çok hangisine yakındır sanat, ölüme mi hayata mı?"

Marcel gözlüğünü çıkarıp uzun uzun sildikten sonra yeniden taktı, kurbağaya dönüştü. O da Charles'ın gözünün içine bakarak konuşuyordu.

"İkisi de değildir bana kalırsa. Ne müzikle baştan çıkaran Orpheus ne kendi yarattığı eserle büyülenen Pygmalion. En büyük sanatçı en maharetli olandır. İlle de mitolojiden bir figür isterseniz ben Arakhnea derim. Müthiş bir örgücüdür, o denli karmaşıktır ki yaptığı örgüler Athena'nın kıskançlığına hedef olur. Akıl ve savaş tanrıçası ceza olarak bir böceğe dönüştürür onu. Örumceğe..."

Bu minvalde ilerleyen bir sohbetin içine dalıp gittik, sen de burada olsan emin ol çok büyük zevk alırdın.

Peki sence Alex, sence sanatçı hangisidir: Ölümler ülkesine girebilen, baştan çıkaran ve gönülleri yumuşatan Orpheus mu, kendi yarattığı heykele âşık olup onu canlandıran Pygmalion mu yoksa harika ağlar ören zavallı bir böcek mi?

Her zaman dostun, F.

41. 1212 senesinde Fransa'da Cloies adlı bir köyde bir çoban, rüyasında İsa'yı gördüğünü iddia eder. İsa ona kutsal toprakların kurtarılması için çocuklardan bir Haçlı ordusunun Kudüs'e gitmesi gerektiğini söyler. İnsanlar çobanı ciddiye alırlar. Derhal Marsilya'dan yedi gemi dolusu çocuk yola çıkarılır. Ancak çocukların akıbeti korkunç olur. Kimisinin gemisi batar, kimileri korsanların eline düşer, köle olarak satılırlar. (Y.N.)

Sevgili Alex,

Ne diyeceğimi, kendimi nasıl affettireceğimi inan bilmiyorum. Mektubun geldi ve okumaya başladığım anda yaptığım korkunç hataları fark ettim ama çok geç değil mi? Ama inan, sen ve Sophie hakkındaki hislerimde samimiydim, en azından bu beni melek yapmasa da şeytan olmaktan kurtarmaz mı?

Tabii sen her zamanki kibarlığınla bana doğrudan teessüflerini bildirmek yerine başka bir olayı anlatarak hakikati anlamamı sağladın. Çok üzgünüm. Ama bilmiyordum, hakikaten Georgette'in bu kadar taş kalpli bir insan, korkunç bir anne olabileceğine ihtimal vermiyordum. Belki de resimleri yüzünden... İnsan o yeşil kahverengi tonlarda hüznü kadınlara resmeden bir sanatçının bu derece katı olabileceğine ihtimal vermiyor. Ben de anneni yaptığı resimlerden tanıyordum. Doğrusu hastalığının da bu derece ilerlediğinin idrakinde değildim. Doktorlar ve anneler her şeyi büyütürler, diye düşünüyordum. Benim cephemden bakıldığında, sen istikbali parlak bir hukukçuydun, şiirden felsefeye büyük bir ustaydın, artık ünlü bir ressam olan Georgette Valané'nin oğluydun, su damlası gibi güzel bir sevgilin vardı. Bense zavallı annesini toprağın derinliklerine gömdükten sonra Paris'te nereye tutunacağını bilemeyen yarım akıllı bir melez, istikbali meçhul, kalbi boş ve yalnız bir adamdım. Ne fena ki içinde bulunduğun vaziyeti anlamam için tek tek, satır satır bana her şeyi yazman gerekti. Çok üzgünüm. Hakikaten çok üzgünüm ve çok utanıyorum.

Anlamadığım, Sophie'nin nereye kaybolduğu... Annenin sanatoryumu basması, ortalığı yıkıp dökmesi çok korkunç. Peki hemşireler, sana yakın olanlar anlatmadı mı, annenin Sophie'ye ne yaptığını? Hepsinin korkudan sindiklerini söylüyorsun ama zamanla açılırlar. Bekleyip görmekten başka çare yok.

Ne diyeceğimi bilemiyorum Alex. Bana yaz, her detayı, her şeyi yaz; burada, hasta yatağında anbean ölüme yaklaşırken asla göremeyeceğim yerleri, yaşayamayacağım anları bana yaz, yaz ki ben de yaşamış kadar olayım, diyorsun. Bana en ağır gelen bu cümlelerin oldu. Sana tabii ki yazacağım ama şunu unutma, iyileşme ümidini kaybedersen her şeyi kaybedersin. Doktorunun lafları kulağında hâlâ: Bu bir savaş, hastalığın seni yenmesine müsaade etmeyeceksin, biz elimizden gelen cephaneyi temin edeceğiz ama cephede savaşacak olan sensin, demişti, hatırlıyor musun? Bu yüzden kuyruğu hep dik tutacağız. Wells Usta'nın dediği gibi: Dün düştük ama bugün kalkacağız.

Aziz ve asil dostum, affet. Ben yalnızlıkla kırbaçlanarak terbiye olmuş bütün insanlar gibi kendinden başkasını düşünme kabiliyeti az bir adamım. Affet.

F.

Sevgili Alex,

Isabelle'e malum mektubu gönderdikten sonra günler bir nevi sarhoşluk içinde geçmeye başladı. Aslına bakılırsa ilk defa yazılı bir şekilde bir kadına ilanıaşk ettim. Kelimeler hislerin en büyük destekçisi. Her an solmaya hazır bir rüyaya benzeyen aşk kelimelere dökülünce güçlenip renkleniyor, elle tutulur bir hal alıyor. İnsan kendi kelimelerinin esiri oluyor. Diyeceğim o ki, aşk kelimededen sonra geliyor. Bu vesileyle Yuhanna'yı da yeniden keşfetmiş oldum,⁴² gülme Alex! Âşıkla alay edilmez, sekizinci günahıdır. O âna kadar, Isabelle'e mektubu yazana kadar, bir taahhütte bulunana kadar, aşk dediğim bir hayaldi, bir oyun ya da uyanıkken görülen bir rüyaydı. Kelimelere döküldükten sonra ben de iyiden iyiye inanmaya başladım âşık olduğuma. Durmadan Isabelle'in yaptığı portreme bakıyor, hüzünleniyordum. Isabelle'in bir resmi yoktu ama onun bana bakışı vardı ya da benim ona bakışım. Elimde tuttuğum bana benzemeyen ama ben olan resmime bakarak aşkı tecrübe ediyordum. Ama bir yanım da müthiş derecede huzursuz, büyük bir yalan söylemişim gibi rahatsızdı. Paris'te dostlar arasında vaziyetimi gizlediğim zamanlarda hissettiğim o bulantılı kendine acıma... evet aynen böyle tarif edebilirim. İşte günlerimi böyle bir ruh karmaşası içinde geçiriyorum. Yine Charles ve Evelyn'in yalısına gidiyorum, yine o sonsuz sohbetlere katılıyorum. Evelyn'i dinlerken hayallere dalıyor, dünya üzerinde sadece o ve ben varmışım gibi geliyor. Gözlerindeki pırıltılardan onun da benimle alakalı hayaller kurduğu belli oluyor. Konuştuğunda gözlerim dudaklarının zarif kıpırtısına dalıp gidiyor, ikimizin de yüzüne ateşli bir kızılık dalga dalga yayılıyor. Şimdi bu şekilde yazarak ifade edince bunun bir cürüm olması gerektiğini fark ediyorum ama o anda hayatın içinde bunları tecrübe ederken son derece hafif, haklı ve masum olarak hissediyorum kendimi. Saçmalıyor muyum sence? *Amare et sapere vix deo conceditur.*⁴³ Evet, kendimde değil gibiyim ama bir taraftan da bir iş olmaktan çıkıp alışkanlığa dönüşmüş olan İstanbul'daki olayları takip etmeye ve diğer taraftan da Charles'ın deyimiyle İstanbul'un yakında kaybolacak sırlarının peşinde koşmaya devam ediyoruz.

Charles pek yakında İstanbul'da büyük olaylar olacağına inanıyor, aslında bu inancı çok da temelsiz değil. Şehre adımımızı attığımız günden beri Osmanlı'nın nasıl çalkantılı bir zamandan geçtiğini biz de görüyoruz. Ama Charles daha fazlasını bildiğini ima ediyor. Belki de bana öyle geliyor. Birkaç defa Marcel'e bu konudaki şüphelerimi açtığımda benimle alay etti. Uzunca bir zamandır Charles'la içtikleri su ayrı gitmiyor zaten.

Geçenlerde Marcel hepimizin fotoğraflarını çekmek istedi. Bahçede tek tek Marcel'in seçtiği yerlerde pozlar verdik. Evelyn'i ihlamur ağacının gölgesindeki bir koltukta kitap okurken, Margaret'i verandada bir kilimin üzerine oturmuş, elinde gümüş işlemeli Osmanlı işi bir ayna tutarken, beni denizin kenarında arkamda Rumelihisarı görünecek şekilde ayakta ve Charles'ı yalının merdiveninde, beyaz takımları içinde adeta bütün bu zenginliğin tek sahibiymiş gibi poz verdirtti. Onunla hepimizle olduğundan daha fazla zaman harcadı. Boyunbağını düzeltişinde, kırmaktan korktuğu nadide bir bibloyu tutar gibi çenesini nazikçe ışığa doğru çevirişinde bir âşığın heyecanı ve ihtimamı vardı. Evet sevgili Alex, bizim asık suratlı, içine kapalı aksi bir adam zannettiğimiz Marcel meğer Sodom halkının

neslindenmiş. Charles ise hiç renk vermiyor doğrusu. Margaret'in apaçık cilvelerine ne kadar kayıtsız kalıyorsa Marcel'in bence çok bariz olan hareketlerini de aynı şekilde görmezden gelebiliyor. Olympos'taki rahatını bozup aramıza inmiş bir tanrı adeta. Onun meseleleri biz fanilerinkinden çok daha farklı. Bizler zavallı bedenlerimizin talepleriyle sınırlıyız, şehvi ihtiraslarımızın kölesi olmaktan bir türlü kurtulamıyoruz. Onun içinse bunlar önemsiz detaylar. O tek tek insanlara değil, insanlığa bakıyor. Merakı bugüne değil, asırlara... Bizim göremediklerimizi görüyor, hissediyor. Bu yüzden de etrafındaki kadınlar ve erkekler onun cazibesine kapılmaktan kendilerini alamıyorlar.

İşte Alex, bir yanım Charles'in etrafında şekillenen bu acayip bohem hayatın içinde diğer yanım kabuğunu kırmaya çalışan İstanbullular arasında yolunu bulmaya çalışıyor. İstanbul'da insanlar senelerdir özlemini çektikleri hürriyete kavuşmanın heyecanıyla coşuyorlar ancak anayasanın otuz küsur senedir halkın boğazına çökmüş, eli kanlı sultanı sarayına hapsedebileceğinden zaman zaman şüpheleniyorum. Çünkü halen istibdat yanlısı insanlar var. Hele Avrupa topraklarında yaşanan kayıplardan sonra halkın bir kısmı başımızda güçlü bir sultan olmazsa mahvoluruz fikrini savunuyor. İstibdat bir günde bitmiyor ne yazık ki. Gel de Sabahattin Bey'e hak verme, bu tamamen içtimai bir mesele, insanların hayatı değişmeden istibdattan kurtulması mümkün olmayacak, diyordu. Gerçi bazıları Sabahattin Bey'in istediği istikamette hakkını arıyor, hürriyetinin peşini kovalıyor. Geçen gece neredeyse isyan çıkıyordu mesela. Askerle halk yine karşı karşıya geldi. Biz de oradaydık. Geldiğimizden beri Marcel söylüyordu tiyatroya gidelim diye. Çünkü meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte her yerde sürekli hürriyeti konu eden piyesler sahnelenmeye başlamış. Doğrusu ben çok sıkıcı olacağını tahmin ettiğim için ayak sürüyordum. Ama geçenlerde sahnelenmesine müsaade edilmeyen ve halkın yürüyüşe geçerek reaksiyon göstermesinin ardından serbest bırakılan bir oyun vardı, ona gidelim dedik. *Hürriyet'in Şafağı*⁴⁴ isimli oyun için Direklerarası denilen şehrin eğlence merkezinin yolunu tuttuk. Mermer sütunlarla süslü bir sıra dükkândan oluştuğu için buraya Direklerarası adı veriliyor. Ramazan'da da sık sık buraya geliyorduk. Gölge tiyatrosu bilhassa Marcel'in merakını uyandırıyor. Işıkla alakalı her şey onun için çok mühim. Fakat Direklerarası'na gittiğimizde oyunun yine yasaklanmış olduğunu öğrendik. İnsanlar daha bir gece önce müsaade edildiğini şimdi nasıl olup da yasaklandığını öğrenmek için karakola gidelim, dediler, biz de arkalarından. Sonra olaylar büyüdü. "İstibdatta mıyız yoksa hürriyette mi?" diye bağırma başlayan insanlar kalabalıklaşınca askerler müdahale etti. Kalabalık dağıldı. Uzun sözün kısası, hürriyet o kadar da kolay gelmeyecek gibi görünüyor.

Bütün bunlar bir yana, birçok tartışma, itiraz olmasına rağmen seçimle belirlenen mebuslar dün meclise geldi. Sokaklarda inanılmaz bir heyecan ve mutluluk vardı. Töreni elbette başından sonuna kadar seyrettik. Ayasofya'nın güneydoğu ucundaki binada toplanan meclise gelenleri seyretmek için müthiş bir kalabalık bütün alanı doldurmuştu. O kadar çok insan vardı ki Marcel'le makineyi kurup fotoğraf çekecek yer zor bulduk. Kim satın alacaksa bu fotoğrafları, yazdığımız haberleri... Neyse ki Sabahattin Bey töreni yakından seyredebilmemiz için bize izin almıştı, o sayede içeri girebildik. Bu arada Sabahattin Bey'in partisi büyük bir hezimete uğradı.

Resmî elbiseli sefirler geldi önce. İran sefiri altın işlemeli kıyafeti, kırmızı pantolonu ve siyah parlak kürk başlığıyla herkesin dikkatini çekiyordu. Ardından en gösterişli tören

kıyafetlerini giymiş Rum, Ermeni kilisesi patrikleri, mor çizgili uzun etekli kıyafetiyle papanın temsilcisi, yeşil sarılarıyla Müslüman din adamları, beyaz sarıklı ulema yerlerini aldı. Ardından Türk, Rum, Ermeni, Yahudi, Süryani, Arnavut, Bulgar, Makedon, Kürt, Arap mebuslar geldiler. Sultan biraz gecikti. Onsuz meclisin açılması mümkün değildi elbette.

Epeyce beklettikten sonra Abdülhamit nihayet geldi! İlk defa bir sultan görüyordum, üstelik de alelade bir sultan değildi karşımızdaki, üç kıtaya yayılmış bu eski imparatorluğu otuz seneden fazla bir zamandır titreten o büyük müstebitti. Kısa bir konuşma yaptı. Halkın eğitim seviyesi yeterince yükselmiştir, artık bu anayasanın yürürlüğe konmasına hiçbir engel kalmamıştır, dedi. Yorgun görünüyordu. Kocaman bir gaga gibi yüzünün ortasında yükselen heybetli burnuna bakarken niçin burun kelimesinin de yasaklar listesinde olduğunu içtenlikle anladım, imparatorluk topraklarında bu burnun bir ikincisi dahi olamazdı. Yüzü solgundu, kireç gibiydi. Saçının ve sakalının boyası yüzüne daha da acıklı bir hal veriyordu. Ne kadarlık ömrü olduğunu düşündüm. Hep yaşlıların yüzüne bakıp tahmin etmeye çalıştığım gibi... Ne kadar çökmüş ve bitmiş görünse de varlığında insana sinsice tesir eden insanüstü bir kudret vardı. Bir insan değildi de akıp giden tarih nehrindeki kayalardan biriydi sanki, suyun akışını değiştiren bir gücü vardı. Ne kadar yıpranmış, incelmış, kopmak üzere zayıflamış da olsa oradaydı. Bizse; ben, Marcel, mebuslar, patrikler, herkes o nehrin içindeki su damlalarıydık.

Bu düşüncelerimi kendime saklamaya ve Sabahattin Bey'e söylememeye karar verdim. Gerçi artık onun himayesinde sayılmayız. Her ne kadar bize bazı kapıları açsa da kendi siyasi menfaatlerine hizmet etmemiz için yapıyor bunu. Hoş, başka hangi sebeple bize sahip çıkmasını bekliyorum ki? İstanbul'daki tek hamimiz eksantrik Charles gibi bir başkasını bulmamız mümkün değil tabii. Sefaretten de bir şey çıkmadı. Charles olmasa çoktan Paris'in yolunu tutmamız gerekirdi. Ama hâlâ bir işimiz varmış gibi davranıyoruz. Mesela Sabahattin Bey dün bir davete çağırdı, Arnavut Kulübü'nde bir toplantı varmış, gittik. İsmail Kemal Bey'le tanıştırdı bizi. Abdülhamit muhaliflerinden biri, şimdi meclise girmiş, Sabahattin Bey'e yakın bir adam. Sabahattin Bey'e artık gazeteyle resmî bir bağımız kalmadığını söyleyemedik. Belki böylesi daha iyi. Bu arada halen beni Fransız zannediyor. Marcel de benim bu oyunumu bozmamaya dikkat ediyor. Böylece bu gibi toplantılarda Türkçe konuşulduğunda hakkımızda laf edilirse anlama imkânımız oluyor. Sabahattin Bey gece boyunca Marcel'le bana Türklerin tarihini anlattı, İsmail Kemal Bey de büyük bir nezaketle dinliyor, arada sırada başıyla onaylıyordu.

"Türklerin bugününü anlamak için nereden geldiklerini bilmek mecburiyetindediniz. İnsanın hususiyetleri asırlar boyunca içinde yaşadığı şartlardan kaynaklanır. Türkler esasen Orta Asya halkıdır, göçebelerdir. Çobanlık yaparlar. Geniş Asya steplerini muhayyilenizde canlandırın. İnsanı kaderci yapan sert bir iklim... Böyle bir hayat içinde, çetin tabiat şartlarında hayat mücadelesi verirken insanın kabilesine tam manasıyla itimat etmesi gerekir. O sebepten Türklerde reise biat her şeyden önde gelir. Cemaatin dışında kalmak ölümle aynı manaya gelir. Sonra Türkler Anadolu'ya geldiler. Belli bir toprağa yerleştiler. Çobanlık kültürü yetmedi. Ne yaptılar, doğusunda ve batısında hazır buldukları kültürlerin tesirine girdiler. İran'ın mutlak despotizmini aldılar, Bizans'ın entrikalarını... Şimdi yeniden kabuk değiştirme zamanı geldi; çünkü bu elbiseler artık dar geliyor. Şimdi medeni Avrupa'nın tesirine girdik..."

Etraftaki dinleyenlerin tasdik eden hallerinden anladığım kadarıyla Sabahattin Bey'in anlattıklarında hakikat payı olduğu aşikârdı. Bunlar benim çocukken mahalle mektebinde öğrenebileceklerimin çok ötesindeydi. Sonradan Marcel bana bu anlatılanların ne derece doğru olduğunu sorduğunda mahcup oldum.

Şimdilik bu kadar.

İstanbul muhabiriniz F.

42. Yuhanna 1:1. Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı. (Y.N.)

43. (Lat.) Bir tanrı bile aynı anda âşık olmayı ve bilgeliği beceremez. (Ç.N.)

44. Söz konusu edilen *Sabah-ı Hürriyet* olmalı. (Y.N.)

Dün sana mektubu postalamaya gittiğimde Isabelle'in cevabı elime ulaştı. Ah Alex, ah, Alex ben ne yaptım!

Hatırlarsan bütün bu kafa karışıklığı içinde, Isabelle'e "gitme" diye yazmıştım, beni bekle, demiştim. Sonunda bir cevap geldi. Açık yüreklilikle kaleme alınmıştı. Tanışmamızı, gemideki sevişmemizi, Messina'da geçirdiğimiz günü ve sonraki mektuplaşmalarımızı bu sefer Isabelle'in kelimelerinden okudum. O da bana bağlandığını hissetmiş, başlangıçta bu hissini kuvvetinden korkmuş, hatta bunun bir hastalık belirtisi olacağından kuşkulmuş, benim aslında ona karşı böyle bir his beslemediğimi zannetmiş. Ki böyle düşünmesi için her şeyi yaptım aslında... Bütün o soğuk, mesafeli mektuplarım, ah, ah, ben ne kötü bir adamım... Hatta çizdiği resmimi bana göndermesinin sebebi de bir daha yüzümü görmek istemediğini ifade etmiş. Tabii anlayana... Her neyse sonunda benim hodbin bir züppe olduğuma kanaat getirmiş, daha fazla Messina'da kalırsa durumunun kötüleşeceğine, en iyisinin bir bahaneyle Fransa'ya geri dönüp beni unutmak olacağına karar vermiş ki benim mektubum gelmiş. Kısacası Alex, beklerim, diyor Isabelle. Beklerim...

Mektubu aldığım da kalbimin olduğu yerde müthiş bir anaför oluştu, aklım, düşüncelerim bu girdaba kapılıp gitti. Bir süre ne düşüneceğimi bilemedim. Çünkü bunu beklemiyordum. Ne beklediğimi de bilmiyordum ama beklediğim cevap bu değildi. Belki de aşka hazır değildim. Mektubu defalarca okuduktan sonra katlayıp iç cebime yerleştirdim. Hiç uyumamış olduğumu sabah ezanını duyunca fark ettim, birazdan hava aydınlanacaktı. Marcel'e de haber vermeden evden çıktım. Henüz şehir uyanmamıştı. Küçük Ölüler Meydanı'ndan yürüyerek geçtim. İstanbul'un hakiki sahipleri olan sokak köpekleri, kendinden emin adımlarımdan korkarak iki yana açılarak yol verdiler. Suratlarında sakalları keçeleşmiş yaşlı ayyaşların ifadesi vardı. Limana indim. Mal yüklenen gemileri uzun uzun seyrettim. İçimden bir ses Messina'ya doğru yola çıkan ilk gemiye bin ve bu şehri terk et, diyordu. Burada ne yapıyordum ki? Asıl yolum oradaydı, Isabelle'in olduğu yerdeydi. O küçük meydanda, fırının önündeki küçük masaların etrafında toplanmış sevimli ihtiyarların sofrasında yiyeceğimiz düğün yemeği ve sonrasında birlikte yaşlanacağımız küçük bir ev. Buydu. Mağlubiyeti kabul etmeliydim. İstanbul'a büyük ümitlerle gelmiştim, yazacağım haberlerle Mösyö Girard'ın gözüne girecektim, İstanbul'dan sonra Mısır, Hindistan, Çin... uzak, daha uzak ülkeler beni bekliyordu. Bütün dünyayı karış karış dolaşacak, her yerde bambaşka maceralar yaşayacaktım. Paris'e döndüğümde sakallarına düşmüş kırları okşayarak bunları anlatacak, belki de dünya çapında bir yazar olacaktım. Bu, içinde Isabelle'in olduğu, ılık, evcil istikbal değildi. Ona gidersem bunların hiçbirini yapamazdım. Köy okulunda Latince ders vermek dışında orada ne yapabiliirdim ki! Ama bir taraftan doğru olanın, benim için en iyisinin Isabelle olduğunu da biliyordum. Beni olduğumdan daha hüznü gösteren resmime baka baka saatlerce bunları düşündüm. Isabelle'in şekillendirdiği bu yüz benim mi, diye sormaktan yoruldu. Pes ettim. Dönmeye karar verdim.

Evet Alex, önce Messina'ya gideceğim. Isabelle'i alıp Paris'e döneceğim. Orada bir iş bulacağım, muntazam bir iş. Bir yandan da eskisi gibi Latince ders veririm. Hem artık

gazeteci olarak daha tecrübeliyim, belki yanımda iyi bir monografi götürürsem Mösyö Girard ya da başka bir gazete mutlaka beni işe alır, diye düşünüyorum.

Tanrı âşıkları korur. (Korusun, amin).

F.

Alex!

Bugün öyle şeyler oldu ki...

Hayatım dediğim şu zavallı manzumede yeni bir bap açıldı.

Babamın izini buldum.

Babamın bir ailesi olduğunu öğrendim!

Üvey kardeşlerim olduğunu ve hem de burada, bu şehirde olduklarını öğrendim.

Üstelik her şeyi Nana'dan, yani Halide'den dinledim. Evet, Halide'yi buldum! Yaşıyor!
Eski, bildiğim Halide!

Ama dur, önce sana oraya nasıl gittiğimi anlatmalıyım. Sonra da Halide'yle konuşmalarımızı. Çok önemli, çok.

Sabah kapının vurulmasıyla uyandım. İyi de oldu, çok sıkıntılı rüyalar içindeydim. Karşımda Marcel, iki dirhem bir çekirdek giyinmiş, hazırlanmış beni bekliyordu. Nereye, dedim. Unuttun mu, bugün karşıya geçeceğiz, bir dev mezarı varmış, orayı göreceğiz, dedi. Tamamen aklımdan çıkmıştı. Daha iyi, diye düşündüm, kendi kendime kalmaktansa başkalarıyla hayatın içine karışmak benim için daha hayırlı olacaktı.

Charles'ın aldığı tarife göre gittik. Yuşa Tepesi denilen bir yer. Son derece bozuk toprak yollardan geçerek vardığımız tepede manzara çok çarpıcıydı. Hakikaten de on beş-yirmi metre uzunluğunda bir mezar vardı ortada. Bir sürü ziyaretçi, etrafında ellerini açmış dua ediyordu. Kadınlardan birinin kucığında hasta olduğu çok uzaktan bile belli olan bir çocuk yarı baygın uyuyor, kadın oradaki caminin imamı olduğunu zannettiğim bir adama yalvarırcasına bir şeyler anlatıyordu. Charles merak etti, hemen o tarafa seğirttik. Konuşmalarından anladığım kadarıyla kadın çocuğu Yuşa'nın mezarına yatırmak istiyordu. İmamsa kızgındı, yok kadın, olmaz öyle şey, dua et şifa Allah'tandır, deyip duruyordu. Sonra dikkat edince ziyaretçilerden bazılarının mezarın toprağına dokunmaya çalıştıklarını fark ettim. İmama gidip kendimi Fuat olarak tanıttım, ecnebi memleketlerden gelen bu arkadaşlarımın İslam'a merakları olduğunu, daha yakından tanımaya çalıştıklarını söyledim. İmam üçümüzü de kuşkuyla süzüyordu. Charles bana gözüyle işaret etti, ben de her zaman olduğu gibi camiye bağış yapmayı teklif ettim. İmam başını salladı, bağış kabul etmediğini ama buraya gelmiş fakir fukaranın karnını doyurursak sevap kazanacağımızı, İslam'ın bir yardımlaşma dini olduğunu söyledi. Hemen dediğini yaptık, yakında tezgâh açmış seyyar satıcılara epeyce bir para verdik, herkesin karnını bir güzel doyurduk. Ancak o zaman imam bize Yuşa Peygamber'in hikâyesini anlattı. Allah'ın mucizesi, dedi, böyle uzun bir kişiymiş, Musa Peygamber zamanında inananları kurtarmış, yardım etmiş, ta buralara kadar gelmiş. Halk mezarının şifa verdiğiğine, hastalıkları iyi ettiğine inanıyormuş. O kadar. Elli kişiyi doyurmanın karşılığında hepsi hepsi öğrendiğimiz buydu. Dönüşte Charles çok sinirliydi, ben bile daha fazlasını biliyorum, bir zamanlar burada Zeus Altarı olduğundan haberi bile yoktu imamın, diye söylenip durdu.

Charles'a göre elimize fazla bir şey geçmemişti ama ben farklı bir his içindeydim. Hem kalbimin üzerinde taşıdığım ve her an ağırlaşan Isabelle'in mektubu hem de benim için çok tanıdık o manzara bunda pay sahibiydi. O yüksek çam ağaçları, gölgeye sığınmış küçük cami,

şifa bulmak ya da bir sevap kazanmak için oraya çoluk çocuk gelmiş çileli anneler, her gün orada oldukları için bütün bu mucizelere aldırmayan seyyar satıcılar, kendilerine yemek çıkar ümidiyle temkinli bekleyişlerine fazla dikkat çekmeden devam eden köpekler, başka bir dünyanın küçük canavarları olan kargalar bana yine çocukluğumu hatırlatmıştı. Ne de olsa Kuzguncuk buraya çok uzak değildi. Neredeyse üç ay olmuştu İstanbul'a geleli ama değil eskiden yaşadığımız evi bulmak, bir defa olsun Kuzguncuk'a gitmemiştim. Mademki dönmeye, Isabelle'e gitmeye karar vermişim, artık eski mahallemi görebilirdim, hatta görmeliydim.

Yolda Marcel ve Charles'a annemin bir sanatçı olduğunu, İstanbul'a bir oyun sahnelemek için geldiğinde babamla tanıştıklarını, sonra Marsilya'ya döndüğünü ama ablama hamile olduğunu anlayınca babama haber verdiğini, babamın annemi İstanbul'a çağırdığını, Kuzguncuk'ta bir evde yaşamaya başladıklarını ama ben doğmadan babamın öldüğünü anlattım. Marcel suskun bir şekilde dinledi ama Charles beni şaşırtacak kadar çok soru sordu: Annem hangi oyunu oynamak için gelmiş İstanbul'a? Babamın adı neymiş? Ne iş yaparmış? Babam niçin ölmüş? Bu soruların cevabını bilmiyor oluşum değildi tuhaf olan; bu soruları anneme hiç sormamış oluşumdu. Annemin Paris'e gittikten sonra İstanbul hakkında konuşmaktan hoşlanmadığını hissedirdim. Bu öyle bir histi ki bazı düşüncelerin kelimelere dökülmesine bile müsaade etmezdi. Annemin bir Türk'ün metresi olması yeterince alçaltıcı olduğu için ben de bu düşünceleri aklımdan kovalardım. Sana açılana kadar ne kadar zaman geçtiğini hatırlarsın. Paris'tekiler, arkadaşlar her nasılsa bilirlerdi, bildiklerini bilirdim ama bilmezden gelirdim. İlk kez, İstanbul'a gelirken, gemide o güneyli Fransızlara açık açık anlatma cesaretini gösterdim. Gerçi pişman olmadım desem yalan olur. İnsanların beni o şekilde bilmesini istemiyorum. Ben doğmadan önce işlenmiş günahları sırtımda taşımak istemiyorum. Bu yüzden babam olacak adam için de çok hoş şeyler hissetmiyordum doğrusu. Amansız bir hastalık neticesinde 36 yaşında hayatını kaybettiğini biliyordum o kadar. Hayal meyal annemle Victor arasında geçen bir konuşmayı hatırlıyorum aslında. Babamın ölümüne sebep olan hastalığın irsi olup olmadığına dair birtakım karışık ifadeler. Ama çok net değil. Bunları Charles'a anlatmadım, sadece o sorular sorarken hatırlar gibi oldum. Tek bildiğim hali vakti yerinde, kültürlü, okumaya önem veren bir Türk olduğuydu...

Kuzguncuk şirin bir Boğaziçi köyüdür Alex. Çokça Yahudi, Ermeni, Rum oturur, Müslümanların azınlık olduğu semtlerden biridir. Hatta camisi bile yoktur. Böylesine az rastlanır. Sahilden içeriye doğru yürümeye başladığımızda bazı evlerin hiç değişmeden yerinde durduğunu bazılarının ise tamamen yok olduğunu hayretle fark ettim. Kocaman bir çınar ağacına gelirdik, karşısında bir çeşme vardı, oradan sola döndün mü bir yokuş, yokuşun sağında yıkık bir duvar, duvarın ardında bir incir ağacı. Yokuşun başında Hasanların evi, hemen bitişikte Aram Amcalar, aşağıda balıkçı Lambo'lar otururdu. Bizim ev de bu sokağın bitiminde sağda, ıhlamur ağacının gölgesindeydi. Önce çınar ağacını ve çeşmeyi bulduk. Aradan hiç zaman geçmemiş gibi duruyorlardı yerli yerinde. Çınar biraz daha büyümüştü belki. Sokak epeyce değişmişti. Komşuların evlerini buldum ama bizim evin olduğu yerde yeller esiyordu. Geldiğimizden beri kâbuslarımızın vazgeçilmez dekoru olan evimiz yanmış, geriye hemen hemen hiçbir şey kalmamıştı. Bahçe duvarı yıkılmıştı. Molozların üzerinden atlayıp eskiden bahçe olan yere girdik. Evin altı kâgir üstü ahşaptı, aslında çok güzel bir

Rum eviydi. Derli toplu bir sofası, mutfağı, üst katta üç küçük odası vardı. Oturma odası olarak kullandığımız orta odanın cumbasından dışarıyı seyretmeye bayılırdık Feride'yle. Hele ki baharsa, arka bahçenin sulu eriklerini karnımız ağrıyana kadar yer, çekirdeklerini bizim bahçenin boş köşelerine fırlatırdık, oralarda da ağaç çıksın diye. Lambo'ların, Aram'ların ve bizim evin pencerelerinde kafesler yoktu ama Hasanlarınkinde vardı. Belki de Halide o yüzden üst katta fazla durmaz, şimdi yıkılmış olan yüksek duvarla sokaktan ayrılan taşlıktaki sedirde zamanını geçirirdi. Taşlığın devamında küçük bahçemiz vardı, her zaman uzak durmamın tembihlendiği bir de kuyu. Yine de dayanamaz, kimse yokken Feride'yle başına gider, üzerindeki ağır tahta kapağı sessizce iter, arasından gizlice içine bakardık. O simsiyah serin parlak suda mucizevi bir taraf vardı. Zaman zaman Halide'nin komşu kadınlarla konuşmalarından ya da anlattığı masallardan duyduğum sahnelerde bu kuyu hep başrolde oluyordu. Mesela birisinden nefret ediyorsan, onun kullandığı bir sabunu alıp üzerine iğneler batırdıktan sonra bu kuyuya atarsan, sabun kuyunun dibinde erirken sahibi de dışarıda her şeyden habersiz, çaresi bulunamayan bir hastalık sebebiyle eriyip giderdi. Ya da dolunaylı bir gecede kuyuya bakıp da dibindeki siyah suda ayın aksini görmeyi başarırsan tuttuğun dilekler kesinlikle yerine gelirdi. Bir de tabii bu kuyuya inip çıkan, yeryüzünün derin karanlıklarıyla adeta dalga geçen soytarı kılıklı kurbağalar vardı ki hayatları boyunca şekilden şekle giriyor ve aralarından şanslı olanlar da yakışıklı prenlere bile dönüşebiliyordu. Şimdi bu kuyuyu arıyordum.

Evimiz yıkılıp yok olmuştu, belli ki sahibi de ölmüş, kimse dönüp bakmamıştı. İstanbul'da böyle yıkık dökük evler çoktur Alex. Hele biraz uzak mahallelere gittikçe viran yerler tabiatın bir devamı gibidir. Molozların ve dev gibi büyümüş otların, çalılıarın arasından yolumuzu güçbela bularak yürüyorduk. Çok garip bir haletiruhiye içindeydim. Ancak bir rüyada olacak şekilde ruhum bedenimden ayrılmış, Charles ve Marcel'e soğukkanlı bir şekilde evin ve bahçenin durumunu anlatan beni izliyordu. Vücudum kendi üzerine düşen rolü mükemmelen yerine getirirken "asıl ben" bir çocuğun adımlarını arıyordu bu yıkımın içinde. Birdenbire fark ettim. Oradaydı. Bahçenin köşesine vardığımda o başka dünyalara açılan esrarlı kapının, bana çocukluğumda söylemediği ya da söylediye de benim anlamadığım hakikati şimdi öğrenme ümidi taşıdığım kuyu oradaydı. Koşarak yanına gittim. Diz çöktüm. Ama onun da toprakla dolmuş olduğunu görünce içimi bir korku kapladı. Bu ölümün yüzüydü. O anda yaşlandım Alex. Demek ki o âna kadar zaman denilen canavarın bana dokunmayacağına dair saf bir düşünceye sahipmişim. Ne büyük bir hata! Ne kadar aptalca bir rüya! İşte bu ölümün bahçesiydi. Çirkin otların, dikenlerin dal budak sardığı, insanla alay eden kargaların mesken tuttuğu, üzerinde sineklerin vızıldadığı bir köpek leşinin taçlandığı lanetli bir yer. İstanbul'a asla dönmemeliydin, diyordu içimdeki ses. Sebebini o an tam anlayamadığım bir dehşet hissiyle titriyordum.

Bu esnada Lambo'ların evinin önünde bir hareketlenme oldu. Önce bir çığlık sesi duyuldu, ardından bir kadının kendini evden dışarı atışıyla sokak canlandı. Kadın Rumca bağıriyordu. Bağırdığı ismin Niko olduğunu fark etmemle yokuşun başından ben yaşlarda, paçaları sıvanmış, üzerinde balıkçı önlüğüyle palabıyıklı bir adamın koşarak geldiğini görmem bir oldu. Niko bizi fark etmeden eve daldı. Sonra gür bir sesle, heyyyyt, diye bağırdığını işittim, ardından kendini yine dışarı attı, mahalleli de kapısında toplanmıştı. Niko baba olmuştu. "Bir erkek! Oğlum oldu, oğlum!" diye gözyaşları içinde bağıriyordu. Bu

mutluluk tablosu bana çok şey anlattı o anda Alex. Annemle oradan ayrılmasaymışız evimiz yıkılmayacakmış, ben de Niko gibi baba olacak ve burada hayatıma devam edecektim gibi geldi. Yere güvenle basan kuvvetli çıplak ayaklarına, denizin tuzuyla ve soğuyla pişmiş kocaman mahir ellerine kıskanarak bakıyordum. Kök salmak böyle bir şeydi muhakkak. Doğduğun mahalledeki ağaçla birlikte boy atmak, merdiven taşlarıyla aşınmak, toprakla beraber çatlamak... Doğduğun yerde ölmek ve ölümler de sürgün vermek, baba olmak. Oysa biz çekip gitmiş, her zaman yabancı olduğumuzu bize hissettiren yaşlı bir Fransız'ın evinde gölgelerin arasında kaybolmuştuk. Marcel ve Charles'a baktım. Onlar hayatın her zamanki akışının dışına çıkmış oldukları için keyifli görünüyorlardı. Niko'nun neşesi onlara da bulaşmıştı. Akşam bunları Evelyn'e nasıl anlatacağımızı düşünmeye başlamıştım ki... işte o sırada iki şey aynı anda oldu: birincisi, bu kadar sarsılmış olduğum anda Isabelle'i değil de Evelyn'i düşündüğümü acıyla fark ettim ve iç cebimdeki mektup bir taş gibi ağır geldi, ikincisi de Hasanların evinin yanında daha önce var olmayan küçük evden çıkmış bana doğru bakan yaşlı kadının Halide olduğunu fark ettim! Oradaydı, hayattaydı. Evet, o uzun boyu epeyce kısılmış gibiydi, biraz çökmüştü ama oydu.

Gittim, önünde durdum. Ayrılırken ben, dokuz yaşında ufacık bir velettim. Şimdiyse Halide'yle yer değiştirmiş gibiydik, ben ona tepeden bakıyordum... Gözlerini kısıp beni tepeden tırnağa süzdü, sonra Marcel ve Charles'a baktı, kim olduğumuzu anlamaya çalışıyordu.

“Nana, benim Fuat,” dedim. Şaşkınlık ne kadar tuhaf bir his, önce korkmuşsa benzer bir şekilde gözlerini açtı ve sonra ağlayacak gibi oldu. Titreyen sesiyle, “Fuat, yavrum,” derken gözlerinin içinde şölen ateşleri yanmaya başladı. Bir yandan ağlıyor, bir yandan da sert nasırlı elleriyle yüzümü kavramış, bir hayal olmadığımı kendine ispat etmeye çalışıyordu. Hemen Feride'yi ve annemi sordu. Önce Feride'nin bir subayla evlendiğini ballandırarak anlattım, lafı bilhassa uzattım ki annemin ölüm haberini daha geç verebileyim. Peki ya annen, diye üsteleyince başımı önüme eğdim. Yine aynı his: bu ben değilim, “benim yapmam gerekenleri dosdoğru yerine getiren bedenim bu, şimdi işte üzgün görünmeli, başını eğmeli, gözleri dolmalı, evet doğru yapıyor rolünü” hissi. Yeniden sarıldı bana. Zavallı çocuk, diye ağlamaya başladı. Seneler öncesinde olduğu gibi mutfak kokuyordu, hayat onun için sonsuza kadar soğan kavurmaktı sanki. Yaptığı kalın böreklerin tadı geldi damağıma; kıymalı, peynirli, maydanozlu börekler. Tatlı çocukluk hatıralarını içime çektim. Sonra gözyaşlarını silip bir uykudan uyanmış gibi kendine geldi.

“Kardeşlerini mi bulmaya geldin?”

Evet, tam olarak bu şekilde sordu. Afalladım. Ama sonra zamanın en küçük adımında birdenbire aklımın içinde karanlık bir nokta aydınlandı. O güne kadar adeta kendime izin vermediğim için düşünmediğim bir mesele gün gibi açığa çıktı. Öyle ya, babamın bir de asıl ailesi olmalıydı!

Küçücük evinin o nispette küçük avlusunda hepimizi oturttu. Sanki hava değişti, başka bir zamanın akşamı inmeye başladı. Duvara dayalı sedirdeki kilimi tanıdım, demek bazı eşyalara sahip çıkmıştı Halide. Evin içini görmekten korktum. Sonra bir şey demeden ortadan kayboldu. Ben o sırada Marcel ve Charles'a Nana'yı anlattım. Çocukluğumuzu, buraları... Bu kilimin üzerinde oyun oynardım, dedim onlara. Bunları söylerken güçlkle yutkunuyordum, geyiklerin boynuzlarına benzettiğim kilimin motiflerinden gözlerimi

alamıyordum. Hem geyik hem akrep olabilen tuhaf figürlere bakarken “kardeşlerin” lafı aklımın içinde bir yerleri kanatıyordu... Sonra Halide kahvelerle geri döndü. Belli ki gidip komşulardan ödünç almıştı. Kahvelerimizi içerken o hep anlattı, Charles ve Marcel meraklı gözlerle bizim konuşmamızı dinliyorlardı. Acaba bu bilmedikleri dil onların kulağına nasıl geliyordu? Bunu o anda düşünecek halim yoktu. Çünkü, “Ne demek istiyorsun Nana? Ne kardeşi? Benim tek kardeşim Feride değil mi?” diye sorduğumda Halide başını sallayıp, “Bilmiyorsun tabii, nereden bileceksin, annen istemezdi konuşulsun... gururlu kadındı, mekânı cennet olsun, Allahım sen onu affet,” diye biraz daha gözyaşı döktü, sonra da anlattı.

“Baban çok şöhretli bir adamdı. Çok mühim bir zattı çok, nurlar içinde yatsın.”

“Ne şöhreti? Ne yaparak şöhret olmuştu?”

Halide omuz silkti.

“İşte, yazılar yazardı. Gazetelerde yazıları çıkardı.”

Ellerim, dizlerim titriyordu. Çenelerim birbirine çarpıyordu heyecandan. Düşünebiliyor musun Alex? O da gazetelere yazılar yazıyormuş, benim gibi! Benim gibi! Bilmeden babamın mirasını sürdürüyorum. Bu nasıl ulvi bir his!

“Baban, Beşir Fuat çok köklü bir aileden geliyordu. Babası mühim mevkilerde bulunmuş bir paşaymış ya Madam Marie daha fazlasını anlatmadı.”

Kafam infilak edecek gibiydi. Ne düşüneceğimi şaşırılmıştım.

“Kardeşlerin, dedin. Kim onlar?”

Halide içini çekti.

“Annen onları bilmeni istemezdi. Ama ben bilmiyorum, belki de haklıydı.”

Annem ölene kadar hiçbir şey anlatmamıştı bana, hiçbir şey. Dünya üzerinde köksüz serseri bir sonbahar yaprağı gibi uçup gitmeme sebep olmuştu. Oysa birileri vardı. Bir babam vardı. Onun hakkında her şeyi bilmeye hakkım vardı. Anneme daha fazla öfkelenmemek için Nana’ya bağırdım.

“Söyle Nana! Bilmek istiyorum. Her şeyi anlat! Her şeyi!”

Ben böyle bağırınca Marcel ve Charles tedirgin oldular. Marcel araya girmek istedi.

“Fuat ne oluyorsun?”

Marcel ve Charles’a dönüp acıklı bir gülüşle içine düştüğüm vaziyetle alay ettim.

“Şu anda bir melodramın en acıklı yerindesiniz beyler. Az sonra zavallı kahramanımız geçmişin mühim sırlarını öğrenecek.”

Nana ağlamaya başladı. Onun da sınırları boşanmıştı. Bu sefer kalbim paramparça oldu. Sarıldım, kınalı, nasırlı ellerini aldım öptüm.

“Nana, Nana, ben senin bir tanecik Fuat’ın değil miyim? Sen de benim oğlum sayılırsın, demez miydin? Söyle bana, ne olur, her şeyi anlat.”

O zaman gözyaşları içinde anlattı.

“Baban annenden önce iki kere evlenmiş. İlk karısı da galiba bir paşa kızıymış. Ondan bir oğlu olmuş. Adı Cemil. Sonra başka bir kadınla evlenmiş. Adı Şaziye. Cağaloğlu Yokuşu’nda bir evleri vardı. Ondan da bir oğlu olmuştu, belki senden biraz daha büyük, adı Selim.”

“Bu insanlar...”

“Evet, onlar senin ağabeylerin.”

“İnanılır gibi değil!”

Şaşkınlıkla etrafıma bakıyordum. Sanki Selim ve Cemil bir yerlerde saklanmış beni seyrediyorlardı. Her şey acayip bir oyunun parçası gibiydi. Charles’la göz göze geldiğimde merak içinde kıvrandıklarını anladım. Halide’nin anlattıklarını tercüme ettim. Halide’nin gözyaşları dinince ona döndüm.

“Nana, annem neden sakladı bunları benden? Neden babama dair hiçbir şey anlatmadı?”

“İstemedi. Feride’yle senin o aileyle temas etmenizi istemiyordu.”

“Neden ama?”

Ben üsteledikçe Halide benden gözlerini kaçırıyordu.

“Annem hiç anlatmazdı babamı. Hakkında hiçbir şey bilmeden büyüdük. Oysa şimdi öğreniyorum ki babam mühim bir adammış... Mal mülk meselesi mi? Nedir Nana? Neden o aileyle temas etmemizi istemedi?”

Halide bilmiyordu. Zamanında bu soruları anneme sormalıydım tabii. Ama sanki vereceği cevaplardan korktuğum için farkında olmaksızın sormamayı tercih ediyordum.

“Nasıl bir adamdı Halide? Neye benzerdi? Oturuşu, kalkışı, konuşması, sesi, yüzü, hali, tavır... her şeyini anlat bana.”

“Büyük bir adamdı. Çok kibardı. Çok iyiydi çok. Her zaman hediyeler getirirdi annene. Anneni çok severdi.”

Halide aklında kaldığı kadarını anlatmaya çalışıyordu ama ben durmadan aynı detayları sorup duruyordum. Sonunda Marcel elini omzuma koydu. Gitme zamanı gelmişti. Orada biraz daha kalırsam Nana da ben de ağlamaktan perişan olacaktık. Yeniden geleceğime söz vererek Halide’yi geçmişin gölgeleri arasında bıraktım.

Kuzguncuk’tan ayrıldığımızda sisli bir gecede yürür gibiydim. Doğrusu bu kadar sarsılacağımı tahmin etmezdim. Çocukluk hayatımın en önemli kişilerinden biri olan Halide’yi görmüş olmak, evimizin harabeye dönmüş bahçesinde dolaşmak başlı başına birer hadiseydi ama beni asıl sarsan babamdı. O âna kadar babam hayalî bir şeydi, bir roman karakteri kadar bile hakiki sayılmazdı benim için, sadece bir kelimeydi. Bir isimdi. Beşir Fuat. Annem bende yaşamasını arzu ettiği için bana da isimlerinden birini vermişti, bildiğim bu kadardı. Oysa şimdi birçok şeyi bir arada öğrenmişim. O da benim gibi gazetede yazarmış! Ayrıca kardeşlerim varmış! İşte elimde bir adres ve isimler vardı. Damarlarımızda aynı babanın kanının dolaştığı iki erkek kardeşimin varlığını öğrenmek beni altüst etmişti. Onlara ulaşmak babamın varlığına doğru atacağım bir adımdı sanki. Benimle aynı kanı taşıyan Feride’den başka kimse yoktu benim için bugüne kadar. Ama şimdi... bir ihtimal bunları hiç öğrenmemiş gibi yapabiliirdim. Her şeyi bu noktada unutulmaya bırakabiliirdim. Arkasını kovalamakla nereye varabiliirdim ki? Neydi babamda merak ettiğim şey? Kendime dair bir şeyler mi öğreneceğimi zannediyordum? Erkek kardeşlerimi bulduğumda onların yüzlerinde babama ve haliyle kendime ait çizgileri göreceğimi mi zannediyordum? Bu çizgiler beni bu topraklara mı bağlayacaktı? Aradığım bir bağ mıydı? Köksüz olmak o güne kadar hürriyet manasına gelmiyor muydu benim için? Şimdi ne oldu da kök salmaya gıpta ediyordum? İşte ev oradaydı. Bir harabeydi benim geçmişim. Daha fazlasını niçin umuyordum ki? Yoksa bu araştırma için mi planlamıştım İstanbul seyahatini gizlice? İnsan kendinden gizleyerek planlar yapabilir mi? Bu düşünceler içinde boğuluyordum. Hava buz gibi soğuktu ama bana ateş basıyordu. Sık sık derin nefesler alıyordum ama içimi boğan

sıkıntıdan kurtulamıyordum. Sağ şakağımdaki damar patlayacakmış gibi zonkluyordu. Marcel ve Charles'a bir çırpıda anlattım bunları, susmak bir kuyuya düşmek gibiydi. Konuşarak çıkmaya çalıştım.

İşte şimdi kederli pansiyon odamda sana bu satırları yazıyorum. Görünen o ki Isabelle'e gitme planımı ertelemek zorundayım.

Devam ederim...

Dağıldım ben Alex. Afyonun tesiri azaldı ama arada dalga dalga geri geliyor. Afyon, evet... Neden mi?

O kadar berbat olmuşum ki... ertesi gün Marcel kolumdan tuttuğu gibi beni dışarı çıkardı. Nereye gittiğimiz belliydi. Vapura bindik. Yol boyunca hırsla sustum. Havada acımasızca kırbaçlayan kış yağmuru, midemden yükselen asit, beynime saplanan keskin bıçaklar eşliğinde güverteden Boğaz'ın kaynayan suyuna bakıyordum. Karadeniz binlerce senedir taşıp güneye akarak İskender'in intikamını alıyordu... Şeytan akıntısıyla birbirinden ayrılmış iki dünya, doğu ve batı... Karanlık suların beni çağırdığını hissediyordum.

Ruhumun karanlığı yüzüme vurmuş olmalı ki Kandilli'ye vardığımızda Evelyn ve Margaret durumda bir tuhafılık olduğunu anladılar, hemen ortadan kayboldular. Charles cebinden küçük, Hint işi, işlemeli bir kutu çıkardı. Kutunun içinde irili ufaklı haplar vardı. Mercimek büyüklüğünde bir tanesini bana uzattı. Ne olduğunu sorduğumda Marcel'le bir an bakiştılar ve sonra Charles ne yaptığını çok iyi bilen bir doktor edasıyla, afyon, dedi.

"İyi gelecek, merak etme. Senin şu anda rahatlamaya ihtiyacın var."

Tereddüt ettiğimi görünce kendisi yuttu, kutudan bir tane daha çıkarıp Marcel'e verdi. Hiç tereddüt etmeden Marcel de hapi alıp yuttu. İkisinin hallerinden bunu ilk defa almadıkları belli oluyordu. İçimde garip bir aldatılmışlık hissi peyda oldu. Sonra bana tekrar bir tane uzattı. Hasta gibiydim, iyi geleceğini umarak hapa uzandım. Yine kendi dışıma çıkmış, olan biteni seyrediyordum. Her şey çok büyük bir hikâyenin önceden düşünülmüş ve özenle yerleştirilmiş parçalarıydı sanki. Hap hakikaten de kısa sürede tesir etti. Sedirlere yayıldık. Sonrasını nasıl anlatsam Alex, bilemiyorum.

Önce göğsümü daraltan o sıkıntı yok oldu. Bir hafiflik geldi. Güzel bir şişe şarap içtikten sonra hissettiğimiz tarzda bir hoşluk. Ama midende şarabın o ağır tadının da olmadığını düşün. Bu şarabın özüyümüş, deyip gülmeye, kahkahalar atmaya başladım. *Collige, virgo, rosas.*⁴⁵ Marcel ve Charles'ın da yüzleri gülüyordu. Marcel'in gözleri iyice büyük görünüyordu. Charles her zamankinden daha sarışın. Güneş kral. Güneşi batmayan imparatorluğun kralı... İstanbul'un esrarengiz hikâyelerinden bahsetmeye başladık. O âna kadar yazmış olduğum bölümleri övüyordu Charles.

"Burası dünyanın başşehri dostlarım, dünyanın merkezi burası, Doğu da burada başlıyor, Batı da... Bir kapı İstanbul." Charles konuşurken söylediklerinin kelime kelime bir kitaba yazıldığını görüyordum. Hakikaten konuşuyor muydu? Yoksa bunları şehir hatları vapurunun güvertesinde Boğaz'ın kaynayan sularına bakarak ben mi düşünüyordum? Yoksa sedire uzanmış, yaşanıp bittikten sonra bu anları sana nasıl yazacağımı mı hayal ediyordum?

"Ama sadece bu iki kıtayı birbirine bağlamıyor. Hayır. Başka âlemler de burada birbirine kavuşuyor. O eski hikâyeler hakikatin farklı şekilleridir, dostlarım. Hepsi birer kapıdır, başka bahçelere açılır."

Sadece kelimeler değil kapılar da görünüyordu karanlığın içinde.

"Hangisini tercih ederseniz bağlı olduğu bir âleme geçersiniz. Orada Doğu'nun ve Batı'nın, kavuşmak için bekleyen iki âşığın birbirine dolanan fildişi ve abanoz vücutlarını

görürsünüz... Sen dostum Fuat, sen ne kadar şanslı olduğunun farkında mısın? Senin damarlarında Doğu'nun da Batı'nın da sırları dolaşüyor.”

Charles'ın söyledikleri hayalden hakikate geçiyor, adeta elle tutulur hale geliyordu. Damarlarımda dolaşan o sırların kalbimde anforlar yarattığını görebiliyordum. Evelyn ve Margaret ellerimden tutuyorlardı. Çarmıhtan indirilmiş yaralar içindeki kurbanı, zavallı melezi kutsuyorlardı.

“Bu muazzam şehrin sırlarını en iyi sen anlayabilirsin. Senin hayatta olma sebebin bu belki de... Evet, hepimiz bir şeyler yapmak üzere geliyoruz dünyaya... Bize ayrılan zaman o yüzden çok az. Biz de... Marcel, Evelyn, Margaret, hepimiz Fuat sana hizmet etmek için geldik dünyaya... Şimdi daha iyi anlıyorum dostlarım.”

Charles anlatıyordu, mumların alevleri dans ediyor, Evelyn'in elleri şakaklarımı ovuyordu. Müthiş bir susuzlukla Evelyn'in sunduğu şerbetleri içiyor, bardağı havaya kaldırıp neşeyle bağıryordum: “*Nunc est bibendum, nunc pede libero pulsanda tellus!*”⁴⁶ Gözlerim kapalı olduğu halde odanın içini görebiliyordum. Charles'ın anlattığı cennet bahçesi şimdi beni kucaklayan bu oda olmuştu. Ilık, tatlı, ürpertici titreşimlerle birbirimize dokunuyorduk. Soyunmuştuk... Evelyn'in yüzümü tutup kendine çektiğini hatırlıyorum. Ama birden Evelyn'in elleri Margaret'in ellerine, benim yüzüm Charles'ınkine dönüyor; Marcel, Charles'ın çıplak omuzlarına sarılıyordu. Avlusunda kırmızı balıkların yüzdüğü meyhanede gördüğümüz genç kız kılığına girmiş oğlanlar ortada dans ediyordu. Ayaklarının bastığı yerden beyaz güvercinler havalanıp yok oluyorlardı. Pencere dışında ışıltılı bir gece parlıyor, biz kürkler ve yumuşak halılarla kaplı ılık mağaramızda birbirimizi çıldırtan bir keyifle okşuyorduk. Bedenim uzuyor, uzuyor, parlak renkli, kaygan bir yılan olup diğerlerinin üzerinden akıp gidiyordu. Birbirimize dolanıyorduk. Vücutlarımızın nerede başlayıp nerede bittiğini hiçbirimiz bilmiyorduk. Ömrümde böyle bir şey yaşamamıştım Alex. Montmartre'in aşk oyunlarında hünerli kadınlarına bile parmak ısırtacak bir haz denizinde yüzüyorduk. Ama bir yandan da uzandığımız sedirlerde kımıldamadan yatıyorduk. Hem orada hem burada hem başka bir yerdeydik.

Fısıltılar, mırıltılar, iç çekişleri, uzaklardan gelen ezan karışarak etrafımda sestem bir zindan örüyordu...

Ne yazık ki bir süre sonra midem bulanmaya başladı. Ayağa kalkmaya çalıştığımda başım döndüğü için yere yığıldım. Kendimi dışarıdan bir başkası gibi seyrediyordum. Hemen bir yatağa yatırıp üzerimi örttüler. Titriyordum. Bir buz mağarasının en dibindeydim. Şeytanın zinciri şakırdıyordu. Gözümü kapattığımda kendimi Kuzguncuk'taki evimizin yıkıntıları arasında buluyordum. Köpek leşini didikleyen karganın gagasından sarkan et parçaları, durmadan vızıldayan sinekler, hayvanın parçalanmış gırtlığına yuva yapmış bir yılan... Başıma sirkeli suya batırılmış bir bez koyan elin Nana'ya ait olduğunu zannettim bir an. Ama bu olamazdı. Ben Kandilli'deki yalıdaydım. Charles, Evelyn diye sayıklıyordum. Oysa Halide, “Büyüğünün adı Cemil, küçüğü Selim. Bul onları. Baban çok mühim adamdı,” diyordu başucumda.

“Ne oldu bana Nana? Neyim var benim? Çok susadım.”

Halide başını sallıyor.

“Zehirlenmişsin oğul. Ne yediysen dokunmuş işte. Haydi iç bunu...”

Sıcak bir şey içiyorum.

“Arkadaşlarım? Onlar neredeler?”

“Kimler?”

Buraya beraber gelmiştik. İki genç adam, biri gözlüklü, kısa boylu. Diğeri beyaz takım elbiseli, yakışıklı. Bunlar aklımdan geçiyor ama söyleyemiyorum. Çünkü henüz çocuğum. Çok korkunç!

Halide üzüntüyle alnımı siliyor.

“Dinlen biraz, uyu.”

Uyudum. Gördüğüm rüyalar her zamankinden çok daha canlıydı. Önce Mösyö Girard’ın ofisindeydim.

Gölgeler ve Hayaller Şehrinde adlı bir kitabı teslim ediyorum. Elinin tersiyle itiyor, olmaz, diyor, kesinlikle olmaz. Bunlar saçma, manasız hikâyeler... Biz seni İstanbul’a bunlar için mi gönderdik? Böyle söylüyor. İtiraz etmiyorum. Hakikaten, İstanbul’a ben ne sebeple gittim ki, diye düşünüyorum. Ofisten dışarı çıkıyorum, koridorda yürümeye başlıyorum. Bu Senegal gemisi. Marsilya’dan İstanbul’a doğru yola çıktığımız... Evet o. Aynı gemiyle iki defa seyahat edilmez ki... Edilir, diyor Sabahattin Bey. Güvertedeyiz. Sabahattin Bey’in babasının tabutunun olduğu yerde büyük bir boşluk var. O tarafa doğru baktığımı görünce gülümsüyor: “Evet, defnettik en nihayetinde. Huzur bulduk.” Bu cümleleri öyle bir söylüyor ki... biz derken babasıyla kendisini o kelimenin içinde bir bütün haline getiriyor. Aynı zamanda, siz huzur bulamadınız, diye bir imada bulunuyor. Bundan eminim. Hatta babamı tanıyor olduğu hissine kapılıyorum. “Siz babamı tanır mısınız? Adı Beşir Fuat,” diyorum. Kızıyor. “Niçin babanızın Türk olduğunu sakladınız?” Verecek bir cevap arıyorum ama bulamıyorum. Bu sırada Marcel ikimizin bir fotoğrafını çekmek için hazırlık yapıyor. Makinesini ahşap kutusundan çıkarırken bunun küçük bir tabuta benzediğini fark ediyorum. Fotoğraf da bir nevi mezar aslında, kesinlikle. Bunlar aklımdan geçerken Marcel tripodunu bir türlü bulamıyor. Benim susuzluktan boğazım kurumuş durumda. Uzaktan Isabelle’in bize baktığını fark ettiğimde Evelyn yanımda beliriyor. Elimi tutuyor. “İyi olacaksın, merak etme,” diyor. “İyiyim ben, çok iyiyim,” diyorum, amacım Isabelle’i yakalamak ama arkamı döndüğümde Kuzguncuk’taki evin harap olmuş bahçesindeyim. Orada sarıklı bir adam bir şişi kendine batırmaya çalışıyor. Yardım etmemi ister gibi bakıyor. Şişin sivri ucunu bana uzatırken Charles ve Marcel beni oradan uzaklaştırıyorlar. Uyanıyorum. Nana terimi siliyor. Uyuyorum. Uyanıyorum, Evelyn elimi tutuyor. Uyuyorum. Uyanıyorum, annem, “Fuat sakın!” diyor. Uyuyorum.

Rüya ikinci hayattır.

Nerval’in çılgın sesi köpek havlamalarının içinde boğulup gidiyor.

Uyuyor uyanıyor, sana yazıyorum.

Ne aralık Kandilli’den Galata’ya geldim hatırlamıyorum.

Çok uykum var şimdi.

F.

45. (Lat.) Gülleri, kızları topla, gençliğin tadını çıkar, anlamında kullanılan bir deyiş. (Ç.N.)

46. (Lat.) Şimdi içmenin, dünya üzerinde yalınayak dans etmenin zamanı. (Ç.N.)

Ah Alex, mektubunu postaya verdikten sonra çok pişman oldum. Afyon gibi bir zehirle bulanmış zihnimin hezeyanlarını yazıp seni de endişelendirmeye hakkım yoktu, affet beni dostum. Senden cevap gelmesini beklemeden ben yazmaya devam ediyorum; çünkü babam hakkında önemli şeyler öğrendim. Kitapları varmış meğer! Evet, kitaplar! Hepsini anlatacağım, sırayla...

Afyonun tesirinden kurtulmam zaman aldı. Ertesi gün mide bulantısı ve ishale geçti. Karışık rüyalar ve kâbuslar azalarak bir-iki gün sürdü. Elbette hiçbiri ilk seferki kadar şiddetli değildi. Marcel bunun son derece normal olduğunu, zamanla bu reaksiyonların yok olduğunu söylüyor. Onu tanıyamıyorum. Bambaşka bir insan sanki. Artık göbekli ve hımbıl görünmüyor. Daha zayıf ve solgun. Gözleri yine büyük ama hüzünlü bir kurbağadan çok, tedirgin bir peygamberdevesine benziyor. Gerçi tanışalı henüz çok az zaman oldu ama yine de onu tanıdığımı zannediyordum, böyle biri değildi. Charles'la yaşıyor. Onunla nefes alıyor, onunla gülüyor. Birbirlerine bu kadar zıt iki adamın nasıl olup da bu kadar benzemeye başladıklarını aklım almıyor. Marcel'e baktığımda Charles'ı görüyorum bazen. Çok garip. Afyon yuttuklarını da benden saklıyorlar. Niçin? Onlardan daha genç, tecrübesiz ve farklı olduğum için mi? Öyle olmalı. Onlar İstanbul'un bin bir rengini içlerine çekerken, ben labirente benzeyen sokaklarında ne kadarının bana ne kadarının şehre ait olduğunu anlayamadığım bir karanlığa gömülüyorum. Biliyorum, ben onlardan değilim, şimdi yanımdalar ama yarın? Muhtemelen olmayacaklar.

Aklımda bin bir düşünce bütün gün sokaklarda yürüdüm. Soğuk hava iliklerime işliyordu ama aldırmıyordum. Babam hakkında annemin hiç konuşmamasını aklım almıyordu. Ama bir taraftan da bu yaşanırken son derece tabii geliyordu. Şimdi zaman makinesine binsem, o günlere dönsem, annem ve Feride'yle Victor'un yanındaki hayatımızdan herhangi bir güne gitsem mesela, eminim kısa bir süre sonra babama dair şeyler sormak aklımdan çıkıp gider. Annemin halinde öyle bir hava vardı ki ona baktığımda zihnimi bir sis kaplıyor, babama dair bütün meraklar siliniyordu. Ama şimdi, ondan bu kadar uzaktayken, Halide'nin anlattıklarını düşünürken annemin çok mühim bazı hakikatleri benden sakladığına neredeyse emin oldum. Bunları öğrenmeden İstanbul'u terk edemezdim. Isabelle biraz daha bekleyebilirdi.

Bütün cesaretimi toplayıp Halide'nin söylediği adresteki eve gittim. İstanbul tarafında. Bu sefer Marcel'le her zaman yemek yediğimiz lokantaya girmeden, Mısır Çarşısı'na uğramadan dosdoğru Sirkeci'yi geçip Bâbıâli Yokuşu'nu tırmandım. Tarif edilen yerdeki iki katlı evi buldum. Önce civarda bir katil gibi dolandım. Uzak bir köşede sinip evi gizlice seyrettim. Burası mıydı babamın kanlı canlı bir adam olarak kapısından girip çocuklarının başını okşadığı ev? Kendimi zorlayarak bir adam hayal etmeye çalışıyordum, eve doğru yaklaşıyor, girişteki iki basamaktan çıkıyor, belki yoldan geçen bir komşuyla laflıyor, sonra içeri giriyor, karısı beyaz bir yüzle karanlığın içinde onu bekliyor, belki de günlerdir eve gelmiyor... "Neredeydin," diyor kadın, "yine o kadının yanında mıydın?" İyi başlayan hayal hızla bir cürüm ve utanç sahnesine dönüşüyordu. Ne kadar uğraşırsam uğraşayım babama ait

iyi bir resim çizemiyordum.

Sonra bilinmeyen bir yerden emir almışçasına eve doğru yürümeye başladım. Ayaklarım kendiliğinden hareket ediyordu. Kapıyı çaldım. Açılan olmadı. Zaten evde herhangi bir hayat belirtisi ya da içinde insanların yaşadığına dair bir hareket yoktu. Etrafta ev hakkında malumat edinebileceğim bir dükkân var mı, diye bakınırken kapı asırlardır kapalı duran bir mabedin gizli geçidi gibi yüksek perdeden bir gıcırtyla açıldı. Saçı sakalına karışmış orta yaşlı bir adam uykulu gözlerini gün ışığına alıştırmaya çalışırken kimi aradığımı sordu. Cemil ya da Selim beyi arıyorum, dedim.

“Kimsiniz? Niye arıyorsunuz?”

“Ben uzak bir akrabayım.”

Yüzüme dikkatle baktı.

“Artık burada oturmuyorlar.”

Böyle deyip kapıyı yüzüme kapattı. Bu işte bir gariplik vardı. Tekrar çaldım kapıyı. Açılan olmadı. Ev yeniden kimsesiz, zamansız haline geri dönmüştü. Çürümeye yüz tutmuş tahta kapının az önce açıldığına dair en ufak bir iz yoktu. Kapıyı hakikaten biri açtı mı, yoksa ben mi uydurdum, diye kuşkulananmaya başlamıştım ki arkamda, yolun karşısındaki kitabevinden yaşlı bir adamın bana baktığını fark ettim. Ondan yana dönünce bakışlarını kaçırdı, dükkânın içinde kayboldu. Bu bir işaret olmalı, diyerek kitapçıya gitmeye karar verdim. Ondan sonra Alex, çok şey öğrendim. Hem de akıl almayacak kadar çok...

İçeri bir müşteri gibi girdim. Kitap, mürekkep, zamk karışımı koku beni Saint Germain'deki kitapçılarımıza sürükleyiverdi. Dışarıda soğuk bir aralık sabahı öğlene dönerken dükkânın içine doğru genişleyen ılık sessizlik kaç gündür dalgalı bir deniz gibi çırpınan ruhuma çok iyi geldi. Rafların çoğunda Türkçe ve Fransızca ders kitapları diziliyordu. Vitrinin önünde daha çok Türkçe romanlar vardı. Kitaplardan yayılan o kendine has koku başımı döndürmüştü, kendimi Victor'un odasında gibi hissediyordum. Nasıl, diye soracak olursan, bunun çok kolay bir cevabı yok. Hem kitapların ve içinde yazanların verdiği bir güven hissi hem de oraya ait olmamanın hüznü. Victor'un anlattıklarını anlamadığımda bunun sebebinin tam manasıyla bir Fransız olmayışından kaynaklandığını düşünürdüm. İşte bu benim barbar yanımdır, derdim kendi kendime. Böyle zamanlarda Victor devleşir, elinde kırbaçla Notre Dame'ın rahibi olurdu benim gözümde, ben de elbette Quasimodo. Fiziksel olarak çirkin ve iğrenç değildim ama yine de yarı Türk olduğumu öğrenen çocukların yüzünde beliren tiksinti *quasi* olmasa da kendimi *semimodo*⁴⁷ olarak hissetmeme sebep olurdu. Bir tek sen bunu içtenlikle mesele etmezdin; çünkü sen Alex, aydınlanmanın hakiki çocuklarındansın. Buna benzer düşünceler içinde raflar arasında yürüdüm. Kitapların arasında sessizce gezinmemi seyreden yaşlı adama yaklaştım. Adamla göz göze geldik ve bir an için yüzünden bir hayret ifadesi geçti.

“Merhaba,” dedim lafa nereden gireceğimi bilemeden.

Yaşlı adam başını sallamakla yetindi. Sebepsiz yere Fransızca konuşmayı tercih etmişim.

“Çok güzel bir dükkân.”

Yaşlı adam yine sessizce gülümsedi.

“Bilhassa aradığınız bir kitap var mı?”

“Yok, hayır. Ama kitapları severim.”

Yine karşılıklı sustuk. O sırada çalışanlardan biri gelip kulağına eğilip bir şeyler fısıldadı. Yaşlı adam eliyle genç çocuğu savdı.

“Kaç senedir buradasınız?”

“Otuz küsur. Aslına bakacak olursan otuz üç sene oldu.”

“Benden yaşlıymış bu dükkân.”

“Öyledir.”

Vitrin camından görünen evi işaret ettim.

“O evde yaşayanları tanır mısınız? Ama şimdi yaşayanları değil... yirmi sene önce yaşayanları?”

Yaşlı adam içini çekti.

“Tanımaz olur muyum...”

Heyecanlandım.

“Peki onları, yani Selim ve...”

Yaşlı adam sözümü kesti.

“Evlat niçin arıyorsun onları?”

İşte o anda artık her şeyi anlatmam gerektiğine karar verdim. Konuşmaya Türkçe devam ettim.

“Ben Beşir Fuat’ın oğluyum. Adım Fuat.”

Yaşlı adam donup kaldı. Yüzü bembeyaz oldu. Ben anlatmaya devam ediyordum.

“Babam ben doğmadan önce ölmüş. Annem ve ablamla Fransa’da yaşıyordum. Şimdi bir iş için İstanbul’a geldim. Başka kardeşlerim olduğunu öğrendim. Onları arıyorum.”

Sandalyeye çöktü, bana da oturmam için işaret etti. Sonra ağır ağır anlatmaya başladı. Adı Arakel olan bu yaşlı adam 1875’ten beri burada kitap dükkânı sahibiymiş. Babamı da elbette çok yakından tanımış.

“Kitaplarını ben basardım. Sonradan dostluğumuz ilerledi. Eve girmeden mutlaka dükkâna uğrardı, dertleşirdik. Zavallı adam... Büyük adamdı. Ben onun kadar okumuş, onun kadar münevver bir yazar daha tanımadım. Ah kara talih...”

“Kitaplarını mı dediniz?”

Evet, kitaplar demişti Alex. Babam kitapları olan bir yazarmış, hem de tartışmalara giren mühim bir yazar. Elim ayağıma dolandı. Ne diyeceğimi şaşırđım.

“Bana onun kitaplarından verebilir misiniz?”

Yaşlı adam ellerini havaya açtı.

“Maalesef burada yok. Yarın ya da öbür gün uğrayın, evdeki nüshalardan getiririm.”

Çok sarsılmıştım.

“İyi misiniz? Biraz istirahat edin evladım.”

“Ben çok şaşırđım. Babamın kitapları olduğunu bilmiyordum. Ben doğmadan ölmüş.”

Yüzüme garip bir şekilde baktı.

“Babanız hakkında... ne biliyorsunuz?”

Omuz silktim.

“Annem ondan pek fazla bahsetmezdi. Yazar olduğunu bile şimdi öğrendim. Zannederim siz benden çok daha fazlasını biliyorsunuz.”

Mösyö Arakel beni dinlerken bir taraftan da dükkânın içinde bir ileri bir geri yürüyordu. Bir karar vermeye çalışır gibiydi. Sonunda derin bir iç çekti. Karşı karşıya

oturduk. Küçük bir pipo çıkardı cebinden, tütünle tıka basa doldurdu. Kutuyu bana da uzattı. Aldım, Mekke marka tütün kutusunun üzerindeki resimde piposuna tütün dolduran bir Arap vardı. İşin komik tarafı, adamın elindeki tütün kutusu da Mekke markaydı, yani o kutunun üzerinde de kendi resmi vardı ve resmin içindeki adamın elinde de yine bu tütün kutusundan vardı. Başım döndü. Derin bir uçuşuma ansızın başımı uzatıp bakmışım gibi geldi.

“Babanız, Beşir Fuat mühim bir şahsiyetin, Hurşit Paşa'nın oğludur. Gürcü'dürler. Annesi de başka bir Gürcü aileden Memiş Paşa'nın kızıdır. Beşir Fuat annesinin ısrarıyla halayığıyla evlenir, ondan Mehmet Cemil adında bir oğlu olur. Şimdi otuzunu devirmiş olması icap eder. Daha sonra boşanırlar. Babanız saray cerrahının torunu olan Şaziye Hanım'la evlenir. Ondan da bir oğlu vardır. Siz yaşlarda olmalı.”

Dinlerken heyecandan boğazım kurumuştur.

“Nerede oturuyorlar şimdi?”

“Selim Bey asker oldu. En son duyduğumuz Rumeli'de eşkıya kovaladığı... Şaziye Hanım o kadar düşkün ki oğluna, o da beraber gitmiş.”

“Garip bir aile,” dedim.

Mösyö Arakel yüzüme dikkatle baktı. Sanki yüzümde yazılı olan kaderin ileriki sayfalarını görmeye çalışıyordu. “Öyledir,” dedi.

“Peki diğeri? Mehmet Cemil?”

“Nicedir ortalarda yok, bir ara İstinye'de oturduğunu duymuştum. Ne yaptığını bilmiyorum.”

İşte böyle. Şaşkın bir vaziyette çıktım Mösyö Arakel'in dükkânından. Sarhoş gibiydim. Afyonun tesiri zayıf bir dalga halinde ayaklarımın altından kayıp gidiyordu. Aradan o kadar zaman geçmesine rağmen mevcudiyetini hissettirmeyi başarıyordu. Dayanılmaz bir arzu değildi hayır, daha çok bir çekilme hali... Bir sarmaşığın ağaca dolanışı gibi tabii... Vücudum afyonun o muazzam dalgalarını istiyordu. Ama yapmadım. Pansiyona vardığımda Marcel beni bekliyordu. Kandilli'ye geçmek için beni beklemişti. Son vapura yetişebilirdik. Sen git, dedim, üstelemedi.

Şimdi odamda bu satırları yazarken şaşkınım Alex. Mösyö Arakel'e sormayı ihmal etmişim, babam ne çeşit kitaplar yazmıştı acaba? Yarına kadar nasıl bekleyeceğim, bilmiyorum.

F.

Korkunç! Felaket! Annemin babamdan neden hiç bahsetmediğini artık. Hem de çok acı bir biçimde! Bir sırrın gölgesini hissediyorsa insan kaçıp gitmeli oradan. Ama ben kurcaladım. Hak ettim bütün bu başıma gelenleri! Ah Alex, dinle, gör bak neler oldu...

Dün sabahı zor ettim. Maksadım Mösyö Arakel'e gidip babamın kitaplarını almaktı. Ama saat çok erkendi. Bir müddet boş boş dolaştım sokaklarda, sonra merakıma yenildim, babamın ilk oğlu, Mehmet Cemil'in yaşadığını söylediği semte gidip bir bakmak istedim. Tramvaya bindim. Sultanın elektrik korkusu yüzünden halen atlarla çekilen tramvayla seyahat etmek de ayrı bir âlem. Başka zaman olsa belki etrafıma daha çok dikkat eder, insanları incelerdim ama o anda tamamen içime dönmüştüm Alex. Paltomun yakasını kaldırmış, ellerimi ceplerime sokmuş ısınmaya çalışıyordum. Afyon gecesinden beri vücudum her gün beni şaşırtmayı başarıyordu. Bütün eklemlerim ağrıyordu. Hareket ettikçe dizlerimde adeta paslanmış dişlilerin birbirine sürtünmesinden doğan can yakıcı bir acı hissediyordum. Başımı tramvayın camına dayamış, dışarıdan akıp giden şehrin yarı tanıdık yarı düşman sokaklarına bakarak annemi düşünüyordum. Talihsiz kadın. Sonra Feride. Her zaman hüznü bir gülümsemedir Feride. Aramızda sadece bir yaş olmasına rağmen annem gibi üzerime titrer. Evlendi, uçup gitti, bizim olmayan bir eve kurmuş olduğumuz geçici yuvadan. Ben... ben evi, yuvası, ailesi, toprağı, memleketi olmayan bir avareyim. Hiçbir yere ait olmayanı kim ister Alex? Isabelle... Belki. Ortaköy'de tramvaydan indiğimde kararımı vermiştim. Isabelle'e gidecek, onunla birlikte, nerede isterse orada kök salacaktım. Başımın üzerinde dönüp duran martıların beni vazgeçirmesine müsaade etmeyecektim.

*Omnis cum in tenebris praesertim vita laboret.*⁴⁸

Yoğun düşünceler, istikbale dair hayaller içinde yürüyerek İstinye'ye gelmiştim. İstinye Boğaziçi'nin eski köylerinden biridir. Çocukluğumda buraya geldiğimizi hiç hatırlamıyordum. Kocaman limanı görünce çok şaşırdım. Charles'ın yatıyla yaptığımız Boğaz turları sırasında içine girmeden geçmiştik birkaç sefer, ben de pek dikkat etmemiştim. Çok içerlek bir koy olduğu için ancak fırtınalı bir havada sığınırım, yoksa havası basık oluyor, demişti Charles. Sonra da havasının, suyunun güzelliği sebebiyle Therapia⁴⁹ adı verilen Fransız, Alman ve İngiliz sefaretlerinin yazlık rezidanslarının olduğu muhteşem koya demirlemiştik. O güzel günlerin hızla geride kaldığını hissediyordum Alex, hızla.

İstinye'de Cemil'i nereden bulacağımı düşünerek sahilde yürüdüm bir müddet. Köy dediysem o kadar da küçük değildi. Limanın girişinde balıkçılar ağ germiş, palamut akınından en büyük parçayı düşürmek için canla başla çalışıyorlardı. Kıyıda, balıkhanenin ilerisinde birikmiş balıkçıları seyreden ahalinin içine karıştım. Çoğu Rum balıkçıların söylediklerine kulak kabarttım, çocukluğumun hatıralarının canlanmasına izin verdim. Balıkhaneden çürümüş ağ, balık ve yosun kokusu geliyordu. Tıpkı lodos estiğinde bütün İstanbul'u esir alan o berbat koku gibi. Direklerin tepesine çıkmış keskin gözlü gençler balık sürüsünün geldiğini görünce işareti verdiler, denize çakılı direklere bağlı ağlara asılan balıkçılar müthiş bir akını çevirmiş oldular. Kılık kıyafetinden buralı olmadığımı anlayan uyanık balıkçılardan biri uzun uzun balığın nasıl tutulduğunu anlattı bağıra bağıra. Denizin

üzerine nasıl yağ döktüklerini, gözcülerin dipten gelen balık sürüsünü bu sayede nasıl da pırıl pırıl gördüklerini; çünkü denizin üzerindeki yağ tabakasının merccek işi gördüğünü... anlattı da anlattı. Bir yandan da hemen kayıkların arkasında, iki taşın arasında yaktıkları ateşin üzerinde henüz sabah saatleri olmasına rağmen palamut pişiriyordu. Başka zaman olsa bir bütününü gövdeye indirmekten çekinmezdim ama midemde sanki bir taş vardı. Mehmet Cemil'i sordum, tanır mısın diye, otuz yaşlarında bir adam... İç tarafları işaret etti, bir kahve varmış, orada sormamı, buradaysa mutlaka kahvede tanıyan birinin çıkacağını söyledi. Bana balık satamadığı için üzgündü.

Dere boyunca yürürken mahallenin yaşlı adam suratlı köpekleri kuşkuyla takip ediyorlardı beni. Kim bilir onlara nasıl kokuyordum? Acaba Galata'nın kokusunu mu getirmiştım beraberimde, yoksa daha da derinden hissedebilirler miydi yabancılığımı? Boyunbağım Paris'tendi, hatta çizmelerim... Belki de mahallelerinde oturan bir adamla aynı kanı taşıdığımı anlamışlardı, aynı aileden gelen insanların gözleri, burunları, kulakları nasıl benziyorsa belki kokuları da köpekler için apaçık işaretler ihtiva ediyordu. Dere boyunca ilerledim ve en nihayetinde kahveye geldim.

Mehmet Cemil diye birini aradığımı söyledim kahveciye. Başıyla ateşin başında oturan bir adamı işaret etti. Oydu. Benden daha kısa boylu, tıknazca, yüzüne hep kızgın bir ifade veren gür bıyıklarıyla kahvede oturmuş tütün içen bir adam. Sanki en başından benim kim olduğumu, oraya niçin geldiğimi, sonumun ne olacağını herkes biliyordu. Selam verip küçük hasır taburelerden birine oturdum. Beşir Fuat'ın oğlu Cemil olup olmadığını sordum. İrkildi. Evet, dedi, benim. Sonra da gözlerini kısıp yüzüme baktı, benim kim olduğumu sordu. O anda, ben senin kardeşimim, demek istedim ama yüzündeki ifade cesaretimi kırdı ve, "Ben," dedim, "babanızın uzak bir akrabasının arkadaşıyım. Babanızın Paris'teki çocuklarından haber getirdim size."

Cemil'in yüzündeki ifade değişti, dudakları acıyla kıvrıldı, bir an ağlayacak zannettim. Ama sesi sinirli çıktı.

"Ne haberi?"

Yutkundum.

"İstanbul'a gelip sizlerle tanışmak istiyorlarmış."

"Kimsin sen birader, doğruyu söyle, ne istiyorsun?"

Durum iyice nazik bir hal almaya başlamıştı.

"Ben, dediğim gibi, arkadaşımın... yani buraya gelmeyi düşünen arkadaşım adına konuşuyorum... İki kardeşler aslında, Feride ve Fuat..."

Fuat ismini duyunca eli ayağı titremeye başladı Cemil'in.

"Git onlara söyle, bizim öyle kardeşlerimiz yok! Hiç buralara da gelmesinler..."

Böyle bir cevap beklemiyordum. Saflığıma şaşırdım. Babasının metresinin çocuklarını niçin tanımak istesin ki aklı başında, namuslu bir insan? Donup kalmıştım. Cemil öfkeyle devam etti. Kahvedekiler susmuş, bizi dinliyorlardı.

"Hangi yüzle haber yolluyorlar? Ne cesaretle! Babam... babam onun yüzünden canına kıydı." Her an kalkıp üzerime saldıracak gibiydi. "O adi kadına söyle, inşallah cehennemde ebediyen yanar!"

İşte o anda kendimi tutamadım, ayağa fırladım. Yüzüm alev alev yanıyordu. Hayatımda hiç bu kadar aşağılanmamıştım. Yakasına yapıştım, onu da ayağa kaldırdım, sözünü geri al,

diye bağırmaya başladım. Ne yazık ki Cemil'in kafasının yüzüme doğru indiğini geç fark ettim. Geri çekildim ama alnı bütün hızıyla çeneme çarptı. Boşta kalan eliyle de yumruğunu mideme indirdi. Kahvedekiler de ayağa kalkmışlardı. Kısa süren bir kargaşa sonunda ağzım burnum dağılmıştı. Kapının önünde midye ayıklayan sefil bir adamın soğuktan çatlamış ayaklarının dibine düştüm, o bile tiksintiyle baktı halime. Düşmeye bir defa başlamasın insan, dibe doğru gidiyor. Üstelik bu dibin bir sonu da yok.

Şimdi pansiyonumdaki karanlık odamda oturmuş, titreyerek sana bu mektubu yazıyorum. Bütün vücudum iflas etti, ateşim yükseliyor, sınırlarım boşalmış durumda. Madam Regina çok iyi bir kadın, beni bu halde görünce doktor çağırdı. Verdiği ilaçlar iyi geldi.

O kadar garip bir his ki... Dünya üzerinde hiç tanımadığın, varlıklarından haberdar olmadığın insanlar var, seninle aynı kanı taşıyorlar ve üstelik senden nefret ediyorlar. Cemil'in kin dolu sözlerini ömrüm oldukça unutmayacağım. Ama asıl beni yıkan babamın canına kıymış olduğunu öğrenmiş olmam. Hem de annemin yüzünden! Sır buymuş meğer... Keşke hiç öğrenmeseydim. Hiç bilmeseydim.

Şu anda çok yorgunum Alex. Bitkin vaziyetteyim. Bu mektubu burada kesiyorum. Kısa zamanda yeniden yazarım.

F.

48. (Lat.) Hayat karanlıkta uzun bir mücadeledir. (Ç.N)

49. Tarabya. (Ç.N.)

Sevgili Alex,

Daha mektuplarını yeni postaya verdim ama yine kâğıdı kalemi aldım elime. Sana yazarken zihnimde bir açıklık, berraklık oluşuyor. Mektup, sözünün bitmesini sabırla bekleyen iyi bir dinleyici.

Haletiruhiyem karmakarışık. Tam hayatımı bir düzene sokmaya çalışıyordum ki babama dair olmadık şeyler öğrendim. İntihar etmiş bir yazar olduğunu biliyorum artık. Üstelik üvey ağabeyime göre bu intiharın sebebi de annem. Bu kadar hazin bir hikâyeye çıktı mazinin lanetli kutusundan. Demek annemin o gölgeler içinde bir belirip bir kaybolan hüzünlü yüzü bu sırrı saklıyormuş.

Peki ama niçin?

İntiharla sonuçlanan bir aşk hikâyesi mi bu?

Bunu anlamıyorum işte. Bir an için kendimi onların yerine koyuyorum, evet, babaları onları bırakıp başka bir kadına ev açıyor, üstelik Fransız bir oyuncu, ondan bir çocuğu oluyor. İki ev arasında kalıyor olabilir. Ne düşündüğünü biliyorum, Müslümanlığın poligamiye izin verdiğini, dörde kadar kadınla evlenmenin bir sakıncası olmadığını söyleyeceksin. Ama bu çok da doğru değil. Çocukluğumun İstanbul’unda bile pek yaygın bir durum sayılmazdı. Benim tanıdığım çok karılı bir adam yoktu mesela. Gerçi biz Müslümanların azınlıkta olduğu bir mahallede yaşıyorduk. Ama şimdi de farklı değil durum. Harem denilen şey sadece insanın Doğu’ya dair hayallerini okşayan uydurma kitaplarda var olan bir rüya. Tabii hali vakti yerinde olan hovardaların iki evi olabilir ama burada Türklerin büyük çoğunluğu da Hıristiyanlar gibi tek kadınla evleniyorlar. Haliyle babam da iki kadın ya da iki ev arasında kalmış olabilir. Ama bu intihar etmek için yeterli bir sebep midir? Ben buna inanmam.

Niçin mi inanmıyorum?

Bilmiyorum, inanmıyorum. Belki aşk yüzünden intihar edileceğine ya da iki kadın arasında kalmanın ciddi bir mesele olacağına ihtimal vermiyorumdur. Şu satırları okurken kaşını kaldırıp piponu küllüğün kenarına hafifçe vurduğunu görür gibi oldum. Isabelle ile Evelyn’in arasında kaldığımı ima ediyorsun. Belki de haklısın. Hem Isabelle’in hayatımda vazgeçilmez bir yer kapladığını hissediyorum hem de Evelyn’i istiyorum. Biri uzakta olduğu için kalbimi kanatlandırıyor, ulaşılmaz olanın yüceliğini hissettiriyor; ötekisi yakınımda olduğu için beni esir ediyor. Evelyn, hemen burada, elimi uzattığım yerde duruyor, ince parmaklarıyla şakaklarımı ovuyor, yaralarımı sarıyor. Isabelle ise büyük çınar ağacının gölgesinde büyük bir aile kurmak için beni bekliyor. Belki de insan uzaktakine âşık oluyor, yakınındakine şehvet duyuyor. Vücutun ihtirasları uzun vadeli hayallere kapalı, elinin altında olanı istiyor ve ele geçiriyor. Zaten insanın en büyük mücadelesi kendisiyle. Öyle değil mi? Arzularımıza karşı koymakla geçiriyoruz ömrümüzü. Peki, insanın kendisiyle giriştiği bu savaş onu intihara sürükleyebilir mi?

Belki de herkesin âşık olabilme kapasitesi farklıdır. Belki ben anlayamıyorum aşkın ne kadar yıkıcı ve kahredici olabileceğini. Belki de öylesi makbuldür Alex.

Yakıp yıkmadıktan sonra aşk denir mi ona? Olsa olsa cılız bir mum alevi... Ama insanı

ölümün kıyısına sürükleyeni için de aynı şekilde methiyeler düzebilir miyiz? Düşünerek cevaplarını bulamayacağım sorular bunlar, anladım. O halde insan kalbini dinlemeli. Mademki akıl çaresiz kalıyor... Bazen kendimi zorluyorum Alex. Isabelle'in yüzünü gözümün önüne getirmeye çalışıyorum. Ilık Akdeniz rüzgârında uçuşan perçemleri, parmaklarının heyecanla uzaklarda atlayan yunusları işaret etmesi, dudaklarının müstehzi kıvrımları, bana bakışındaki o çözümediğim karanlık, esrarlı şey... O zaman evet, diyorum, Isabelle benim aşkımdır. Ama Evelyn yaşayan bir kadın, yanımda, nefes alan, kokusunu hissettiğim... Of Alex. Utanç içindeyim.

Bu arada hayat devam ediyor tabii. Charles, "İstanbul'un Esrarengiz Hikâyeleri" ya da "İstanbul'un Sırları" adını verdiğimiz kitabın çalışmalarına hız verdi. Bu soğukta yakından fotoğrafını çekelim diye burada Kız Kulesi denilen, biz Avrupalıların her ne hikmetse Leander'in Kulesi dediğimiz Boğaz'ın ortasındaki adacığa Charles'ın yatıyla yaklaşmayı denedik. Adaya çıkmamız mümkün değilmiş. Charles öyle dedi, sebebini sormadım. Marcel ve ben en kalın paltolarımızı giyerek teknede yerimizi aldık. Evelyn ve Margaret de bize katıldılar. Sıcak kahvelerini yudumlayarak, Marcel'in tripodunu sabitlerken ortaya çıkan komik sahneleri seyredip eğleniyorlardı. Hava gitgide kötülüyordu. Marcel'le üstümüz başımız ıslanmış, suya düşmüş kediler gibi aksilemiştik.

Marcel birkaç tane işe yarar poz yakalayabildiysek ne mutlu, diyerek pes ettiğinde üçümüz de soğukla ve dalgalarla boğuşmaktan perişan olmuştuk. Kamaraya girer girmez hapaşmaya ve titremeye başladım. Evelyn hemen sıcak bir battaniyeyle sarmaladı beni. Elime de bol viski ilaveli sıcak kahve tutuşturdu. Yüzümdeki morlukların sebebini hiç sormadı ama sihirli parmaklarıyla iyileştirmek için dokunmayı ihmal etmedi. Evelyn'le aramızda çok müstesna bir münasebetin mevcudiyetini bir defa daha anladım. Belki de iki aşk arasında kalmak irsidir, ne dersin Alex?

Dönüş yolunda Kız Kulesi'nin iki farklı efsanesini tartışıp durduk. Sana da yazayım, tam sevdiğin tarzda mahalli mitler... Hem aklımıza üşüşen bu kasvetli düşünceler biraz olsun dağılır.

İlki acıklı bir aşk hikâyesiydi. Bunu Charles iyice dramatik hale getirerek anlattı. Leander isimli bir genç bu kulede yaşayan Afrodit rahibelerinden birine âşıktır. Nasıl karşılaştıklarını sorma, bunu biz de çözümedik, herhalde Leander kayıkla civarda dolaşırken Hero'yu uzaktan görüp âşık olmuştur. Söylemeye gerek yok, bekâret yemini etmiş olan Rahibe Hero, Leander her gece yüzerek adaya gelebilsin diye kulede ateş yakar. Genç âşık her defasında bu ışığa doğru yüzer, sevgilisine kavuşur. Ama fırtınalı bir gecede ışık söner ve Leander yolunu kaybeder, boğularak ölür. Hero da kayalıklara vuran Leander'in cesedini görünce kendini kuleden atarak intihar eder.

Hangi dönemde geçtiği belli olmayan ikinci hikâyede ise şehirde hüküm süren sultana kâhinler çok korkunç bir kehanette bulunurlar. Biricik kızını, on sekiz yaşına girdiğinde zehirli bir yılan sokacaktır. Sultan kızını korumak için onu bu kuleye kapatır. Adaya kimsenin gitmesine de izin vermez. Hakikaten de on sekizinci doğum gününe kadar genç kız sağlıklı bir şekilde adada yaşar. Sultan kehaneti boşa çıkarmış olmanın sevinciyle kızının doğum gününü kutlamak üzere adaya gider. Yanında da kızının en sevdiği egzotik meyvelerle dolu kocaman bir sepet getirir. Zavallı kız sevinç içinde meyvelere uzandığında sepetin içinde saklanmış olan zehirli bir yılan elini sokuverir. Genç kız oracıkta can verir,

babasının kollarında hayata veda eder.

Bu hikâyeler hepimize farklı şekillerde tesir etmişti:

Margaret'e göre Leander bir aşk şehidiydi. Sonu pek fena olmasına rağmen bu hikâyede yaşamak isterdim, dedi. Çünkü ona göre Boğaz'ın şeytani akıntılarıyla boğuşarak gelen yiğit Leander'le birlikte olmak her şeye değerdi. Bunları söylerken bir an bile gözlerini Charles'tan ayırmamıştı. İçinde aşk lafı geçen her cümlede göğsü arzuyla inip kalkıyor, heyecanını saklayamıyordu.

Evelyn'e göreyse her iki hikâyenin de büyük bir ortak tarafı vardı, o da masumiyetin kaybıydı. İlkinde hiçbir erkekle birlikte olmamak üzerine edilen yemin bozulmuştu. İkinci hikâyede ise baba ne kadar engel olmaya çalışsa da genç kız büyüyecek ve on sekiz yaşına girecekti. Büyümek, çocukluğa ait o melek olma halinin kaybolmasıydı. Aslında ikinci hikâyede ölen, çocukluktu Evelyn'e göre. Konuşurken Evelyn'i seyrediyordum, bana bakmamaya özen gösteriyordu sanki. Margaret, Charles'a ne kadar açık kur yapıyorsa, Evelyn o kadar saklamaya çalışıyordu bana olan alakasını.

Sonra zavallı Marcel aldı sözü. Her zaman yanlış yerde yanlış bir hayatı yaşayacak olan hüznü kurbaga. İlk hikâyedeki ateşin sönmesi aşkın bitişi temsil ediyor olmalıydı ona göre. Aşk bittiğinde âşıklar da ölür, dedi. İkinci hikâyedeki yılanın da Havva Ana'mızı kandıran şeytanın ta kendisi olduğuna emindi.

Charles bana baktı, omuz silktim. Başka zaman olsa tartışmaya bir yerinden dahil olurum kuşkusuz ama o anda aklıma hiçbir şey gelmiyordu. İnsanın aklı dertlerle dolduğunda fikirler nefes alacak mekân bulamıyorlar besbelli. Yine de bir şey söylemiş olmak için kulenin ne kadar yüksek olduğunu sordum. Acaba kendini atınca hemen ölecek kadar yüksek miydi? Çünkü büyüklüğü tam yanına gitmeden anlaşılmıyordu. Susup birbirlerine baktılar, bende bir tuhaflık olduğunu anladılar zannediyorum. Ağırlaşan havayı dağıtacak bir-iki şaka yaptım, son sözü söylemeyi sevdiğini bildiğim için Charles'ın düşüncesini merak ettiğimi söyledim.

Sevgili Charles memnuniyetle sözü aldı, hikâyedeki adanın rolüne dikkatimizi çekti. Ada başkalarından, dünyadan izole olmayı, inzivayı temsil ediyordu ama her iki hikâyede de dünyadan kopmanın mümkün olmadığı anlatılıyordu. Tam İngilizlere göre bir düşünceydi doğrusu.

Akşam Kandilli'ye döndüğümüzde yemekten sonra biz erkekler çalışma odasına kapandık. Marcel ve Charles hemen sorguya çekmeye başladılar beni. Charles gitgide daha melankolik bir hal içine girdiğimi, bunda kendisinin payı olduğundan endişelendiğini söyledi. Afyon yutmakla bir alakası yok, dedim. Israr ettiler, ben de durumu anlattım. Cemil'i İstinye'de nasıl bulduğumu, kavga edişimizi, babamızın intihar etmiş olduğunu ve Cemil'in bu feci olaydan annemi mesul tuttuğunu... Her şeyi anlattım. Marcel'in yüzünde beliren acıklı ifade beni bir defa daha yıktı. Başkasının bakışı en dürüst ve zalim ayna Alex. Belki durumun trajik halini hafifletmek için, Marcel bir zamanlar kendisinin de intiharı düşündüğünü, herkesin hayatının bir döneminde kendini öldürmeyi aklından geçirdiğini, bunun tabii bir şey olduğunu iddia etti. Oysa ben, hiç de öyle düşünmüyordum. Bir gün olsun intiharı aklımdan geçirmedi. Charles ise trajik olanı kendinden uzaklaştırmak için her zaman yaptığı gibi meseleyi bilimin ve felsefenin alanına çekti. Aklın soğuk sesi ruhumdaki yangını biraz olsun hafifletti. Sanki çocukluğunun şehrine gelip de babasının

intihar ettiğini öğrenen, darmadağın olan kişi ben değildim. Ciddi bir ifadeyle durumumun tartışılmasını seyrediyordum. Charles bunun mühim bir mesele olduğunu söyleyip anlatmaya başladı.

“İntiharlar dört sınıfta toplanır dostlarım, ilki egoist intiharlardır, içtimai münasebetlerin kişiyi korumaya yetmediği durumlarda ortaya çıkar. Birbirine bağlı cemaatlerde bu çeşit intiharlar pek görülmez. Mesela Katolikler arasında Protestanlara göre çok daha azdır. Çünkü dindarlık insanlar arasında kuvvetli bir bağ oluşturur. İkinci tip intiharlara fedakâr intihar denir, bu sefer kişi cemaatine bağlı olduğu için intihar eder. Hindistan’da dul kalan kadınların kocalarıyla birlikte gömülmesi gibi... Üçüncüsü ise anomik intihardır. Kişinin yaşadığı dünya aniden değiştiğinde, bu yeni hayata adapte olamadığında canına kıyar. Hayatı boyunca zengin olarak yaşamış bir adamın bütün servetini kaybetmesi halinde olduğu gibi. Sonuncusu da kaderci intihardır. İstikbalden hiç ümidi kalmamış insanların müracaat ettiği bir yoldur. Hapis cezasına çarptırılmış bazı mahkûmlar bu sınıfa örnektir...” Ardından da kitaplıktan bir kitap çıkarıp önüme koydu. “İşte burada hepsi yazıyor. Çok mühim bir kitap. Al oku.”

Émile Durkheim adında bir yazara ait olan bu kitap şu anda masamın üzerinde duruyor. Okumaya başladım. Hakikaten çok iyi yazılmış bir eser. Ama babamın niçin intihar ettiği sorusunun cevabını henüz bulmuş değilim. İçinde yaşadığı cemiyetten mi kopmuştu? Kendini feda mı etmişti? İstikbale dair ümidini mi kaybetmişti? Hangisi? Bunlardan başka bir sebep bulunamaz mıydı? Bilmiyorum Alex.

Bilmiyorum.

F.

Ah Alex, nasıl korkunç bir rüya gördüm az önce. Saat ilerleyip de yazmaktan yorulunca kendimi yatağın üzerine bırakmıştım. Dalmışım.

Rüyamda masanın başında oturmuş sana mektup yazıyorum. Yatağa devrilmeden önceki andan devam ediyorum sanki. Kapı tıklanıyor. Marcel olduğunu düşünerek açıyorum. Karşımda ev sahibemiz Madam Regina duruyor. Olduğundan daha yaşlı görünüyor gözüme, içimden “hortlak gibi” diye bir düşünce geçiyor. Aslında hiç âdeti değildir akşamın bir saatinde kapımı çalmak. Onunla sadece sabahları karşılaşırım. Ne oldu dememe kalmadan, “Bir bey sizi görmek istiyor,” diyor ya da demiyor ama ben bu sözleri işitiyorum. Arkasında gölgeler içinde duran adamı fark ettiğim an anlıyorum benim için geldiğini. Korkudan nefesim kesiliyor. Onun babam olduğunu anlıyorum. “Hayır, Madam Regina, onu görmek istemiyorum,” deyip kapıyı kapatıyorum. Kalbim yerinden çıkacak gibi çarpıyor. Onlar kapının arkasındalar, hissedebiliyorum. Görmeye korkuyorum, o bir ölü, bunu çok iyi biliyorum rüyada. Ama benim için gelmiş. Çok korkunçtu Alex. Şimdi bile ürperiyorum. “İntihar ettiği için lanetlenmiş, bu dünyadan ayrılamıyor,” diye düşünüyorum rüyada. Korkum bir kat daha artıyor. Dışarıdan köpek havlamaları geliyor. “Köpekler fark ettiler, orada, sokakta, pencereye tırmanıyor, içeri girecek şimdi,” diye düşünürken yürek çarpıntılarında uyandım. Bir bardak su içtim. Kendime gelmek için biriyle konuşmalıydım, sana yazmaya başladım.

Tüm bu koşturmanın içinde farkında değilmişim gibi yapıyordum. Ama intihar etmiş bir adamın oğlu olmak çok korkunç Alex! İntihar etmek hem katil hem de kurban olmak. Kuyruğunu yutan bir yılan! Kendi kendini yiyen lanetli bir hilkat garibesi. Niçin başkaları gibi olmadığımı şimdi daha iyi anlıyorum Alex. Bende, hayatımda, düşüncemde, hayallerimde, içinde bulunduğum dünyada ters olan şeyin ne olduğunu sonunda anladım. Ama bilmek lanetin ta kendisiymiş meğer.

Köpekler hâlâ havlıyor, kalbim bir türlü sakinleşmiyor. Kafamda tek bir soru büyüyor, beyaz kâğıda damlayan mürekkep lekesi gibi hızla genişliyor: Babam nasıl öldürdü kendini?

F.

Sevgili Alex, Dostum, Kardeşim,

Dışarıda ince ince kar yağıyor. Ben üşümüyorum. Odanın içi buz gibi. Ama ben üşümüyorum. Madam Regina'nın bıraktığı mangaldaki ateş çoktan söndü. Kalem tutan parmaklarım kıpkırmızı ama ben hiçbir şey hissetmiyorum. Pencere doğramalarının arasından sızan soğuk hava bıçak gibi kesiyor değdiği yerleri. Ah Alex, nasıl yazacağım... Nasıl... nasıl... Ölüler, soğuk, çürüme, yıkım...

Messina'da korkunç bir zelzele olduğu haberini duyar duymaz postaneye koştuk. Ana baba günü haline gelmişti. Ne kadar İtalyan varsa bankolara hücum etmişti. Herkes bağıra çağıra konuşuyor, her kafadan bir ses çıkıyordu. Tek öğrenebildiğimiz bunun bugüne kadar Avrupa'da meydana gelmiş en büyük, en şiddetli zelzele olduğuydu. Messina yerle birdi. Herkes bunu söylüyordu. Ben ne yapacağımı bilemez vaziyette ortalıkta dolaşıyor, bir şeyler öğrenmeye çalışıyordum. Messina'ya gitmeliydim. Isabelle'i bulmam lazımdı. Hayır, ona bir şey olmamıştı. Olamazdı. Âşıkları melekler korurdu. Çok garip Alex, içimde kesinlikle ona bir şey olmadığına dair kuvvetli bir inanç vardı. Hatta bir telgraf da yolladık Isabelle'e.

Zelzelenin ne olduğunu bildiğimi zannediyordum. Çocukluğumda İstanbul'da sallanmamış mıydık? Evet, yıkılan çok yer olmuştu, duymuştuk ama bizim mahallemizde bazı bacalar, gevşek duvarlar yıkılmıştı, hepsi oydu. Messina'da da daha fazlasını beklemiyordum doğrusu. "Yerle bir olmak" lafı fazla bir şey ifade etmiyordu.

Hemen yola çıktım. Limandan kalkan ilk gemiye atladım. Eylül ayında geçtiğimiz deniz bu muydu? Günlerce dev dalgalarla boğuştuk. Ağzıma tek lokma koymadan geçen günler oldu. Gemiciler denize ve kaderlerine küfrediyorlardı. Ama ölümün soğuk ülkesinden gelen zehirli fırtınalar yıldırmaı gemimizi. Messina'ya haftasında vardım. Neredeyse hiç uyumadan, sadece denizin tuzlu tokatlarından korunmak için bir köşeye sinerek geçen bir hafta. Sisler içinde tam bir hayalet şehre dönüşmüş olan Messina bıraktığımdan o kadar farklıydı ki, orası olduğuna uzun süre inanmadım. İtalyan gemicilerle tartıştım, beni Messina'ya götürecektiniz, burası değil, deyip duruyordum. Aklım bulanmıştı iyice. İnanmıyordum. Belki de yanlış bir denizdeydik. Bu kadar soğuk ve düşman olamazdı Akdeniz. Bu ne yaptığını bilmez halim sislerin arasında belli belirsiz seçilen katedralin yıkıntısını görene kadar sürdü. Yüzlerce senedir sapasağlam ayakta duran o gotik katedralin sana bir kartpostalını göndermişim. İşte orası artık fotoğraflarda kaldı Alex. Dört yıkık duvardan ibaret bir harabe şimdi. Sadece kapısı ayakta. Ama artık cehenneme açılıyor bu kapı... Ah Alex, ben cehennemi gördüm. Dümdüz olmuş bu ülkenin yıkıntıları arasında çaresizce aşkımı aradım.

*Ira Deorum!*⁵⁰ Bu dehşeti anlatmak için kelime bulamıyorum Alex. Çünkü kelimeler yaşayan insanlar için icat edilmiş, hayatı anlatmak için, var olan şeyleri tarif etmek için... Oysa bu korkunç bir yıkım. İnsana dair ne varsa, biri onu dünya üzerinden silmek istemiş adeta. Bunun adı zelzele olamaz! Bu olsa olsa Tanrı'nın insandan intikam alışıydı. Kıskaç bir Tanrı'nın yumruğuyla dünyayı yerle bir ediydi. Yok etme arzusu bu kadar büyük olabilir miydi? Tanrı yarattıklarına bu derece öfke ve nefret duyabilir miydi? İnan Alex, o âna kadar bir Tanrı'nın varlığına inanmak konusunda şüpheliydim, ancak Messina'nın taş

toprak ve molozla kaplanmış sokaklarını, harabeye dönmüş evlerini, binalarını görünce emin oldum. Bir Tanrı vardı, evet ama intikamcı bir Tanrı'ydı bu. Bağışlayıcı ve sevgi dolu değildi, hayır. İnsandan nefret eden bir tiran. Peki, bu insanların günahı neydi? Hataları neydi? Tanrı'nın gazabını üzerlerine çekecek ne yapmışlardı? Babil'in kibirli kule yapıcılarına da benzemiyorlardı, Sodom'un azgınlarına da... Çünkü biliyordum, onlardan bazılarını tanıyordum. Bu yaz sonu, oturup yemek yemiştik, bebek sevmiştik. Bu düşünceler içinde sokaklarda koşuyordum. Isabelle Tanrı'nın gökyüzündeki cennetini kanat çırpışlarıyla serinleten melekler kadar temiz ve masumdu. Koşuyordum Alex, yıkıntıların arasında yolu bulmaya çalışıyordum. Bazı sokaklar tamamen yok olmuş, meydanlar tanınmaz hale gelmişti. Havadaki kokunun cesetlerden geldiğini anladığımda cehennemin nasıl bir yer olacağını da tecrübe etmiş oldum.

Ölüm niçin bu kadar korkunç Alex?

Tanrı niçin bu kadar acımasız?

Altında yemek yediğimiz çınar ağacının olduğu yere vardığımda dehşete kapıldım. Ağaç duruyordu yerinde ama etrafında ne varsa yerle bir olmuştu. O sevimli meydan ne olduğu anlaşılmayan bir yığına dönüşmüştü... Taş, toprak, kiremit, ahşap, cam, kumaş, kap kakak, metal... İnsanın yaptığı ne varsa parçalanmış, yeniden ilk geldikleri yere, toprağa tükürülmüştü. Sadist bir çocuk-tanrının oyun alanı gibiydi. İki katlı bir ev gördüm mesela, bir duvarı tamamen yıkılmıştı ama odadaki eşyalara hiçbir şey olmamıştı. Duvardaki resimler, yatak, masa, konsol, her şey yerli yerinde duruyordu. Sadece bir duvarı ortadan kalkmıştı! Tanrı insanla alay ediyordu, işte senin evin, bak duvarı kaldırıverdim aradan, boşuna saklanma, nerede olursan ol seni bulur öldürürüm, diyordu katil!

Isabelle'in oturduğunu zannettiğim eve doğru koştum, molozları ellerimle sağa sola atarak evin kapısını bulmaya ya da eve dair bir parçayı ortaya çıkarmaya çalışıyordum. Tanıdık bir eşya bulmak için var gücümle kazıyordum. Kulaklarım uğulduyor, kalbim boğazımdan dışarı fırlayacak gibi şiddetle çarpıyordu. Bir an Isabelle'in sesini duyduğumu zannettim. Tükenen gücümü tazelemek için zihnimin oynadığı bir oyun olmalıydı bu. Bir yandan Isabelle diye sayıklıyor, bir yandan da kazmaya devam ediyordum. Tam olarak nasıl oldu, hatırlamıyorum, bir ara, arkamda bir çift gözün beni seyretmekte olduğunu fark edip döndüm.

Kucağında bir bebekle hiç kıpırdamadan boş gözlerle bana doğru bakıyordu. Yıkıntıların arasındaki derme çatma çadırın önünde durmuştu. Çadır kalaslardan, kiriş tahtalarından, kayık küreklerinden çatılmış, üzerine battaniye, perde gibi kumaş parçaları gerilmiş acayip bir şeydi. Hatta önüne bir de giriş kapısı ilave edilmişti. Belki zelzeleden önce oturdukları evin kapısıydı.

Bu o kadındı Alex! Burada, bu bir zamanlar şirin bir meydan olan yerde, beyaz örtüler serili masalarda yemek yediğimiz gün bebeğini Isabelle'in kucağına veren esmer güzeli kadın... Bunları düşünürken ani bir dehşet dalgasıyla midem kasıldı. Kadının kucağındaki bebeğin bir bacağı kopuktu! Kızıl, siyah bir boşluk... Bebeğin morarmış yüzüne baktığımda onun günler önce ölmüş olduğunu anladım. Kadın bebeğini yavaşça sallamaya devam ediyordu, uyanmasından korkar gibi bir hali vardı. Göz göze geldiğimizde, "*Sono morti,*" diye mırıldandı. "Isabelle? Isabelle?" diye bağırdım. "*Sono morti. Isabelle è morta. Tutti sono morti,*"⁵¹ diye sayıklayarak ahşap kapıyı açtı, çadırdan içeri girdi. Kucağında taşıdığı ölü

bebeğine bir ninni söylüyordu. “*Fai la ninna fai la nanna, tuo padre è in campagna.*”⁵² Sesi o kadar dokunaklıydı ki... Belli ki bir yanı çocuğunun çoktan ölmüş olduğunun farkındaydı ama diğer yanı geçmiş gitmiş bir sahneyi tekrar tekrar ona yaşatarak bu büyük acıyı kendinden saklıyordu. Gözümden yaşlar akmaya başladı, yıkıntıların ortasında yere oturdum ve göğsümün derinliklerinden gelen büyük bir acıyla ağlamaya başladım. Her hıçkırıkta acı daha da çoğalıyordu, gözyaşları acıyı azaltmak yerine artırıyordu. Kadın ninniye söylemeye devam ediyor ve ben Isabelle için ağlıyordum. Ama bir an geldi Alex, Isabelle’in yüzü silindi, talihsiz annemin yüzü gelip yerleşti onun yerine. Ölümünün üzerinden neredeyse bir sene geçmiş olmasına rağmen adeta az önce kaybetmişim onu, öyle tazeydi acısı. Ardından yer sarsılmaya başladı. Bir zelzele daha. Çılgınlıklar, ağlamalar, bağırmalar... Belli ki toprağın öfkesi henüz dinmemişti. Tanrı’nın gazabı dalga dalga geliyordu üzerimize, azalarak ama varlığını hatırlatarak. İnsanlar acıdan ve korkudan delirmiş gibiydi Alex. Belli ki şehir halkının çoğu yıkıntıların altında inleyerek, yardım isteyen çılgınlıklar atarak ölmüştü. Burası artık bir şehir değildi. Burası cehennemden ta kendisiydi.

Zelzele dalgası bitince molozları temizlemeye devam ettim. Kaç saat uğraştım, bilmiyorum. Parmaklarım, avuçlarım kan içindeydi. Tırnaklarımın çoğu taşlara, tahta parçalarına takılıp sökülüştü. Acı hissetmiyordum. Daha doğrusu vücudumun acıları ruhumunkinin yanında o kadar sönük kalıyordu ki...

Sonunda Isabelle’in cesedine ulaştım.

Delice bir sevinçle üzerine devrilmiş taş ve tahta parçalarını kaldırdım. Onu kollarıma aldım. Yüzünde büyük bir acının izi vardı. Belli ki hemen ölmemiş, bu enkazın içinde hayatta kalmak için mücadele etmişti. Ömrüm oldukça bu ânı hatırlayıp acı çekeceğim Alex, bunu biliyorum. O kadar soğuktu ki bedeni... Ona sarıldığımda soğğun içine doğru çekildiğimi hissettim. Bedeni taş gibi ağırlaşmış, katılaşmıştı. Bir heykele dönüşmüştü Isabelle. Pygmalion gibi tanrılara yalvardım onu canlandırırsın diye... Buz gibi dudaklarından öptüm ama sadece ölümün zehirli kokusuydu içime dolan.

Kendime geldiğimde bir Kızılhaç çadırındaydım. Ellerimi sarmışlar, yaralarımı temizlemiş ve üzerime bir battaniye örtmüşlerdi. Bıraksalar Isabelle’e mezar olmuş harabede ben de ölecektim. Kendime gelince bağırdım, kızdım, etrafa saldırdım. Isabelle’i gömdüklerini söylediler. Onu bir daha göremeyecektim. Artık Isabelle diye bir melek yoktu bu dünyada.

Artık daha fazla bu adada kalamazdım. Kalkan ilk gemiyle yine Doğu’ya, İstanbul’a doğru yola çıktım. Niçin Fransa’ya değil de İstanbul’a döndüğümü merak ediyorsun değil mi? Bilmiyorum Alex. Fransa bir an bile aklıma gelmemişti. Gerçi ne kadar aklım başımdaydı o da şüpheli.

İstanbul’a nasıl döndüğümü bile hatırlamıyorum, hepsi unutmak istediğim bir kâbusun zehirli parçaları gibi beynime batıyor. Zaman zaman Madam Regina kapıyı usulca açıp bir tas çorba bırakıp gidiyor. Ayaklı saati kurmadığım için akreple yelkovan anbean yavaşlıyor. Bazen gözümü açtığımda Marcel’i buluyorum karşımda. Köpekler hiç durmadan havlıyor. Çok yorgunum Alex. Isabelle benim yüzümden öldü. Bir meleğin ölümüne sebep oldum ben. Cehennemliğim.

50. (Lat.) Tanrıların gazabı. (Ç.N.)

51. (İt.) Öldüler. Isabelle öldü. Hepsi öldüler. (Ç.N.)

52. (İt.) Uyusun da büyüsün ninni / babası da sefere çıkmış ninni. (Ç.N.)

Sevgili Alex,

Mektubun zamanın ötesinden gelip beni buldu. Senin meşhur Wells'in zaman makinesine binip maziye seyahat etmiş gibi hissettim. Son bir ay içinde her şey o kadar değişti ki... Artık aşk yok. Artık ümit yok. Mutluluk, neşe, coşku... Bu kelimeler artık kullanılmayan bir dile ait olmalı. Şu sayfanın üzerinde birtakım mürekkep lekelerinden ibaretler. Şimdi sadece ıstırap var. Sense, elbette eline ulaşan en son mektubuma göre bir cevap yazmışsın. Babamı kastederek maziye çok deşme, neler çıkacağını bilemezsin, çıkanlarla baş edemeyebilirsin, diyorsun. Afyon meselesi de seni korkutmuş besbelli, iyiden iyiye yoldan çıkacağımdan endişe etmişsin. Kelimeleri dikkatle seçişinden bunu sezebiliyorum. Merak etme Alex, bir daha afyon yutmadım, yutmayı da düşünmüyorum. Mazi mezarında soğusun, diyorsun, istikbale bakmalı. Güzel sözler. Ama bu benim için artık mümkün değil... Güzel olan ne varsa mazide kaldı çünkü.

Mektubunda kendine, sağlığına dair tek kelime etmemişsin. Elyazından anladığım kadarıyla kalem tutamayacak kadar bitkinsin. Dostum, merakta bırakma beni. Sen dünya üzerindeki tek dostumsun, biliyorsun. Asıl önemlisi, çok teşekkür ederim. Çok düşüncelisin, sana borçlandım. İş aradığımı yazmasaydım keşke, orada, hasta yatağında bile ne yapıp edip bana para göndermeyi başarmışsın. Bulunmaz bir insansın. Kaderimi çizen melekler her ne hikmetse bana çeşitli felaketler uygun görmüşler ama en sonunda onları senin gibi hakiki bir dostla dengelemişler. Babamın intiharını henüz bilmiyordun tabii bana yazarken... Isabelle'den haber var mı diye çekinerek sormuşsun. Mektubunun tarihinden anladığım kadarıyla bu soruyu sorarken zelzeleden haberin vardı ama felaketin büyüklüğü henüz ortaya çıkmamıştı zannediyorum. Artık duymuşsundur, İstanbul'a bile bu korkunç yıkımın fotoğrafları ulaştı.

Üst üste gelen felaketler beni çok hırpaladı ama bir noktadan sonra insan daha fazlasını alamıyor galiba. Ben çok değiştim Alex. Hem de hiç tahmin edemeyeceğin kadar çok. *Curae canitiem inducunt.*⁵³ Mesela bir manastıra kapanıp kalan ömrümü eski kitapları kopyalayarak geçirebilirim ya da bir köye yerleşip sadece hayvanları besleyip onların sütünü sağarak. Her ikisi de benim için eş uzaklıkta. Hiçbiri diğerinden daha kötü değil. O yüzden de kendimi günlük hayatın akışına bıraktım.

Charles ve Marcel'le hazırladığımız kitabın ilk taslağı ortaya çıktı. Ne yazık ki tamamlayabilmek için daha gitmemiz gereken çok yer var. Anladığım kadarıyla Charles'ın aklından İstanbul'un bütün köylerini dolaşip oralardaki efsaneleri derlemek geçiyor. Bu da senelerce sürececek bir çalışma. İtiraz etmiyorum, küçük not defterim cebimde, peşlerinden gidiyorum, kalbim Isabelle'le yaralı, aklım babamın intiharıyla... Başka ne yapabilirim ki? Günlerce Beşiktaş adı verilen semtte kayıp bir kiliseyi aradık mesela. İçinde İsa'nın yıkandığı rivayet edilen taştan bir beşik varmış kutsal emanet olarak. Beşiğin Kudüs'ten Boğaz kıyısındaki bu sempatik yere nasıl geldiği elbette bilinmiyor. Bazen o kadar çok dolaşiyor, sorular soruyoruz ki bir süre sonra mahallenin çocukları peşimize takılıyor, onlarla birlikte tuhaf bir alay oluşturuyoruz. Gözünün önünde canlandır Alex: kürklü yakası ve gösterişli samur kalpağının altında parlayan sarı saçlarıyla fareli köyün kavalcısı gibi insanları

peşinden sürükleyen Charles, yanında sırtlandığı tripoduyla uflaya puflaya yürüyen, gözlük camlarının iyiden iyiye büyüttüğü gözleriyle dev bir kurbağaya benzeyen Marcel ve Türkler gibi redingot giymiş ancak sivri sakalıyla bir tapınak şövalyesi hayaletine benzeyen ben... Bu benzetme –tapınak şövalyesi– elbette Charles’a ait.

Messina felaketini atlatmaya çalışıyorum. Sürekli notlar alıyor, odamıza döndüğümüzde bunları temize çekiyor, efsane kırıntılarından anlaşılır hikâyeler uyduruyor, zaman zaman Charles’ın tercüme etmemi istediği Türkçe kitapları okuyup yazıyor, zihnimi bir an bile boş bırakmamaya çalışıyorum. Her şey Isabelle’in acısını unutmak için. Zelzele cehennemini unutmak için. Vicdan azabından ölmek için... Ona gitme, bekle beni demeseydim şimdi yaşıyor olacaktı, diye düşünmemek için.

Yine yazacağım, bugünlük bu kadar...

F.

53. (Lat.) İstirap, zamanından önce saçları beyazlatır. (Ç.N.)

Dün sıkıntılı bir şekilde sana cevap yazmaya kendimi zorladıktan sonra neler neler oldu Alex! Babamın kitapları! Onları aldım sonunda! İnanılmaz! Muhteşem!

Tamam, en başından anlatıyorum.

Dün sana iki satır mektup yazdıktan sonra odamda daha fazla duramayacağımı hissedip kendimi dışarı attım. Isabelle'in acısından yorgun düşmüş ruhumu yatıştırmak için limana indim, gemileri seyretmek için... Bana onu hatırlatsınlar diye belki. Sonra köprüden geçtim yürüyerek. Mısır Çarşısı'nda dolaştım biraz. İnsanlara baktım. Hangilerinin yakın bir zamanda başına büyük bir felaket geleceğini tahmin etmeye çalıştım. Herkesin bir zamanı vardı. Şimdi buralar, bu taşın sütunlar, bu dükkânlar, bu mallar, her şey sizin zannediyorsunuz ama elli sene sonra hiçbiriniz burada olamayacaksınız, sizlerin yerinde kendilerini ebediyete kadar buraların sahibi ilan etmiş başkaları olacak, diye düşünüyordum. Ne kalıyor geriye? Hiç!

Böyle düşünceler içinde yürürken kendimi Mösyö Arakel'in dükkânının önünde buldum. Önceden kararlaştırılmış bir kaderin beklenen günü o günmüş meğer. Kapıdan içeri girer girmez Mösyö Arakel büyük bir heyecanla karşıladı beni. Yanındaki adama, "İşte bu o, Beşir Fuat'ın Fransa'daki oğlu," diyerek tanıştırdı. Adam, Hamdi Bey, dikkatle süzdü beni: "Evet, doğru, aynı babasının gözleri..." dedi. O anda içimde nasıl bir sevinç dalgası oluştu Alex, bilsen. Bir yandan da aptal Fuat, diyordum kendime, ne var bunda sevinecek! Ama anla işte Alex, bu benzerlikle adeta bir babam olduğu ispatlanmıştı. "Bir babanın devamı olmak" hissi o kadar büyük bir mutluluk ve huzur veriyordu ki... Şimdi bunları yazarken yüreğim burkuldu... Demek o âna kadar köksüzlüğün acısını çekiyormuşum, lafını bile zikredmeden o boşluğun kederinde yüzüyormuşum...

Mösyö Arakel masasının çekmecesinden üç kitap çıkardı.

"Bunlar babanızın kitapları."

Hamdi Bey hangilerini verdiğini sordu. Mösyö Arakel, *Victor Hugo* ve *Voltaire*, dedi. İnanabiliyor musun Alex! Babam bu önemli şahsiyetler hakkında kitaplar yazmış. Eskimiş siyah ciltleri Mösyö Arakel'in elinden alırken aklımdan hızla Hugo'nun ve Voltaire'in hangi eserlerini okumuş olduğumu geçiriyordum. Çok fazla değildi. *Notre Dame* tamam da ya şiirler? Voltaire'in "Micromegas" adlı hikâyesi kalmış en çok aklımda bir de *Candide*. Dersini iyi çalışmamış tembel öğrenci gibi omuzlarımı kısarak kamburumu çıkardım. Victor'un karşısındaydım sanki. Neyse ki Hamdi Bey beni bu halden kurtardı. Kucağındaki kara kediyi okşayarak teskin eden bir sesle konuşuyordu.

"Çok değerli bir filozoftu babanız. Ona çok haksızlık ettiler. Bir bilim mistiği idi. Onu hiç anlamadılar. Vasiyetine bile saygı göstermediler..."

Mösyö Arakel ters bir bakışıyla susturdu adamı. Kimler babama haksızlık etti, vasiyeti nedir, diye sormadım. Onun yerine parmaklarımla babamın yazmış olduğu satırları okşadım. Gözlerim hayretle açılmıştı. O âna kadar bir hiçti, sadece bir kelimeydi babam. Zihnindeki hayallerden biriydi adeta. Mevcudiyeti bir rüyadan öteye gitmiyordu. Şimdi onun cümlelerine elimle dokunabiliyordum. Mösyö Arakel kitapları bana verdikten sonra,

“Bunları okuyun, sonra gelin biraz sohbet ederiz, eminim hakkında konuşmak isteyeceğiniz meseleler olacaktır,” dedi. O anda adeta içimdeki başka biri dile geldi ve titreyen bir sesle Mösyö Arakel’e, “Acaba onun, Beşir Fuat’ın bir fotoğrafı var mı?” diye sordu. Yaşlı adam umutsuzca başını salladı. “Bir yerlerde vardır muhakkak ama bende yok,” dedi.

Pansiyona döndüğümde Madam Regina’yla karşılaştık kapıda. Beni sevinç içinde görünce şaşırды, iyi olup olmadığımı sordu. Çünkü son zamanlarda ne kadar kötü bir haletiruhiye içinde olduğumu çok yakından biliyordu. Çok iyiyim, dedim, daha iyi olamazdım. Elimde tuttuğum kitaplardan öyle bir kuvvet doluyordu ki içime... O âna kadar yaşadığım bütün korkunçlukların bir manası olduğu hissine kapılıyordum. Ben alelade bir adamın metresinden peydahladığı bir zavallı değildim. Benim babam bu eserlerin müellifiydi, önemli ve anlaşılmamış bir adamdı. İşte benim de dünya üzerindeki mevcudiyet sebebim buydu, onu anlamak.

Kitapları sırayla okumaya başladım. Şaşkınlığım bir kat arttı. *Voltaire*’in girizgâhında aynen şöyle söylüyordu:

İnsanlık tarihi boyunca, bilimin ve felsefenin parlak güneşi düşünceler semasında belirmiş ve gitgide gelişmiş, yükselmiş, yaydığı hakikat ışığı derece derece artmıştır. Yalnız bir kere tutulma meydana gelmiştir. Bu tutulmanın –on dört asır sürmüştür– doğurduğu cehalet ve taassup Eski Yunan ve Roma medeniyetlerini büyük bir karanlıkta bırakıp onların eserlerini gizlemiştir. Bunun sebebi, Hıristiyanlığın yayılışındır ki bunu Hıristiyan âleminde yetişen önemli kişiler de kabul ederler.

Aslında zaman zaman seninle konuştuğumuz konulardı bunlar değil mi? Dinin, insanlığın hakikati araştırmasının önündeki en büyük ve esaslı engellerden olduğunu hep söylüyorduk. Roma medeniyetinin kurduğu şehirleri sitayişle anmıyor muyduk? İnsanların meselelerini konuşmak için toplandıkları agorasıyla, hamamları, yolları, kütüphaneleri ve amfiteatrlarıyla antik Roma’nın Hıristiyan Batı’dan nasıl da ileri olduğunu biz de görmüyor muyduk? Her şeyin tartışılabildiği felsefe okullarının kilisenin dogmalarından üstün olduğunu... Evet, bildiğimiz şeylerdi bunlar ama yine de Batı ile Doğu’yu kıyasladığımızda, bugünün gelişmiş Hıristiyan âlemi ile geri kalmış İslam âlemi gözümüzün önüne geliyordu. Oysa bu kitapta babam farklı bir tarih resmi çiziyordu. Hıristiyan Batı taassubun karanlığında ortaçağını yaşarken Doğu’dan gelen yeni bir düşüncenin, yani İslam’ın bilimin ilerleme bayrağını devraldığını iddia ediyordu. İslam ve ilerleme? Doğrusu bu bana çok makul gelmedi ilk başta. Aklıma Üsküdar’da gittiğimiz zikirci dervişler geldi hemen, vücutlarına şiş sokan, iyi etsin diye hastalarını şeyhlerinin ayakları altında çiğneten bu insanlar mı hür düşünceden yanaydılar? Ya da nargilelerine yapışarak “Müslüman imparator İskender”in putperest gâvurları nasıl azgın sulara boğdurduğunu anlatan yaşlı sofular mı? Çocukluğumun okul hayatı hatıraları da çok uzak değildi. Arapça ve Türkçe okuyup yazmayı öğrenmişim evet ama fen konusunda bir kara cahildim Fransa’ya gittiğimizde. Victor’un üzerimdeki emeği büyüktür, biliyorsun.

İslam’la yükselen bilimin ışığının Endülüs’te Avrupa’yla tanıştığını, Rönesans’ın fitilinin bu karşılaşmadan ateşlendiğini söyledikten sonra Hıristiyanlık âlemini yerden yere vuruyordu babam:

Asırlardır cehalet ve taassup karanlığı içinde yaşayan Avrupalılar, medeniyet ışığını takdir etmekten âcizdiler, bunları taassup boyunduruğu altına sokup öküz gibi istedikleri yere götüren ve menfaatleri için kullanan papazlar, halkı medeniyet ışığından uzak tutmuşlardır. Halkın gözüne çektikleri siyah perdenin bir ucunu hafifçe kaldırmaya kalkan olursa onlara işkence etmiş, diri diri ateşte yakmışlardır.

Bunlar bildiğimiz ortaçağ tablosu ama bir “barbar” Türk’ün bundan yirmi sene önce çıkıp da kendinden emin bir şekilde bunları yazması ve o kişinin benim babam olması beklediğim bir şey değildi Alex. Devam ediyorum, dinle:

Kurtuluşa ermiş az sayıdaki insanlar, acaba nasıl kişilermiş ki böyle büyük bir başarıya ulaşmışlar? Acaba kullandıkları silah neymiş? O küçük grubu oluşturan adamlar: Kopernik, Kepler, Galileo, Newton, Bacon, Descartes, Giordano Bruno ve diğerleri hakikatsever âlimler, fen adamlarıdır. Papazların işkencelerine ve cellatlarına karşı kullandıkları silah; gözlem, deney ve analize dayanan bilim ve fen, harcadıkları barut akıl yürütme, attıkları mermiler de faydalı delillerden başka bir şey değildir.

Ah, bu nasıl bir gurur vesilesi! İlk fırsatta bu kitapları tercüme edip Victor’a göstermek istiyorum. Kitapta Voltaire’in insan sevgisinden, din yüzünden işkence gören insanlara nasıl kol kanat gerdiğinden söz ettikten sonra şu laflarına yer veriyor:

On iki kişi Hıristiyanlığı yaymaya yetti, sözünü işite işite bıktım, on iki kişinin yaydığı Hıristiyanlığı yıkmak için bir kişinin yeterli olduğunu ispat etmeye adeta niyetleniyorum.

Babam hiç kuşku yok ki bu Rönesans âlimlerinin takipçisiymiş. Ancak bundan çeyrek asır önce, istibdat döneminde bütün bunları nasıl biliyordu? Bilimin yılmaz bir savunucusu olmayı nasıl başarmıştı? Bunu aklım almıyordu.

Victor Hugo’nun biyografisi daha da enteresan. Émile Zola’nın gözlüğüyle bakıyor Hugo’ya! XIX. asrın Hugo asrı olması gerektiğini söyleyenlere haddini bildiriyor. Babam natüralizmin de en hızlı savunucusuymuş meğer. Bildiğin gibi Hugo, Mayıs 1885’te o dillere destan cenaze töreniyle toprağa verilmişti. Bundan sadece birkaç ay sonra, babam temmuz ayında bu kitabı yazmış. Avrupa’yı bu kadar yakından takip etmesi şaşırtıcı, değil mi Alex? Fransa’nın birçok yerinde yaşayıp da olup biteni bu kadar iyi bilmeyen bir sürü insan olduğu düşünülürse bu daha da tuhaf bir hal alıyor. Bir de okusan Alex, bir de neler yazdığını okuyabilsen...

Victor Hugo’nun 80. yaşı münasebetiyle bir araya gelinmiş bir toplantıyla başlıyor kitap. Herkesin Hugo’nun dehasını nasıl da kabul etmeye hazır olduğunu tasvir ediyor. Ama sonra da bu meselenin insanın tabiatından kaynaklanan bir durum olduğunu belirtiyor. Victor Hugo elli sene evvel böyle bir alakaya mazhar olamıyordu; çünkü o yenilikçi bir yazardı ve insanlar, tabiatları gereği yeniliklere kuşkuyla yaklaşırlar, diyor. Bu da bizim konuştuğumuz konulardan biriydi Alex! İnsanın yaşlandıkça alışkanlıklarına, inançlarına daha da sıkı sarıldığını biz de hep söylemez miydik? Sanki o inançlar insanı ölüm denilen sondan kurtarabilmiş gibi... İnsan ne tuhaf bir mahluk! Çocukken korunma arzusu ağır bastığından yenilikten hoşlanmıyor, yaşlanınca kaybetme korkusundan...

Asıl üçüncü kitap beni darmadağın etti. Fazlı Necip adlı bir arkadaşıyla yazışmalarından oluşan bu kitabı, arkadaşı babamın ölümünden sonra bastırmış. Mektuplaşmaları kitap haline getirilen kaç insan tanıyorsun Alex? Bu satırları yazarken çok tuhaf bir hisse kapıldım. Sanki bizim bu yazışmalarımız da kitap haline getirilip matbaalarda çoğaltılıp dünyanın çeşitli yerlerindeki kütüphanelere konulacak, biz öldükten, kemiklerimiz toza dönüştükten sonra bile okunacakmış gibi bir his... Ne müthiş bir şey olurdu, düşünsene, tam şu anda bu kelimeleri dünyanın bambaşka bir yerinde, bambaşka bir zamanda hayal bile edemeyeceğimiz birinin okuyor olması... En nihayetinde hepimiz ölüp gideceğiz ama işte bu canlılığımızın en şirin işareti olan düşüncelerimizin resimleri, kelimelerimiz bir kâğıdın üzerinde zamanda seyahat ediyor olacak. Üstelik son derece ucuz bir cihazla, yazıyla. Sevgili yazarın Wells ne derdi acaba bu fikrimize?

F.

Sevgili Alex,

Artık olup bitenleri günü gününe kaydediyorum. Defterimiz günlüğe döndü.

Mösyö Arakel'in dediği doğru çıkmıştı, bir an önce öğrendiklerim hakkında konuşmak istiyordum. Sabahın ilk ışıklarıyla biraz daldım, öğlene doğru uyanıp neredeyse koşarak Cağaloğlu'nun yolunu tuttum. Dükkâna girdiğimde Mösyö Arakel kahvesini yudumluyordu. Beni görünce yüzü aydınlandı. Bense sabaha kadar uyumamış olduğum için perişan görünüyor olmalıydım. Bana da bir kahve ikram etti. Mösyö Arakel verdiği kitapları ne derece okuyup anladığımı tartmak için önden bir yoklama yaptı. İyice okuyup anladığıma ikna olunca konuşmaya başladı. Bu sahneyi ömrüm olduğunca unutmayayım diye detaylarıyla not ediyorum.

“Verdiğim kitapları tetkik etme fırsatınız oldu mu?”

“Sabaha kadar gözümü kırpmadan her satırını okudum Mösyö Arakel. Yüzümde renk, gözümde fer kalmamışsa sebebi budur.”

Mösyö Arakel gülümsedi.

“Nasıl buldunuz babanızın fikirlerini? Ne de olsa yarı Fransız sayılırsınız, sizin büyük yazarlarınız, filozoflarınız hakkında mühim tespitleri vardır.”

“Ah, keşke yazdıklarını tartabilecek seviyede olabilseydim. Bugüne kadar okuduklarım bu yazılanları teyit edecek istikamettedir. Ama doğrusu bu nasıl olabilir?”

“Şaşırdınız değil mi? Babanız hakikaten fevkalade bir adamdı. Her devirde böyle az sayıda insan gelir dünyaya. Zamanının önünde giden şahsiyetlerdendi. Sadece malumat sahibi bir adam değildi, öylesini bulursunuz, yüzlerce... Aynı zamanda dünyayı tahlil edebilecek, yeni fikirler ortaya atabilecek bir zihne sahipti, işte öylesini bulmak çok zordur. Tabii bu yeni fikirlerine insanlar acımasızca hücum ettiler. O insanların kendisini kabullenmeyişlerini de anlayışla karşıladığı; çünkü ona göre insan yeniliklere karşı olan bir mahluktu. Tabiatı böyleydi. Kim bilir, belki de insanın medeniyet kurmadan önce, tabiatın içinde hayat mücadelesi verirken, ona yeni görünen şeylerin hep tehlike arz etmesinden kaynaklanan bir alışkanlık... Yeni olan eskinin iktidarını tehdit eder. Bunu herkes hisseder. Peygamberler bile başlangıçta hep reddedilmişlerdi. Ancak babanız Beşir Fuat, hakikati güneşe benzetirdi, bazen bulutlarla gölgelense de asla kaybolmaz, gün gelir engellerden kurtulur, ışığıyla dünyayı mutlaka aydınlatır, derdi.”

Elimde tuttuğum Victor Hugo biyografisini işaret etti.

“Bilhassa bu kitabında, Victor Hugo'nun hayatını anlatırken kendi felsefesini de ortaya koymuştu. Hayale karşı hakikati, şairlerin romantik rüyalarına karşı bilimin akılcılığını savundu. Ona göre dünyayı en hakiki şekliyle fen bize anlatabilir. Üstelik her gün daha da gelişerek, ilerleyerek ufukumuzu genişletir. Bu mesele üzerine birçok münakaşaya girdiğini hatırlıyorum.”

“Merak ettiğim, Mösyö Arakel, Hıristiyanlık hakkında ettiği sert laflar. Adeta Batı düşmanı bir hali var. Bu nasıl oluyor? Hem Avrupa medeniyetinin bütün yazarlarını, filozoflarını yakından takip ediyor hem de o sözleri sarf ediyor...”

“Hıristiyanpapazlarının taassubuna şiddetle karşı çıkmasının gerisinde benim kanaatime

göre Cizvit okulunda geçirdiği senelerin tesiri olabilir. Papazların aslında ne kadar gerici olduklarını bizzat yaşayarak tecrübe etmişti. Ama o sadece Hıristiyan taassubuna değil, bütün dinlere karşıydı. Yoksa Batılı filozoflara, fennin ilerlemesine hizmet eden filozoflara, bilimadamlarına karşı değildi.”

Mösyö Arakel sesini alçaltarak ekledi.

“Sadece bilime inanırdı. Allah inancı yoktu.”

“Ama kitabında İslam’ın ışığından bahsediyor.”

“Tarihte Müslüman Arapların Avrupalılardan fersah fersah ileride olduğu bir devre var. Bu doğru. Müthiş kütüphaneleri var mesela. Hatta antik dönemin filozoflarını, kadim Yunan’ı, Roma’yı Avrupalılar Arapların tercümeleri sayesinde keşfettiler. Tabii medeniyetlerin de insanlar gibi belli bir ömürleri var, gençliklerindeki dirilik zamanla yerini yaşlılığın bitkinliğine bırakıyor. Her yükselişin bir de çöküşü var. Bir yandan Asya’nın barbarlarının istilası öte yandan Haçlı Seferleri’nin yıkımı bu medeniyetin kolunu kanadını kırdı, bütün kütüphaneleri yandı, medreseleri bitti. O zaman da taassubun karanlığı galip geldi. Beşir Fuat kardeşim İslam’ın ışığından bahsederken o eski devirleri kastediyor, yoksa bugünün sofuluğuna elbette karşıydı. Bütün bu kitapların istibdat döneminde yazıldığını da hesaba katmak icap eder. Hatta şimdi bile, yaşasaydı düşündüklerinin hepsini bütün açıklığıyla yazamazdı.”

“Yani dünyayı, kâinatı ilahi bir gücün yarattığına inanmıyordu.”

Mösyö Arakel sorumu cevaplamaadan önce uzun uzun düşündü. İçini çekti, mühim bir sırrı daha fazla taşıyamayacak bir insanın teslim olan sesiyle itiraf etti.

“Hayır, elbette inanmıyordu.”

Sonra da ne hissettiğimi anlamak için gözlerimin içine baktı.

“Bence de öyle Mösyö Arakel. Benim de dindarlıkla aram yoktur ama merak ettiğim bu fikirleri nasıl edindiği. Cizvitlerin ona kâfirliği vazettiğini sanmam.”

“Çok meraklı bir adamdı. Kendini yetiştirmiş olmalı. Cizvit mektebinden başka Harbiye’de de okumuş.”

“Asker miydi babam?”

“Evet. Hem de çok parlak bir askerde. Sırp harbine, Rus harbine katılmış, hatta Girit isyanlarında da eşkıyaya karşı gönüllü olarak gidip savaşmıştı. Ben tanıdığımda askerliği bırakmış, kendini sadece yazı yazmaya vermişti.”

“Aslında sormak istediğim...”

“Tahmin edebiliyorum, böylesine parlak bir zekâ, müthiş bir beyin, niçin kendi canına kıydı, bunu merak ediyorsunuz değil mi?”

“Doğrusu, diğer oğlu Cemil Bey’i buldum. O bana çok da hoş olmayan şeyler söyledi.”

“Tahmin ederim. Size bahsettiğim evlatlarından başka bir oğlu daha oldu Beşir Fuat’ın.”

“Bir oğlu daha mı?”

“Evet, adı Namık Kemal’di. Bebekken bir hastalıktan öldü. Bu yavruyu çok severdi. Ölümü onu çok sarstı.”

Masasının çekmecesinden eski bir gazete çıkardı.

“Evde eşlenirken bunu buldum. Her okuyuşumda gözlerim dolar.”

Gazetede Mustafa Reşid imzalı bir yazıda babamın ona gönderdiği, oğlu Namık Kemal’in fotoğrafı ve arkasına yazdığı satırlar üzerine düşünceler kaleme alınmıştı. Çok

dokunaklı cümleler yazmıştı babam. “Yaşadığımız dünyanın kederini hafifleten bir melek,” diye bahsediyordu Namık Kemal’den. Küçük oğlan çocuğunun resmine baktım, bana benzeyip benzemediğini anlamaya çalışıyordum. Mösyö Arakel tepkisiz kaldığını görünce sessizliğini bozdu.

“Namık Kemal çok mühim bir münevverdir, yazar ve şairdir. Beşir Fuat bu en sevdiği oğluna Namık Kemal ismini boşuna koymamıştı. Belli ki ondan büyük ümitleri vardı. Çocuğun ölümü onu perişan etti.”

“Yani o yüzden mi...”

“Hayır, asla böyle bir şey söyleyemem.”

Mösyö Arakel durakladı. Galiba söyleyeceklerinin doğruluğundan kendisi de pek emin değildi.

“Aslında annesinin hastalığı birçok şeyi başlattı.”

“Hastalık mı?”

“Evet.”

Mösyö Arakel yüzüme acıyarak baktı. Birazdan anlatacaklarıyla sanki hastalığı bana bulaştıracaktı.

“Ne hastalığı Mösyö Arakel? Nasıl bir hastalık?”

“Nasıl olsa öğreneceksiniz. Dünyanın bir ucundan kalkıp gelmişsiniz babanızın izini sürmeye...”

Demek öyle bir intiba bırakmıştım. Hayır, bunun için gelmedim, diyemedim. Hatta sonradan, şimdi yani, bu satırları yazarken düşünüyorum da, niçin geldim ben İstanbul’a Alex? Annemin yasını unutmak için mi ya da İstanbul’daki ihtilalin kaydını tutmak için mi? Yoksa esrarlı Doğu’nun kaybolmaya yüz tutmuş gölgeleri arasında Avrupalılara hoşça vakit geçirtecek hikâyeler toplamak için mi? Niçin?

“Devam edin lütfen... Neler oldu? Hepsini öğrenmek istiyorum.”

“Doğru. Bilmek hakkınız. Hatta mutlaka bilmelisiniz.”

Ama anlatmak yerine kalktı, ayaklarını sürüyerek gidip sobaya iki koca odun attı. Alevler coştı, hapsedilmiş bir canavar gibi gürlledi, yeni atılan odun ateşin kudreti karşısında çok direnemedi tısladı, gümbürdeyerek devrildi. Yakıp yıkmaya muktedir ateş sobanın dört duvarı içinde vahşi bir hayvan gibi çırpınıyordu. İnsan cehennemi bile esir alabiliyor, diye düşünürken Mösyö Arakel usulca konuşmaya başlamıştı.

“Annesinin aklı başından gitmişti. Çok acı bir hastalık... Allah düşmanımın başına vermesin, hayaller görme raddesine kadar gelmişti. Tabii babanız, en meşhur hekimlere müracaat etti ama bir çare bulamadı. Bir süre kliniğe yatırmak mecburiyetinde kaldı. Orada da...”

Mösyö Arakel içini çekti, elini boşlukta bir sayfayı kapatır gibi yaparak zavallı kadının ölüp gittiğini ve hepimizin başına da bunun geleceğini ima etti. Çalışma masasının üzerinde süs olarak durduğunu zannettiğim likör şişesinden ikimize de birer kadeh doldurdu. Kristal kadehlerden birini bana uzattı.

“İçinizi ısıtır.”

Badem likörü boğazımı yakarak mideme doğru inerken önce bir titreme ve ardından müthiş bir sıcaklık yayıldı her yanıma.

“Üst üste gelen bu kayıplar... Babanız son senelerinde çok yıpranmıştı. Sinirleri

hırpalanmıştı. Zor zamanlar geçiriyordu. Doktora gitti tabii. Annesine de bakan meşhur Doktor Luigi Mengeri'ye göründü. Doktor önce sülük tedavisi verdi; bilirsiniz, hastalıklı uzva sülük yapıştırıp orada biriken sıvının drenajı sağlanır. Başına sülükler yapıştırdı. Ama işe yaramadı maalesef. Babanız ruhsal bir yorgunluk içindeydi. Mengeri bunun üzerine ona biraz hayatın çetrefil meselelerinden uzak durmasını, eğlence hayatına dalmasını, aklına üşüşen bu vehim bulutlarını dağıtmasını tavsiye etmişti.”

Mösyö Arakel boğazını temizledi ve hiç beklemediğim bir şey söyledi.

“İşte öyle bir devresinde annenizle tanıştı...”

Ardından sustu. Sefih eğlence hayatının bir parçası olan annem, meğer ruh hastalığına ilaç diye verilmiş doktor tarafından. Ne düşüneceğimi bilemiyordum. Büyük bir kırgınlık hissi derinden sarstı ruhumu. Ona benziyor olmak falan da istemiyordum artık. Yüzümün ifadesinden düşüncelerimi tahmin eden Mösyö Arakel gülümsedi.

“Babanız çok hakikatli bir adamdı Fuat. Sakın ola ki onun hakkında kötü düşünmeyiniz. Annenizle ayrılmışlardı. Hatta anneniz yanılmıyorsam Marsilya'ya dönmüştü. Ama sonra ablanıza hamile olduğunu öğrenince anneniz bu vaziyeti babanıza bildirdi. Bir an bile tereddüt etmedi, annenizi hemen İstanbul'a getirtti, burada sizin yaşadığınız o evi açtı. Her iki evine de, çocuklarına da hep çok iyi baktı. İnanın bana...”

Çok üzgündüm Alex. Halen de üzgünüm. Eserlerini okuduğum zaman hissettiğim yakınlık, gözlerimizi benzettikleri zaman içimden yükselen gurur tamamen yok olmuştu. O bir yabancıydı. Hayatının benimle ya da annemle bir alakası yoktu aslında. Tıpkı Victor gibi. Annem Victor'un hizmetkârıydı, belli ki Beşir Fuat'ın da hizmetkârı olmaktan başka bir vasfı yoktu. Evet, iyi bir adam olduğu için onun şefkatine ve merhametine mazhar olmuştu ama hepsi bu. Ben? Benim değerim neydi? Şimdi ölmüş olan bir adama bunu soramayız. Ama yaşıyor olsaydı, o gözbebeği gibi sevdiği küçük oğlu Namık Kemal'in tırnağı kadar değerim olacak mıydı? Mösyö Arakel üzüntümü anlıyordu, daha fazla üstelemedi. Bir kitap daha çıkardı. Ahmet Mithat adlı bir yazarın ben doğduğum sene basmış olduğu, babamı anlatan bir kitap!

“Bunu size verip vermemek konusunda kararsızdım. Babanızın akıbetinin size ne kadar tesir edeceğini doğrusu tahmin edemiyordum. Ama şimdi görüyorum ki onunla alakalı her şeyi bilmek istiyorsunuz. Buna hakkınız da var. Çünkü...”

Başını eğdi. Durakladı. Söyleyeceklerini iyice tarttı.

“Siz belli ki babanızın fikriyatını anlayacak bir evlatsınız. Bir elin parmakları bile birbirine benzemez. Kaldı ki bir babanın evlatları birbirine benzesin. Bazen bir tanesi daha fazla babasının izinden gider, onu daha fazla anlayabilir.”

Mösyö Arakel vedalaşırken gözlerimin içine sımsıcak baktı. Bir daha görüşmeyecekmişiz gibi bir hisse kapıldım. Sanki uzun bir seyahate çıkıyordum. Onun bu müşfik hali biraz iyi gelmişti.

Dışarıda keskin bir soğuk yüzümü yaladı. Şeytanın dili gibi... Ürperdim. Yakamı kaldırdım, başım omuzlarımın arasında Sirkeci'ye doğru yürümeye başladım. Hem mutsuzluktan boğulacak gibi oluyordum hem de heyecandan titriyordum. Ruhum tuhaf düşünceler denizinde sürükleniyordu. Bir gemi, diyordum kendi kendime, bir gemi olsaydım... Messina'ya giden bir gemi; ama zamanda da geriye götürecek bir gemi... Limanda bir süre durup gemileri seyretmeyi aklımdan geçiriyordum ama Eminönü'ne

yaklaştığımda arkamda birilerinin beni takip ettiğini fark ettim. İki kişiydiler. Ne yapmalıydım? İçimde uğursuz bir his vardı. Bir şeyler olacaktı. Mısır Çarşısı'nın yanından bir sokağa saptım, sonra bir başka sokağa, ardından yeni bir sokağa. Peşimdekileri atlatmıştım ama ben de kaybolmuşum. Karanlık, garip bir sokaktaydım. Bazı binalar terk edilmiş gibi görünüyordu. Koyu siyah bir mağara ağzı gibi açık bekleyen kapısız evlerin içlerinden pis kokular geliyordu. İmparatorluğun çeşitli yerlerinden İstanbul'a çalışmaya gelmiş ama burada fakirlikten ve hastalıktan ölecek olan hamalların üst üste yattıkları yerler olmalıydı. Sokak meydana göre sessiz sayılırdı ama nereden geldiği belli olmayan bir homurtu adımlarıma eşlik ediyordu. Geldiğim yere dönmek istemediğim için daha da karanlık ve tekinsiz sokaklara sapıyordum. Sağda solda gördüğüm insanların çoğunun hareket etmeye mecali yoktu. Açlığın ve yokluğun insanı dehşete sürükleyen havası iki eliyle insanın boğazına yapışıyordu. Birden tiz bir ses sükûneti bozdu, acıyla haykıran bir hayvan ya da yırtıcı bir kuş ancak böyle bir ses çıkarabilirdi. O yana baktığımda sesin perişan bir adamdan geldiğini anladım. Üzerinde sadece lime lime olmuş çuvaldan bozma bir entari olan adamın ayağında pantolon yoktu ya da her tarafı yırtık bir şalvar vardı. Bir bez kalabalığının ya da çöplüğün ortasında oturuyordu. Gülüyordu. Deli olduğu her halinden belliydi. Çünkü ortadaydı. Yanındaki köpeklerden biri adamın orasını kokluyor, deli adam köpeğin bu alakasından dolayı zevk çılgınlıkları atıyordu. Bu manzara karşısında donup kalmıştım. Adam gözlerimin içine bakıyordu. Bakır rengi yüzünde yeşil gözleri tam bir tezat oluşturuyordu. Gözleri o kadar açık yeşildi ki insan bakmaktan kendini alamıyordu. Adam şaşkınlığının farkına varmış olsa gerek, daha da tiz bir sesle bağırmaya başladı. Ama o sırada kabak kafalı iriyarı bir adam yakası açılmadık küfürler ederek karanlık binalardan birinin ağzından fırladı ve kalın bir sopayla deliyi acımasızca dövmeye başladı. Deli kendinden beklenmeyecek bir çabuklukla kalkıp koşmaya başladı, halen aynı sesleri çıkarıyordu. Köpekler de peşinden gittiler, hep beraber daha da izbe bir sokakta kayboldular. Bu sırada bazıları iş vermek üzere adam aradığımı sanıp önüme çıktılar. Hayır, dememe rağmen ümitlerini hiç kaybetmeden benimle yürümeye devam ettiler. En sonunda meydana ulaştım, peşimdeki karanlık yüzlü zavallı adamlar sürüsü bir anda yok oldu.

F.

Ah sevgili Alex, Ahmet Mithat'ın kitabını keşke hiç okumasaydım, hiç bilmeseydim...

Beşir Fuat'ı nasıl tanıdım diye bir bölümle başlıyor. Hatta komik bir sahneyle ilk karşılaşmalarını resmediyor. Ahmet Mithat, gazetesindeki ofisinde çalışırken Beşir Fuat giriyor içeri. O tarihte yakışıklı genç bir asker. Gülümseyerek elini uzatıyor, Ahmet Mithat da, "Batılılar gibi el ele tutuşacağımızı zannederek elimi uzattım," diyor. Babam ise Ahmet Mithat'ın elini sıkıca kavrayıp öpüyor. Buranın selamlaşma âdetleri çok farklıdır Alex. Herkes yaşça ve mevki olarak kendinden büyük olanların elini öper. Ahmet Mithat'ın şaşkınlığı İstanbul'da âdetlerin bir süredir değişmekte olduğunun bir işareti galiba. Sonra aralarında güzel bir sohbet geçmiş. Ahmet Mithat anladığım kadarıyla çok meşhur bir yazar. Üstelik de dürüst biri olmalı. Çünkü Beşir Fuat'ın eserlerini yazarken ona yardım ettiğini söyleyenlere karşı bunun doğru olmadığını, babamın eserlerini kimseye göstermediğini hatta bu yüzden biraz da kibirli görüldüğünü belirtiyor. Bu ince kitabın ikinci bölümünü Beşir Fuat'ın dış görünüşünü, huylarını, ahlakını, tahsil ve askerlik hayatını detaylı bir şekilde anlatmaya ayırmış. Fransızcası müthişmiş, sadece tercüme etme seviyesinde değil, çok iyi eğitilmiş bir Fransız gibi ve hatta daha iyi Fransızca yazarmış. Bu satırları okuyunca gururlanmadım desem yalan olur. Ama ben de bir Fransız olarak onun yüzünü kara çıkartmayacak kadar Türkçe okuyup yazabiliyorum, diye düşündüm. Şimdi sana yazarken bir defa daha fark ettim. Evet, babamdan çok anneme aidim. Hatta mukayese kabul etmez şekilde anneme, annemin tabiyetine... Babam, babam diyorum. Ne acıklı ve ne kadar komik. O benim babam değil. Evet, onun kanı dolaşüyor damarlarımda ama hepsi o...

Ahmet Mithat, kitabında Beşir Fuat'ın münevverliğini, fen ve edebiyata olan hâkimiyetini övdükten sonra asıl meseleye doğru geliyor. Sefahate düşkünlüğü konusundaki dedikodular. Aslında böyle eğlence yerlerine gittiğini kabul ediyor ama kimsenin onu sarhoş görmediğini, kimseyi incittiğini duymadığını da ekliyor.

Üçüncü kısmın üzerinde *İntihar Şekli* yazıyor. Bu bölümü okurken Alex elim ayağım titredi. İntihar gününe kadar herhangi bir keder ya da sıkıntı hali göstermediği, hatta bu işi yapmak için önceden bazı hazırlıklara giriştiği anlatılıyordu. İntihar için odasına kapanıp bazı mektuplar yazmış. Biri zabıtaya hitaben, intiharından kimsenin sorumlu olmadığını, kendi arzusuyla bu kararı verdiğine dair bir not. Boşuna tahkikat yapmayın, demiş. Vücudunu da tıp mektebine bağışlamış, kadavra olarak üzerinde çalışılması için! Yerine getirilmeyen vasiyeti de buymuş... Bir de tabii Ahmet Mithat'a bir mektup yazmış. Ardından da intiharını icra etmiş.

Kitabı okudukça başım dönüyordu Alex. Gotik bir romanın veya *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde* gibi acayip bir hikâyenin içinde gibi hissediyordum kendimi... Artık babam olduğunu hayal edemediğim bu adam her şeyi soğukkanlılıkla planlayarak kendi hayatına son vermiş ve bu acayip olay üzerine memleketin en meşhur yazarı bir kitap yazarak bütün detayları tarihe bırakmış. Düşünsene Alex, ne kadar kokainin uyuşturmak için kâfi geleceğini anlamak için bir kedi üzerinde deneme yapmış! Kediye kokaini şırınga edip o bölgeyi dağlamış, kedinin hiç acı hissetmediğine şahit olmuş. Aynı şekilde kendine de uygulamış. Kokaini bileklerine,

boynuna zerk edip o damarlarını usturayla kesmiş. Yazarken bile kanım donuyor Alex. Bu nasıl bir iştir? Daha bitmedi. Ölüm ânını da kaydetmiş:

Ameliyatımı icra ettim, hiçbir ağrı duymadım. Kan aktıkça biraz sızlıyor. Kanım akarken baldızım aşağıya indi. Yazı yazıyorum kapıyı kapadım, diyerek geriye savdım. Bereket versin içeri girmedi. Bundan tatlı bir ölüm tasavvur edemiyorum. Kan aksın diye hiddetle kolumu kaldırdım. Baygınlık gelmeye başladı...

F.

Düşünceler içindeyim. Ahmet Mithat'ın bu incecik kitabı sadece merak ettiğim bütün meselelerin değil, bilmek, işitmek, öğrenmek istemediğim, kazayla aklıma geldiğinde şiddetle kovaladığım soruların da cevaplarını veriyordu. Beşir Fuat –artık babam demekten kendimi alıkoyduğum, hatta korktuğum bu adam– yazdığı mektupta intiharının sebeplerini tek tek sayıyordu. Ah şu satırlar, Alex, şu sözler, kalbimi nasıl da hançerliyor:⁵⁴

Annem delirmişti. Kendisinde hezeyanlı delilik vardı. Doktor Mengeri'yi getirttim. Muayene ettikten sonra, bu deliliğin ya kendine zarar vermek ya birini boğmak ya da evde yangın çıkarmakla sonuçlanacak raddede olduğunu, evde tutmanın son derece tehlikeli olduğunu, hastaneye yatırmak gerektiğini söylemişti. Evde alıkonulur da kendine bir şey yaparsa, başlıca vâris ben olduğumdan, kimse bunun kazayla olduğuna inanmayacak ve herkes miras yüzünden bilhassa dikkat etmediğimi düşünecekti. Hatta doktorun ikazlarını dikkate almadığım için kanunen suçlu duruma bile düşebilirdim. Bu sebeplerden annemi hastaneye yatırmaya mecbur oldum. Ancak böyle bir olayın, insan zihninde ne derece tesirli olduğunu söylemeye gerek yok, bir müddet sonra pişman oldum. Bunlardan başka, avukatların elinde arapsaçına dönmüş davaların vekâletini kendim üstlenip bunları yoluna koymak ve hakkı ortaya çıkarmak için uğraşmakta ve mahkemelerin bazı ters durumları sinirlerimi bozmakta olduğundan, zihnimde bir yorgunluk gelmişti. Bunların sonucunda kendimde bir bilinç karmaşasının ilk işaretlerini görmeye başladım. Tıp eğitimi almış olduğumdan deliliğin irsi olduğunu da biliyordum, bu yüzden endişelerim arttı. Bu daha da kötü müteessir etti beni. Sonunda yine Doktor Mengeri'ye gittim. O da beynime sülükler yapıştırmayı tavsiye etti. İkinci olarak da kendimi eğlenceye verip bu endişelerden uzaklaşmamı söyledi. Sülükleri birkaç defa yapıştırdım. Bir yandan da eğlence hayatına başladım. Hakikaten de bunların faydasını gördüm. Babam çok düzgün bir adamdı, annem de haysiyetini korumak için parayı önemsememek gerektiğini düşünürdü ve ben de onlara çekmiş olduğumdan cömertliğe meyilliydim. Eğlence hayatında bu cömertliğin doğuracağı sonuçlar belliyse de huyumu değiştirmedim. Malımı koruyup aklımı kaybedeceğime, deyip harcamaya başladım. Bol harcayınca eğlence kapıları da bize kendiliğinden açılmaya başladı. Bir de bu hayata düşmüş zavallıların haline acıyıp onları kurtarmak istedim. Bunlardan birini on sekiz ay kadar metres tuttum. Yanlış yaptığımı anlayıp başımdan attım. Fakat on sekiz ay boyunca çok para harcadım. Sonra başkasını buldum. Uzatmayalım, bununla da bir müddet münasebette bulunduktan sonra onu Fransa'ya gönderdim. Fakat garip bir tesadüf olarak, Fransa'dan bana gönderdiği ilk mektupta kadın gebe olduğunu yazdı. Ben de tabii geri dönmesini söyledim. Kadın geldi. Kuzguncuk'ta ev tuttuk, orada oturduk. Geçenlerde bir kız çocuğu dünyaya geldi. Ancak bu durum bizim evde bir dereceye kadar müsamaha edildiyse de sonraları hüznün ve kedere sebep oldu. Eve geldiğim vakit karım, “Niçin gelmiyorsun?” diye ağlar. Evde biraz kalıp Kuzguncuk'a gittiğim zaman, “Artık sen benden bıktın!” diyerek metresim ağlar. Ben iki cami arasında beynamaz kaldım. Hiçbiri halden anlamıyor. Metres terk edilse dertlerin bir kısmı bitecek belki ama her arzumuzu yerine

getiren, suçsuz ve de bizden bir de çocuğu olan bir kadını ağlatarak kovmaya nasıl razı olunur? İşte şu son haftalarda çok zor durumda kaldım. Bundan kurtulmak için intihardan başka çare bulamadım. Bu fikir yeni değil. Harcamalarım sahip olduklarımdan fazla olduğundan bir gün tamamen tükeneceği belliydi. Ama verdiğim sözü tutmamak ya da suçsuz bir kadını masrafından dolayı terk etmek vicdanıma sığmıyor.

Görüyorsun ya Alex, Beşir Fuat “annemin masrafları”yla başa çıkamadığı için intihar etmiş! Üstelik o tarihte sadece Feride var dünyada. Biraz daha sabretseymiş ben de katılacaktım bu masraflı ekibe! İçim öfkeyle doldu Alex! Öfkeyle! Nasıl bir kader bu! Nasıl bir dünyaya gelme şekli. Evet, dünya mükemmel bir yer değil, Tanrı Baba’mızın vaat ettiği cennetle de uzaktan yakından bir alakası yok. Olsa olsa Dante’nin soğuk ve karanlık cehenneminden bir parçadır ama yine de dünyaya böyle bir şekilde gelmiş olmak içime sindirebileceğim bir şey değil. Bizi başından atamadığı için çareyi intiharda bulmuş. Ne merhametli bir hareket! Ne kadar soylu bir tavır! Keşke hiç öğrenmeseydim bunları, keşke hiç İstanbul’a gelmeseydim. Ta en başında hata ettim. Messina’da o gemiye hiç binmeyecektim, Isabelle’i hiç bırakmayacaktım, o çınar ağacının altındaki sofradan hiç kalkmayacaktım. Varsın Tanrı’nın yumruğu üzerimize insin, ne gam! Böylesine utanç içinde yaşamaktansa intikamcı bir Tanrı’nın gazabına uğramak daha iyidir.

F.

54. Ahmet Mithat’ın kitabı yakın zamanda yayımlanmıştır (*Beşir Fuad*, Ahmet Midhat Efendi, çeviriyazı: N. Ahmet Özalp, Oğlak Yayınları, 1996). Ancak metnin çevirimi o tarihte bu kitaba erişme olanağı bulamamış, büyük olasılıkla özgün metinle karşılaştırma yapmadan, Fuat’ın Osmanlıca Türkçesinden Fransızcaya çevirdiği metni modern Türkçeye aktardığı için kimi farklılıklar göze çarpmaktadır. Ancak anlamı bozmadığı için biz çeviriye müdahale etmedik. (Y.N.)

Sabah öfkeyle sana bunları yazdıktan sonra Marcel'in peşinden kendimi sokağa attım. Güneş epeyce yükselmişti, bulutsuz parlak bir hava vardı. Gök her zaman olduğundan daha yüksek görünüyordu. Hava yine de çok soğuktu. Marcel daha sonra fotoğraf makinesini yerleştireceği farklı mekânlar aradığı için her zamanki yolumuzu terk edip Tophane'ye doğru dar sokaklardan kıvrıla kıvrıla yürümeye başladık. Buralar geceleri tekinsiz sayılan, daha çok İstanbul'a dışarıdan çalışmaya gelmiş işçilerin kaldığı evlerle dolu. Hamallık, rençperlik, kuyuculuk yapmaya gelmiş Kürtler, Karadenizli gemiciler, ateşçiler, kayıkçılar, Bulgar bahçıvanlar, fırıncılar, Ermeni duvarcılar, boyacılar, kısacası imparatorluğun dört bir yanından çalışmaya gelen bu bin bir çeşit adam adeta cehennemdeki günahkâr ruhlar gibi gece olduğunda birbirlerine giriyorlar, hırgür hiç eksik olmuyor bu mahallede. Hele bir de bunlara Rum meyhaneciler, Maltalı kadın satıcıları, İtalyan serseriler, işsiz Arnavut paralı muhafızlar eklenince iyiden iyiye bir Babil cehennemine dönüyor Tophane.

Ancak Marcel öyle bir adam ki manzaranın en güzel görüldüğü köşeyi bulmak için araştırmaya başladığında aklına başka hiçbir şey gelmiyor. Dünyadan kopuyor. Sadece kâğıdın üzerine geçireceği manzaranın detaylarıyla meşgul oluyor. Böyle zamanlarda ona gıpta ediyorum. İşte tam bir sanatçı, diyorum kendi kendime, yaptığı işin içinde eriyip giden bir kişi... Marcel'in çektiği fotoğrafları gördüm Alex. Hakikaten başka bir hal var onun resimlerinde. Nerede görsem, onlarcası arasında tanırım, işte bu Marcel'in gözü, derim. Ancak o, makinesini bu şekilde yerleştirebilir ve ancak o, bu şekilde çekebilir. Mesela gidiyoruz, alelade bir sokakta, kırık bir çeşmenin önünde saatlerce uğraşiyor. Ama sonra çektiği fotoğrafı görünce kırık mermeriyle boynu bükük duran çeşmenin üzerine eğilen ağacın acı çeken bir mahluk olduğunu fark ediyorum. İçinde yaşarken göremediklerimi gösteriyor sanatıyla. Ben eskiden fotoğrafın hakikate en yakın kayıt olduğunu zannederdim ama Marcel'i tanıdıktan sonra bu fikrim tamamen değişti. Hatta şunu bile düşünme raddesine gelmiştim: Fotoğrafını çektiğimiz anda o manzara daha önce olmadığı bir şeye dönüşüyor. Balıklı kilisede fotoğrafa karşı çıkan papaz haklıydı belki ama yanlış sebepten. Fotoğraf insanın ruhundan bir parça eksiltir, demişti, hayır tam tersine çoğaltıyor, ekliyor, başka bir şey haline getiriyor.

Marcel İstanbul'un parlak öğlen güneşinde bile karanlık kalmayı başarabilen Tophane sokaklarında etrafı araştırıp küçük defterine notlar alırken, ben bu gibi şeyler düşünerek aklımı babamın mektubundan uzaklaştırmaya çalışıyordum. Ama, "Metres terk edilse dertlerin bir kısmı bitecek," ile "Deliliğin irsi olduğunu da biliyordum, bu yüzden endişelerim arttı," cümleleri zihnimin içinde kanlı bir çarpışmaya girişmişlerdi. Metresinin masraflarıyla başa çıkamadığı için canına kıyan bir sefil miydi babam yoksa irsi bir hastalığın kaçınılmaz neticesiyle mi karşı karşıya kalmıştı? İkinci cümlenin kazanma ihtimali bir nebze olsun incinen gururumu tamir ediyordu ama bu sefer de farklı bir korkunun içime yerleştiğini hissediyordum. Delirme korkusunun! Belki benim de içimde o korkunç delilik tohumu vardı, filizleneceği günü bekliyordu sinsice. Neyse ki Galata Köprüsü'ne indiğimizde bizi fevkalade bir durum bekliyordu da biraz olsun aklım dağıldı, bu

düşüncelerden uzaklaştım.

Üzerinden bütün Asya'nın, Avrupa'nın ve Afrika'nın geçtiği, Pera'yı İstanbul'a bağlayan bu acayip köprüyü daha önce de anlatmıştım sana Alex. Köprüde bir kaza olmuştu. Etraf ana baba gününe dönmüştü. Bir İngiliz gemisi hızını alamayıp köprüye bindirmiş, dubaları sabitleyen zincirleri de sürüklemişti. Bazı dubalar battığı için İstanbul tarafında köprü karadan ayrılmıştı. Etrafta koşturan insanlar alışılmamışın dışında bir heyecan yayıyordu havaya. Marcel de hemen fotoğraf çekmek için kazanın yanına koştu. Ben yorulmuştum, bir kahveye girdim. Marcel artık benim bu hallerime alışmıştı. Etrafı seyreder, biraz aklımı dağıtır, o korkunç mektuptan kurtulurum, diye ümit ediyordum. Burası herkesin birbirini tanıdığı, devamlı müşterilerinin kendi evlerindeymiş gibi rahat davrandıkları, hepsinin kendilerine ait, başka kimseye verilmeyen nargilelerinin bulunduğu mahalle kahvelerinden değildi. Limana yakın olduğu için kimin girip kimin çıktığının belli olmadığı bizim Paris'teki kahvelere benziyordu daha çok. Belki de o yüzden içime bir hüznün çöktü. Fransa'yı düşündüm. Feride'yi, seni, o hep kızdığımız sanatçı arkadaşlarımızı, hatta itiraf etmek zor ama Victor'u bile ne kadar çok özlediğimi fark ettim. Feride'yle her ay muntazam mektuplaşıyoruz ama aynı şey değil ki... Hiç değil. H.G. Wells üstadımızın makinesine binip geriye dönmek isterdim Alex, çok değil beş sene öncesine sadece. İnsan mutluluğun kıymetini mutsuzluk ânında fark ediyor ne yazık ki. Benim, hayatım dediğim şu garip maceranın en mutlu zamanları hep geride kaldı. Annem geride kaldı. Isabelle geride kaldı. Onu düşündüğümde kalbimde kocaman bir gözyaşı büyümeye başlıyor, yukarı doğru tırmanıyor. Bu vicdan azabı varken benim bir katile ihtiyacım yok. Bu acı öldürecek beni. Kaderimi idare eden tanrıların elindeki sarkaç Isabelle'den uzaklaştığında babam olacak adamın kanattığı yaraya yaklaşıyor. İki acının arasında kaldım. Belki bir üçüncü yol bulunur ha, ne dersin?

Bu düşünceler içinde yoldan geçenleri izliyordum ki aniden yanı başımda biten yaşlı adamın gemide tanıştığımız ressam Pierre de Bouise olduğunu fark ettim. Yaşlı ressam da beni tanıdı ve kibarca selam verdi. Hal böyle olunca onu masama davet ettim. Kahve her yerde olduğundan daha çabuk geldi. Sohbet daldık. Gözucuyla da köprüyü tamir etmek için koşturanlarla bir an önce köprüden geçmek isteyenler arasında saman alevi gibi parlayan ve akabinde sönen kavgaları izliyorduk. Pierre gemideki gibi yine kinayeli konuşuyordu. Başlangıçta onu davet ettiğime pişman oldum. Ufak detayları bile bir iğneleme vesilesi olarak kullanıyordu:

“Suyu kahveden önce mi içersiniz yoksa bitirdikten sonra mı?”

“Hiç dikkat etmedim, susamışsam önce içerim ama bazen de kahveden sonra.”

Pierre sincap gibi gülümsedi.

“Şaşmamalı! Bu cevaba hiç şaşmamalı!”

Sonra da önemli bir sır vermiş gibi kulağıma eğildi.

“Doğu'da su kahveden önce içilir, Batı'da ise tam tersi, kahveden sonra... Bir adamın nereli olduğunu o şekilde tespit etmek mümkün olur. Tabii sizin durumunuzda Mösyö Fuat Chausson Bey, bunu önceden kestirmek çok zor.”

Bu adamın ne sebeple benimle uğraştığını anlamıyordum ama o anda sırf aklımı meşgul edecek bir mevzu çıkardığı için konuşmayı sürdürüyordum.

“Eh, o zaman bardağın yarısını önce içmeliyim, kalanını da kahve bitince.”

Pierre gözlerini kısip tepeden tırnağa süzdü beni.

“Çok solgun görünüyorsunuz. İstanbul’un havası yaramamış size. Biraz kendinize bakın. Mesela Asya’nın tatlı sularına gidin, paraya kıyıp bir kuzu çevirtin... Yoksa hasta mısınız? Malum, kolera salgını var. Suları kaynatıp içmeli.”

“Hayır hasta değilim. Sadece son günlerde üzerinde çalıştığım iş yüzünden biraz uykusuz kaldım.”

“Öyle mi? Hafızam beni yanıltmıyorsa bir gazete için yazmaya gelmişsiniz.”

“*L’Illustration*... Evet, olup biten her şey hakkında yazı bekliyorlar, işin kötüsü İstanbul’da her gün ayrı bir tiyatro sahneleniyor...”

“Demek size de öyle geliyor. Sultanı dize getirenler nihai amaçlarına varabilecekler mi? Ne dersiniz?”

“Bunu size sormalı. Ben birkaç aydır buradayım ve her gün yeni bir hadise oluyor. Bazen iyiye gittiğini zannediyorum, bazen de imparatorluğun çatır çatır dağıldığını...”

“Eh, dağılsa daha iyi olmaz mı? Bu katilin eline çok fazla masumun kanı bulaştı. Artık geri dönüşü olmaz. Lanetli bir başlangıç iyi bir neticeye götürmez insanı. Böyle olacağı en başından belliydi.”

“Niçin lanetli?”

“Bilmiyor musunuz? Tabii ya, nereden bileceksiniz, siz o zaman dünyada yoktunuz. Otuz üç sene önce... Abdülaziz tahttan indirilip Boğaziçi’nin saraylarından birine kapatıldı. Dört gün sonra da bileklerini kesip intihar etti. Tabii öldürüldü diyenler de var. Sonra Sultan Murat’ı tahta çıkardılar. Şimdiki sultanın ağabeyi. Ama delirdiği için ancak üç ay tahtta kaldı. Ben o tarihte çok genç bir ressam yamağı olarak gelmişim İstanbul’a. Ustamla Fransız Sarayı için çalışıyorduk. Pera’da... Görme fırsatınız oldu mu?”

“Maalesef.”

“Yaptığımız tablolar halen sarayın duvarlarını süsler. Her neyse, Sultan Murat’ın delilikleri çok trajikti. Aslında önceleri herkes çok ümitliydi bu yeni padişahın. Batılıların dostu olduğu söyleniyordu. Batı sanatından anlayan, yeni fikirlere açık bir adammış. Ama işte sinir buhranı...”

Kahvesinin dibindeki telveyi parmağıyla sıyırıp tatlı yer gibi ağzına attı.

“Öyle bakmayın, bağırsaklara çok iyi geliyor.”

“Nasıl bir sinir buhranı geçirmiş?”

“Cuma namazına gittiklerinde kendini sarayın havuzuna falan atmaya çalışmış. Merasime götürmek için gelen askerlerden korkmuş, öldürmek için geldiler sanmış...”

“Sonra ne oldu?”

“Tabii o padişah olamayınca yerine Abdülhamit’i getirdiler. Onda da bu yüzden hep bir delirme korkusu vardır. Ailede deli olunca... Hep biliyor, ağabeyi Murat’ın krizlerini. Hele Abdülaziz’in bileklerini keserek intihar ettiğini duyunca Murat katılıp kalmış yatakta. Sırtüstü, gözleri sonuna kadar açık... Doktoru hemen koşmuş, bir küvete yatırıp vücuduna elli tane sülük yapıştırmışlar. Düşünebiliyor musunuz Mösyö Fuat, elli sülük! İnsanı öldürür bu kadar kanını emdirmek!”

“Ölmüş mü peki?”

“Hayır, hayır... İşin enteresan yanı sonradan iyileşmesi.”

“Tedavi mi olmuş?”

“Tam bilmiyorum ama öyle bir şaya vardır. Belki de Büyük Katil’den kurtulmak için insanlar uydurmuşlardır bunu. Kendilerini inandırmışlardır Murat’ın iyileştiğine. Belli mi olur? Çünkü akıl hastalıklarının asla tedavi olmadığı da bir vakıa... Kim bilir? Ama bence Abdülhamit de deli. Delilerden deli gibi korkuyor! Onları iyice zincire vurmak için bir hastane bile yaptırmış. Toptaşı Bimarhanesi. Duydunuz mu? Hep korkusundan... En kötüsü de ne biliyor musunuz genç dostum? Vehimler içinde kıvranan bir adamın vehmettiklerinin başına hakikaten de gelmesi!”

“Sultan Abdülhamit’in başına mı?”

“Evet, tabii! Hep bir suikasta uğrayacağından korkuyordu. Hakikaten de bombayla havaya uçurmaya çalıştılar! Müthiş bir olay! Ama size şaşırtıcı bir şey söyleyeyim Mösyö Fuat Bey, hiç korkmamış! O kadar soğukkanlı bir şekilde idare etmiş ki durumu... Herkes apışıp kalmış. Ben hiç şaşırmadım, hiç.”

“Niçin? Az evvel deli diyordunuz.”

“Çünkü ona çok iyi gelmiştir bu suikast. Şüphelerinde ne kadar haklı olduğunu gösterdiği için mutlu bile olmuştur. Boşuna vehmetmediğinin, deli olmadığıının en büyük delilidir o suikast. En fenası nedir biliyor musunuz?”

Yaşlı ressam ruhumu okumak istercesine yüzünü yüzüme yaklaştırdı. Nefesi çürük yumurta kokuyordu. Gözbebeklerinin etrafı ölümün gri halkalarıyla kuşatılmıştı.

“En fenası... hiçbir şeyin olmamasıdır. Hep bir şey olacak diye beklemek, kuşkulanmak, korkmak... Kuşku beyni kemiren bir kurttur...”

İşte sevgili Alex, yaşlı ressam ağzının sularını akıtarak lokumları çiğnerken böyle saray hikâyeleri anlatıp duruyordu. Ona göre bütün Osmanlı hanedanı hatta Avrupa’daki hanedanlar da hep deliydi. İktidar insanı delirtiyordu. O anlatırken çok da önemsemeden, bambaşka insanların hikâyeleri gibi dinlediğim bu olaylar üzerimde derin bir tesir yapmaktaydı. *De nobis fabula narrator.*⁵⁵ Daha o andan hissediyordum içimdeki denizin dalgalanmakta olduğunu. Büyük bir fırtınanın kopacağı belliydi. Gecenin bu vaktinde oturup cılız lamba ışığında sana mektup üzerine mektup yazmamın sebebi de bu. Korku.

Uyumak istemiyorum.

Yatağa yatıp gözlerimi kapattığım anda yeşil bir havuzun içinde kafasına yapışmış sülüklerle yatan bir adam beliriyor. Sülükler iştahla kanını emiyorlar, sımsıkı bir vantuzla nihayetlenen küçük gövdeleri kanla doluyor, doluyor ve en nihayetinde teker teker patlıyorlar. Yeşil su kahverengine dönüyor. Adamın gözleri acıyla sonuna dek açılıyor. Bileklerinde korkunç yaralar var. Birisi bu yaraları dikiyor, elinde kocaman bir çuvaldız, kalın bir ip geçirilmiş. Her dikiş kolunda daha büyük yaralar açıyor. Adam anlamsız sesler çıkarıyor. Çıplak, deli, korkmuş, canı acıyor. Kim bu adam, diye soruyorum kendime, cevabından korkuyorum. Çünkü onun Sultan Murat ya da babam olmadığıının farkındayım. İstanbul’un karanlık sokaklarında köpeklerle yaşayan o yeşil gözlü zavallı da değil. O benim Alex. Ben...

Korkunç hayaller bunlar Alex. Gecenin bu saatinde tek yapabileceğim yazmak... Ama bu kelime bile uğursuz hayalleri çağırıyor. Hayatı terk ederken son dakikasını yazan bir adamın soyundan geliyorum.

55. (Lat.) Anlatılan bizim hikâyemiz. (Ç.N.)

Yatağın içinde, kucağımda defterle uyuyakalmışım. Köpeklerin havlamalarıyla uyandım. Havalar soğudukça, insanlar evlerinin içine sindikçe onlar da açlıktan nereye saldıracaklarını bilemiyorlar. Kurban Bayramı da geçti, o zaman çıkan kemikler çoktan yok oldu. Hepsi açlıktan delirmiş durumda. Beni tanımalarına rağmen bazen hırlıyorlar. Elebaşlarının bir işaretini bekliyorlar. Her şey ona bağlı. Her mahallenin bir çetesi var, kimin kim olduğu belli. Başka bir mahallenin köpeği kazara mahalleye gelirse işte o zaman ölümlerden ölüm beğensin. Dünyayı dar ediyorlar. Zaten yoluk olan sarı kürkleri iyiden iyiye yaralanıp bereleniyor. Eğer çok çaresiz ve genç bir köpekse yapacağı tek şey yere iyice yatıp yaltaklanmak, çetenin kavgacı gençlerinin hırlamalarına ve tacizlerine boyun eğmek. Yaltaklanmak, köleleşmek! İşte o zaman elebaşı olan köpek, yeni gelenin aralarına katılmasına izin veriyor. İnsanlara gelince, mahallede oturanları tanıyorlar tabii. Mahalleli her zaman bir yemek bulma imkânı. Bunlar aslında hayvanların dilencileri. İnsanların verdikleri yiyecekler olmasa açlıktan ölecekler. Bu yüzden de kendilerini mahallenin bekçileri zannediyorlar. Yabancılara karşı kuşkucu ve zaman zaman da saldırganlar. Aslında hepsi biliyor insanların kendilerinden üstün olduğunu. Ama yine de bir zayıflık görürlerse affetmezler. İnsanlar gibi... Bazen yüzlerine dikkatle baktığımda onları da insan gibi görüyorum, işte şu Victor'un biraz uzun suratlısı, şu kör ne kadar da Mösyö Girard'a benziyor, diyorum ya şu kılkuyrak, başını omuzlarının arasına kısırtışı bile aynı Laurent. Paris'i özlemişim galiba. Okuldan, barlardan tanıdığımız ne kadar insan varsa suratları köpeklerin yüzlerinde beliriyor. Sanki biri büyü yapmış, Fransa'da ne kadar tanıdığım varsa hepsini köpeğe çevirmiş. Beni seyretmek için toplanmışlar. İstanbul'un sokaklarında beni bekliyorlar. Gâvur köpek! Bu lafı o kadar çok duyarsın ki sokakta. Merhaba gibi alelade bir laf Türkler için. Belki de o yüzden... bu insanlarla damarlarımda aynı kanın aktığına bazen inanamıyorum. Bazen de inanıyorum. Damarlarımda dolaşan kan... Lanetli kan. Isabelle... Bir meleğin ölümüne sebep oldum. Benden daha katili var mı? Belki de var. Kendini öldürenlerin cehennemini hangi katında olduğunu hatırlıyor musun Alex? Azılı katillerle aynı yerde olmalı. O zaman babama kavuşacağım demektir.

Neler yazıyorum sana böyle Alex!

Sinirlerim çok bozuk.

Bir süre yalnız kalmamalıyım.

F.

Sevgili Alex,

1 Şubat tarihli mektubun ulaştı elime. Sophie'yle kavuştuğunuza sevindim. Sana döneceğini, herkese ve her şeye rağmen seni bırakmayacağını biliyordum. Hakiki bir aşk sizinkisi. Peki, annenin haberi var mı? Sanatoryumdakiler güvenilir, sır saklamayı bilen insanlar mı? Dikkatli olmanızda fayda var. Çünkü Georgette sağı solu belli olmayan, kızdı mı tepesi atan bir kadın, senden dinlediklerimden anladığım bu. Hastalığın bile onu yumuşatamamıştı. Şimdi bu sessizlik hayra alamet mi?

Ne zaman döneceğimi soruyorsun, doğrusu bilmiyorum dostum. Aslında dönmek de kalmak da bir benim için. Dönersem bir yerinden tutunup hayata devam etmem gerekecek, böyle olmalı, başka çıkar yol yok. Dönmeyerek hayata başlamayı erteliyorum aslında.

Bu arada yeniden haber yazmaya başladım, henüz satacak kimse bulamadık ama paslanmamak için yazıyorum. *Le Petit Journal*'i zorlamayı düşünüyorum. Çünkü İstanbul çok hareketli. O sonbahardaki iyimserlik yerini endişelere bıraktı. Peş peşe mitingler yapılıyor. Geçen gün Sultanahmet Camii avlusunda yapıldı biz de gittik Marcel'le. Konu yeni matbuat nizamnamesi. Çok ağır hükümler içeriyor. Hükümete gazete kapatma, ağır para ve hapis cezaları verme hakkı tanıyor. Ayrıca gazete çıkarmak da zorlaştırılıyor. 500 altın lira teminat yatırmadan gazete, dergi çıkarmak mümkün değil. Düşünebiliyor musun Alex, istibdada son vermek amacıyla iktidarı elde edenler şimdi bizzat tiranlığa başladılar. Ama işleri kolay değil. Bir kere hürriyetin tadını almış insanları vazgeçirmek çok zor. Mağaranın dışına çıkıp da güneşi görmüş insanlara haydi tekrar o mağaranın karanlığına dön, demek gibi bir şey bu.

Binlerce insan toplandı meydanda. Ermeni, Rum, Arnavut, Arap ve Acem gazeteciler konuşmalar yaptılar. Sonra bir heyet gönderildi hükümete... Hükümetin gazeteleri zapturapt altına almaya çalışmasının asıl sebebi Avrupa vilayetlerinden, Doğu'dan, Ermeni köylerinden gelen kötü haberler... Doğu meselesi gitgide büyüyor. Zamanında da, çocuktum, hatırlıyorum, korkunç katliamlar olmuştu; hem de sadece Anadolu'da değil, İstanbul'un göbeğinde. O zaman sebeplerini anlayacak yaşta değildim tabii, zaman zaman gecenin içinden karanlık yüzlü adamlar, baltalı, palalı, bıçaklı adamlar çıkar ve birilerini kesmeye kalkarlardı, bu kadardı bildiğim...

Anayasa eşitlik getiriyor, evet ama işte Avrupa'da, Yunanlılar Bulgarlar birer birer istiklallerini ilan ettikçe Anadolu'da Müslümanlar kendilerini tehdit altında hissediyorlar. Bu sebeple en yakınındaki Hıristiyanlara dış biliyorlar. Bir yandan da sultan, halkın sevgisini kazanmayı başarıyor. Nasıl olduğuna bir türlü aklım ermiyor. Sultan hem anayasayı bahşetmiş gibi davranıyor hem iradesine karşı ihtilal yapılmış gibi mazlum görünmeyi başarıyor. Halka kendini sevdireyor. Yeniden mutlak hâkim olursa, İslam kanunları tam manasıyla tatbik edilirse eski güzel günler geri gelebilir, diye düşünenlerin sesi daha yüksek çıkıyor artık. Bunda şaşılacak bir şey yok aslında. Kim her şeyi kendi yerine düşünen kudretli bir babası olsun istemez ki...

Baba. Evet, o mesele de halen kafamı kurcalıyor Alex. Sana yazmıştım son mektubumda, sınırlarım çok bozuldu. Babam gibi olacağım korkusu içimde zehirli bir

sarmaşık gibi büyüyor, hissediyorum. Bir müddet kitaplarına dokunmadım, hatta pansiyonumuza dönmedim bile, çoğu zaman Kandilli’de kalıyordum. Doğrusu iyi geliyor oradaki hayatımız. Ama sana yazmak için ille de bu pansiyon odasında, gecenin bir vakti gaz lambasının ışığı altında, muntazaman kurmadığım için kendine has bir zamanı gösteren ayaklı saatin tiktaklarını işitiyor olmam lazım. Şimdi olduğu gibi. Bu arada ev sahibemiz Madam Regina çok hasta. Yalıda olmadığımız zamanlarda biz bakıyoruz, Marcel çok güzel yemek yapıyor. Ama yaşlı kadının durumu iyi değil. Zaten kavruktu iyiden iyiye zayıfladı. Güçbela konuşuyor. Bittim ben artık, ölüyorum, Tanrım çok acı çektirme, diye ağlıyor. Biz ne kadar destek olmaya çalışsak da içimizden biliyoruz madamın adım adım ölüme yaklaştığını.

Ölüme yaklaşmak başka hiçbir şeye benzemiyor. İnsanın ruhunda yaralar açılıyor, o zaman farkına varıyor bir ruhu olduğunun. Annem son zamanlarında hep gökyüzüne bakardı. Bırakıp gideceğim bu dünyayı görmeye dayanamıyorum, derdi. Bir gün eve döndüğümde senelerdir sandıkta sakladığı tiyatro kostümlerinden birine sarınmış vaziyette buldum onu. Yüzünde beni korkutan bir gülümseme vardı. Hangi rolde giydiği kostüm olduğunu sormadım. Şüphesiz hayatta en mutlu olduğu zamanı hayal ediyordu... Keşke sorabilseydim. Ama konuşmak istemiyordu. Yanına yaklaştığımda o hayal bozuluyor olmalıydı çünkü git diye bağıyordu. Son kuvvetini o güzel hatırayı yaşatmak için harcıyordu. Belli ki o hatıranın içinde bana ya da Feride’ye yer yoktu. O anda bunları düşünmüyordum ama şimdi madamın başucunda ölümü beklerken acıyla farkına varıyorum. Biz, ben ve Feride, hayatının mutsuz döneminin başlangıcıydık sadece. Biz koskoca bir sukutuhayalden, mutsuzluk, sefalet ve felaketten başka bir şey değildik. O adım adım ölüme yaklaşırken çaresizce sevmeye devam ediyordum annemi. Onunla birlikte benim de bir parçamın öleceği hissiyle içimde bir yer kanıyordu. Şimdi Madam Regina’ya zorla çorba içirirken böyle bir his içinde değilim. İlk önce ürktüğüm ama sonraları gitgide sevdiğim bu yaşlı kadının ölümü bana son derece normal geliyor. Artık onun da ölümü istemesi gerektiğine inanıyorum.

Bu sabah çok şaşırttı bizi. Marcel’den kendi fotoğrafını çekmesini istedi. Son arzusunun bu olduğunu söyledi. Bu dünyadan gelip geçerken bir izim kalsın, en azından ben cennete gidene kadar saklarsınız, sonra yırtıp atarsınız, dedi.

Yalıda kaldığımız zamanlarda başka bir hayatın içine giriyoruz. Bu bana iyi geliyor. Durumumun farkında olan Charles ve Marcel beni karşılıklarına oturtup hikâyeyi baştan sona anlattırdılar. Babam gibi delireceğimden korktuğumu itiraf ettim. Deliliğin irsi olduğunu onlar da biliyorlar tabii. Ama benim deli olmadığımı söylediler. Charles ve Marcel babamın yazdıklarını anlattığımda önce kuşkuyla dinlediler ama sonra inandılar. Kitapları gösterdim. Dilini anlamasalar da uydurmadığıma ikna oldular. Sonra Charles başka bir tarafından tuttu meseleyi.

“Aslında çok enteresan. Ateist bir Müslüman... Eğer dinî inancı olsaydı, her şeyin kader olduğunu düşünecekti, canına kıymayacaktı. Ama anladığım kadarıyla babanız bir materyalistmiş, hatta çok koyu bir bilim âşığı, o kitapçıdaki adamın dediği gibi bir bilim mistiği! O yüzden de bilimin söylediğine inanıyor. Bilim de diyor ki, delilik anneden oğula tevarüs eder. Baban da buna inanıyor. Bu yüzden dengesini kaybediyor. Ne acayip bir iş. Tanrı inancından kurtulmak insanı mutlak hürriyete kavuşturur, kaderinin tek efendisi haline

getirir. Ama baban, en hür olduğu noktada hürriyetine kendi eliyle son veriyor. Çok garip. Eğer bilime de itibar etmeseydi hayatı kurtulabilirdi. Belki agnostik olmak tek çıkar yoldur.”

“Ama o zaman annesi gibi delirerek ölecekti belki de... Ya da birilerine zarar verebilirdi...”

Marcel ne babamın ne de benim deli olduğumuza inanmadığını söyledi. Ben de onlara nasıl bu kadar emin olabildiklerini sordum haklı olarak. Onlar da, deli olsaymışım bunca zaman içinde kendimi ele verirmişim, öyle dediler. Mesela dedim? Charles hemen kitaplardan çeşitli tıp kitapları indirdi. Delilik çeşitlerini sayıp dökmeye başladı. Bunama, hezeyanlar, sesler duyma, hayaller görme, beyin humması gibi bir dolu şey sayıp döktü. Bunların bende olmadığı ne malum, dedim. Belki de burası, bu yalı, siz, her şey benim zihnimde beliren hayallere. Buna ne diyeceksiniz? Bir şey demediler. Güldüler. Evet, bu bizim sevdiğimiz tarzda bir delilik, hatta hepimizde bu delilikten var, dediler. Nargileler ortaya çıktı, İsfahan'dan getirilen tömbeki denilen kalın tütün balyasının içine keyif verici otlar katıldı, anlayacağın tedavim başladı. İyi gelmedi dersem yalan olur. Bu sefer afyonda olduğu gibi kendimi kaybetmiyorum. Zihnime tatlı bir berraklık hâkim oluyor. Etraftaki sesleri daha önce hiç olmadığı kadar detaylarıyla duyar hale geliyorum. Pencerenin ardından gelen gece kuşlarının kanat çırpışlarını, uzaklarda kürek çeken bir kayıkçının ıskarmozlarının çatırdayışını, rüzgârla hışırdayan yaprakları tek tek işitiyorum. Gözlerimi kapadığımda aklımdan geçen düşünceleri de hatıraları da Marcel'in çektiği fotoğraflar gibi tek tek seyrediyorum.

Bak sana da anlatayım:

İlk fotoğrafta Evelyn'e evlenme teklif ederken ben varım. Diz çökmüşüm, Evelyn şefkatle yüzüme dokunurken çok güzel görünüyor. Hayır Fuat, diyor, kendini toplamalısın. Başımı dizlerine yaslıyorum, sana çok ihtiyacım var, diyorum. Saçlarımı okşuyor. Burada kalıp yüzleşmelisin, diyor. Hayır diyorum, hayır, dayanamayacağım.

Şaşırdın değil mi? Evet bunu da yaptım Alex. Yalvardım. Ama gitti.

O yüzden de ikinci fotoğraf limanda çekilmiş. Charles, ben, Marcel hepimiz varız. Evelyn, Margaret'le gemiye biniyor. Önce Mısır'a gidecekler, oradan Hindistan'a. Dünya çok büyük ve yapacak çok işimiz var, diyor Evelyn. El sallıyor güverteden. İçimde uğursuz bir his. “Boşuna yaşıyorum, hiçbir işe yaramıyorum, dünya üzerinde bir serseriyim.” Bunları düşünüyorum el sallarken.

Üçüncü fotoğraf İstanbul'un esrarlarını gün ışığına çıkarmak için yaptığımız gezilerden birinde çekilmiş, Anadolu tarafında, Karadeniz'e yakın bir yerdeyiz. Yoros Kalesi diyorlar, Cenevizlerden kalma. Charles önde, biz arkada neyi aradığımızı bilmeden arıyoruz. Sahildeki sevimli balıkçı köyünden çocuklar da yanımızda. En tepesine çıkıyoruz kalenin. Charles gözlerini kısıp uzaklara bakıyor, Boğaz'ın girişini buradan kontrol ediyorlardı, diyor. Marcel tam o noktaya tripodunu kurarken içimde huzursuzluk büyüyor. Charles'ın niyetinin İstanbul'un sırlarıyla sınırlı olmadığını düşünüyorum. O sırada bulutlar aralanıyor, güneş ışıkları kutsal resimlerdeki gibi Boğaz'ın üzerine huzmeler halinde iniyor.

Dördüncü fotoğrafta Beykoz'da bir yalıdayım. Karşımda bin yaşında görünen bir adam var, gözlerini kısmış bakıyor, bana inanıp inanmamak arasında gidip geliyor. Doğruyu söyleyin, diyorum. Çok seneler geçti, o zaman bildiğim her şeyi yazdım, diyor. Siz de söylüyorsunuz bu intiharın saçma olduğunu diye üsteliyorum. Yaşlı adam tedirgin oluyor.

Yükselen sesime birileri içeriden koşup geliyor. Benden bir şeyler sakladıklarından emin oluyorum.

Beşinci fotoğrafta madama çorba içiriyorum. Madam genizden gelen incecik sesiyle bir ninni söylemeye başlıyor. Odadan kaçıyorum. Marcel beni ikna etmeye çalışıyor, onunla gitmiyorum. Yalnız bırak beni, diyorum. Defterimi çıkarıp sana yazmaya başlıyorum.

Altıncı fotoğrafta Kandilli'deki yalıdayız. Marcel ve Charles nargilenin çubuğunu birbirlerinin ağızlarından alıyorlar, duman nereye gittiğini bilen bir hayalet gibi odanın içinde salınıyor. Marcel'in kurbağa gözleri sevgiyle ışıldıyor, başını Charles'ın omzuna yaslıyor. Onların yanında fazlayım.

Yedinci fotoğrafta haber yazıyorum: "Pera'nın en işlek yerinde, Balık Pazarı'nda kavga çıktı, olaylar büyüdü, zabıta halkın üzerine ateş açtı." "Çok mühim bir Osmanlı generali, Seyfullah Paşa büyük hizmetlerinin takdir edilmemesi yüzünden girdiği buhran neticesinde tabancasıyla intihar etti." Marcel ile Charles yazıları elimden alıyorlar, biz göndeririz, diyorlar. Elime nargilenin marpucunu tutuşturuyorlar.

Güzel başlayan hayaller vahim şüphelere, tekinsiz düşüncelere dönerken siniler içinde meyveler, lokumlar, tatlılar, şuruplar geliyor buz gibi. İçim neşeyle doluyor. Trajedimi bir nebze olsun unutuyorum.

F.

[...] ⁵⁶

Sevgili Alex,

Bir süredir sana yazamadım. İşin kötüsü defteri açıp da sana yazmaya başlayınca fark ettim, son yazdıklarımı henüz temize çekip postalamadığımı. Kafam karmakarışık. Bir yerlerde hata yaptım ama tam olarak o noktayı bulamıyorum.

Charles ve Marcel'le kavga ettim. Sebebini sorma. Asıl niyetlerinin ne olduğunu anladım sonunda. Ama bunların bir önemi yok artık. Hepsini sırayla anlatacağım Alex, merak etme. Sırayla...

Çok kötü bir dönem geçiriyordum. Babamla alakalı öğrendiklerim kafamı ve ruhumu karıştırmıştı. İşin kötüsü etrafımı sarmış olanların sadakatsizliği, ikiyüzlülüğü, kötü niyetleri, hesapları... Osmanlı'nın durumu da böyle. Hasta Adam, diyorlar yapmacık bir üzüntüyle ama tedavi etmek için parmaklarını kımılatmıyorlar. Hastanın ölmesini bekliyorlar. Akbabalar. Bunları akıl etmem zaman aldı ama sonunda anladım. Hiçbiri tesadüf değildi. Marcel'le İstanbul'a gitmek üzere görevlendirilmemiz, Charles'ın bize kancayı takması, İstanbul'un esrarlarını ortaya çıkaracağız diye sokak sokak gezmemiz, fotoğraf çekmemiz, hepsi başka bir amaca hizmet ediyor.

Ahmet Mithat Efendi'ye gittim. Beykoz'daki devasa yalısında doğrusu beni çok iyi karşıladı, babamı ne kadar sevdiğini bir defa da kendisinden dinledim. İntiharın sebebini sordum. "Evladım, baban pırlanta gibi bir gençti, öyle bir zekâ bir daha gelmedi ama yanlış fikirlerin tesirine girmişti, bütün bu âlemin maksatsız bir tesadüften ibaret olduğuna inanmıştı, o yüzden canına kıydı. Çünkü insan böyle bir saçmalıkla baş edemez." Böyle dedi. Konuşmasında samimiydi, sesi sevgi doluydu. Ama bilmediği şeyler vardı. "Peki, o size yazdığı son mektup? Elyazısını tanıdınız mı?" diye sorunca şöyle bir durdu. "Evet, gayet tabii, onun yazısıydı," dedi. "Peki, zorla yazdırmış olamazlar mı?" Bu soru karşısında afalladı. "Kim yazdıracak? Olur mu efendim, ev halkı intihar ettiğini fark edince doktor çağırılmış, 'Boşuna uğraşma doktor,' demiş." İtirazında bir suçlunun paniğini hissettim ama üzerinde durmadım. Çünkü meselenin iç yüzünü çoktan anlamıştım.

Abdülaziz'i katlettiler, intihar etti, dediler. Bileklerini kestiğini iddia ettiler. Yalandı. İnsan iki bileğini de kesemez. Hayır, düpedüz yalan. Babamın intihar etmesi için de hiçbir sebep yoktu. Bunları Madam Regina'ya anlattım, hak verdi. Açıp Ahmet Mithat Efendi'nin yazdıklarını yeniden okudum. Tekrar tekrar. Babam materyalizm denilen felsefeye kapıldığı için intihar etmiş, böyle diyor. Buna inanmıyorum.

[...] ⁵⁷

Dışarıda korkunç bir hava var. Madam Regina'nın mirasçısı biri geldi bugün. Şimdilik kalabileceğimi, eve göz kulak olmamı söyledi. Feride'den bir mektup geldi, nasıl olduğumu soruyor, babamızın kim olduğunu yazdım ona. Onun da bilmesi lazım. Bu arada sana son yolladığım mektuplar da geri geldi. Adreste bulunamadı, diyor zarfın üzerinde. Çok komik. Hastaneden nereye gideceksin ki? Tekrar postaya vereceğim bunlarla birlikte. Param bitmek üzere. Eğer mümkün olursa yollar mısın? La Paix Hastanesi'ne gidip Doktor Mengeri'yi

aradım. Babamı muayene eden doktor, hatırladın mı? Çoktan ölmüş tabii ama oğlu varmış, o da doktormuş, üstelik onun da adı aynı. Benim gibi. Oğul Doktor Mengeri bir süre önce İtalya'ya dönmüş. Bulsaydım ona soracaktım, belki babasının meşhur hastasını hatırlardı: Babam hakikaten deli miydi? O yüzden mi intihar etmişti? Eğer öyleyse, yani eğer Ahmet Mithat Efendi'nin söylediği gibi materyalizm sebebiyle değil de aileden gelen bir hastalık sebebiyle intihar ettiyse... işte o zaman yüreğime bir sıkıntı yerleşiyor. Babamın felsefe yüzünden intihar etmiş olabileceğini de kabullenemiyorum. Yazdıklarında en ufak bir mantıksızlık, bir delilik, saçmalık görmedim. Tam tersine Ahmet Mithat Efendi'nin yazdıkları saçma geliyor. Halime acıdı, babam gibi olmayayım diye materyalizme karşı yazmış olduğu bir kitabı sıkıştırdı elime.

Ben Neyim? Kitabın adından da anlayacağın üzere eski bir felsefi soruyu soruyor ama okusan... komik bir gevşeklikle ruhun mevcudiyetini savunuyor. "Materyalistler insanın bir tulum içine doldurulmuş et, kemik, yağ, sinir olduğunu söylüyor, böyle saçma şey mi olur," gibisinden bir seviyede tartışıyor meseleyi. Mamafih kitabın bir yerinde, ruhun devamlılığını ispat edeceğim diye enteresan bir örnek veriyor. "Materyalistler de bilirler ki vücudun maddesi yedi senede bir, baştan ayağa yenilenir, başka bir madde olur," diyor. Eğer öyleyse eskiyi nasıl hatırlıyor? Hafıza nasıl devam ediyor? Bu soruları soruyor ve cevabı da ruhtur diyor. Öyle midir sence de Alex? Hakikat payı var mıdır bu söylenenlerde? Bu sorunun cevabını bilmiyorum ama başka bir yerine takılıyor aklım: Demek insan bir gemiden daha çabuk değişiyor. Yedi senede başka biri olmak mümkünse eğer... Hâlâ bir ümit var yaşamak için. Peki ama babam bunu niçin göremedi? Tabii Ahmet Mithat Efendi'nin maksadı insanda değişmeyen bir şey var, işte o da ruhtur, dedirtmek. Hafızası insanın ruhudur, diyor. Ama ben diyemiyorum. Sadece acıyla hatırlıyorum Theseus'un gemisini... Eskiden böyle değildim Alex. Ben de ruhun güzelliğine ve âlemlerin çokluğuna, sürekliliğine inanırdım. Belki bütün bu ölümler olgunlaştırdı beni. Büyüttü. Oysa büyümek zamanın insandaki tahribatından başka nedir ki? Gitgide babam gibi düşünmeye başladım.

Doktor Mengeri'yi bulamayınca aklıma konferansını dinlediğimiz genç doktor geldi. Doktor Mazhar Osman Bey. Onu gidip buldum. Vaziyeti anlattım: Babam aileden geçen bir ruhi hastalık neticesinde delirip intihar etmişti. Annesi hayaller gören cinsten bir deliymiş ve kendisi o raddeye gelmeden canına kıymıştı. Yani intihar ettiği anda henüz zihnini, idrakini kaybetmiş değildi. Delilik sadece bir ihtimaldi. Kuvvetli bir ihtimal. Bu yüzden de sınırları bozulmuş bir adamdı. Ahmet Mithat Efendi böyle düşünüyor, Mösyö Arakel böyle düşünüyor, herkes böyle düşünüyor. Eğer bu doğruysa o zaman ben de delirme tehlikesiyle karşı karşıyayım. *Quos deus vult perdere prius dementat.*⁵⁸ İrsi bir hastalık bu. Ne demiş Doktor Mengeri babama, anneniz kendine ya da birilerine zarar verebilir. İşin acı yanı Alex, ben bunu yapmaya başladım bile. Evet, yanlış okumadın. Bunu yaptım. Yalıdaydık. Marcel son çektiği fotoğrafları tabettirmiş, masanın üzerine yaymış, keyifle piposunu tütürüyordu. Charles ise artık sonuna geldiğimiz kitabımızdan bahsediyordu. Kitabı iki cilt olarak hazırlamayı teklif ediyordu. Avrupa ve Asya kısımlarına ayrılan bu ciltlerin içine topladığımız bütün hikâyeleri koymamız gerektiğini söylüyordu. Ama bu hikâyeleri birbirine bağlayan bir asıl hikâye olması gerektiğini iddia ediyordu.

"Atmeydanı denilen yerin eski adının Hipodrom olduğunu biliyorsunuz dostlarım. Burada bir zamanlar bir sütun olduğunu, üzerinde de bir melek heykeli bulunduğunu biliyor

muydunuz peki? Şehrin koruyucu meleğiydi o. Barbar saldırılarına karşı şehri korurdu. İşte bizim kitabımız o meleğin canlanıp uçtuğu an başlamalı. Onun şehrin üzerinden uçarken gördükleri hikâyelerdir kitabın içindekiler...”

O meleğin bütün bu mekânların üzerinden uçup gidişi olarak anlatacaktık hikâyemizi, hatta onun gözünden. İtiraz ettim. O meleğin kanatlanıp barbarlara karşı şehri koruyacağına yürekten inanan Bizans Hıristiyanlarının istila günü yaşadıkları sukutuhayali hiçe saymak olurdu bu. Ne öyle bir melek korumuştur Bizans'ı ne de Müslümanlar ilahi bir emrin gereği olarak almıştı İstanbul'u. Bu dünyada gücü, gücü yeteneydi. *Homo homini lupus*.⁵⁹ Bütün bu efsaneler, topladığımız hikâyeler insanların kendi içlerindeki kötülüğü görmemek için uydurdıkları zavallı masallardan ibaretti. Bağırıyordum, elimi kolumu sallıyor, gitgide kendime hâkimiyetimi kaybediyordum. Beni sakinleştirmek istediler. Çok öfkelenmişim. Akılları sıra o melekten bahsederek Isabelle'i nasıl öldürdüğümü ima ediyorlardı.

“Evet, o meleği ben öldürdüm. Bu nasıl bir oyun Charles!” diye üzerine yürüdüm. “Neyi saklamak için bu kitap hikâyesini kullanıyorsun? Asıl niyetin nedir? Casusluk mu? Sapıklık mı? Evelyn'le Margaret niçin gittiler? Şimdi de başka ülkeler mi var sırada? Biliyorum bütün savaşları kaybetse de en son savaşı İngilizler kazanır! Sen bunlara uyma Marcel, sen Fransız'sın!” diye bağırıyordum. Seslerini alçalttılar, birbirlerine kaçamak bakışlar atıyorlardı, bir şey yapmaya hazırlanıyorlardı, onlardan önce davrandım, ani bir hareketle mangalı devirdim ve koşarak dışarı kaçtım. Arkamdan bağırıyorlardı. Koştum, koştum, köpekler peşime düştü. Bir tanesi bacağımı ısırıldı. Kan içinde kaldım. Kuzguncuk'a kadar yürüdüm. Ağzımdan burnumdan buhar tütüyordu. Ayaklarım taşlarda parçalandı. Birileri yolumu kesti. Yüzleri karanlıkta kıpkırmızı parlıyordu, bıyıkları sarkık. Dövdüler. Hepsi bana karşı Alex. Ama yılmadım. Nana'nın kapısına vardım. O beni anlardı. Üstüm başım çıplak.

[...] ⁶⁰

Elbette bir ihtimal daha vardı. Babamın bütün kitaplarını tekrar okudum. Onu intihara sürükleyen deliliğin izlerini aradım. Bulamadım. Babam bu topraklarda doğmuş en akıllı adamdı Alex. Bundan kesinlikle eminim. Ama fikirleri bu memleket için zamanının çok ilerisindeydi. Fransa ya da İngiltere'de yaşayan, benim diyen yazarlardan, şairlerden bile ileriye. Elbette yaşatmayacaklardı. Öldürdüler onu Alex. İntihar etmedi, öldürdüler. Bu ilk cinayetleri değil. Abdülaziz'i de bu şekilde öldürüp intihar etti demişlerdi. Bu sefer işleri daha kolaydı. Çünkü annesinin hastalığından müteessir olmuştu. Aslında çok normal değil mi? İnsanın annesi delirip etrafa saldırmaya başlarsa ne yapar? Hiçbir şey olmamış gibi hayatına devam edebilir mi? Ne kadar materyalist de olsa soğukkanlılığını muhafaza edemeyebilir. Ah Alex, onu o kadar iyi anlıyorum ki... Orada değildim ama annesini hastaneye, bütün o delilerin yanına kapattıktan sonra kendi kendine kalmış babamı çok yakından ve derinden hissedebiliyorum. Nasıl da sokaklarda boş boş yürüdüğünü... Dünyanın daha önceden alıştığı yer olmaktan çıktığını... Hayatın ellerinden kayıp gittiğini, artık eski mutlu insan olamayacağını... Annemin cenazesinden dönerken ben de öyle hissediyordum. Ama ben annemi toprağa vermişim. Olması gerekendi ölüm. Peki ya delilik? Ölmeden gömülmekti bu. Kapatılmak, uzaklaştırılmak, bağlanmak hatta... Kolları

arkadan bağlanan o gömleği gördüm Doktor Mazhar Osman'a gittiğimde. Bu korkusundan yararlandılar. Babamın zayıf ânından yararlanıp onun aklına girdiler. Doktor Mengeri de bu oyunun bir parçası olmalıydı. Babamı yok etmek için onu deli olduğuna inandırdılar. Sultan Murat'a yaptıkları gibi. Başına sülükler bağladılar. Kanını emdiler. Kanı azaldıkça zihni bulandı, sisler içinde bir gemiye dönüştü. Onu yok ettiler. Çünkü o Voltaire gibiydi. Evet, Voltaire, "12 kişinin kurduğunu bir kişi yıkacak, ben göstereceğim onlara," demişti. Babam da bunu yapacaktı. İnsanlar ne kadar boş inançların içinde ömürlerini heba ettiklerini anlayacaklardı onun sayesinde. Sinsice planladılar ölümünü. Arkasından gazetelerde günlerce tefrika ettiler bu intiharın sözümona sebeplerini. Maksatları insanları materyalizmin korkunç bir şey olduğuna, ateizmin delilik olduğuna inandırmaktı. Buydu, evet. Hafiyelerin niçin benim peşimi bırakmadıklarını da anlıyorsun değil mi Alex? Bu hakikati ortaya çıkarmama mâni olmak istiyorlar.

- 56.** Buradan itibaren defterdeki notlar düzensizleşiyor. Yırtık sayfalar, karalanmış, okunamayan yazılar, acemice çizilmiş bazı resimler var. (Ç.N.)
- 57.** Burada bir nargile çizilmiş, hortumu bir yılanın gövdesi gibi, marpucu da yılan başı olarak resmedilmiş. Bir bebek kafasına doğru çatal dili uzanmış. (Ç.N.)
- 58.** (Lat.) Tanrı mahvetmek istediğini önce delirtir. (Ç.N.)
- 59.** (Lat.) İnsan insanın kurdudur. (Ç.N.)
- 60.** Burada köpek başları çizilmiş. Sivri dişli ağızlar, korkunç gözler. (Ç.N.)

Sevgili Alex,

Isabelle'le buradan gitmeye karar verdik. Gittiğimiz yerden sana adresimi yazarım. Zaten mektupların birikti, bir süredir sadece deftere yazıyorum, sana postalamayı ihmal ediyorum. Ama söz, artık hiç aksatmadan yazacağım.

Gitmek istiyoruz çünkü peşimdekiler çemberi daraltıyorlar. Babamı nasıl öldürdüklerini açıklayacağımdan korkuyorlar. Ahmet Mithat Efendi'ye gitmek en büyük hatamdı. Beni jurnalledi tabii. Bazen bu kadar saf olabildiğime şaşıyorum. Isabelle beni bu yüzden sevdiğini söylüyor. Ama işte bu saflık çoğu zaman insanın başına bela oluyor. Niçin akıl edemedim ki, adam bu işin başındaki isim.

Babamı Abdülaziz gibi öldürdüler, intiharına kandırmak için Ahmet Mithat Efendi de gazetelerde tefrika halinde bu intiharın sebeplerini neşretti. Niçin? Korkuyorlardı Alex. Babamın fikirlerinin yayılmasından korkuyorlardı. İşte şimdi de anayasaya karşı şeriatı geri getirmek isteyenler ayaklandı, askerler birbirini tutukluyor, Abdülhamit tahttan indiriliyor... İstanbul hararet yapmış bir kazandı, patladı sonunda. Babamı öldürmeselerdi bütün bunlar olmayacaktı. Kitaplarını okurken bunu hissedebiliyorum. "Şairler lafta çok kahramandırlar; fakat iş yapmaya gelince böyle bir cesaret göstereceklerini sanmam. Çünkü bu yaptığım beyne bir kurşun sıkmak, kendini asmak ya da suya atlamak gibi değildir. Onlara bir kere teşebbüs edince durdurmak mümkün olmaz." Duyabiliyor musun bu sesteki akı? O kadar kuvvetli bir sesi var ki Alex, satırlarını okurken sanki yanı başımda konuşuyor. Bütün eserlerini Fransızcaya tercüme etmeye başladım. Döndüğümde bir yayıncı bulmam gerekecek, umarım Mösyö Girard yardımcı olur. Olmazsa Vilane'e giderim. O mutlaka alakadar olur. Görsünler barbar diyerek dudak büktükleri adamı! Ama öncelikle buradan gitmemiz lazım.

Marcel defalarca konuşmaya çalıştı benimle. Hep aynı şeyi söylüyordu. Onlarla Hindistan'a gitmeliymişim, burada yalnız kalamazmışım, İstanbul bana iyi gelmemiş. Saçma, dedim. Burası benim doğduğum yer, ben yarı barbarım, unuttun galiba, dedim. Sen ve Charles, bensiz çok daha mutlu olursunuz, biraz da Hindistan'ın büyümlü otlarını içersiniz, dedim. Marcel kıskanç âşıklar gibi davrandığımı söyledi. Düşünebiliyor musun Alex! Neyi ima ettiğini görüyor musun! Çok öfkelen dim tabii. Üzerine yürüdüm. Burada yazmak istemediğim şeyler yaptım. Evet, biraz ileri gittim, biliyorum. Çılgın gibi davrandım. Ama bu mangalı devirmemden önceydi. Galiba. Sonrasında bir daha onları görmedim. O gece çok koştum Alex. Köpek sürülerinden kurtulunca serserilerin eline düştüm. Üzerimde ne var ne yok aldılar. Ayakkabılarımı bile. Nana beni o halde görünce ağlayarak bağrına bastı. Kaç gün kaldım onun yanında hatırlamıyorum. Sonunda Isabelle gelip buldu beni neyse ki... Madam Regina ölmeden önce nerede olduğumu söylemiş Isabelle'e. Çok iyi bir kadındı madam.

Bazen kuyunun başında oturup her şeyin nasıl bu hale geldiğini düşünüyorum. Kuyu ağzına kadar taş toprakla dolu. Ama yine de bir yerlerde bir yol olmalı ki kurbağalar inip çıkıyorlar. Yıkılmış evimizin molozları arasında oturmuş Marcel'e benzeyen onlarca çıplak hayvanı seyrederken aklıma iyi bir fikir geldi. Baştan başlamak! Evi baştan yapabilirdim! Ama önce kuyuyu açmalıydım. Kuyu evin ruhunu saklar. Çalışıyorum Alex. Sana yazmadığım zamanlarda...

Kuyunun içinden çıkardığım taşlarla bahçenin duvarını örerken akıllı bir adam olduğumu düşünüyorum. Her taş bir öncekini çağırıyor, karanlık cezbediyor. Bu kuyu şehrin altındaki zehirli denize açılan bir kapı olacak, biliyorum. Orada karanlığın içinde sahte bir ışık yanıp sönüyor, beni çağırıyor. Cinlerin nöbet beklediği cehennemin kapılarını aşabilsem Hazar Denizi'ne kadar ulaşan o Şeytan Akıntısı'nın kalbine varacaktım. Uzaktan Nana seyrediyor, ne yaptığıma bakıyor. Gözucuyla görüyorum. Başını sallayıp ocağın başına gidecek, ekmek yapacak. Dünyayı her sabah yeniden kuruyor Nana. Öyle kuvvetli. Ölümün, acıların, kederlerin azgın dalgalarında boğuştuğundan sonra karaya çıkmış. Onun gözünde ben: Zavallı çocuk. Ben değilim o Nana, babasının sevgili oğlu, fotoğrafını cebinde taşıdığı "dünyanın kederini dağıtan", en sevdiği şairin ismini verdiği ben değilim. Benim adım yok aslında. Ben zavallı bir gölgeyim. Bir ifrazat. Olmaması gereken. Önemsiz bir pürüz dünya üzerinde.

[...] ⁶¹

Kuyunun dibinde kalacağımdan korkuyorum. Bir ipe ihtiyacım var. Kör bir kuyu bu. Artık içinde hayatın olmadığı. Dünya üzerinde bir delik. En aydınlık günde bile kuyunun içi gece kadar karanlık. Kapkara doğulu yüzler gibi. Ellerim kan içinde. Kanlı elimle taşların üzerine iz bırakıyorum, Sultan Mehmet gibi. Belli ki bir yanım barbar. Çılgın ve barbar. O kadar korkunç ki Alex. Rüyalarım. Karanlık bir adam var, ondan korkuyorum. Hızır. Bu topraklarda bu isimle tanınıyor. Tarihin kilitlendiği bu lanetli tuzlu su imparatorluğu yavaş yavaş zehirliyor aklımı. Hasta Adam kim? Babam hasta mıydı? Ya ben? Benim hiçbir şeyim yoktu Alex, bu şehre gelmeden önce. Hatta gemide bile iyiydim. Ne zaman ki şehre tam ortasından girdik gemiyle... hayır, burası Paris değil, Paris'in köprüleri hep tatlı suların üzerinde. Burada tuzlu su idare ediyor bütün hayatı. Deniz değil bu, başka bir şey. Hem şehrin altında kayıklarla gezilen bir başka şehir var ve bu herkesi yavaş yavaş çıldırtıyor. Orada bunun varlığını bilmek ve yokmuş gibi yapmak. Delilik bu işte.

Boğaz'ın anafolar oluşturduğu en korkunç noktasına bakarak Evelyn'le oturup konuştuk... Daha Hindistan'a gitmemişti. Sonra hepsi gittiler. İneklerin ve İngilizlerin tanrı olduğu ülkedeler şimdi. Ama o zaman, sadece İstanbul vardı hepimiz için. Daha o zaman, babamın şairlerin azılı düşmanı Beşir Fuat olduğunu öğrenmemiştim. Evelyn'e anlattım: "Bak Evelyn. Kaynayan suyu görüyor musun? Şeytan Akıntısı, diyor balıkçılar. O anafoların altında gizli bir akıntı Hazar Denizi'ne kadar gidiyormuş..."

Evelyn hüzünlü bir şekilde dinledi bir müddet. Gözlerini gözlerimin içine dikti sonra.

"Sen ne diyorsun Fuat? Sen neye inanıyorsun?"

"Hoşuma gidiyor bu masallar."

"Ama masallar çocuklar içindir."

"Hayır Evelyn, masal insanın ruhunu tedavi eden yegâne kuvvettir. Ruhi yaralar ancak hayalle sarılır. Şiirle... Hem şu okuduğun romanlardan farklı bir şey değil masal dediğin. Onlar da masal sonunda."

"Ya hakikat? Hiç mi merak etmiyorsun hakikatin ne olduğunu?"

"Hakikat bir rüyadır Evelyn. Şiir de rüyayla aynı malzemedir yapılmıştır. Masal da... Bana tanrıya inanıp inanmadığımı sorma. Ben edebiyatın müminiyim. Yani rüyanın..."

Evelyn aşkla baktı yüzüme. Yüzümü ellerinin arasına aldı.

“Fuat, sen bu zamanın adamı değilsin.”

Böyle dedi. Sonra öptü. Dudakları dudaklarıma değdiğinde çok uzaklarda, denizlerin ötesinde bir yara kanadı. Çünkü... Isabelle solup giden bir melek, kanatları kan içinde. Karanlıkta sönüp giden cılız bir kandil...

Onu yaşatmak için çok çaba harcıyorum.

Rüyalarımnda sislerin içinden adımları söylüyor, acılı bir ifadeyle Fuat diyor, gel... gel bana, gel... Yapmam gerekenin ne olduğunu anlıyorum böyle zamanlarda. Isabelle'in yaptığı portreme bakıyorum. O adam ne yapacağını biliyor, o yüzden üzgün. Sonra bileklerime bakıyorum. Mavi, mor, kıvıll kan damarları dağlar, tepeler, kutsal bir dünyanın yer şekilleri... Cildim o dünyanın toprağı... Gel, diyor Isabelle, annemin sesiyle ağlıyor bazen. Rüya ile hakikatin birbirine karıştığı zamanlarda kaçıp gidiyorum sahile. Niko'yu buluyorum, birlikte balığa çıkıyoruz. O zaman her şeyi unutuyorum. Boğaz'ın ortasında herkesten ve her şeyden uzak... Aynı zamanda da hepsi gözümün önünde. İstanbul, Doğu'nun esrarlı başkenti... Kandilli, sefahat gecelerimizin payitahtı... Karadeniz, kuzeyin soğuk ve karanlık tehdidi... Akdeniz, antik tanrıların sıcak aşk oyunları... Her şeyin ortasında Şeytan Akıntısı, dipten Hazar Denizi'ne bağlanan bir girdap. Niko artık çocuk değil, bir baba. Kocaman gür bıyıklarının arasına yerleştirdiğı sigarasından derin, keyifli nefesler çekiyor, gür kahkahalar atıyor, anlattıklarımla eğleniyor. Bildiklerimi ona hikâye ediyorum. Güzel masallar, diyor. O da yaşlı balıkçılardan öğrendiğı ateşli deniz kızlarının, baştan çıkarıcı azman kocakarıların hikâyelerini anlatıyor. Birlikte ağ çekiyoruz, olta sallıyoruz. Tuz içindeyiz, tuzlu su halkındanız artık. Sabaha kadar lüfer tutuyoruz. İmroz şarabından içiyoruz. Teknenin üzerinde mangal yapıyoruz, tuttuğumuz balıkları pişiriyoruz. Böyle zamanlarda içim burkuluyor, Marcel ve Charles'ı hatırlıyorum. Onlara haksızlık ettiğimi düşünüyorum. Onlar ne olduğunu tam olarak anlamadığım bir şeyin peşindeydiler, bu doğrudu ama onlara haksız yere saldırdım. Niyetleri kötü değildi. Meraklıydılar, hevesliydiiler... Aslında üzgündüler. Evet, kesinlikle bunu söyleyebilirim. Bütün o neşenin, bizi yaşadığımız zamanın griliğinden kurtaran sohbetlerin, yıkık duvarların, kalıntıların arasında yaptığımız o gezintilerin, arayışların ardında hep bir rüyayı arzulayan insanların ümitsiz çabası vardı. Onlar için Avrupa artık başka bir yer oluyordu, oradaki hayatı boğucu ve sahte buluyorlardı. Doğu'ya gitmelerinin sebebi henüz bozulmamış bir hakikati aramaktı, bunun bir rüya olduğunu bilmelerine rağmen bilmezden gelmeyi başarabiliyorlardı. Onların içinde, sadece Evelyn hakikati görüyordu, maksadım dünyada ne kadar esir hemcinsim varsa onlar için bir şeyler yapabilmek, demişti. Şimdi onları kaybettiğim için çok pişmanım Alex. Ama başka şekilde hareket etmek elimden gelmedi. Yalnız kalmak istedim galiba. Çünkü korkuyordum...

Korkuyorum Alex. Delirmekten korkuyorum. Babam gibi... Onun korkuları da bana geçmiş gibi. Annesinden tevarüs eden bu delilik beni de ele geçirecek diye çok korkuyorum. Onun annesi benim büyükannem demek! Belki nesilden nesile şiddeti azalıyor ama muhakkak çıkıyordur torunlarda da. Şimdi son derece makul düşünüyorum. Ama belki de düşündüğümü zannediyorum.

Oturup içimi dinliyorum Alex.

Uzun geceler boyunca dinledim. Sadece eşyayı, ahşabı kemiren tahtakurularının

seslerinin geldiđi geceler boyunca dűűncemi dinledim. Deliliđin nasıl bir űey olduđunu anlamaya alıűtım. Ama eđer çoktan delirdiysem bunu anlayabilir miydim?

İçim bir çöl kadar sessiz, durgun bir göl gibi kıpırtısız. Sakin ve huzurluyum. Sabah ezanına kadar gözümü kırpmadan bu sessizliđin nöbetini tutuyorum. ölün sınırlarında karanlık başlıyor, adsız bir karmaűa, orada uzakta, uđultusunu hissediyorum. Henüz ses haline gelmemiű bir titreűimler anaforu. Her an kıpırtısız aklıma saldırabilir endiűesiyle bekliyorum. Bir daha o gecenin benzerini yaűamak istemiyorum. Alex korkuyorum.

F.

61. Yine yırtılmıű sayfalar var. (.N.)

Sevgili Alex,

Herkes gitti. Ben bu deftere sığınarak yaşıyorum. Nana bana iyi bakıyor. Gözünde hep bir damla yaş. Hep yemek kokuyor. Bazen ağlatıyor beni o kokular. Akşamlar inip de sokaklarda ses soluk kalmayınca... zamanı şaşırıyorum. Gözlerimi kapatıp hayallere dalıyorum. Hayır, delirmedim Alex. Delilik değil bu, başka bir şey. Yarı deli yarı akıllı, yarı batılı yarı doğulu. Melez bir zihnin hayalleri... Hayalimde başa dönüyorum. Her şeyi düzeltmek için bir şans daha veriyor lambadan çıkan cin. Nana anlattı, oradan biliyorum. Zavallı kadın. Hayalî bir dünyanın içinde yaşıyor. Bir hoca getirdi eve. Uzun, gri bir sakalı vardı, zikirci dervişlerin şeyhine benziyordu. Beni küçükten tanıyormuş, o zamanlar kurbağadan mı kaplumbağadan mı tam hatırlamıyorum, bir tanesiyle oynarken elime bulaşan hayvan sidiği yüzünden siğil çıkmış parmağымda. Bu hocaya götürmüş Nana, bir dua okumuş, akşamına kuruyup gitmiş siğil. İzi bile kalmamış. Nana'ya göre her şeyin bir çaresi var, bir duası var. Yeter ki insanın kalbi temiz olsun. Hoca elini alnıma koydu, bir şey söylemesine gerek kalmadan gözlerimi kapattım, Arapça mırıltıları dinlemeye başladım. Hiçbir şey hissetmeden dinledim. Gözümün önünde canlanan resme hayret edersin. Bir karınca yolu. Hummalı bir şekilde çalışan karıncalar belirli bir yere doğru gidiyorlardı, ben yedi yaşındaki halimle yalınayak onları takip ediyordum. Toprak yol üzerinde onlarla birlikte yürüyor, nereye gittiklerini merak ediyordum. Sonunda evimizin bahçesindeki kuyuya girdiklerini gördüm. Merakla kuyunun içine indim. Burası nemli, karanlık bir mağaraydı. Duvarları yeşil kadife yumuşaklığında yosunla kaplı mağaranın dibinde bir adam yatıyordu. Karıncalar adamın bileğindeki kesiği yuva yapmışlardı. Oradan adamın içine doluyorlardı. Bu korkunç hayalden kurtulmak için gözümü açtığım anda hoca, amin, diyerek duasını bitirdi. Tedirgin olmuştum, kalbim deli gibi çarpıyordu. Kalkıp gitmek istedim, kımıldayamadım. Hoca, Nana'nın ikram ettiği şerbetten içerken bana acıyan gözlerle bakıyordu. Bir ucubeymişim gibi... Mıhlanıp kalmıştım orada. Nana soru sorar gibi baktı hocaya. Yaşlı adam bir şey demedi ama benim anlayamadığım bir şekilde iyi olacağımı ifade etmiş olmalı ki Nana'nın yüzünde müthiş bir rahatlama oldu.

O hasta ben miyim?

Hasta Adam ölüyor. Ceset ne olacak? Yeniçeriler dilim dilim kesip dağıtırlar mı yine mafsallara iyi geliyor diye? İnsanlar alır mı? Burada bir terslik var Alex. Bu sırrı sadece köpekler biliyor. Yola çıkıyorum. Küçük Ölümler Meydanı'nda durup dalgalı bir denizde yüzerken aniden donup kalmış askerlere bakıyorum. Sadece mezar taşları. Hava soğuk. Yakamı kaldırıyorum. Köpeklerle göz göze geliyoruz. Açız. Birbirimizin açlığını hissediyoruz. Hırlıyorlar. Çocuklardan bir ordu kuramasam da köpeklerle deneyebilirim şansımı. Birkaçını ikna ediyorum, peşime takılıyorlar. Gidiyoruz. Yerin altına ineceğiz. Siyah bir ırmak bizi bekliyor. Yardım topluyorum. Önce bir konser veriliyor. Müzik tanrıların kristal yüreğini tuzla buz ediyor, yeraltının kapıları açılıyor ardına kadar. Yeraltında kapkara bir deniz var. Binlerce senedir her parçası değişe değişe mevcudiyeti müphem bir hal almış bir gemiye biniyoruz. İlerliyoruz. Üzerimizde kara derili başsız kuşlar uçuyor, mermer sütunlara çarpıp düşüyorlar. Gemide kürekleri zikirci dervişler çekiyor. Kendi kendimize yarışıyoruz. Çok uzaklarda eski dostlar seyrediyor bizi. Elllerinde şarap kadehleri, yüzlerinde gülümseme, başka bir dünyadan buraya gelmek ne kadar da hoş,

İstakozlar ne kadar pembe, insanlar ne kadar da pitoresk. Kaybolmadan bu dünyanın şerefine kadeh kaldırıyorlar. Oysa bizim için her şey hayati derecede mühim. Bir kapı arıyoruz. Hasta Adam'ı iyileştirecek tılsımın saklandığı dehlizin kapısını... bulamıyoruz Alex, bulamayacağız. Bu âlemden çıkış yok. Hasta Adam kuyunun dibinde yatıyor, böcekler yuva yapmış içine. Bu şehrin suyu ölümler ırmağından geliyor. Simsiyah, içinde yarısı yanmış balıkların yüzdüğü... ki kutsal bir lanetin canlı delilleri onlar... bir zamanlar, melek bu şehri terk ettiğinde... Evet, o zaman, barbarlar ele geçirdi şehri. Kanlı elleriyle dokundular altında kayıklarla gezilen simsiyah bir denizin beklediği mabedin duvarlarına. Ele geçirdiklerini zannettiler, farkında olmadan kendi ayaklarıyla kapana kısıldılar. Farkına bile varmadılar uzak bozkırların hür havasını bir daha soluyamayacaklarını. Bittiler. Zehirlendiler. Lodosu bilmeyen zavallı barbarlar...

Aşağıda başka bir dünya var Alex, geceleri, el ayak çekilince oradan sesler geliyor... küçük iç çekişler... meleklerin kırık kanatları yüzüyor karanlık sularda. Isabelle'in orada, o sütunun üzerinde, Atmeydanı'nda durduğunu gözünün önüne getirebiliyor musun Alex?

Alex, ölme lütfen, ölme ve bana yardım et.

Herkes gitti sonunda.

Hayal et Alex. Isabelle orada duruyor. Bir defa daha, son bir defa daha korumak için zavallıları. Hatırlıyor musun, sana gönderdiğim meşrutiyet kartpostallarından birinde vardı o melek, hürriyeti temsil ediyordu.

Ama hayır, barbarlar geliyor. Ben geliyorum Alex, ben kendimi kesmeye geliyorum. Bir katil düşün, öldürdüğü kendisi olan. Buna intihar diyorlar ama yanlış. İntihar insanın hayattan vazgeçmesi, ben ve babam, biz öyle değiliz. Ben katil... ve aynı zamanda maktul! Katil ve katledilen aynı bedende hapsolmuş. Mümkün mü bu Alex? Niçin?

Yapabildiğim, çocukluğumun geçtiği sokaklarda seninle konuşarak yürümek. Niko acıyarak bakıyor ardımdan. Biraz da korkuyor. Onun dışında kimse yaklaşmıyor yanıma. Böylesi daha iyi. Siz ailelerinizle sıcak sobalarınızın başında sevgi çoğaltırken, ben katil.

Peki ama niçin öldün Alex? Öldüğünü kabul edemiyorum. Beni medeniyete bağlayan son halkaydın sen. Paris'e dönmemi gerektiren hiçbir şey kalmadı artık (Feride affet beni, böylesi senin için de daha iyi). Bunları yazmamın da bir manası yok. Sen okuyamayacaksın. Eskiden hiç değilse bir ihtimaldi tekrar bir araya gelmemiz. Oysa şimdi sen karanlık bir tabutun içinde, sonsuz uykuya teslim oldun. Ben ne yazık ki çaresizlikten sana mektup yazmaya devam ediyorum. Çünkü yazmadığım zamanlar hayat ele geçiriyor beni. Kör bir kuyuya doğru sürüklüyor.

Ölmek nasıl bir şeydi Alex? Madem öldün, en iyi sen anlatabilirsin bunu bana. Bak, babam ölürken herkese mektup yazmış. Kendinden geçene kadar yazmış. Sözlerini yirmi sene de geçse duyabiliyorum. Sen de anlatabilirdin Alex. Mücadele edebilirdin! Beni yalnız bırakmaya hakkın yoktu!

Her şeyin farkındayım. Çok kötü şeyler olacak. Mösyö Arakel'i uyarmak için dükkânına gittim, kapalıydı. Köpekler peşimi bırakmıyor. Eyüp'e kadar yürüdüm. Oyuncakçıları seyrettim. Her şeyden oyuncak yapıyorlar. Tahtadan, tenekeden, bezden, çaputtan, kabaktan, taştan, deniz kabuğundan... Dünyamızı çocukluğa tercüme ediyor oyuncakçılar. Renkler gülümsetiyor. Bu her şeyin günden güne siyaha bulandığı şehirde ne büyük bir

mucize. Dükkânın camına burnumu dayadım. İçeriye daha iyi görebilmek için camı iyice sildim. Hava değişti fakat! Oyuncakçı bir bebeğin kopmuş bacağını yerine takmaya çalışıyordu. Morumsu siyah boşlukta kurumuş kan vardı. Kaçtım oradan. Peşimden geliyordu sesi: “*Fai la ninna fai la nanna, tuo padre è in campagna.*”⁶²

62. (İt.) Uyusun da büyüsün ninni / babası da sefere çıkmış ninni. (Ç.N.)

Sevgili Alex,

Sana Isabelle'den bahsetmiş miydim? *Vera incessu patuit dea.*⁶³ Çok farklı biri. Bir zamanlar melekmiş, İstanbul'u barbarların istilasından korumakla görevliymiş ama sonra her şey tersine dönmüş. Önce tanrılar ölmeye başlamış. Ardından melekler... Geçici bir vaziyet olduğunu düşünmüşler, bir müddet ümit etmeye devam etmişler. Ama her yeni gün başka bir renk yok olmuş dünyadan. O zaman Isabelle de pes etmiş, sislerin içine gizlenmiş. Sadece sabah çok erken saatlerde görünür olmuş. Bir de yunusların neşesinde.

Babamın intikamını alamamak içimi çürütüyor. Ahmet Mithat Efendi'yi öldürmem gerekiyordu. Yapamadım. Aslında iyi bir adam. O da buranın esiri. Bu şehirde bir şey var Alex, herkesi esir ediyor. Gönüllü esaret.

Artık delirmekten korkmuyorum. Akıl dediğimiz de deliliğin soğukkanlı hali.

Yürüyorum Alex, İstanbul'un sokaklarında yürüyorum. Siyah, gri kıyafetli adamlar var her yanda. Hasta Adam iyileşebilecek mi? Havada henüz başlamamış bir savaşın kokusu var. Lodos dedikleri rüzgâr esmeye başladığında Alex, Boğaz'ın suları ters döner. Dibe batmış ne varsa yüzeye çıkar. Köpek, at, koyun leşleri, cesetler, şişmiş ölümler, inatla sırttan ölü fareler... İstanbul devasa bir leş panayırına dönüşür. Herkesin başına ağırlar girer. İstanbul halkı kendinden kaçmak, bedeninden dışarı çıkmak, nefes almak ister. İşte yine öyle bir hava var. İnsanlar öldürülüyor. Kasaturalarla, kurşunla, bıçakla... Sokakta, köprüde, meydanda... Askerler Makedonya'dan geliyor hürriyeti korumak için... Hürriyetin ne olduğunu artık kimse bilmiyor. Sultanlar değişiyor, askerler değişiyor, insanlar hep aynı.

İnsanlar kendilerinin iyi olduğunu zannediyor Alex. Rüya görenin rüya gördüğünü fark etmemesi gibi heyecanla yaşamaya devam ediyorlar.

İnsanlar, biz iyiyiz, diğerleri kötü, diyor. Hep aynı şey. Hayır bunları söyleyen bir deli değil Alex. Bunlar her gün rastladığım adamların lafları. Prens Sabahattin'i de tutukladılar. Sonra serbest bıraktılar ama her şey bitti. Hürriyet bir rüyaymış kimsenin uyanmak istemediği. Sırtında babasının cenazesini taşıyan bir adama ümit bağlamak belki de hataydı, bilmiyorum. Ne acayip bir olay Alex. Sabahattin Bey babasının cenazesıyla geliyordu İstanbul'a, ben her şeyden habersiz eşlik ediyordum ona. Oysa şimdi kendi babamın cenazesini aklımın içinde taşıyorum gittiğim her yere. O günlerde yazdığım mektupları okuyorum da bazen hayret ediyorum bu tesadüfe. Çok mu fazla manalar atfediyorum olup bitenlere? Bu da bir nevi delilik olmasın, alakasız şeyleri birbirine bağlama huyu...

Ben çok yorgunum.

Buraya ait olamamaktan yoruldu. Ama gidemiyorum da... Paris'e de ait değilim çünkü. Charles, Marcel, Evelyn, Margaret, hepsi başka bir yere ait olmanın güveniyle istedikleri yere gidebiliyorlar. Gittikleri yerde de durmayacaklar belli ki. Ben onlara benzesem de onlardan biri değilim. Acı bir tecrübe. Hayaletlerin niçin kimi binalarda hapis kaldığını şimdi anladım. Ben ve benim gibiler bu şehrin hayaletleri. Melez mahluklar. Onlarsa seyyah. Çoktan bitmiş bir hikâyeyi tekrar yaşamak isteyen eğlence düşkünleri. Onlara boşuna kızdım Alex. Ateşe verdim her yeri. Öfkem kendimeydi, biliyorum. Hiçbir yer yok benim için. Onları kıskanıyorum. Kendinden emin insanları. Herkesin bir evi, bir toprağı var. Ben gökyüzünde uçan kimsesiz bir tohumum. Bütün rahimler ölü benim için.

Ben de senin gibi çoktan öldüm Alex. Baudelaire'in şu şakacı mısraları benim hakikatim

oldu:

Ben öldüm ve hiç şaşırmadım, korkunç bir şafak
Sarıp sarmaladı beni. Hepsi bu mu?
Perde açık ve ben halen bekliyorum.⁶⁴

Belki de ben artık her şeyi kendime göre okuyorum. Halen bekliyorum. Neyi beklediğimi bilmeden.

Kuyuyu tamamen kazdım Alex. Belime bir ip bağlayıp içine indim. Karanlık çamurlu zemini kazmaya devam ettim. Duvarlarda merakla kafalarını ileriye doğru uzatan kör solucanlar etimin kokusunu alıyorlardı. Bana doğru kıvrılıp bükülmelerinde şehvetli bir yan vardı. Beni kendi içlerine almaları an meselesiydi. Şu ıslak karanlığın içinde uykuya dalsam bir daha uyanmayabilirdim. Oysa yukarıda masmavi bir bahar vardı. Çıktım.

63. (Lat.) Yürüyüşünden anlaşıldı hakiki bir tanrıça olduğu. (Ç.N.)

64. *J'étais mort sans surprise, et la terrible aurore / M'enveloppait. — Eh quoi! n'est-ce donc que cela? / La toile était levée et j'attendais encore.* (Ç.N.)

Dün gece rüyamda seni gördüm Alex.

İyileştin bak, gördün mü, çok iyisin, diyorum. Sen başını ümitsizce sallıyorsun. Elinde haşlanmış bir yumurta var, dikkatle kabuklarını soyuyorsun.

“Ölülerle kuşatılmış bir hayatın içinde daha ne kadar yaşayabilirim?”

Böyle diyorsun. Bu sözlerin doğru olduğunu biliyorum ama susuyorum. Konuşarak seni daha fazla üzmem istemiyorum. Lafı değiştirmek için kendimi bile şaşırtan şeyler söylüyorum. Diyorum ki:

“Çıldırılmak istemiyorum Alex. Kendimi kaybetmek istemiyorum. Tanrıların hepsine inanmaya hazırım. İster Nasıralı İsa, bütün insanlar için acı çektiği söylenen... İster Muhammet olsun, çöl rüzgârının sesinde Tanrı'yı duyan... Hepsine inanmaya hazırım, yeter ki herkes gibi olayım.”

Sen de bana, bu mümkün değil Fuat, diyorsun.

“Sen sensin, başka biri olamazsın.”

Yumurtanın içindeki küçük insan ceninini gösteriyorsun, sarı.

Gözyaşları içinde uyandım. Cicero'nun laflarını o mektubunun son olduğunu bilerek mi yazmıştın: *Amicitiae nostrae memoriam spero sempiternam fore.*⁶⁵ Emin ol süreceksin.

65. (Lat.) Dostluğumuzun hatırasının sonsuza kadar süreceğini umuyorum. (Ç.N.)

İhtilal oldu. Kızıl Sultan en sonunda tahtından indirildi. Dün Mösyö Arakel'i aramaya İstanbul'a gittim, bulamadım. Hasta olduğunu söylediler, evinde rahatsız etmeye cesaret edemedim. Kim diyelim dediler; Fuat, dedim, Beşir Fuat. Koşarak kaçtım dükkândan. Niçin böyle yaptığımı sorma lütfen. Atmeydanı'nda buldum kendimi. Darağaçlarını gördüm Alex. İnsanlar sallanıyordu boşlukta. Meşrutiyet idaresine karşı ayaklananlarmış. Ne zamandır huzursuzluk sokakları boğuyordu. Anayasanın o neşeli kardeşlik türküleri yerini protestolara, ayaklanmalara, cinayetlere bırakmıştı. Jöntürkler de Kızıl Sultan'ı aratmayacak bir istibdat kurma yolunda ilerliyorlardı. Ben bütün bunlar olup biterken ölümlerin gölgeleriyle güreşiyordum. Babamın korkularının nabzımda attığını hissederek şehrin içinde kaderimden kaçıyordum. İşte şimdi de asılanları seyrediyordum, içimde ancak cinayet karşısında hissedilen o korkunç bulantıyla. Boyunlarına suç levhaları asılmış, boşlukta öylece, kıpırtısız duruyorlardı. Üç kocaman direk birbirine çakılmış, ortasından sarkıtılan ip bir ilmek haline getirilip mahkûmun boğazına geçirilmiş, ardından mahkûm boşluğa itilmiş ve kendi ağırlığıyla boynu kırılmış. Artık hakikaten bir et, kemik, yağ ve sinir torbası. Arkamı dönüp kaçtım. İnsanın insanı öldürmesi tabiattaki en korkunç cürüm olmalı. Katlanmak çok zor. Ama insanlar alışıyorlar Alex, görsen seyirlik bir hal almış çoktan. İdam sehplarının etrafında seyyar satıcılar, çoluk çocuk gelen ziyaretçilere simit, çerez, lokum satıyor. Babalar ellerinden tuttukları çocuklarına ölümleri gösteriyorlar, insanların yüzünde akıldışı bir sırıtma var. Gülüyorlar. Delirmemek için kaçmak gerek.

Şimdi bu satırları yazarken, cesetlerin uzağında soğukkanlı bir cerrah gibi düşünüyorum: Giyotin çok farklı. Kafa kopunca bir sepete düşüyor. Olması gereken buymuş gibi. Baş bedenden ayrıldıktan sonra kişinin bir süre daha görmeye ve duymaya devam ettiği bilinen bir hakikat. Bir doktor bunu ispat için bir deneme yapmıştı birkaç sene evvel, hatırlarsın, saatlerce tartışmıştık doğru mu diye. Doktor mahkûmun kafa koştuktan sonra adını söyleyerek bağırış, mahkûm gözlerini aralayıp ona doğru bakmış. Hiç unutmuyorum o geceyi, meyhane kapanana kadar tartışmış, dut gibi sarhoş olmuştuk, en son sokaklarda şuursuzca yürüyorduk. Laurent sesini kalınlaştırarak mahkûmun adını haykırıyordu: "Languille! Languille!" Sonra da mahkûmun kellesini taklit ederek gözlerini deviriyor, sözde adının söylendiği yere bakmaya çalışıyordu. Tüylar ürpertici bir manzara. Ben de bir çocukluk hatıramı anlatmıştım o akşam, hatırlar mısın? Komşumuz Halil'in babasının tavuğun kafasını kestikten sonra hayvanın kaçtığını, bir süre boğazından fıskiye gibi kan fişkırarak sersemce koştüğünü görmüştüm. Ben anlatırken Laurent kafasını paltosunun içine saklayıp başsız bir tavuk gibi yalpalayarak yürüyor, türlü komiklikler yapıyordu. Gülmekten gözlerimizden yaşlar akıyordu. Gençlik niçin bir kahkaha gibi uçup gidiyor?

Bu adamların nasıl yakalanıp asıldıklarını görmedim. Şahit olduğum sadece iplerin ucunda asılı duran kıpırtısız cesetlerdi. İnsan denilen mahluku öldürmek ne kadar kolay. Parmak kadar bir bıçağı saplamak kâfi... Ahmet Mithat Efendi'nin dediği gibi bir torba sanki... Bıçakla delindi mi akıp gidiyor içindeki cevher. Ama boğulmak daha fena. İşte iplerin ucunda asılı adamların paçalarından aşağı akan dışkı, idrar ve bazen de bilirsin meni onların birer torba olduğunu hatırlatıyor. Victor anlatırdı, insanları iple astıkları zaman – herkese giyotinle temiz bir ölüm nasip olmuyor tabii– bu adamlar ölüm ânında son defa boşalırırılmış. "Belki insan denilen hayvanın son defa tohumlarını dünyaya saçmak arzusudur, kim bilir," derdi lafın burasında, kısa bir süre düşündükten sonra devam ederdi:

“İşte bu adamlardan damlayan meni toprakta garip bir bitkinin türemesine sebep olurmuş, kökü insana benzediği için adamotu denilen bu acayip bitkinin büyüdüğü güclere sahip olduğuna inanıldığından cadılar, yani her nevi ilaçtan ve büyüden anlayan kocakarılar, idamları kollarlarmış. Adamotu çıktığında toplamak için. Tabii böyle bir bitkiyi kolayca çekip çıkarmak mümkün değilmiş. Topraktan sökülürken öyle korkunç bir çığlık atmış ki adamotu, duyanlar ânında delirerek ölürlermiş. Bu yüzden iple bir köpeğe bağlayıp kendileri uzakta beklerlirmiş köpeğin koşarak otu topraktan sökmelerini...” İdam sehpalılarının dibindeki pis birikintiye bakarak bunları düşündüm Alex. İçim bulandı. İnsan görüldüğünden çok daha karanlık bir mahluk, artık bundan eminim. Diyeceksin ki, bunlar senin vehimlerin. İnsan ne bir şeytandır ne de melektir. Onda gördüğün karanlık sadece senin zihninden sızan zehirli deliliğin gölgesidir. Haksız da sayılmazsın. Bir ölüye mektuplar yazdığım düşünülürse... Haklısın. Aslında Paris'e dönemeyişimin de sebebi bu. Burada delireceğim günü bekliyorum Alex. Hiç değilse babamdan daha cesur olduğumu göstereceğim. O ânın gelmesinden korktu, bekleyemedi. Babamın ölürken yazdığı o satırlar, adamotunun çığığından başka ne ki? Duyanı delirtmeye yeter. Ama ben üstesinden geleceğim Alex, gözümü kırpmadan bakıyorum aklımın içindeki karanlık sulara. Boğaz'ın karanlık sularına... Kuyunun dibindeki siyah balçığa... İdam sehpalılarının dibinde biriken çamura... Kıyıya vuran lodos leşlerine...

[...] ⁶⁶

Bugün Niko'yla İstanbul'a indik, malzeme almaya. Artık onun yamağı oldum. Belki bundan sonraki hayatımda usta bir balıkçı olurum, ne dersin Alex? Niçin olmasın? Boğaz'ın her gün farklı renkte akan sularında, kayığın içinde herkesten ve her şeyden uzak olduğumuzda huzur buluyorum. Nereden aklımda kalmışsa kötü ruhların suyu geçemeyeceğine dair bir inanç beni delirmekten koruyor. Her gece gördüğüm kâbuslara bir yenisi ekleniyor. Nana'nın kaydattığı otlar beni sakinleştirmek yerine daha da ümitsiz bir karanlığın içine sürüklüyor. Sadece denize çıktığımız zamanlarda eski Fuat oluyorum, bir de sana yazarken. Çoktan ölmüş olduğunu aklıma getirmemeye çalışıyorum. Yoksa yazamam. Yazamazsam iyice çıldıracağımı biliyorum. Bunları konuşabileceğim kimse yok artık. Nana sadece acıyor bana, ağlıyor, dua ediyor. Eskiden çektikleri acılara karşılık bugün bir çatının altında karnı tok bir şekilde uyumasına razı olduğu için Allah'a şükürlerini sunuyor. Ben onun bu inancı karşısında sadece utanıyorum. Hiçbir işe yaramayan bir sülük. Böyle olduğumu düşünüyorum.

Niko'yla dostuz. Ama kelimelerle bina edilen bir dostluk değil bu. Başka bir zamana ait yaşadıklarımız. Hatta zamansız. Denizin üzerinde iki adam. Denizin ve göklerin insafına sığınmış iki çocuk. Sadece masallar anlatıyoruz birbirimize. Bazen rüyalarımızdan da bahsediyorum. Bitki-hayvan melezi canlıları anlattım bir seferinde, hiç şaşırmadı. Duymuştum, dedi, uzak diyarlarda varmış. Burası en uzak diyar, diyemedim. Gölgeler ve hayaller şehri... İstanbul... Korkunç bir yer olduğunu kimse bilmiyor. Tuzlu suyun lanetiyle zehirlenmiş barbarların hüküm sürdüğü bu şehrin altında delirmemizi bekleyen cinler var Niko, diyorum, başını sallıyor, ne demek istediğimi anlıyor sanki; ama nasıl? Ben bile kendimi anlamazken? Bir gün tuttuğumuz fenerbalığını gösterdi, bak Fuat, ne acayip

mahluklar var denizin altında, böylesini hayal edebilir mi insan, dedi. Hakikaten de Notre Dame'ın gargoyleleri kadar çirkin, çılgın bir ressamın çizgileriyle yaratılmış bir balık. Niko söyledikten sonra daha bir dikkat kesildim hayvanlara. Istakozlar, pavuryalar, karidesler, kalkan, ahtapot ve diğerleri. Hepsi birbirinden tuhaf bu mahlukatla aynı dünyada yaşıyor olduğu için zannederim Niko anlattıklarına hiç şaşırıyor. Ben de rahatlıyorum. Ona bütün korkularımı, endişelerimi anlatıyorum. Denizin ortasında korkularımın bana yaklaşmadığını, hepsini kıyıda bıraktığımı...

Bugün şehre indik Niko'yla. Onu anlatıyordum. Çok garip bir şeye şahit olduk. Tam köprünün üzerinde yürüyorduk ki birdenbire ufukta bir balon belirdi. Bildiğin balon Alex! Kocaman, yuvarlak, sarı bir balon. Altında sepeti olan. Paris'te gördüklerimizden. Olympos'lu tanrıların oyuncağı gibi şen şakrak bir havayla bize doğru geliyordu. Yaklaştıkça, altındaki sepetin içinde bulunanlar görünür oldu. İnsanlar çığlıklar atıyor, birbirine balonu gösteriyor, herkes bunun bir rüya olmadığından emin olmak istiyordu. Balon yaklaştı, yaklaştı ve tam üzerimizden geçti. İnsanlar sevinçten çılgına dönmüş gibiydi. El sallayanlar, ıslık çalanlar, alkışlayanlar. Bu kadar yakından gördüğü için mutluluktan neredeyse ağlayacak raddeye gelmiş yetmiş iki milletten insan birbirini kucaklıyordu. Sanki bütün mutsuzluklar, kederler, dertler, acılar, korkular bir süreliğine askıya alınmıştı. Tanrılar zamanı durdurmuş, belirsiz bir rüya süresince zavallı insanların mutlu olmasını dilemişti.

Niko, "Hürriyetin ilan edildiği gün gibi oldu," dedi üzüntüyle. Sonra da, "Hürriyet balonu," diye mırıldandı. Balon gözden kaybolduğunda insanlar halen gördüklerini birbirlerine anlatıyordu. Mucizevi bir olaya hep birlikte şahit olmanın getirdiği bir mutluluk sarmıştı herkesi.

Niko'yla köprü altında bir kahveye oturduk, birer nargile söyledik ve uzun uzun sustuk.

66. Burada balon resimleri çizilmiş. (Ç.N.)